د نوې ژبپوهنې په رڼا کې

لیکلار ښود

(یوه پښتو – کره پښتو)

پوهاند ډاکتر م. ا. زیار

۱۳۸۵

بسم الله الرحمن الرحيم

ليکي پوهه:

ليکی : ليکلار ښود «يوه پښتو _ ګره پښتو»

ليکوال : پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار

خپرندوی : د ساپي پښتو څېړنې او پراختيا مرکز

چاپشمېر : ۱۰۰۰ ټوکه

چاپنېټه : پسرلی۱۳۸۵/ 2006 (تر يونيم کال څنډ وروسته)

دچاپ ربښتې له ليکوال او خپرندوی سره خوندي دي ،

دغه لاربنود سم له لاسه د يوې – کره ليکلارې مينه والو ته هممهال د ساپي، ټول افغان، بېنوا ،سمسور ،هيواداو... انټرنېټ پاڼو له لارې وړاندې کېږي.که چا پرې د چاپ لوربينه کوله، له ما سره به هرومرو سلا کوي. (زيار)

ځوان کمپيوټري پښتني پښت ته
چې د همدوی په هڅونه دغه لاربنود وکښل شو.

ننګونه

یوازې اکاډېمیک پښتو ژبپوهان له لوړترین زده کړېز لاسوند او اړوند څېړنیز رېکارډ سره دا رښتنه درلودای شي چې په لا زیاتو پیاوړو ژبپوهنیزو آرونو، لاسوندونو او پروسیجرونو دا لاربښود راوننګوي، نه لکه زموږ توکمپوه ډاکټر پالوال چې له ((معیاري پښتو)) سره یې دغه یو اړواړ هم رانغښتی نه دی !

A
Guide of Standard Pashto

پارسي ځېلې پښتو:
(څو، ترڅو) د (چې) پرځای.
د کابل څخه کتنه - ملاتړ- دفاع-
یادونه - ستاینه...(څخه؟)
اردو- انګرېزي ځېلې:
چېرې چې، څوک چې، کوم چې...
په ډېر شمېرکې، په مشرۍ کې...
(کې؟) لاپته ،لادرکه (ترې تم)...

Prof. Dr. M. A. Zyar

يوه پښتو ـ ګړه پښتو

ليکلارښود

پيليزه:
دا خبره چې پښتو ولې لا تراوسه د نورو يادو نړيوالو او بيا ګاونډو ژبو پرخلاف په سمه توګه يوه يوازينۍ کره ليکنۍ بڼه نه لري او ډيری ليکوال يې لا تراوسه د خپل خپل سيمه ييز ګړدود ، په بله وينا ، د خپلې سيمه ييزې ګړنۍ پښتو ښکارندويي کوي او په دې توګه دغې ژبې لا په سمه توګه له ګړني او ګړدودي دريځه يوه کره ليکني ژبني دريخ ته لوړتيا نه ده موندلې، دك ودليل يې دا دی چې دغې ژبې لا هاغومره علمي - فرهنګي پرمختګ نه دی کړی او له دې سره ورته هغومره اړتيا هم پيدا شوې او ننګېرل شوې نه ده او چې دغه ژبه بيا په علمي - فرهنګي سيالۍ کې ولې پاتې راغلې، لاسوند يې دا دی چې د ويونکې «پښتني» ټولنې ټوليز بشپړتيايي بهير يې وروسته پاتې دی .

له دې لامله دا کومه هېښنده او نادوده پېښه نه ده، څومره خنډونه او کړکېچونه چې د پښتني ټولنې د ټولنيز بشپړتيايي بهير مخې ته پراته دي ، هماغومره يې د ژبې او فرهنګي مخبنايي بهير مخې ته هم پراته دي .
موږ په غړولو سترګو وينو چې پښتني ټولنې لا په ټوله نومهالې مانا له بې شمېرو خپلونو او ټبرونو څخه يوه يوازيني ولس (ملت) ته لوړتيا او بشپړتيا موندلې نه ده، نو څنګه کېدلای شي، ژبه يې په رښتينه مانا له بېلابېلو بې شمېرو ټبرنيو او سيمه ييزو ګړدودونو څخه يوې يوازينۍ ژبنۍ او بيا کره ليکنۍ بڼې ته لوړتيا ومومي؟

هو، هماغسې چې ټولنيز بشپړتيايي بهيرونه له آګاهانه هاندوهڅو سره ګړندتيا او پراختيا مومي، دغسې ورسره تړلي مخبنايي هغه هم په آګاهانه او ځانخبرې توګه ګړندي کېدای شي. همدا خبره وه چې د افغاني، په بله وينا، پښتني ټولنې د وروستيو ټولنيزو او بيا فرهنګي پرمختياوو له يوې واريزې چټکتيا سره د يوې کره ليکنۍ او خپرنۍ پښتو ځنډن او خنډن بهير هم يو واريز غورځنګ ته راګډ شو، پراختيا او پرمختيا يې وموندله او دا دی، له ښه مرغه په ټول شور و زور پرمخ درومي او پرله پسې بشپړتيايي پړاوونه وهي.

نورې دا ببولالې زړې شوي دي چې هر څه دې د مهال عادي بهير ته پرېښوول شي. که دغه آر د منلو وړ واي، نو ولې به دا دومره ټولنيز او فرهنگي اوړونونه او غورځنگونه رامنځته کېدل. رښتيني روښاندي پښتانه اوس په دې پوره پوه شوي چې په گردو بېخبنايي او مخبنايي ډگرو کې يې له نورې پرمختللې نړۍ سره سيالي او هملاري په آگاهانه او ځانخبرو هاندوهڅو سره کېدون موندلای شي او په دغه لړ کې د يوې داسې کره ليکنۍ پښتو په سمبالونه چې په دغه سيالۍ او هملارۍ کې يې رښتيني مرستندويه شي.

د يوې يوازينۍ کره پښتو د رښتيايني او سمبالونې لپاره چې کومې پرله غښتې ژبپوهنيزې هلې ځلې په وروستيو دوه - درو لسيزو کې ترسره شوې، هغه ټولې د ليکونکي له خوا پر خپل خپل مهال څېړل شوې او ارزول شوې او له بېلابېلو لارو د زده کړه والو او ليکوالو د گټې اخېستنې لپاره وړاندې شوې دي، چې د بشپړې کتابي بڼې«پښتو ليکلار» تر لومړي چاپ (۱۳۶۰ ل) راوروسته يې دغه اوسنی لاربنود د هغو گردو ليکوالو، پوهانو او زده کړه والو د پرله پسې غوښتنو او سپارښتنو يو غبرگون دی چې د جنگ وجهالت ځپلي هيواد پرېښوونې او يا يې بيا رغونې ته اړ شوي او د پښتو ليکلار په گډون يې بشپړ کتابتونونه تر شا پرې اېښي دي. دا هغه پښتو مين پښتانه دي چې د خپلې ژبې او ژبني فرهنگ رښتينی پرمختگ او د نړيوالې علمي - تخنيکي سيالۍ لپاره يې جوگه کېدنه د دغې ژبې ليکنی يووالی او کره والی لومړنی او بنسټيز آر وآړ (اصل و شرط) گڼي او همزمان يې د ملي رغښت او يووالي پيلامه.

د هغو ښاغلو او آغلو د پوهاوي لپاره چې د يوې - کره ليکنۍ پښتو په اړه ورته دغه ټولې ځانگيزې علمي هاندو هڅې بيا هم سمې او اړينې نه برېښي، ځانگړې او خپلسري يې بولي، پر همدومره غبرگون بسنه کوو چې دغه ربړه او ټولې ورته ژبنۍ ربړې او مسالې نورې د کابل پښتو ټولنې يا پېښور پښتو اکېډېمۍ د زاړه نا پوهنيز دود «ټولپوښتنې (رېفرينډم)» پرځای په نوې ژبپوهنه هوارېدای شي او يوازې په ژبپوهانو اړه لري. بيا هم دغه اوسنی لاربنود د تېرو هغو غونډې د هماغې ژبپوهنيزې چلند لارې (پروسيجر) پر بنسټ رغېدلی چې پر ۱۳۵۵ل کال د ارواښاد علامه حبيبي تر مشرۍ لاندې د يو شمېر دودېزو او نويو ژبپوهانو او ليکوالو په يوه غونډه کې لاسليك شوی او د هماغه کال د لړم په مياشت کې د پښتو ټولنې تر پخلي او منښتې وروسته د ۱۳۵۶ ل په لومړيو کې اړوند سرکاري اورگان «زيري» او ورپسې بياد پښتوپرمختيا او پياوړتيادوې مياشتنۍ«

پلوشې)) خپور کړی وو.
نوې، خپلاسي رغاونې یا نوېزونه (نیولوجېزمونه)چې د یوې - کره لیکنۍ پښتو له رغندو ټوکونو (اجزاوو) څخه ګڼل کېږي، هم همداسې یوه ورته ژبپوهنیزه ربړه ده او تر ټولو مخکې په ژبپوهانو اړه لري او د هرې علمي، تخنیکي یا انفارماتیکي څانګې پوهان هم خپلې اړوندې نومونې بې د ژبپوهانو او په ځانګړې توګه، ویېپوهانو (لېکزیکولوجېستانو) له لارښوونې رغولای او ټاکلای نه شي.

زه په دغو ژبنیو ربړو او سکالوو کې له اوږدې مخینې (سابقې) او ازمېښت سره سره بیا هم دغه لارښود په ټوله مانا کوم وروستنی او همېشنی لارښود یا د چا خبره کومه کاڼي کرښه نه ګڼم، ځکه یو خوا د پښتو ټوله ګړنۍ او لیکنۍ شتمني لا په بشپړ ډول رابرسېره شوې او راخوندي شوې نه ده او بل خوا یې اوسنۍ ګړندۍ خپرنۍ او فرهنګي پراختیا او پرمختیا پرله پسې نوې نوې څنډونه او لر لیدونه پرمخ راپرانیزي او له دې سره یې اړوند لارښود هم زاز و ادلون بدلون غواړي. ان په همدغه اوسني لارښود کې د یوه لړ ګړدودي ځېلونو (وارینټونو) امرنه (انتخاب) او ټاکنه سم له لاسه وړاندیزي بڼه لري . لکه واخلې د (سول، سته ...) او (شول، شته...) تر منځ، یا د (بود - بودند) د انډول په توګه د (و، وو) او (وو، ول، وه)... تر منځ که څه هم د یاد شوي علمي پروسیجر له مخې د وروستنیو ځېلونو کره والی په ګوته شوی او زباد شوی دی . د نیولو جیزمونو په برخه کې یې هم همداسې درواخله .
د دغو ټولو خبرو په پای کې دا هم له پامه غورځول په کار نه دي چې ژبه د یوې ټولنیزې ښکارندې (پدیدې) او فرهنګي اربې په توګه تل په ادلون بدلون کې ده او له دې سره یې رغاونیز (فونېټیکي او ګرامري) او ویېز اکر بکر هم اوښتونکی او بدلېدونکی دی او کره لیکنۍ بڼه یې هم ورسره هرومرو پر یوه اکر پاتېدای نه شي.

بلخوا ژبپوهنه د ژبې او ژبنیو سکالوو د پوهنې په توګه له ټولو پرتلیزو (نسبي) سانټیفیکو آرونو سره بیا هم له ټولنیزو پوهنو څخه ګڼل کېږي او په دې ډول یې د نورو سکالوو په څېر معیاري دا هم د تل لپاره نا لاسوهلې پاتې کېدای نه شي . همدا خبره ده چې ان په وتلیو اروپایي ژبو، لکه انګرېزۍ، فرانسۍ او جرمنۍ کې هم دغه بهیر لا تراوسه پر مخ روان دی او یو نیم ادلون بدلون پکې راوړل کېږي
.

چلند لار (پروسیجر)

پښتو، لکه د نړۍ بله هره ژبه د غږیزو او مانیزو پیلامو (لغاتو) د یوه غونډال (سېستم) په توګه د خپلې ویونکې «پښتني» ټولنې له خوا د خپلمنځي پوهاوي لپاره ویل کېږي او اورول کېږي. اوسنۍ پښتو د نورو خپلوانو (آریاني) ژبو په څېر د خپلې پرمختیا په درېیم پړاو یا پېر (دور) کې ټیکاو لري چې له

لسمې زېږدي (میلادي) پېړۍ راپیل شوی او تراوسه پر مخ ځي. تر دې له مخه د منځنۍ پښتو پېروو چې اوږدوالی یې لږ تر لږه دولس پیړۍ اټکلېدای شي.

پښتو ګړدوددونه (لهجې) پر څلورو غورو ډلو وېشنه مومي: (۱) سوېل - لویدیزه پښتو، (۲) سوېل - ختیزه پښتو، (۳) شمال - ختیزه پښتو او (۴) منځنۍ پښتو.

یوه - کره پښتو لکه یو - ټولیز - کره ګرامر یې د بېلابېلو ګړدودونو یو داسې غورچاڼ دی چې د لیکنۍ اړتیا له مخې یې د شاعرانو او لیکوالو له خوا بنسټ ایښوول شوی او پر له پسې یې بشپړتیا موندلې ده . خو له یوې پېړۍ راهیسې چې پښتو په یو واریز ډول خپرني ډګر ته راګډه شوې، دغه بهیر یې هم ګړندی شوی او په دې لړ کې یې له هغو زیاتو آګاهانه او پر له غښتو ژبپوهنیزو هاندوهڅو سره چې له تېرو درو لسیزو راهیسې یې د یوه فرهنګي غورځنګ بڼه غوره کړې، خپل لوړترین بشپړ تیایي پړاو ته رارسیدلی او همداسې پسې ورځ پر ورځ مخ پر بره درومي. دا چې یوه - کره پښتو د لیکوالۍ او خپراوي په بهیر کې را دود شوې او په دې توګه لا سم له لاسه په لیکوالۍ او خپراوي اړه لري، «یوه - کره - لیکنۍ پښتو» هم بلل کېږي.

یوه کره - لیکنی پښتو پر دوو ټولیزو او غورو بنسټونو ټیکاو لري. (۱) رغاونیزه یا ګرامري یو رنګي او (۲) ویي پانګیزه (لغوي) رنګارنګي.

۱ - رغاونیزه یا ګرامري یو رنګي

دا مانا چې د وینګ (تلفظ)، اوازپوهې، ګړپوهې (صرف) او غونډله پوهې (نحوې) په برخه کې له څو بېلابېلو ګړدودي ځېلونو (وارینټونو) څخه هماغه یو ځېل غوره کړشي او وکارول شي چې تر نورو یې تاریخي مخینه یا د ویونکیو شمېره زیاته وي. یا یې هم لیکنۍ او خپرنۍ مخینه او دودوالی ډېر وي، همدا راز یې لنډون، وینګ او خوږوالی او بیا با قاعده والی او نه ګډون په پام کې نیول کېږي: لکه له نوسي، لمسي او نمسي څخه وروستی دا، او یا له ورسید، ورسېده، ورسېدو، ورسېدلو، ورسیدئ، ورسېدلئ، اورسېدو، اورسېدلو... څخه ړومبی دا.

۲ - ویي پانګیزه رنګارنګي

په دې مانا چې په یوه - کره - لیکنۍ پښتو کې په دغه اړه له غورچاڼ یا په ملایي نومونه (انتخاب واطراد) څخه کار نه اخېستل کېږي، بلکې د یوه ویي (لغت) ټول هممانیزونه (مترادفات) رااخېستل کېږي، لکه تیږه، ډبره، ګټه، کاڼی، غرګی، کمر... داځکه چې په لږو ډېر مانیز بدلون سره راز راز

کارول کېدای شي: تيږه د عامې تيږې (سنگ)، ډبره د کاني (معدني) تيږې، گټه د ودانيزې (تعميراتي) توکي، کاڼی د آسماني تيږې، غرگی د گردې تيږې لپاره چې د يو ځيز د اوږه کولو يا ميده کولو لپاره په کارېږي او داسې نور. دغه همماني‌زونه د گرامري وارينټو پرخلاف ژبنی او ليکنی يووالی او کره والی نه ژوبلوي، بلکې لايې پراخوي او بډايه کوي.

د يوې کره - ليکنۍ پښتو وييپانگه لکه نورې ژبې له څلورگونو خواووڅخه را بشپړېږي:
(۱) گړدودي وييونه يا گړوېزونه، (۲) لرغوني يا ارکاييك وييونه او يا زړوېزونه، (۳) خپللاسي يا مصنوعي وييونه يا نوېزونه او (۴) پور يا مستعار او د خيل وييونه، يا پوروېزونه.

په دې توگه ړومبني درې ويي ډولونه د پښتو وييپانگې خپله نږه پانگه گڼل کېږي او څلورم دا له نورو (پارسي، هندي، عربي، انگرېزي، پرانسي...) ژبوڅخه راپور شوي او دود شوي دي. مانا دا چې ټوله وييپانگه په سل کې ۷۵ په پښتو اړه لري او په سل کې ۲۵ په پرديو ژبو. تر ۲۵% زياته پورونه پښتو له پښتنو څخه ورو ورو پردۍ کوي او کنډيباغي (پتوا) يا لږ تر لږه اردو ترې جوړېږي.

ليکلار او ليکدود:

دغه دواړې نومونې د بېلابېلو ماناوو او موخو لپاره دود شوې دي. په ليکلار کې ژبني اړخونه او گرامري جوړښتونه تر پام لاندې نيول کېږي. په دې توگه کله چې وايو، کره يا معياري پښتو ليکلار، نو مانا يې دا چې له پورتنيو آرونو سره سم يې د يوې - کره پښتو استازي او ښکارندويي وکړای شي. خو ليکدود يا املاً په ټاکلي الفبايي يا ليکني (تحريري) سېستم کې د توپير (کنټراسټ) يا نه گډون (عدم التباس) له آر سره سم د يوې ژبې ليکنۍ يا انځوريزه سېمبوليکه بڼه ده. کره ليکدود هله رښتينوالی موندای شي چې په اړونده ابېڅې (الفبا) کې د هر غږ او ويي لپاره ټاکلی سېمبول (توری - حرف) ولري او بيا د هماغې ټاکلې کره ژبې تر وسې وسې څرگندويي وکړای شي. اوسنۍ دوديزه پښتو ابېڅې چې بنسټ يې پر عربي هغې ايښوول شوی، زياتره د (۲۹) گونو بېواکو (کنسوننټو - صامتو) او نيمواکو (w,y) غږونو يا اوازونو لپاره توري (حروف) لري او د اووگونو خپلواکو (واولو - صايتو) اوازونو لپاره تش درې توري (ا، و، ی)، خو بيا هم د اوږده او لنډ (و) لپاره هماغه يوه نښه (توری) کاروي، او د زور او زورکي لپاره گردۍ يا لکۍ ډوله بيا هم گډون رامنځته کوي. همزه (ء) يا چرگۍ (هـ) هم همداسې درواخله. گ له کړۍ (گ) سره ليکل هم يو بې سر وبوله کاردی. ځکه دا نښه يوازې د غبرگژبيزو اوازونو (ټ، ډ، ړ، ڼ) لپاره سمه راځي، چې ژبه ورسره راکړۍ کېږي، گ تخنيکي او اقتصادي ستونزه هم رامنځ ته کوي.

د كره ليكنى پښتو ابېڅې (الفباء) په لاندېني لښتيليك كې وړاندې كېږي:

دوديز	غږيز(فونيميک)	نوم	بېلګه	غږيزليک
ا، ه، ـه	a	زور	اره، اړ	ará, aṛ
ه، ـه	ə	زورکی	زړه	zṛə
آ	ā	اوږد (ممدوده) الف	آر، آس،کال	ār, ās, kāl
ب	b	بې	بر	bar
پ	p	پې	پوړ	poṛ
ت	t	تې	تل	tal
ټ	ṭ	ټې	ټل	ṭal
ج	ǰ	جې (جيم)	جل	ǰal
چ	č	چې	چم	čam
ځ	j	ځې	ځل، ورځ	jal, wraj
څ	c	څې	څرخ، خرڅ	carx, xarc
خ	x	خې	خر، خور	xar,xor
د	d	دې (دال)	دادا	dādā
ډ	ḍ	ډې (ډال)	ډول	ḍol
ر	r	رې	رګ، تور	rag, tor
ړ	ṛ	ړې	ړوند	ṛund
ز	z	زې	زر	zar
ژ	ž	ژې	ژر	žar
ږ	ğ, ẓ̌	ږې	ږيره	ğıra || ẓ̌ıra
س	s	سې(سين)	سم	sam
ش	š	شې(شين)	شپه	špa
ښ	x̌ , ṣ̌	ښې	ښار	x̌ār || ṣ̌ār
غ	γ	غې(غېن)	غر	γar
ك	k	كې(كاف)	كر	kar
ګ	g	ګې (ګاف)	ګڼ	gaṇ
ل	l	لې(لام)	لر	lar
م	m	مې(ميم)	مور	mor

ن	n	نې(نون)	نر	nar
ڼ	ṇ	ڼې	روڼ	ruṇ
و	(o) o	او [اوږد (و)]	کور	kor
و	u	او [لنډ (و)]	زوم	zum
و	w	وې [ښېواك (و)]	ور	war
ه،ھ	h	هې	هم	ham
ې	e	اوږده يې	هېر	her
ي	i	لنډه يې	وير	wɪr
ی	ay	زوروالہ يې	وری	wray
ۍ،ئ	əy	زورکي والہ يې	ورۍ، خورئ	wrəy, xwrəy

عربي	غږيز	نوم	بېلگه
ث	Θ	ثې، ثاء	حديث
ح	ḥ	حاْ	حليم
ذ	Δ	ذال	ذاکر
ص	ṣ	صاد	صابر
ض	Z	ضاد	ضمير
ط	ṯ	طا، طې	طاهر
ظ	ẕ	ظا، ظې	ظاهر
ع	Σ	عين	عالم
ف	F	فاء، فې	فاروق
ق	Q	قاف	قرآن

د رغاونيز يا پښوييز (گرامري) يووالي آرونه (پرنسيپونه)

دا پرنسيپونه د يادشوي پروسيجر په رڼاکې د پورتنيو معياري يا ټوليزو پرنسيپونو د کارونې لپاره پر کار راتلاي شي او د هغو علمي کول کيدوني کولای شي. په بله وينا داسې آرونه (پرنسيپونه) چې د هغو له مخې موږ په راز راز گړدودي گرامري ځېلونو (وارينټونو) کې د غورځونې (اطراد) او يا

غوروني (انتخاب) اجازه ولرلای شو:

۱- دویو نکو ډېروالی، دا په دې مانا چې د یوه گرامري توك له مخې له څوو ارینتونو څخه هماغه یوه ته معیاري ارزښت ورکړ شي چې د ویونکو شمیر یې ډیر وي، لکه: (ورځ) د (روځ)، (ځمکه) د (زمکه)، (شته) د (سته) یا (ما نیولی دی) د (ما نیسلی دی) پر وړاندې. په دې لړ کې منځنۍ پښتو د نورو دربواړو گړدودي ډلو پرخلاف یو نیم تاریخي (لرغونی) آواز خوندي ساتلی، خو د ویونکیو د لږوالي پر بنسټ کره نه شي منل کېدای، لکه س په سگه، دېرس ، مسر، کسر... کې.

۲- توپیر او نه التباس، په دې مانا چې د یوه فونولوجیکي او گرامري توك له وارینتونو څخه هماغه یوه ته معیاري ارزښت ورکړ شي چې له نورو معیاري امرل شوو توکونو سره یې توپیرو شي، په بله وینا ، د التباس او یو له بله د ټکر مخه یې ونیول شي. د ژبنیو توکونو تر منځ توپیر او نه التباس یو ژبنی قانون او ناموس گڼل کېږي، لکه (شول) د (سول) پر وړاندې چې له (سوځل) سره یې ټکر راځي، همدارنگه سیوری - سوری ، پسور - سور، خپور - خور ... دراخله.

۳- د ویوالی (باقاعده گي)، دا مانا چې له بېلابېلو رغاونیزو (پښوییزو) ځېلونو څخه هماغو ته معیاري ارزښت ورکول کېږي چې بېدویې یا استثناء یې کمه وي، لکه دا دوی (قاعده) چې - زور(- a) په دودیز او بیا (فونیمیك) لیك کې د ښځینه پایلې په توگه په پام کې ونیول شي او ډېرگړې یې هم - ې (- e) ، نه دا چې د نورو دروگونو گړدودي ډلو پر وړاندې د کندهاري گړدود پر بنسټ تر خجن خپلواك (واوېل) وروسته a_ پر ə واړول شي او ə بیا په ډېر گړي کې پر _i.

همداسې په نرینه نومونو کې درواخله چې کندهاریان یې د نورې ډېرۍ پښتو _ay پای د ناحجنۍ له کبله پر əy اړوي او بیا یې ډېرگړی هم د _Ii پرځای پر _əy پای ته رسوي او داسې نور.

۴- سپما، دا مانا چې تر وسې وسې او وروستني بریده په لږو ویيو کې ډیره مانا او مطلب وړاندې شي، بې له دې چې ابهام او گونگوالی پیښ شي، یوه خبره چې په یوه جمله کې راتلای شي، دوو ته باید ونه رسېږي او یوه جمله چې له پنځو توکو څخه جوړېدای شي، په کارنه دي، اتو یا لسو توکو ته ورسي. البته په ادبي او هنري ډگر کې د یوه مطلب څو څو رازه څرگندول له سپما څخه سرغړاوی نه گڼل کېږي، هغه هم په دې شرط چې نوې نوې مانیزې او بدیعي رنگارنگۍ منځ ته راوړي، د چا خبره تکرار حسن اوسي، نه دا چې تشه لفاظي بڼه ولري. له بده مرغه زموږ ډېر لیکوال د ډېر پخواني ختیز دود تر اغېز لاندې د همانیزو ویيو او جملو بیا بیا کارول د خپل لیکني سبك ستر ټوك گڼي. سپما په کړاوړون (فعلي گردان) کې هم ډېره پاموړ بلل کېږي او هغه دا چې له بیلابیلو گړدودي ځېلونو یې هماغه لنډه دا امرل کېږي: لکه د (یوه شوم) پرځای (وپوهیدم) یا د (ډوډۍ وخوړلې شوه) پرځای (ډوډۍ

وخوړل شوه) . په ويي غونډونو، لکه: کابل پوهنتون، د (د کابل پوهنتون)، (کابل ښار) د (د کابل ښار) ... پر وړاندې. په نوېږونو کې، لکه: (رسنۍ) د (خبري يا خپرندويه رسنۍ) پر وړاندې.

۵ - اساني او رواني، په دې جاج (مفهوم) چې د يوه ژبني توك د تلفظ (وينگ) او له دې سره بيا د ليك او چاپ ... له مخې پښتنو او نا پښتنو ټولو لپاره اساني او رواني ولري. دا آر په پښتو زده کړه او ښوونه کې بيا په ځانگړي ډول د زيات ارزښت وړ دی، لکه (راوړ شو)او راکړ شو، د (راوړل شو) او (راکړل شو) يا پېړ د پرېړ، درون - درانه د دروند - دراندہ پر وړاندې .

۶ - خوږ غږي او بلاغت، چې يو ژبنی توك په ټولنه کې (دا کثريت له نظره) رکاکت او کراهيت ونه لري. د ساري په توگه له فونولوجيکي او گرامري او ان لغوي او محاوروي وارينټو د يوه گرانښت او خوږوالی زيات وي، لکه: (هيلۍ ته لامبو ښوول) د (کونډې ته غوول ښوول) پر وړاندې يا (نتل) د (رټل)، (وختېری) د (وخت گوډی) پر وړاندې ... .

۷ - لرغونوالی، په دې جاج چې د وييزو او گرامري وارينټونو په ډله کې هماغو ته معياري ارزښت ورکول کېږي چې يې تر نورو تاريخي او اېتمولوجيکي لرغونوالی ډېر وي، لکه: (ځمکه) د (مزکه)، (ولاړم) د (لاړم) پر وړاندې. دا چې له نجل - نجن، نجلۍ - نجنۍ، زما - دما، زموږ - دموږ، ستا – د تا او ستاسې – د تاسې، ژغ - جغ، جندره - ژندره، ژرنده - جرنده، نږور - نگور... څخه وروستي ځېلونه لرغوني دي، خو د ويونکيو زياتوالی او له دې سره کره والی د مخنيو پر خوا دی .

يادونه:
په دی ياد شوو پر نسيپونو کې کېدای شي، يو له بله ټکر راشي. په دې مانا چې که يو توك د يوه پرنسيپ (لکه لرغونوالي) له مخې معياري ارزښت ولري، مگر د يوه بل پرنسيپ (لکه د ويونکو ډېروالي) له پلوه يې دغه ارزښت سلب شي، په دې توگه په کار ده چې لومړی د ژبپوهنې يا عملي او تطبيقي چانس او ارزښت د ډيروالي او لږوالي له مخې هر پرنسيپ ته لوړې يا ټيټې شمېرې ورکړ شي او کله چې يو ژبنی توك د ټولو پرنسيپونو له ټوليزو شمېرو څخه تر نيمايي زياتې يوسي، معياري ارزښت به ورکول کېږي. د ساري په توگه د ننني ژبپوهنې له مخې د يوه ژبني توك ډېر کاربډنگ، په بله وينا، د هغه د ويونکو ډيروالی تر تاريخي لر غونوالي او دودوالي څخه زيات ارزښت لري او په کار ده،که لرغونوالي او دودوالي يا نورو آرونو ته په سل کې پنځه پنځه شمېرې ورکول کېږي، نو د ننني دود او کاريدنگ او ويونکو ډيروالي ته به په سل کې شل شمېرې ورکړشي. بياهم که د دې کار لپاره کومه بله جوړه شوې واکمنه غونډه له لا کره پروسېجر سره ټولو آرونو ته يو يو راز شمېرې ورکول غوره

وګڼي، په بله وينا ، هيڅ شمېرې ورنه کړي او د يوه ژبني توك په معياري ټاکلو او امر لوکې د ياد شوو آرونو ډيروالی په پام کې ونيسي، نو بيا هم له علمي بنسټونو څخه دومره سرغړاوی نه ګڼل کېږي. ځکه د ژبې غوندې يوې ټولنيزې پديدې، هغه يې هم په ليکنۍ برخه کې قرار دادي او تړوني لاسوهنې او ريفورمونه تل منلي او منلای شي.

د دې لپاره چې دغه لاربنود مو له توليزوالي څخه را ځانګړی کړی او بيلابيلو ژبني توکونه او ټوکونه (اجزا) مو په کې رانغښتي اوسي، لومړی يې له غونډله پوهيزو (نحوي) يونونو (واحدونو) څخخه را پيلوو، بيا ګړپوهيز (صرفي)، ورپسې غږپوهيز (فونولوجيکي) هغه تر کرونې لاندې نيسو او تر ټولو وروسته بيا د دغو ټولو رغاونيزو او پښوييزو (ګرامري) يونونو يا توکونو د کرونې په رڼا کې ليکدودي (املايي يا ارتوګرافيکي) هغه .

لومړی - په غونډله پوهيزه (نحوي) برخه کې:

۱- لکه څنګه يې چې له نوې نومونې څخه ښرګندېږي، په غونډله پوهه کې غونډلې (جملې)، غونډونه (فقرې)، او ګړنې (محاورې)، په بله وينا ، ښرګندنې (اکسپرېشنونه) تر ويېنې (بحث) لاندې نيول کېږي او په دې توګه د يوې ژبې لوېترين توکونه يا يوونونه (واحدونه) را اخلي چې د دود له مخې د ګړپوهې (صرف) تر څنګه د پښويې (ګرامر) دويمه څانګه بلل کېږي. په دې لړ کې غونډله بيا له اړوندو رغندو توکونو (نومونو، کړونو، کړولونو يا قيدونو او وييکو يا اداتو) سره په وروسته ډول تر کارونې لاندې نيسو .

۲- پښتو غونډله ړومبی پر دوو برخو يا غونډونو (فقرو) وېشل کېږي چې لومړی هغه ته نوموال غونډ وايي او دويم ته کړوال، خو د دندې له مخې لومړی هغه اينښی (مسند اليه يا مبتدا) بلل کېږي او دويم دا اينښونی (مسند يا خبر). په اينښي کې کړند (فاعل يا نائب فاعل) له اړوندو ستاينومونو او نورو ټاکندو توکو سره راځي چې لومړی پېژند (حرف تعريف)، بيا شمېرنوم ، ورپسې ستاينوم او وروسته پخپله کړند اوډون مومي. د غونډلې په دويمه برخه «اينښوني» کې کړی (مفعول) او کړ او کړول يا کړولونه او پخپله د کړي اړوندان راځي، په دې اوډون: ړومبی د کړي پېژند يا شمېرنوم، ستاينوم او بيا په خپله کړی، ورپسې کړول يا کړولونه او په پای کې کړ او مرستيال کړ يا کړونه راځي. ځينې کړولونه د نوموال ونډ په سر کې هم راځي، لکه: نن په کابل کې واووره ووري، په لندن کې ډېر مهال افغان سفارت نه وو ... .

لکه : ببرك _ سنك په څپېړه وواهه (يا وهلی دی).

۳- که په دغه اوډ کې یو توکی له بل توکي سره ځای بدل کړي، غونډله خپل کره والی (معیار) له لاسه ورکوي، لکه چې په ګړنۍ پښتو کې ویل کېږي: یو سنك ببرك په څپېړه وواهه. یا د شمېرنوم له ځای بدلون سره: په ښاري دویمه مینه کې ... د «په دویمه ښاري مینه کې...» پر ځای، هر ګوره په زماني کړولي غونډونو کې ستاینوم له شمېرنوم سره ځای بدلولای شي، لکه: په دوو تېرو کلونو کې یا په تېرو دوو کلونو کې، خو که خبره ګړیو او شېبو ته ورسي، ستاینوم هرومرو تر شمېرنوم له مخه کره برېښي، لکه: په تېرو څلېرویشتو ګړیو کې، په تېره یوه شېبه کې ... .

دغه راز کله ناکله د سبکي رنګارنګۍ لپاره په منفي غونډله کې آر کړ (اصلي فعل) تر مرستیالکړ (معاون فعل) وروسته کېدل لړ و ډېر دود لري، لکه: زمری نه دی راغلی = زمری راغلی نه دی.

د غونډلې بېلابېل کوشني کوشني توکونه او په دې لړ کې سربلونه، وستربلونه او نور وییکي (ادات) په وروسته ډول تر کارونې لاندې راځي.

۴- هر ګوره، که په غونډله کې د غښتلیو نومځرو (زه ـ ما ـ موږ، ته ـ تاسې، دی ـ ده، دا ـ دې ـ دوی یا زما ـ زموږ ، ستا ـ ستاسې، د ده ـ د دوی...) پر ځای کمزوري هغه (مې ـ مو ـ دې ـ مو ـ یې...) وکارول شي، نه یوازې ترې تولنومونه (مضافات)، ستاینومونه (صفات) او شمېر نومونه (اعداد) ړومبی راځي، بلکې کړی (مفعول) هم ترې مخکې کېږي، لکه:

یوه پېړه ډوډۍ (مې، دې، مو، یې) وخوړه... .

۵- که یو نوم تر یوه زیات ستاینومونه ولري، د ارزښت له مخې پرله پسې اوډون مومي او شمېرنومونه تر ستاینومو له مخه راځي :

کره	ناکره
یو ډېر ښه سړی راغی	ډېر یو ښه سړی راغی .
دویمه ښاري ځانګه	ښاري دویمه ځانګه
یوه پېړه توره ډوډۍ مې وخوړه	یوه توره پېړه ډوډۍ مې وخوړه (توره ډوډۍ د سپینې پر وړاندې یوه دوده نومونه ده)

مګر «بېړنی لومړنی مرستې»، نه «لومړنی بېړنی مرستې»، ځکه «لومړنی مرستې» یو نړیوال منلی ترنګ او جاج دی.

د ابښې او ابښونې (مبتدا او خبر) تر منځ بشپړ ګرامري سمون اړین دی :

کره	ناکره
پلوشه راغله .	پلوشه راغلل . (کندهارۍ پښتو)
ما ډوډۍ وخوړه .	ما ډوډۍ وخوړل. //
پلوشه زما خور ده .	پلوشه زما خور دي. //
// //	پلوشه زما خور دی. (ځائۍ پښتو)
زلمی- زما ورور دی .	زلمی دما ورور ده. (منځنۍ پښتو)
زه او ته - ښار ته ځو.	ما او تا ښار ته ځو. (ننګرهارۍ پښتو)
هلکان راغلل.	هلکان راغلو. (د غزني، پکتیکا، کوټې، کوهاټ... خوا ته)
زلمی، زرڅانګه، زرمینه او زرینه راغلل	- راغلې.
ما- په لندن کې یو کال او درې اوونۍ تېر کړل.	- تېرې کړې.
نولسمه او شلمه پېړۍ تېره شوه.	- تېرې شوې.
اوړم کال او پروسږکال- ښه تېر شو.	- ښه تېر شول.

[زیار، پښتو لیکلار ۱۲۹-۱۲ مخ].

«چې» د غونډلې د ناازادو یا مرستیالو رغندو ټوکونو په لړکې یو ډېر کاری او ډېر پېښنی اړیکوییکی (ارتباطی ادات) دی.

کره	ناکره
زه راغلم چې تا ووینم.	زه راغلم (تر څو) تا ووینم. (کابلۍ پښتو)
د بي بي سي والايې "تر هغې"هم پرځای کاروي:	//
هېواد ته خدمت وکړئ چې اباد شي.	هیواد ته خدمت وکړئ (تر څو) اباد شي.
بلېر امریکا ته ولاړ چې له کلېنټن سره وګوري.	- (چېرته) چې له کلنټن سره ګوري. (پېښوری پښتو)
زه یو کتاب اخلم چې ویې لولم.	ـ (کوم) چې لولم یې (- هغه چې -). //
واجپایي اسلام اباد ته ولاړ.	- (څوک) چې له پاکستان سره. //
چې له پاکستان سره خپل اړیکي ښه کړي.	تعلقات ښه کول غواړي.

یا د اجمل په شعر کې:
ځئ هغو خوارو له جنت وګټو (ځوك) چې له ځایه دوزخیان پیدا دي.
د «چې» په ملګرتیا یو لړ ترښتي (ترکیبي) اړیکوییکي، لکه دا وروسته کره بېلګې یې:
څومره چې غوربړي- هومره نه وربړي.
څنګه چې ناروغ وم ، نو روغتون ته ولاړم.
کله چې ته راغلې، بیا به زه ولاړ شم.
ناکره بېلګه یې لکه:
ځکه چې ناروغ وم- نوو روغتون ته ولاړم. (کندهاری پښتو)
د همدې غونډلې کره بڼې:
څنګه چې ناروغ وم- نو روغتون ته ولاړم.
یا:
(څنګه) چې هوا ښه شوه ـ (نو) له کوره ووتم (څنګه او نو غورځېدای شي)
«لکه څنګه چې» د ترښتي اړیکوییکي (ترکیبي ارتباطي ادات) په توګه:
لکه څنګه چې تاریخ زیاده کړې ده- پښتانه له آره ساك دي.
«څو»، «څو چې» یا «تر څو چې» یوازې د زماني کړول (قید) په توګه، هغه هم د لومړۍ راوړل شوې څېرمه (فرعي) غونډلې په سر کې راځي او یوازې په همدې کارونګ د پارسي «تا» انډول کېدای شي،

لکه:
تر څو چې کوشنی ونه ژاړي - مورتی نه ورکوي.
څو چې بنستپال پر هېواد واکمن وي، د سولې او سوکالۍ هیله نشته.
[دلته یوازې «ترڅو» او « څو» هم ناکره نه برېښي]
همداسې له «چېرې» او « کله» سره، لکه:
چېرې چې اوسې، په خوی به د هغو سې.
کله چې ته راغلې، هله به زه ولاړ شم.
څوك چې خوب کوي، نر کټې به یې زېږي.
ځینې ناکره لیکوال یې له تکراره ځان ژغوري اوهغه دا چې که یوځل یې بیانیه وکاروي، بل ځل یې د پارسي « تای علتیه» تر اغیز لاندې پر (څو) یا (ترڅو) اړوي:
نازوله ښوونځي ژر راغله چې له مور سره بازار ته ولاړه شي، « تر څو» ځانته ګوټونه واخلي [دلته تر

څو پر « او » یا « او په دې توګه » بدلول په کار دي].
[د لازیاتې خبرتیا لپاره: پښتو لیکلار ۶۴-۵۶۱ مخ، پښتو پښو یه دریم چاپ، اړونده سکالو، پښتو ویي پوهنه ۴۴ مخ، د انګرېزي-پښتو د سربلونو سیندګي سریزه].

سربلونه او وستربلونه:

۶- سربلونه د غونډلې (جملې) د مرستیالو رغندو ټوکونو په توګه له ازادو یا آرو ټوکونو (نومونو) سره کړولونه (قیدونه) جوړوي. داسې چې سربل تر نوم له مخه او وستر بل ترې وروسته راځي، لکه په کور کې «په» سر بل او « کې» وستر بل دی. د پښتو د دغو غبرګو وییکو یا «غبرګبلونو» په وړاندې زیاترې خپلوانې ژبې یووستوي سربلونه کاروي، لکه پارسي «در» او انګریزي «in» د کره لیکنۍ پښتو سربلونه او وستربلونه په لاندې ډول ښوول کېږي:

۷- «له» له هغو ډېر پېښو سربلو څخه دی چې د څو بېلابېلو وستربلونو په ملګرتیا له منځ کې راښکېل نوم سره بېلابېل کړولونه (قیدونه) جوړوي او له یو لړ منځنیو ګړدودو پرته له یوه بل ډېر پېښي سربل «د» سره ګډ شوی او په دې توګه یو ژبنی آر (توپیر یا نه التباس) تر پښو لاندیې کوي.

لکه:

کره	ناکره
تل به دې ساتم له پردو وطنه...	تل به دې ساتم د پردو وطنه...
ته خو به له زلفو کوڅې جوړې کړې...	ته خو به د زلفو کوڅې جوړې کړې...

او داسې نورې پېیلې او ناپېیلې بېلګې یې. کره جوړې یې دا دي:
غرګبلونه یا د سربلونو او وستربلونو جوړې په لاندې ډول بېلابېلې تر سپړنې لاندې نیول کېږي:
له - سره: زه له زلمي سره له کندهاره (څخه)، راغلم (څخه، په دې توګه غورځېدای شي)
له- څخه: د " څخه " ناکره ګړدودي ځېلونه (څه، نه، ځنې) هم په پېیلو ویناوو کې راتلای شي.
له - سره سره: زه له ناروغۍ سره سره (بیا هم)، کار ته ولاړم . یو وستوی «سره» په همدغه (باوجود) جاج هله بسیا کېدای شي چې تر «له» له مخه راشي، لکه: سره له ناروغی کارته ولاړم. «بې» (ل) هم همداسې په سرکې راځي.
له - پرته: له رابللیو پرته، نا بللي هم راغلي ول (- څخه پرته - په یو ځایي ډول کره نه راځي).
له - وروسته: له غرمې وروسته لمبا ته ځم (دلته تر «له» "تر" زیات کره برېښي).

له - راهیسي: له دوولسیزو راهیسې افغان ولس د مرگ و ژوند پر پوله ولاړ دی (د راپه دې خوا ، د- راسې، د- را په هیسته ... یې ناکره انډولونه دی.
په هغو کړولي ترنگو (قیدي ترکیبو) کې چې «څخه» ترې غورځېدلی گڼل کېږي:
د قانون له مخې (څخه) چې «تر مخه» یې ناکره انډول دی، د ځان له خوا ، له ډیرې تودوخې، له غرمې (- تر مابنامه)....
په «لپاره» کې د لیکدودي آر له مخې «له» رانغښتل شوی دی. کله کله د " راهیسي" پر ځای تش "څخه" او یا هم د لاسپما لپاره یوازې پر "له" بسنه کیږي. لکه له کلو څخه، له پخوا ... د محمد هوتك په لیکلار کې هم زیاتره "څخه" غورځېدلی دی. له آره، له لاسه، سم له لاسه، وار له مخه، سم له سمونې هم هداسې درواخله .
له ساده (یووستوو) کړولو څخه بېلښتي کړولونه رغوي. لکه : له پاسه، له لاندې، له دننه ... کښل پکار دي .

۸- «تر» چې له "وروسته" یا "مخکي، له مخه "،" څخه " "پرته"... او ستربلو سره هماغه کړولونه یا ترنگونه منځته راوړي چې "له" یې هم راوړي، خو بیا هم لکه چې وویل شول، دلته له "له" څخه "تر" ډېر کره راځي، په تېره د وینگ د اسانتیا له پلوه. د "تر" نور او ستربلونه، لکه:
تر- لاندې: تر ډېوې لاندې تیاره ده (ناکره: د ډیوې [د سیوري] لاندې تیاره ده.
چې اوبو ته وایي پانې - سر یې لاندې کړه تر کانې.
لاس تر زنې لاندې مه ږده - ستا به عادت وي ما به ورك له ملکه کېنه!
تر- پورې: تر مرگ پورې به له خپلی پښتو وانه وړم (که "پورې" غورځول کېږي، نو "تر مرگه " غوره راځي).
تر- **څخه**: تر سرو وریجو (څخه) خوب ښه دی ("تر - څخه " دلته پرتلیز کړول جوړوي او له منشایي "له - څخه" توپیر مومي).
تر- دننه: تر کور دننه یې ژوند خوار دی.
تر - د باندې (بهر): تر ښار د باندې څوك وتای نه شي.
۹- «په»: له خپلو څلور گونو او ستربلونو سره څلور ډوله کړولونه (قیدونه) رامنځته کوي، لکه :
په - کې: په کوټه کې تیاره ده.
په - سره: په کیلي (سره) کولپ پرانېستل کېږي (سره غورځېدای شي او اړوند زور پای یا زورکی پای ښځینه نوم نه اغېزمنوي، لکه: په خوله مې ورته وویل، په مېړانه وجنگید)

په- پورې: په چا پورې مه خانده (پورې هله غورځېدای شي چې "په" پر "پر" واړول شي).
ستا په خبرې پورې مې وويل (ستا د خبرې په اړه مې وويل).
په - پسې: زه په هر چا پسې نه ځم.
(په يو لړ ختيزو ګړدودو کې "په" زياتره غورځول کېږي او له (په - کې) پرته لکه "له" زياتره پر "د" بدلېږي. اردو - انګريزي پېښې، لکه: زه (په) پښتو کې ليکل - خبرې يا ژباړه کوم د چا په مشرۍ کې، په ډېر شمېر کې (ګڼ)، يا ډېر شمېر... ناکره دي.

۱۰- پر- (باندې): دا سربل له لويديزو ګړدودو پرته نور زياتره پر "په" اړول کېږي او ژبنی توپير (contrast) له منځه وړي او ګډون (التباس) رامنځته کوي د ("باندې" يو ليکدودي ځېل "نې" دی):
زرينې زرمينه پر مېز ځملوله او په لرګې يې ووهله.
يا: زرينې زرمينه پر تخته ځملوله او په ځوباړي يې ووهله.
زرينې زرمينه پر تخته (باندې) ووهله (مانا دا چې لومړۍ يې پر تخته ځملوله او بيا يې په سوك ځپيړه يا لښتې لرګي ووهله، نوکه وليکو چې: (زرينې زرمينه په تخته ووهله) مانا دا چې د تختې په وسيله يې هغه ووهله. همدا راز (پر مېز) او (په ميز)، (پر ځوکۍ) او (په ځوکۍ)... ورته مانا ګډون رامنځته کوي. د همدغه آرو معيار له مخې بايد: په پښتو ليکل "او" "پر پښتو ليکل " سره په دوو بېلابېلو ماناوو وکاروو.

د ګران معصوم هوتك (دعوت ۱۱۳ او ۱۱۴ ګڼه ۹ مخ) په " واښه پر خوله، رسۍ پر غاړه" کې لومړۍ "پر" پر "په" کره ګڼي او هغه هم په دې چې واښه په خوله کې دننه نيول کيږي، نه پر خوله باندې، خو زه يې ورسره په دې منلای نه شم چې يو خو په ظرفي مانا او جاج "په" ما هيڅکله، په هيڅ ګړدود او متن کې بې "-کې" سر بله نه دی موندلی او بله دا چې دلته اړينه نه ده چې واښه دې کورټ او سکوټ دننه په خوله کې ونيول شي، بلکې کېږي د چا خبره هسې يې اکټ وشي، "روژه پر خوله" هم همداسې درواخله. دلته "پر" سرسري او بابز جاج اخلي، کوچيان وايي: "موږ اوړی پر کابل او ژمی پر پېښور تېروو".
ځکه دوی تر ښارو او کليو بهر په کېږديو کې اوسي، نه دننه په ښارونو او مېشتو سيمو کې.
که چېرې "پر" دلته پر "په" واړوي، هرومرو به ورسره "کې" ملګرې کوي او د اړوندو ښارونو يا سيمو "دننه" مانا به ترې اخلي، يا په ملايي ژبه د استعلايي مانا پرځای ظرفي هغه. دا هم څرګنده ده چې ډېروکوچيانو هم "پر" هر چېرې پر "په" اړولی، په بله وينا ، را لنډ کړی دی، خو د ياد شوي آر له مخې دا دواړه سربلونه سره توپيرول په کار دي، که څه هم ډېرى يې يوازې "په" په دواړو جاجو يو شان کاروي، د "پر" نور کره کارونځايونه:
يو څه پر بل څه اړول يا بدلول، ژباړل او داسې نور، پر مخه دې ښه، (مخ) پر وړاندې، پر کال، پر

میاشت، پر ورځ، پر شپه، پر_بجو...

۱۱- بې- لکه جرمني ohne یا انګرېزي without له آره ځانته کارول کېدای شي، لکه:
بې زده کړې ژوند ګران دی، بې علمه ژوندون ګران دی...
ورسره "له" ملګری کول او بیا ورسره "څخه (ځنې،) " اوستربل غاړې کول، د سپما، اسانۍ اوروانۍ آرونه زیانمنوي او زیاتره په پېیلې (منظومه) وینا کې ورته د تول برابرۍ لپاره اړتیا پیدا کېږي.
که اړوند توکي چې باید نفې یې کړي، زیات شي، بیا یې پرځای "له - پرته" کارول په کار دي: د هېواد " له" ارامۍ او پرمختګ " پرته " بله هیله نه لرم. " له " زده کړې او کارو زیار " پرته " ژوند کېدون نه لري.
همدارنګه په سرچپه ډول د یوه یووستوي یا تړښتي توك یا غونډ (فقرې) لپاره " له - پرته " کارول هم کره نه برېښي، لکه: له پیسو پرته هم ژوند کېدای شي چې کره او لنډ اسانه بڼه یې "بې پیسو هم ژوند کېدای شي". "بې" لړو ډېر د «- له» په ملتیا تل د نومونو او غونډونو په سر کې راځي او د " له - پرته " ځای نیسي، لکه:
زه بې له هغې هم درتلونکی وم، بې ستا له وینا ما خپل کار ترسره کړ. کټ مټ لکه "سره" چې د "باوجود" په مانا منځنی دریځ لري. نور نا کره انډولونه، لکه: د زمري نه په غیر، د ستا نه په غیر.

۱۲- (و) - ته: "و" یو زوړ سر بل دی او یوازې یې له تاریخي پلوه د کره والي یو آر په برخه دی چې د ویونکو د ډېرې، لیکني او خپرني دود، لنډون او اسانتیا د پنځګونو آرونو په وړاندې په هیستوریزمونو کې راځي او یوازې اړوند او ستربل "ته" یې کره ګڼل کېږي. ان په لویدیزه (کندهارۍ) پښتو کې چې دغه پخوانی سربل چې لا ژوندی ساتلی، هم د یوه لړ لیکوالو او په تېره شاعرانو له خوا یو مخیز نه کارول کېږي چې محمد هوتك (پټه خزانه) یې غوره بېلګه ګڼل کیږي.
په لرغوني او منځني شعر کې د - ته تر څنګه و - وته، و- لړو ډیر لېدل کېږي، لکه:
... هر پلوته ټپې زړونه په ځار ځار
... چې غزنه ته مې باتلی په تلوار
... سه یې والوتله هسك ته پردې لار
... نه را درومي غور ته بیا جوپې د ښار (اسعد سوری).
همداسې ښکارندوی، شیخ بوستان، اسماعیل، متي، خوشال، رحمان... (- ته) ډېر کارولی، که څه هم کېدای شي، لاسوند یې وزني اړتیا وي.
د (و- ته) بېلګې، لکه: څمه څمه چې اوږد یون مې دی ومخ ته - د یا نه څوری به اچوم و ترخ ته (خرښبون).
د (و-وته) بېلګه:

خدای وما وته ښکاره کړ هغه لمر بیا (رحمان بابا)
د (و-) بېلګې:
سوز ګداز د محبت هسې و ما را (پیر محمد کاکړ)
چې مې خوږ کا کام، ترخه وما ناکام را (محمد هوتك)

۱۳- د «ته» او ستربل شعري انډول "لره" هم دود لري او همدا راز یې "له" هم درواخله چې د غږونج پایله ده او د کوزنیو لیکوالو په پښتو یې په نثر کې کارونه کره نه ګڼل کېږي.

۱۴- « د-...» یو داسې ډېر کاری او ډېر پېښنی سربل دی چې له «کره» پرته د یووستوو نومونو او یا هم د غونډونو په ملتیا د (اضافت، چار پرڅای کوي، لکه: د زمري ورور، د اسمان ستوري، د ژوند سرې تودې، د رمو او ګلو خاوند، د پت څښتن... "- کره" چې له آره د "کور " اوښتې بڼه برېښې، د (د-) یوازینی ساده او یووستوی اضافي اوستربل دی. تشبیهي یا ورتني وستربلونه - یې له "غوندې" پرته نور زیاتره غونډیز (فقره یي) بڼې لري او نارښتیني "کاذب" بلل کیږي، لکه: د مزدور غوندې یې وګټه - د بادار غوندې یې وخوره، د بېوزلو په ګټه، د پېړیو په پوړیو کې، د هېواد اوسنی اکر په پام کې نیول، د ... دفاع، کتنه، درناوی، ساتنه، ننګه ... مخنیوی، لیدنه ، هرکلی... چې بې له "څخه" سم او کره ګڼل کېږي.
د " - غوندې" پرڅای دا غونډونه د تشبیهي وستربلونو ښکارندویي کوي: د- په څېر، د- په رنګ، د- په ډول، د- په دود، د-په شان (یا شانې، په شانته، په شانتې)، د- په توګه، د- په راز، د- په بڼه ....
-"لپاره" یو داسې بېلښتي (اشتقاقی) اوستربل دی چې تر هرڅه له مخه " د اړوندی او ځانګړونې " او لږ و ډېر د "ته" غوندې لرکړی پېر (د اتیف یا مفعول له حالت) رامنځته کوي، لکه :
دا کتاب "د لوستو لپاره" دی، اوبه " د څښاك لپاره " دي. دا ډالۍ "د زمري لپاره" ساتم. "د-" د مهالوییو په ملتیا مهالي کړولونه جوړوي، لکه د کال په اوږدو کې، د ورځې، د شپې، د سهار، د غرمې....
زما کره، ستاکره، زما غوندې، ستا غوندې، زما لپاره، ستا لپاره، ستا په څېر....
دا چې (زما) او ستا له آره (دما) او (دتا) دي، یا په بله وینا، د اسانتیا لپاره (د) پر (ز) او (س) اوښتی، نو زما کره، زما غوندې، ستا غوندې، زما لپاره، ستا لپاره... بل (د) ته اړتیا نه لري او له دې کبله د ستا... د زما... ناکره ګڼل کېږي.
له "د" سره (سره، څخه، پورې، پسې، لاندې، وروسته، پرته، راهیسې، دننه، د باندې...) اوستربل کول ناکره دي چې په زیاترو ختیزو ګړدودو کې دود لري . همدا راز، لکه پاس چې نغوته وشوه، د پارسي ځیلي کابلۍ پښتو تر اغیز لاندې (د- څخه ملاتړ، مرسته، ننګه، استازي، دفاع، مخنیوی، هرکلې، یادونه، ستاینه، ساتنه، څارنه، درناوی، کتنه...) ناکره بلل کېږي، په کار ده " څخه " ترې وغورځول

شي.
له مهالي او توني کړولونو (مکاني قيدونه) سره خپله تولواله (اضافي) دنده داسې پرځای کوي: دغره له پاسه، د کور له دننه، د غره له لاندې، د- له کښته، د- له پورته، د- له سره، د- له مخه، د- له څنګه... په دغه راز بېلګو کې د پای اوستربل "څخه" تل غورځي.
له څرنګيز او توسني (علتيه)، کړولو سره داسې سربل کېدای شي: د- له مخې، د- له کبله، د- له لامله، د- له توسنه، د- له لاسه، د- له ټسه، د- له درده....
په دې ډول د "له" پرځای "د" کارول ناکره دي، لکه: د- دپاسه، د- دمخه، د- دلاندې، د- دلاسه، د- د کبله... یا سم دلاسه، سم د سمونې... لکه څنګه چې د "له" سربل په برخه کې وویل شول.

۱۵- څرګندنې او ګړنې یا اصطلاحات او محاورې چې د نه شنل کیدونکو غونډونو په توګه کارول کېږي، باید پردی، بڼه ونه لري، په بله وينا، د پارسي یا بلې ژبې ګړنې ټکي پر ټکي په پښتو جملو کې ونه ژباړل شي او په دې توګه ژبني رغاونه زيانمنه نه شي، لکه: اقدام په عمل راوړل، په وجود راتلل، صورت نيول، پرکرسۍ کښېنول، په عمل کې پلی کول... په دې باب دې نورې اړوندې ليکنې له مخه ولوستل شي.

- دلته د پارسي ځېلې او اردو ځېلې پښتو د ناکره غونډلو (جملو) پر وړاندې د یوې - کره پښتو هغو یو لړ بېلګې د درنو مينه والو مخې ته ږدو.

کره	ناکره (پارسي ځېلې پښتو)
د سولې لپاره لازې چارې غوره کول.	د سولې د پاره تدابير اتخاذ کول.
په امنيتي لارو چارو لاس پورې کول.	امنيتی تدابير په لاره اچول.
دولك کسيز ايراني ځواکونه پر افغاني پوله ځای پرځای شول.	د ايران دوه سوه زره قواوې د افغانستان په سرحد کې متمرکزې شوې.
تر پنځوسو زيات بنديان خوشې شول .	زياتره پنځوس بنديان خوشې کړی شول.
اوس پوره خبرونه وړاندې کېږي.	اوس زياتره خبرونه وړاندې کېږي، اوس هم د خبرونو پوره سپړاو وړاندې کېږي. اوس هم د خبرونو زياتره تفصيل وړاندې کېدلی شي.
په کابل کې خپل ژوند تېروي.	په کابل کې خپل ژوند په سروړي.
افغانان له چکالۍ څخه ځورېږي.	افغانان د وچکالۍ د ناحيې څخه

	ځورېږي.
زه د کابل په شېرشاه مېنه کې اوسېږم.	زه د کابل په کارتهٔ چار کې کښېنم.
ته چېرې اوسې؟	ته چرته پاتې کېږې؟
ما په کورکې همسایه اچولی دی.	ما په کور کې همسایه کښېنولی دی.
ما دکور ور جوړ کړ.	ما د کور دروازه کښېنوله.
ما نیالګي کېښوول.	ما نیالګي کښېنول.
د ملي ایرونو (عایداتو) پاموړ زیاتېدنې.	په ملي عایداتو کې د ملاحظې یا توجه وړ اقلام زیاتېدل.
تر کېدونه دورځنیو لګښتونو کمول.	تر ممکن حده د ورځنیو مصارفو اندازه کمول.
دغه وړهڅې (پرخپل وار) ګټورې زبادېدای شي.	دا اقدامات په خپل ذات کې مفید ثابتېدای شي.
د سولې هره هڅه ګټوره پر بو تای شي.	د سولې هر اقدام مفید تمامېدای شي.
د کور ډوډۍ تر بازاره ارزانه پرېوځي.	د کور ډوډۍ نسبت بازار ته ارزانه تمامېږي.
له کرنیزو سرچینو څخه په زړه پورې ګټه لاسته راتلای شي.	د زراعتی منابعونه مطلوبه ګټه میسرېدلی شي.
پروژه ترکار لاندې ونیول شوه.	پروژه د اجرا لاندې قرار وموند.
له تخنیك څخه په ګټه اخېستنه یا ګټنه.	د تخنیك نه په استفادې سره.
ما خپل کتابونه تر لاسه کړل یا راورسېدل.	زه خپل کتابونه تسلیم شوم (کابلۍ پښتو).
ما یې خبرې ته غاړه کېښووه.	ما د هغه خبره تسلیم یا تسلیمه کړه (پېښوری پښتو).
زه پر ځان پام کوم یا ساتم.	زه ځانته متوجه یم - توجه لرم یا توجه ورکوم.
زه خپلې تېروتنې ته ځیر شوم.	زه خپلې سهوې ته متوجه شوم.
ما د هغه پام را واړوه یا راوڅکاوه.	ما د هغه توجه جلبه کړه.
ما د ده مرسته راوڅکوله.	ما دده مرسته را جذبه کړه.
ما خپلې مرستې ته دهغه پام راوڅکاوه.	ما د خپلې مرستې لپاره د هغه توجه را جذبه کړه.
زه له خطر سره مخ یا مخامخ شوم.	زه له خطر سره مواجه شوم.

زه په خطر کې یم.	زه د خطر په معرض کې واقع یم.
هغوی ځانونه وسپارل.	هغې ځانونه تسلیم کړل.
لاری چارې - هڅې - هاندوهڅی... پیلول.	تدابیر - اقدامات - مساعی... پر لاره اچول.
افغانستان د تاریخ په خورا بداکرکې ټیکاو لري.	افغانستان د تاریخ په زیاته بده وضع کې قرار لري.
زه تر اوړي ژمی غوره گڼم.	زه نسبت یا نظر اوړي ته ژمي ته تر جیح ورکوم.
په ځینو برخو کې اندېښنه رامنځته کولای شي.	په یو سلسله مواردو کې د نگرانۍ باعث گرځېدی شي.
تاوتریخوالی ډېر شوی دی.	شر شدت سوا شوی دی.
ځارندویانو پر توند لارو گولۍ وورولې.	پولیسوالو په شدت (تشدد) پسندو د ټوپك گولۍ وورولې.
جنگ سخت شوی دی.	جنگ شدت موندلی دی.
نن درې نومولي زرك، زمرك او اتل، خلكو ته وینا وې كوي.	نن دری نامزدان هر یو زرك، زمرك او اتل خلكو ته بیا نیې (بیانونه) وركوي.
د هغووېناوې په ورځپاڼو کې خپرېږي.	د هغووینا گانې (بیانونه) په اخبارو کې نشرېدلی شي.
هغوی خپل استازي ونومول.	هغوی خپل نماینده گان کاندید (نامزد) کړل.
نومولي دادي:...	کاندیدان (نامزدان)عبارت دي د...
په یو لړ ځانگړو برخو کې.	په یوه سلسله حادومواردوکې.
ډېر وگړي ورسره لېوالتیا لري.	اکثریت خلك ورسره دلچسپي لري.
دغه کتاب مې دومره نه خوښېږي.	دغه کتاب ماته چنداني دلچسپ نه دی.
دغه کاریې نه خوښېږي.	داکاریې ددلچسپۍ موردنه واقع کېږي.
د کورنیو چارو وزیر په ناسوبتیا کې.	د داخله چارو د وزیر په غیاب (غیابت) کې.
تر کېدونه یې مخنیوی په کار دی.	ترممکن حده پورې یې مخنیوی ضروري دی.
د امریکا کېدوني بریدونه.	د امریکا ممکنه بریدونه.

هېواد د بشپړې نېستۍ تر بریده ورسېد.	هېواد د نېستۍ تر (سر_) حده ورسېدلو.
پرګڼ مېشتي ښار توغندي وورول شول.	د نفوسو نه په ډك ښار راکټي بمبار وشو.
د باوري لاسوندو پر بنسټ (له مخې).	د بااعتباره اسنادو په بنا.
دواړه مشران یوه جوړجاړي ته ورسېدل.	دواړه مشران یو موافقت (موافقې، توافق) ته ورسېدل.
د دواړو تر منځ د اندونو اوازمېښتونو راکړه ورکړه وشوه.	د دواړو په منځ کې د افکارو او تجاربو تبادله وشوه.
ده ته د الیاره (کابو) پر لاس ورغله...	ده ته دا فرصت حاصل شو...
له ګاونډیانو سره دنه تېري او ښواړیکو تړون لاسلیك شو.	د ګاونډیانو سره د تېري دنه کولو او ښو مناسباتو قرارداد امضاء شو.
هغوی دوبله پوهاوي لار راخپله کړه.	هغوی دګډ تفاهم په منځته راتګ سلا شول
د دواړو ترمنځ ورانپوهاوی پای ته ورسېد.	د دواړو په منځ کې سوء تفاهم رفع شو.
جنګ جګړوته پای ټکی اېښوول په کار دي.	باید جنګ وجدل ته وروستی ټکی کېښوول شي.
د نومولو استازونو ملیك و پایلل شو.	د نامزدانو د نماینده ګانو لست وروستی کړی شو.
هغه د لندن ښار د کتنې لپاره وخوځېد.	هغه د لندن د ښار څخه د کتنې په غرض (منظور) حرکت وکړ.
کوشنی پر مېز کښېنا ست.	کوچنی د مېز په سرکښېناستو.
خپلې خواخوږۍ یې وړاندې (څرګندې) کړې.	خپل د همدردی مراتب یې په عرض ورسول.
په ډزوکې ټپي شو او روغتون ته ولېږدول شو.	د ډزو په نتیجه کې ټپي او روغتون ته منتقل یا یووړل شو.
د ځینو پاملرنو له مخی وبښل شو.	د ځینو ملحوظاتو په اساس وبخښلی شو.
ترهغې وروسته، (له مخه ...) چې خوازك راغی، نو زه ولاړم.	وروسته، (له مخه...) ترهغې چې خوازك راغی، زه لاړم.
سکالو پردې لاسوندوټیکاو نه مومي.	موضوع په دې د لایلو نه بنا کېږي.

جنګ د بدمرغۍ سرچینه ده.	جنګ د بدمرغۍ مبداء (منبع) تشکلیوي.

- له تازه ناکره، خپرنیزو (ژورنالېستیکو)، هغه هم په زیاته کچه له اردو - انګرېزي ځپلې پښتو بېلګو ځخه:

ناکره (اردو ځپلې پښتو)	کره
نواز شریف څوك چې د پاکستان پخوانی وزیراعظم دی، عدالت ته پېش کولی شي.	نواز شریف چې د پاکستان پخوانی مشروزیر دی، نیاوتون ته وړاندې کېږي.
د پاکستان د قومی اسمبلۍ سپیکر کراچی ته لاړو چرته چې فرقوی شدت تشدد اختیار کړی دی.	د پاکستان دولسي جرګې مشر کراچۍ ته ولاړ چې ګروهیز تاوتریخوالی پکې سخت شوی دی.
د وزیر خارجه پاکستان په مشرۍ کې یو وفد جوړېدلی شي.	د پاکستان د بهرنیو چارو وزیر په مشرۍ یو پلاوی جوړېږي.
په یکم مئی د مزدور کسان پارټی پاکستان جلوس ایستلی شي.	د مي پر لومړۍ د پاکستان د مزدورانو د ګوند لاریون تر سره کېږي.
په ضلع مردان کې بجلی چالو کېدلی شي.	په مردان ولسوالۍ (ضلع) کې برېښنا چالانېږي.
زه هېڅوك په اعتماد کې اخستل نه غواړم.	زه پر هېچا باور (ویسا) نه کوم.
یوه شاندار دستوره به جوړېدلی شي.	یوه پرتمینه غونډه به جوړېږي.
... د پاکستان صدر جوړ کړی شو.	.... د پاکستان هېواد مشر وټاکل شو.
بېنظیره په انګلینډ کې پاتې کېدلی شي.	بېنظېره په انګلستان کې اوسېږي، یا استوګنه لري.
بدعنوانه بیروکرېټ نااهله و ګرځولی شو.	بدنام کارمند (له ټاکنو) بې برخې کړ شو.
یوه زنانه ګلوکاره نوې ګانې (ګانیانې) پېش کوي.	یوه سندرغاړې نوې سندرې وړاندې کوي.
یو کس د غلا په الزام کې ګرفتار کړی شو.	یو څوك د غلا په تور ونیول شو.
د پارټۍ یوه کارکنه د خپلې حلقې امېدواره ده.	یوه ګوندي غړې د خپلې سیمې نومولې (کاندیده) ده.

ستا د مدد شکریه ادا کوم.	ستا له مرستې مننه کوم، یا: ستاد مرستې مننه کوم.
د پاکستان د آبادۍ خانداني منصوبه بندي پاس کړی شوه.	دپاکستان دوگړمېشتې (نفوسو) پروژه ومنل شوه.
د مزاحمت تحریك په بره روان دی.	د ټینگار (مقاومت) غورځنگ پر مخ درومي.
د بهارت جارحیت کشمیریان نه شي برداشت کولی.	کشمیریان د هند تېری زغملای نه شي.
د فیصلې په حق (مخالفت) کې تقریر پېش کېدلی شي.	د پرېکړې د منښتې (نمښتې) په اړه وینا کېږي.
د دستاویزاتو تر مخه به په اندروني مسایلو ضرور عمل درآمد کېدلی شي.	د لاسوندو له مخې به پر کورنیو ربړو هرومرو چاریاغور کېږي.
د هشتگردي به په مزه مزه د ملك نه ورکه شي.	تر هگري به ورو ورو له هېواده ورکه شي.
هغه ته به خراج تحسین پېش کېدلی شي.	د هغه ستاینه به کېږي.
هغه قابل تحسین وگرځولی شو.	هغه د ستاینې وړ وگرځېد.
جدیدې سماجي (معاشرتي) زمه واریانې تسلیم کولی نه شم.	نوې ټولنیزې ژمنې منلای نه شم.
سامراجي استحصال او نوابادیت دې مرده باد وي!	پانگواکي(امپریالېستي) زبېښناك او ښکېلاك دې برباد وي!
د آبپاشۍ محکمه د بجټ د مشکل باوجود خپلې ډېو ټیانې په مخ بوزي.	د اوبه خور(اوبلگونې) څانگه (اداره) د پانگې (بودجې) له ستونزې سره سره خپلې دندې پر مخ وړي.
سکول د بېمارو د سواکېدو په وجه بند کړی شو.	ښوونځی د ناروغیو د ډېرښت له کبله وتړل شو.
د جنرل هسپتال د ډاکټرانو هرتال ختم کړی شو.	د عامه (ټولوال) روغتون د ډاکټرانو کار بندي پای ته ورسېده.
قیدیانو د اپیل خواست وکړلو.	بندیانو د بیا غور (استیناف) غوښتنه وکړه.
هغه ته یې د غمرازۍ اظهار وکړلو.	هغه ته یې خواخوږي څرگنده کړه.

زه په سماجي اقدارو (قدرونو) بحث کول نه غواړم.	زه پر ټولنيزو ارزښتونو نه غږېږم يا: زه نه غواړم، پر ټولنيزو ارزښتونو وغږېږم [پاکستان پښتو ليکوال داردو - انگرېزۍ په اغېزمنۍ دغه آر کړل (غوښتل) د مرستيالکړ په توگه هسې سرباري کاروي.]
د ملازمانو د بحالۍ دپاره کوششونه جاري ساتلی شي.	د کارمندانو د بيا ټاکنې لپاره هڅې روانې وي.
د حريت پسندو جنگرېز (جدوجهد) نور هم سوا کېدالی شي.	د ازاديپالو جنگ جگړه نوره هم زياتېږي.
د انتها پسندو اسلامي جماعتونو سربراهان گرفتار کړی شو.	د بنسټپالو اسلامي گوندونو مشران ونيول شول.
اغوا کړی شوی ټيچر رها کړی شو.	تروښلی (اختطاف شوی) ښوونکی خوشې شو.
زميندارانو نور پرست وغيره روغندار نباتاتي څيزونه پسنده يي.	ځمکوال نمر گلي او نورو غوړ بوټي خوښوي.
د نهې په ورځ به دوکانونه کولاو کړي شي او هر به څيز به ميلا و شي.	پر درېيمه (درېښۍ) به دوکانونه پرانېستل شي او هر څيز به تر لاسه شي.
دلته کې سرمايه کاري سرگرميانې چندانې نيشتې.	دلته پانگونيزې بوختياوې دومره نشته.
تانه دار د زور دارو جانبداري کوي.	تانه والا د زورورو پلوي کوي.
د ذرائع عامه تر مخه اهمې کاروايانی کېدلی شي.	د ټوليزو رسنيو له مخې غورې چارې ترسره کېږي.
د زرعي سکيم په حقله تجويز منظور کړی شو.	د کرنيز پلان وړانديز ومنل شو.
د حکومت پاکستان په حواله دعوام پسندۍ څه بحث نه شي کيدلی.	د پاکستان پرټولمنلتيا (وگړنيتوب) څه خبرې نه شي کېدای.
وزير خارجه پاکستان په عالمي مسلو کې دلچسپی نه اخلي.	د پاکستان د بهر نيو چارو وزير له نړيوالو سکالوو سره لېوالتيا نه لري.
اقوام متحده په مشرق وسطی کې اهم کردار ادا کوي.	ملگري ملتونه په منځني ختيځ کې غوره نقش تر سره کوي.
بن لادن د گردود بېمارۍ په وجه	بن لادن د پښتورگو (بډوډو) د ناروغۍ

مشکل سره مخ شوی دی.	له کبله له ستونزې سره مخ شوی دی.
په بنیادی طور باندې د ستهوډنټانو سره ښه سلوك نه کېږي.	له شاگردانو (زده کړیانو) سره له آره ښه (سم) چلند نه کېږي.
ملاعمر د پټې د خپل ځای نه لا درکه (لاپته) شوی دی.	ملاعمر له خپل پټوني ځخه تری تم شوی دی.
وزیر صحت پاکستان د ریډیو اسلام اباد نه براه راست یو ضروري پیغام نشروي.	د پاکستان د روغتیا وزیر د اسلام اباد له رادیو ځخه یو اړین پیغام نیغ پر نیغه خپروي.
د تعلیمي محکمو کې تحفظ نه مېلاوېږي.	په ښوونیزو ځانگو (ادارو) کې خوندیینه نشته.
د وزیر ثقافت اهلیه (ټبر، کور، بېگم) په حق اورسېده.	د فرهنگ (کولتور) وزیر مېرمن مړه شوه (له نړۍ سترگې پټې کړې).
کابل ته ورغلي د استرالیا ډپلومېټان اسلام آباد ته واپس شو.	کابل ته ورغلي استرالیایي دېپلوماتان (بیرته) اسلام آباد ته ستانه شول.
د یوولسم ستمبر د بریدونو سره تړاو لرونکی یو دهشتگرد گرفتار کړی شو.	د سېتمبر د یوولسمې د بریدونو اړوند ترهگر ونیول شو.
دېره لرونکو کسانو د عدالت قرارداد تسلیم نه کړلو.	گرمو کسانو دنیاوتون پرېکړه ونه منله.
د زلزلې کور ړنگونکې غمېزه ختمه شوه.	د رېږدلې کور گډې بخوله پای ته ورسېده.
د لویدیځ ښاریان په کابل کې نیولي شوي دي.	د لویدیځ هېواد وندان (تبعه) په کابل کې نیول شوي دي.
د ملك صدر یوه خوشخبري پېش کړه.	هېواد مشر (ولسمشر) یوزیری وړاندی کړ.
هغه په ریډیو او ټي وي یو اهم بیان جاري کوي.	هغه په رادیو او تلوېزیون کې یوه ارزښتمنه وینا کوي.

[کښېني لیکوال او ژورنالېستان او د دوی په لاروۍ نور ټولیز پښتانه د انگرېزي «on» په پېښو په تېلفون، تېلوېزیون، راډیو... کې د غږېدلو لپاره د (په - کې) پر ځای "په" کاروي او په سرچپه ډول "په مشری یا صدارت کې"، "په تعداد یا شمېر کې" هسې بېځایه "کې" سرباري کوي چې د نورو بېخرته پېښو په ځېر په لره بره گړنۍ پښتو کې کوم بنسټ نه لري].

دویم - په غږپوهیزه مورفولوجیکي(صرفي) برخه کې:

۱۶- **استل** د دویم ډبرګړي پایله - است یا - ست او - واست باید د- یئ، استئ، یاستئ اوویئ پر وړاندی معیاري ګڼل په کار دي.

۱۷- د **تېرمهال کړ** د دربیم یوګړي نرینه پایله باید صفر او زورکی غوره وګڼل شي، لکه: وخوړ، ولیکه. دغه راز (وبله)، (وګڼه)، (وپیژند)، تر (وباله)، (وګاڼه)، (وپیژاند یا وپیژانده)... کره راځي.

۱۸- (دی) ((**په زور والا**)) ی ((باید د ((د)) او ((دئ)) پر وړاندې د دربیم نرینه وګړي معیاري روستاړي وګڼل شي، لکه: زلمی راغلی دی، دی زلمی دی، دغه راز د ختیزې پښتو دواز خپلواك (é) پر وړاندی هم.

۱۹- وو (په اوږد- و) د لر تېرمهالکړ د دربیم نرینه وګړي او (وه) یا (ول) د دربیم جمع نرینه وګړي لپاره باید معیاري وګڼل شي.

۲۰- **نا بشپړ تېرمهالکړ** د دربیم نرینه وګړي روستاړی باید د بشپړې هغې په څېر صفر او زورکی اوسي، البته بې له کوم مختاړی ((و)) لکه: زلمي ناك خوړ. سنك راته، د خوړې، خوړلو، خوړو، راتلې، راتلو او داسې نورو پر وړاندې.
۲۱- «**خوړلای**» باید په بشپړ او نابشپړ تېر مهال کې د توانې او ارمانې اړخ یوه معیاري بیلګه ومنل شي، لکه ومې خوړلای شو. کاشکی مې وخوړلای، خوړلای می شو، کاشکې مې خوړلای یا د(ل) په غورځونه (خوړای).

۲۲- (**خوړل**) باید په ټولو بېچارو کړو کې یوه معیاری بیلګه وګڼل شي، لکه وخوړل شو (شول، شوه، شوی...)، خوړل شوی دی (دي، ده، دي)، خوړل شوي ول (شوې وه شوې وي...) خوړل کېده (کېدل، کېده، کېدی...).
خوړل کېدای شو(شول، شوه، شوې...)، یا خوړل کېږی. و به خوړل شي او نور.

۲۳- (زور) باید د (زورکی) پر وړاندې معیاري ښځینه روستاړی ومنو او ډبرګړی یې اوږده -ې، چې تیاره، خوله، ویاله،... په بیدودو (استثناوو) کې راځي، زورکی به په ټولیز ډول یو نرینه روستاړی وي، لکه پسه، زړه، تره، وراره. همداراز باید مفرد ښځینه نومونه، لکه وله، ونه، غنه، ستنه د اوږدې ((ې)) په روستاړی ومنل شي.

۲۴- هر (زور روستاړی والا) ښځینه نوم باید په اوږده (ې) جمع او مغیره کړو، لکه دوې ښځې، د یوې ښځې. داسې نه، لکه په کندهاري ګړدودکې چې د ناخجنۍ په ترڅ کې یو دا راز ښځینه نوم په لنډه (ي) جمع یا مغیره کوي او د خجنتیا په ترڅ کې یې بیا په اوږده (ې)، لکه لاري (راه ها) او لارې (نغمه ها).

۲۵- زور کی واله (ی) باید یوازېنی معیاري ښځینه روستاړی وګڼو، نه نرینه. لکه په کندهاري ګړدود کې لیکونکی د نرینه لپاره زورکی والا «ی» او د ښځینه لپاره په لنډه «ي» او دغه راز د (راغلئ دئ) دوارې (یاوې) زورکي والې وایي او لیکي.

۲۶- هره زور واله (ی) نرینه روستاړی وګڼو او ډېرګړې او اوښتې بڼه یې بیا په لنډه (ي)، لکه: سړی - سړي اولښتی - لښتي نه سړی، سړیان اولښتی، لښتیان.
«غویی»، «خوریی» او «ویی» کېدای شي، دوې او درې ډېرګړې بڼې ولري، لکه : غویی یا غویان، خوریي یا خورییونه او کله هم خورییان، ویی ـ ویي یا وییونه.

۲۷- په پارسي یا عربي پېښو پښتو شمېر نومونه جمع کول نامعیاري دي، لکه: سلها، زر ها، په سلهاو، په زر هاوو، د (سلونه، زرونه یا سلګونه، زرګونه...) پرځای یا سرحدات (سرحدونه)، رودات (رودونه)، جنګلات (ځنګلونه)، چتیات (اپلتې) او داسې نور.

۲۸- (پاته)، (تول)، (لږ)، (ښه) او داسې نور صفتونه باید د وګړي، ګڼې او نوږي له مخې له موصوف سره سم ګردان شي، نه لکه لږ اوبه، توله خلك، پاته هلکان، ښه (په زور) ښځه، ښه (په زورکي) سړی...
همدارنګه (دواړه) او (واړه) باید د ځینو ګړدودو په لاسوند د نوږي او پېر له پلوه سم ګردان شي.

۲۹- اوږد «و» باید د مغیره جمع روستاړی اوسي، لکه د خلکو، چې کندهاریان یې په لنډ (و) وایي. دا راز (اوږد) مغیبره «و» باید د «نوم» په ستې پورې سیده ونه نښلي، لکه له (سړی) څخه (سړو)، له (کورنی) څخه (کورنو)، له (پېړی) څخه (پېړو)، له (پی) څخه (پو) ... چې یې له نورو وییو سره ګډون راځي. البته که د ګډون ویره نه وي او رواني پېښوي، نو (ی) غور څول دومره نادوده نه برېښي، په تېره په شعر او وینا کې.

۳۰- هر نوم یا صفت چې له فعلي بنسټ سره یوځای کېږي، باید په وسمهال کې د ځوانېدل، ځوانېږي او ځوانول، ځوانوي په بېلګه ګردان شي، نه د ځوان کېدل، ځوان کېږي او ځوان کول، ځوان کوي په بیلګه. په دې ډول ورسره باید پیلېدل، پیلېږي او پیلوي یا مخامخېدل او مخامخول هم قیاس کړو، په

بله وینا، د (کېدل) او (کول) پرځای (ېدل) او (شول) معیاري وګڼو. یوازې په هغو برخو کې له داسې لنډیزه کار وانه خلو چې مانا بدلوي، لکه له اړ ځخه اړول چې مانیز بدلون پېښوي. دغه راز له کونډ او کونډې ځخه (کونډېدل) او (کونډول) جوړولای شو، مګر له ډېره یا تیږه ځخه ډبرېدل او تیږېدل نه. له همدې کبله تر (پاتې کېدل) ځخه د (پاتېدل) ګړدود معیاري ارزښت لري. هرګوره، د وردګو او ځېنو نورو کرلاڼیو خوشې – خوشیول، ستړی – ستړېدل ... ټولیزېدای نه شي.

۳۱- ځانګړي- تولنومځري، لکه: (زما دا) د وګړي، ګڼې نوږي او پېر (شخص عدد، جنس او حالت) له مخې باید پوره ګردان ولري او هغه هم د دواړو توکونو په پام کې نیولو سره. په دې توګه به یوازې (زما دا) نه، بلکې زما دوی. زما هغوی... ستا دا. ستا دی ستا دوی، ستا هغوی... هم لیکلای شو، ځکه دا یوه ژبنۍ سپمایي ځانګړتیا ده.

۳۲- د ملتیا او اشتراکیت یا ټولوال ضمیر باید په ځو ډولونو کې لږ تر لږه یو دا معیاری وګڼل شي، لکه: زلمي دوی، زلمي ډلې - دلې، زلمي ګلې... .

درېیم - غږپوهیز (فونولوجیکي) معیاري اړخونه:

۳۳- معیاری پښتو ټول ۳۶ غږونه لري. (ء) او (ق) چې په ځېنو ختېزو ګړدودو کې دود لري او د پردي اغېز ښکارندویي کوي، ورسره معیاري ونه ګڼل شي. په دې توګه باید (چکړې)، (کلا)، (وکړه) ولوستل او ولیکل شي، نه (چقړې)، (قلا) (اوکړه) یا (ؤکړه) او داسې نور. دغه راز د ځ، ځ، ښ، ژ او (ږ) غږو نه پر، س ز، خ، ز یا ج او ګ وا نه ړول شي. په سرچپه ډول د (ز) پرځای (ځ) کارول، لکه ځوی - ځما - ځمور... هم کره نه برېښي.

۳۴- په معیاری پښتو کې باید «ښ» او «ژ» د منځنیو ګړدودو (لکه د وردګو یا اندړو) په وینګ او تلفظ ومنل شي. ځکه یو څه زیاتوالی لري او بل په را دیویي خپرونو کې لږ تر لږه د «ښ» دا همداسې دود شوی دی. د ساري په ډول هلته له کندهاریا نو پرته نور ټول خبرلوڅان (ښ) له همدغه منځني وینګ سره سم د (ش) او (خ) تر منځ تلفظوي.

۳۵- په سوېل - ختیزو ګړدودو کې چې الف پر اوږده (و) یالنډ (و) او هغه پر اوږده (ې) یا لنډه (ي) اوړي، باید معیاري ونه ګڼل شي، لکه ځدران چې وایي : میږ په کېر کې کور کړي (موږ په کور کې کار

کړو.

۳۶- يولړ وييونه چې په ځينو ګړدودو کې يې د غږو نو اوډون يو راز او په ځينو کې بل راز دی، بايد هماغه ډول ته معياري ارزښت ورکړو چې يا يې تاريخي لرغونتوب زيات وي. لکه کښل تر ښکل، کښته تر ښکته، خسا (خوسا) تر سخا، خسی (خوسی) تر سخی، خسر تر سخر، ځمکه تر مځکه، اسويلی تر اوسيلی، زولنه تر زلونه، پسرلی تر سپرلی، پښه تر ښپه، پښېمان تر ښپېمان، انګازه تر ازانګه، ولېشت تر لوېشت... او يا خو يې ويونکي زيات وي، لکه زمری د مزری يا امزری، غږ د ږغ، ورځ د روځ، اوربدل د اروېدل... پرورانده.

۳۷- اوږد ، ارت، اړخ، بوخت بايد په يو ځپيز ډول، معياري وګڼل شي، نه په دوه ځپيز ډول، لکه څنګه چې په لويديزو ګړدودو کې دود لري.

۳۸- چې، پورې، لاندې، باندې، وړاندې، غوندې، کې، هسې، داسې، دغسې، چيرې، پرې، ترې، يوازې، همدا راز نومځري تاسې، دې، يې... او دا راز نور وييکي بايد د ګړدودي زياتوالي له کبله په اوږده (ې) وليکل شي او ولوستل شي، نه په لنډه (ي).

۳۹- (موږ) بايد د ګړدودي زياتوالي له کبله د (مونږ) په وړاندې معياری وبلل شي.

۴۰- (زما) او (زموږ) دې دويونکو د زياتوالي په لاسوند په دوه ځپيز ډول معياري وګڼل شي، نه به يوځپيز ډول. په شعر کې يې دواړه بڼې جواز لري، ان (زموږ) درې ځپيز (زموږه) هم راتلای شي.

۴۱- نمسی يا نوسی، نمانځل، نمانځنه، نمارۍ يا نوارۍ، نمارل... د لرغونوالي له کبله د لمسي، لمانځل، لمانځنه، لمانځه، لمارې، لمارل ... پر وړاندی معياری ارزښت لري. مګر ماسپښين، مازيګر، ماښام او ماسخوتن همداسې (مفغن) د اسانتيا له کبله معياری پاتې شي. لمونځ او لمر دې بيا تر نمونځ او نمر، نور، مر يا مېر د ويونکو د زياتوالي او دودوالي له لامله غوره وګڼل شي.

۴۲- هغه، هسی، هغې، هماغه، هغومره... ترهاغه، هاسې، هاغسې، همغه، هاغومره ... اسان او روان برېښي او په کار دي معياري وبلل شي.

۴۳- «ته» خو د ((له)) یا «لره» پر وړاندې له وخته بیا معیاري منل شوی او کارول کېږي. (له) یا (لره) باید ګړنۍ او شعري ژبې ته پرېښوول شي، لکه څله یا څه لره.

۴۴- ولېدل تر لوېدل یا ولېږي تر لوېږي د عام منښت وړ بریښي او باید معیاری یې وګڼو.

۴۵- درول د ودرول پر وړاندې زیات ټولیز والی لري او د معیاریتوب پر آر برابر دي.

۴۶- موندل او بیا موندل باید د میندل او بیا میندل پر وړاندې معیاري وټاکل شي، او وسمهال ګردان یې مومم، بیا مومم، د میمم، بیا میمم پر وړاندې.

۴۷- اوبدل یا اوبل تر اودل هم تاریخي مخکیوالی لري او هم ګړدودي زیاتوالی، نو یې معیاري منل غوره دي. هرګوره، اودل یې تېرمهال انړول دی.

۴۸- (ژر، ژرنده، ژړل...) خود (زر، زرنده، اوزړل...) یا (زر، جرنده، جړل...) پر وړاندې لږو ډېر معیاری منل شوی او په کار ده همداسې منل شوي پاتې شي. همداسې ژامه د زامه پر وړاندې، که څه هم ګړدودي ډېروالی یې دومره نه دی.

۴۹- یوازې د یواځې او بیا ځې پر وړاندې زیات معیاري لاسوند لري، ځکه پر دې سربېره چې لږو ډېر ګړدودي دود لري، په اوسني لیکدود کې هم اسان او بې ګډونه راتلای شي.

۵۰- ځینې پور ویي چې د زیاترو پښتنو له خوا یې په څپو کې لنډون راځي، باید همغسې تلفظ شي، لکه نیاز یو څپیز، اختیار دوه څپیز او داسې نور. مګر داسې نه چې په سرچپه ډول لږ څپیز پر ډېر څپیز وواړول شي، لکه پلان چې له آره یو څپیز دی اوباید همداسې د معیاری پښتو ټوك وګرځي، یو څپیز عربي او پارسي درې کانسوننټه ویي بیا په سرچپه ډول په پښتو کې دوه څپیز کېږي، لکه شعر، جرم، علم، شرم، رزم، بزم، قدر، نذر، فضل، صدق، صبر، او داسې نور.

۵۱- هر راز پور ویی باید تر وسې وسې په لیك ولوست کې د معیاري پښتو تر دود لاندې راشي. دلته به یوازې قرآن او حدیث مستثنا وبلل شي یا ځینې ډېر دود ځانګړي نومونه، لکه افغان یا افغانستان چې له آره د"اوګان" او" او ګانستان" معرب بلل کېږي. د ځینو ژبو پورویيونو ته باید پام ولرو چې کېږي، یو نیم غږ یې د پښتو له غږونو سره سمون یا نژدېوالی ولري او خوندي یې وساتو، لکه الماني او روسي (ښ) او (څ) چې له پښتو سره ګډون لري. په دې توګه باید (مونشن) میونیخ - (مونښن)، (زوریخ) - (څوریښ) یا څوېریښ، (بارزل) - (بارځل)، زرابکیین) - (څرابکین)، (تزار یازار) - څار... ولولو

او ولیکو. دا چې ځینې په تېره کښیني پښتانه انګرېزي پورویبونه زیاتره په هندي وینګ وایي، ت پر ټ د پر ډ... اړوي، باید یو مخیز معیاري و نه منل شي، لکه ډاکټر چې آر لاتیني وینګ یې (دوکتور) دی او په کار دي، دوکتور یې غوره وګڼو، او په دې ډول نور اروپایي ویبونه هم همدا یو راز راپور شي، لکه د کلچر پرځای کولتور زیات دود موندلی دی. کوټ، بوټ او دا راز نورویبونه خو بیا زیاتره د پښتو غږپوهې تر اغیز لاندې راغلي او مستثنا ګڼل کېدای شي. همدارنګه اړ نه یو چې پارسی پر فارسی، پاړسي یا پاړسو، واړوو. جور د ځور، چراغ د څراغ په بڼه معیاری راځي «ځواب» چې زیاتره له سوال سره یوځای یو څپیز ویل کېږي، نو که همداسې په پښتو شوې بڼه معیاری ومنل شي، دومره به نادوده ونه ایسي. (زنجیر) باید د دود له مخې په (زنځیر) پښتو شي او د ورته غږو د ګاونډیتوب په اغیز سره (ځنځیر) ونه لیکل شي.

۵۲- ځینې پښتو شوي (مفغن) عربي پور ویي، لکه میرات، متل، مخنت، اتمان (عثمان...) دا کیلي پر لاس راکوي چې عربي، ص، پر، س واړوو او ث، پر، ت، خو بیا هم اړنه یو، دومره یې له پښتو(س) سره انډول کړو چې د ټکر لامل شي. همداسې پر(ز) د (ض) او (ظ) اړول درواخله.

۵۳- د پورویبو خجونه هم باید زیاتره د پښتو د خج پوهنې اړوند شي او هغه دا چې د نورو ډېرو ختیزو ژبو غوندې پښتو دې ته ډیره هڅه لري چې داروپایي یا نورو پورویبو پر وروستۍ څپې یاله وروستۍ څپې څخه پر مخکې څپه باندې خج راوړو، لکه لندن، واشینګټن، مکسیکو، کاناډا، یورپ، اتلانتیك چې په خپل ژبني قلمرو کې زیاتره په لومړي خج ویل کېږي، نه لکه د لرو پښتنو غوندې چې هماغه اردو او انګرېزي وینګ او خج یې راټینګ کړي دي.

لویدیزیان هم زموږ ختیز ویبونه او نومونه د خپلو ژبو له دود سره سم په لومړي او یا دویم خج تلفظوي، لکه کابل او افغانستان. مګر که هغوی زموږ ویبونه زموږ په خج ووایي او موږ د هغوی ویبونه د هغو په خج، لابه ښه وي.

۵۴- د دربېیم وګړي نژدې جمع ضمیر (دوی) باید په لنډ (و) معیاري وګڼل شي، که نه له یوه بل ویې (دوی) سره یې ګډون راځي چې په پښتو قاموس کې په دستور، قانون او آئین مانا شوی دی.

۵۵- کښېنا ستل د کښېنوستل او کښېناستیدل پر وړاندې د معیاري کېدووړ برېښي.

۵۶- ځینی پښتانه چې په بخښل کې د بخشیدن (خ) نه غور ځوي او په همدې اغیز نخښه وایي چې له پارسي نشان سره اړیکی لري او پښتو شوې بڼه یې نښان دی، نو بخښل د نښه په اغېز ښښل هم اسان

دی او هم زیات دود لري، په کار دي، ننښه او ښښل معیاري وګڼل شي. همدا راز تر خوښینه، ښینه زیات معیاری ارزښت درلودای شي.

۵۷- ښوول، کېښوول، پرېښوول... باید د ښودل، کیښودل، پریښودل... کېښوستل، پرېښوستلیا ښیل، کېښیل، پرېښیل... پر وړاندې معیاري ومنل شي.

۵۸- ښوونځی او پوهنځی د ښځینه بڼې ښوونځۍ او پوهنځۍ په پرتله زیات معیاری ارزښت لري، ځکه اروابناد الفت خبره زموږ په کولتور کې نارینه تر ښځې له مخه ځي، په دغه لړ کې ټولی او ټولګی هم همداسې نرینه کره راځي.

۵۹- دا چې په پښتو غږ پوهه کې په ټولیز ډول تر پېښ، زورکی او تر زېر زور اسان ویل کېږي، نو باید په معیاری پښتو کې هم دا آر په پام کې ونیول شی. تر هغې چې ګډون نه راشي. او د ټکر ډار نه وي. د ساري په ډول که په پندانه کې د زورکي پرځای د لنډ (و) په ګړدود معیاري وګڼو، اساني به ولري، بې له دې چې له بلې کلمې سره یې ګډون راشي. خو که یې په زورکي پیل کړو، بیا «پنبه دانه» نه، بلکې (میرګن) مانا ورکوي.

۶۰- د ځینو فعلی اوړونونو (ګردانونو) په وسمهال برخه کې د فعلي ولۍ وروستۍ (ت) په (ځ) ښوول معیاری ګڼل کېدای شي، نه په (ز). ځکه ګړدودي استناد یې په هر ډول، مګر اوسنی دودوالی یې هم ارزښت لري، لکه وځي د وزي، پریوځي د پرېوزي، پرځي د پرزي، غورځي د غورزي... پر وړاندی.

نو د دې لپاره چې رښتیا یوه قاعده مو ترلاسه کړي وي او په دې توګه مو د یوې ګرامری ګډوډتیا مخه نیولې وي، نو په کار دي، په داسې فعلونو کې د (ز) پرځای (ځ) وکاروو، لکه له (تلل) څخه (ځي) له (پرانیستل) څخه (پرانیځی)، له (پرېمینتل) څخه (پرېمینځي) او نور په ساتل، نتل، کتل... کې خو بیا ببخي د (ز) او (ځ) پوښتنه نه راپورته کېږي. هرګوره (ختل) پر (خېژي) او (کوتل) پر (کوژی) اوړي. ګرځېدل هم تر ګرزېدل ډېر لیکنی دود لري.

۶۱- په (وکړي اووکي) کې فونولوجیکي پوښتنه نه راځي، بلکه په دوو بیلابیلو لیکزیکي (لغوي) ډولونو پورې اړه لري، یو له (کړل) فعل سره اړه لري او دا بل یې له (کول) یا (کلل) سره. که په ویې پانګه کې (کړل) غوره وګڼل شول، نو (. کړي) به غوره وي او که (کول) یا (کلل) غوره وګڼل شول، نو (وکي) به غوره وي او که (کړل) او (کول) یا (کلل) دواړه معیاري ومنل شول، نو وکړي او وکي به هم ورسره غبرګ معیاری منل کېږي. کاندې یا کانې یې لا نور ګړدودي ځېلونه بلل کېږي، خو د معیاری کېدنګ ارزښت

يې لږ ښکاري. که موږ په رښتيا سره يووالی د معياري والي بنسټ بولو، بايد له دغو څو ډولونو څخه يو وامرو او په ټولو زمانو کې يې بشپړ گردان کړو، يا لږ تر لږه د سوپلاتيف په ډول يو تېرمهال ته پرېږدو او بل يې وسمهال، په بله وينا، يو بشپړ او بل نابشپړ مهال ته، بيا نو پخپله دې پرېکړې ته رسيږو چې (وکړي) ووايو او که (وکي).

۶۲- (زما، زموږ، ستا، ستاسې) د دما، يما، دموږ، دتا، يتا، يا د ستا د تاسې يېتاسې يا دستاسې) پر وړاندې ارزښت لري او لکه څنگه چې يې تر اوسه دود هم موندلی دی. البته، لکه له مخه چې وويل شول، له ستا پر ته دا نور بايد يو ځپيز نه، بلکې دوه ځپيز وويل شي، په شعر کې البته د دواړو ډولو جواز شته.

۶۳- اېستل تر ايستل او ويستل نه زيات دود لري او بايد غوره وگڼل شي.

۶۴- چونگښه په لنډه (و) د چينډ خه او ځينگښه پر وړاندې تاريخي لرغونتوب ښيي، نو بايد په معياري پښتو کې ونيول شي. همدا راز د ورسره د چونگاښ او البته چونگښ (بقه کلان)گڼ آری بللای شو چې ښايي د چونگ له اواز نه يې سرچينه اخېستې وي
.

څلورم - د ليك دود معياري اړخونه:

۶۵- ليك د ژبې کوم ټوك او جزء نه چې تش يو انځور دی. د ژبی اومه توکي غږونه دي او د ليك دا توري، يا په غونډه نوم ابيتې يا ابيخې. بشپړليك هماغه دی چې د يوې ژبې د هر يووستوي غږ لپاره يوه نښه (توری) ولري. داسې ليك ته غږ ليك يا فونيميك ليك يا ابېخې (الفباء) ويل کيږي. مگر د نړۍ په ژبو کې يوه دا هم هېڅ دا راز ليك نه لري. لاتيني يوناني، الماني، روسي يا تورکي ليکونه ورته په پرتليز ډول يو څه ورنژدې دي، که نه د نړۍ زياتره ليك دودونه نيمگړي دي. د دې پرځای چې د هر غږ يا اواز لپاره يو توری ولري. يوې ځپې (هجا) يا کلمې لپاره يو ه نښه يا توری لري. پښتو ليك چې له آره عربي ليك دی او يو څه لاس پکې وهل شوی دی، له نيمگړو ليکونو څخه گڼل کېږي. په دې چې له (الف-و-ی) نه پرته نورو خپلواکو (واولو) غږونو لپاره پکې نښې نښانې يا توري نشته او هغه هم په هرځای کې نه کارول کېږي. د ساری په ډول (لور) د (دختر، داس او رحم) په مانا يو راز ليکل کېږي.

له دې کبله زموږ اوسنی ليك ريفورم لا څه چې بېخی يوه اوښتون ته اړتيا لري. هغه دا چې يې بېخي ابيخې واوړي او د عربي تورو پرځای نړيواله فونيميکي الفباء رامنځ ته شي چې که څه هم بنسټ يې لاتيني الفباء ده مگر لږو ډير له نورو ليکدودونو او ځينو نورو نښو نښانو څخه پکې کار اخېستل

شوي دی، لکه (خ) او (غ) دا يې يوناني توري دي او د ډ، ټ، ړ، ڼ او داسی نورو لپاره تر لاتيني (n, r, t, d) لاندې ټکي ايښوول کېږي.

په دې توګه د اوسنۍ پښتو الفباء په چوکاټ کې مو پر ليکدود باندې هر راز وييني(بحثونه) او څيړنې تل يو سر خوړ دی. ځکه دلته بايد د توپير آر و پالل شي او په دې ډول هېڅ ويي سره يو راز ونه ليکل شي، حال دا چې د الفبا له نيمګړتيا سره دا خبره کيدون نه لري. د ساري په ډول څنګه کولای شو، (سره) د(مع، سرخ، سره زر او کود) دری واړو مانا وو لپاره راز راز و کاږو.
خو دا چې زموږ د ليك ريفورم يا اوښتون د هوسۍ په ښکر کې دی او يو وخت غواړي، لومړی ورته پخپله پښتانه راوڅکېږي او بيا ورته لارې چارې وپلټل شی، نو سم له لاسه اړ يو، د همدې اوسنۍ ابېځې (الفبا) په چوکاټ کې يې پر معياری ليکدود باندې يو څه رڼا واچوو، چې که د معياری پښتو پوره انځور ونه شي کړای، د يووالي، يورنګوالي او اسانوالي، او له دې سره څه نا څه د التباس د مخنيوي د آر او اصل سلنه (فيصدي) خو لږه لوړه يووړلای شي. له بلې خوا مو څنګه چې د معياري پښتو د اختلاف وړ ګرامري او نور اړخونه تروسې وسې پورې نښه کړل او په دې توګه ورسره ډېر ليکدودي معياري اړخونه هم په ترڅ کې وښوول شول، نو دلته يوازې په هماغه ربښتينو ليکدودي هغو بس راوړو. د ساري په ډول پر (چې - چه) او (کښې - کې) غوندې د غړپوهنې په برخه کې خبرې شوې دي او بيا اړنه يو، چې د اروانښاد خادم غوندې پرې د ليکدود يا «پښتو تصيفی» ترنامه لاندې کلونه کلونه د خپرونو مخونه ډك کړو، بلکه زيات هاند به مو دا وي چې په کوم جادو او چل ول سره کولای شو، څه مو چې په غړپوهنه کې معياري ښوولي او ټاکلي دي، په ليکدود کې راښکاره کړو. په دې ډول به تر هرڅه له مخه د ټته ټينګ پام ولرو چې څنګه له دوه دروخپلواکي ننښو (و_ا_ی) څخه ښه ترا او ډېر ترا ګټه واخېستلای شو.

۴۶- په پښتو کې د پارسي، اردو، انګرېزي... ژبو پرخلاف د عربي پېښ، زېر، ء او اوږد الف (ممدوده آ) فونولوجيک انډول نشته او پښتانه يې اړوند ګډ يا پورويېونه هم له خپل پښتو وينګ سره برابروي او پر («اوږد» و، «اوږده» ي يا «لنډه» ي، لنډ الف...) يې اړوي، لکه: ګمان- ګومان، دکان- دوکان، کنر- کونړ، کندز- کوندز ياکوندوز، بن- بون، کلتور - کولتور، ارګان-اورګان، رمان- رومان،فلم- فېلم، فزيک- فېزيک ،ګله- ګېله يا ګيله، ريالست- ريالېست، آزادي- ازادي،آفسر- افسر، لائق- لايق... . په دې توګه دا وروستی ليکدودي بېلګې کره بلل کېږي:
-[د پېښ پرځای«و»]: خوله، لومړی، غونچه، ګوندې، ګومارل، ګوربت، ګورت، اوشنل، کومک، کولمه، دورمه، پوخلا، ګورګورې، اوتاک (اتاق يا اطاق)، بوګاښ، اوتمانزی، اوتمانخېل، اخون، پومبه، پوندانه، کونړ، کوندوز...، خوځېښې ديني او ډېر دود وييونه استثناء ګڼل کېږي، لکه: خدای،

بنیاد، استاد، گناه، گل، گلاب، گلالی، گلورین، گلباغ، سوروتال، سورنی، اردو...، که له دیني نومونو پرته نور له «و» سره ولیکو، خپل لیکدود به مو نور هم کره کړی اوسي، لکه: ذره - دوره- خم- خوم، تخم- توخم، خرما- خورما، ارزگان-اوروزگان، ارگون- اورگون، ختن- خوتن، ترک- تورک،مغل- مغول او داسې پسې نور.

-[د زېر پرځای «ې» یا «ي»]: اېزگي، اېنځر، پېنځه، پېنځوس، برېښنا، څېرمه، هېنداره، هېنډه، اېنده، امېد، پېیل، پتېیل، تېیل، ټوکرېیل، څوکرېیل ... .

- همداراز په ښویېدل، تویېدل، لویېدل او داسې ورته وییونو کې د کنسونتنې (ي) او واوېلې اوږدې (ې) یا لنډې (ي) توپیرول په کار دي، بلکې...، ټېکېټ، تېلېفون یا ټېلېفون (لرغږون)، تېلوېزیون (لروینون)، اېمپراتور، اېټالیا، دېموکراسي یا ډېموکراسي، رېکارډ، انټرنېټ، دېټا، وېب سایت... .

افغا نستان ، پاکستان ...،هرات، هند و سند او داسې نور له ډېرې دودتیا او نومورتیا استثناء بلل کېږي. په (- ستان) وال نومونو کې تاجیکستان، وزبېکېستان، تورکمنیستان، قرغېزیستان، قزاقیستان، انگلیستان... هم همداسې لږو ډېر تازه رادود شوي دي. برلین هم د پارسي یا انگلېسي وینگ تر اغېز لاندې(برلن) لیکل په کار نه دي.

- [د آ پرځای ا]: ازاد، ازادي، ارام، ارامي، اسوده، اسان، ارمان، ازار، ازمون، اشنا،اواز، اوازه، اباد، ابادي، اخور، ادم، ارزو، اسیا، اسمان،اغا، اگاه، الو، الوبالو، اینه، اهنگر،ارتېست، اژانس، انتن... . داچې په کره پښتو کې آس، آر، آره، آړ، آړه، یا آریا، آریانا... په مد کښل کېږي، د عربي، پارسي، انگرېزي د مد هومره لوړ نه ویل کېږي،بلکې له نورو الفونو سره د توپیر له مخې لیکل کېږي، نور ټول پښتو سرالفونه د زور یا فتحې هومره وینگ لري او په دې توگه یې «لنډ الف» نومول په کار نه دي.

۶۷- ځانتني عربي توري (ث، ح، ص، ض، ط، ظ،ف، ق) باید له قرآن و حدیث او نورو سپېڅلو دیني دخیلو وییونو پرته د پښتو فونولوجۍ تابع شي او له پښتو وینگ سره سم به پکې ص او ث پر- س، ض او ظ پر- ز، ف پر - پ، ق پر- ك، ح، ع او همزه پر یوه خپلواك (a) اوړي او یا به بیخي غورځول کېږي، لکه سوله، سلا ، تمه، شمه، او سون، خلك... چې آرې بڼې یې صلح، صلاح، طمع، شمع، افسون، خلق... دي. تورخم - طورخم، توپان - طوفان، کلا- قلا یا قلعه، دوتر - دفتر، کوندوز یا کندوز - قندز، او زار - افزار یا ابزار، کندهار - قندهار، پارسی - فارسی، مانا - معنی... لیکل خو ځکه بېځایه دي چې آره یې آریاني، په بله وینا، پښتو جوته شوې ده.

۶۸- د (ڼ) غږ یو یوستوی غږ دی او باید د (نړ) په بڼه چې دوه توري دي، ونه لیکل شي، که نه (کوڼ) له (کونړ)، خوڼې له (خونړې) او داسې نورو وییو سره هرومرو ټکر راولي. همداراز د نورو غبرگژبو،

لکه ټ، ډ، ړ توري همداسې یووستوی معیاري وګڼل شي، نه د اردو په پېښو پرت، د، ر باندې (ط) په سر باري کولو.

۶۹- د (ګ) غږ د پارسي او پښتو ترمنځ ګډ دي، نو که همداسې ولیکل شي، څه پروا به ونه لري. دا چې ځینې یې د غبرګژبو غږونو توریو غوندې د (ك) په کړۍ (ګ) کولو غوره ګڼي، یو بې سروبوله کار دی، ځکه (ګ) د (ب) غوندی یو ساده غږن تم (انسدادي) غږ دی. هو که هسې په نومونو، سرلیکوکې د ډول او رنګارنګۍ لپاره کله په کړۍ (کونډه) وکښل شی او کله د پارسي غوندې، دومره به بې دوده نه وي، خو په ټولیز ډول په هر راز لاسي یا ماشیني (کمپیوټري...) لیکنې سېستمونوکې ګ هم کره او هم ارزان او اسان راځي.

۷۱- ځینی پردي ځانګړي نومونه، لکه څنګه چې د غږپوهنې په برخه کې ورنه نغوته وشوه، ترکومه ځایه چې خپله پښتو غږپوهه اجازه راکوي، باید له اصل سره سم وویل شي او هماغسې ولیکل شي. د ساري په ډول چارلس او په همدې یوه بڼه دودلري، په ورځپاڼو کې چاپېږي او له رادیو تلویژیون نه اورول کېږې، بې له دې چې پر آره یې سوچ وشي. همدارنګه ریچارد چې په الماني، انګریزي، پرانسي او نورو اروپایی ژبو کې یې لیك دود یوراز دی، مګر وینګ یې بیلابیل لکه مېکاییل په روسۍ او المانۍ کې (مېخاییل) ویل کېږي، په پرانسي کې مېشل او په انګرېزۍ کې مایکل یا یوسف په روسۍ او المانۍ کې یوزف، په پرانسۍ کې ژوزف، په انګرېزۍ کې جوزف او په اسپانۍ کې خوسف. په دې لړکې د ګاډي ځغلونې الماني اتل «شومخر» په کارنه دی، په انګرېزي پېښو ((شومکر)) وویل شي او ولیکل شي.

۷۲- د (ونکی) روستاړي والا ویپونه باید له معیاري وینګ سره سم ولیکل شي. که څوك یې په لیکلو کې ټکنې کېږي چې چېرې یې یو (و) را ځي او چیرې دوه واوه، نو د داسې ویپو کړسته دې په پام کې نیسي، په بله وینا، له مصدري بڼې یې (ـل) وغورځوي، له پاتې کړستې سره (-ونکی) ونښلوي چې که هلته هیڅ (و) نه وو، له مخه بل (و) نه راځي. لکه له (لیکل) نه (لیکونکی)، له (څټل) نه (څټونکی) له (وبربدل) نه (وبربدونکی). که کړستې له ځایه یو (و) درلود، نو بیا په دوه (واوو) راځي، لکه : له (خپرول) نه (خپروونکی)، له (ټولول) نه (ټولوونکی) له (خرڅول) نه (خرڅوونکی). په دې لړ کې داسې کړونه (فعلونه) هم شته چې تر مصدري روستاړي (ل) له مخه دوه (واوه) له ځایه لري، نو د (-ونکی) روستاړي په نښلو لو سره یې باید اړوند فاعلي صفت په منځ کې درې (واوه) ولري، لکه له (ښوول) نه (ښووونکی) او له (پوول) نه (پووونکی). مګر دا چې دویم (واو) پکی دومره څرګند نه ویل کېږي او څوك یې نه تلفظوي، نو لیکل یې هم اړین نه دي او باید په دوو واوو (ښوونکی) او پوونکی لیکل یې معیاري ومنل شي، کېښوونکی او پرېښوونکی هم همداسې درواخله.

۷۳- د ووت، ووت یا پریووت، پریووت یا پریوت تر منځ پریکړه باید لومړی په صوتي او صرفي برخه کې وشي اوهغه دا چې هرڅنګه په ګردان کې معیاري ومنل شي، نو هله به څرګنده شي چې په پورتنیو ویېیونوکې څوڅو (واوه) ولیکل شي. د لیکو نکي پر وړاندې خو (ووت) او پریوت زیات معیاري ارزښت درلودای شي، ځکه دا یو له فعلي ریښې وت او مطلقې ماضي مختاړي (و-) څخه منځ ته راځي او په دې ډول په دوو (واوو) ټیک راځي او دا بل له فعلي ریښې (وت) څخه د یوه مخکړ یا فعلي مختاړی (پرې) په ملګرتیا جوړېږي او په هیڅ کوم ګړدود کې یې د بشپړ تېرمهال (مطلقې ماضی) د مختاړي (واو) څرك نه لګېږي، په بله وینا، په هماغو فعلو کې راځي چې داسې مختاړي ته هډو اړتیا نه لري، نو باید صرفي جوله یې پریوت معیاري وګڼل شي او لیکدود یې هم همداسې معیاری راشي.

۷۴- یوځای یا جلا لیکل نن سبا دا هم یوه لیکدودي ربړه (پرابلم) ګرځیدلی دی چې کوم ویې سره یوځای ولیکل شي او کوم سره بېلابېل په دې برخه کې باید لږ تر لږه درې آره او اصله له پامه ونه غورځوو: یو دوینګ او کښنګ تر منځ نژدیوالی، دویم د التباس مخنیوی او درېیم لاسي او تخنیکي اسانوالی دی چې کله د همدې درو آروتر منځ ټکر هم پېښېږي، د ساري په ډول (پخپله) د ټینګار کړول او بیا ناوړوني ویې په توګه یوځای لیکل کېږي. پر وړاندې یې (په خپله) لکه (په خپله خوښه) یا (په خپل کور کې) دغه آرونه نه پرځای کوي، نو جلا لیکل یې په کار دي. همداسې (پخوا)، (ځانته)، (مخکې)، (پکې)، (لپاره)، (خپلاسی)، (خپلمنځي)، (خپل خوښی)، (لاسلیك)، (نوملیك)... درواخله. په دې لړکې (مه)، (نه) له (خدای مکړه) او (خدای دې نکړي) پرته له کړستې سره نښلول پر دروګونو آرونو سم نه خېژي، خو مخکړونه (پرې، پورې...) بیا ورسره معیاري راځي، لکه په پرېوتل، پورېوتل، کېښناستل... کې.

۷۶- ځینی پښتانه په خپل دې ګومان چې وینګ او کښنګ یې سره نژدې کړی اوسي، اوچتوی - او چته وی، ګرځوی - ګرځه وی، وکړی - وه کړی او داسې نور لیکي او دېته یې سوچ نشته چې همدغه زیاته کړې نښه یوازې د زور یا زورکي تر منځ ګډه نه، چې له کا نسوننتې (ه) سره هم ګډون لري. نو له دې پرته چې دود شوې لیکدود نور هم په شخړه کې واچوي، کوم لیکدودي ریفورم ورته ویلای نه شو. البته د (سوچه والي) غوندې ویېیو کې چې د "چه" او "و" یو ځای کول، نه یوازې دود نه لري، چې د التباس مخنیوی هم کوي. د (سوچه) ترڅنګ (سوچ) یو بل ویی دی چې (قاطع) مانا لري.

یادښت:
داهم د هغو سلگونو لیکونو یوه تازه بېلگه چې لیکوال د یوې پښتو- کره لیکنې پښتو په اړه له درو لسیزو راهیسې بېلابېلو لیکوالو، خپرندویانو او چارواکو ته استولي او یو مهال به په ((سپین لیکونه)) ټولگه کې خپاره شي(اکسفورډ ، اپرېل 2006):

اکسفورډ ،اپرېل2006

د پښتو ژبې او فرهنگ رښتیني خدایي خد متگار امام الدین ساپی صاحب او منلی فرهنگیالی قتیل صاحب،

تر مینه وړو پېرزوینو وروسته:
د نورو ډېرو غونډې ماته هم د لمر په څېر څرگنده ده چې ستاسې.مرکز د هېواد او سیمې پرکچ د یوې رغنده فرهنگي سیالۍ لپاره را منځته شوی او تر هرڅه له مخه په دې مخه او موخه چې د نړۍ له کاروانه په کروړونو کروړه وروسته پاتې پښتو ژبې او پښتني ټولنې په اړه تر وسې وسې نوي او گټور څه وړاندې کړي.

په دې لړ کې له دوه میاشتنۍ ((ورځ)) څخه دا هیله ډېره کېږي چې رامخته کړی ارمان لا ښه ترا تر سره کړای شي. خو له بده مرغه، لکه څنگه چې لیدل کېږي، ددغه ښکلي نامه زیاتره تشه جوله(لفظ) په پام کې نیول شوې ، نه مانا. بېلگه یې داچې ځای او نا ځای ((ځ) وکاروي، لکه: ځوی، ځېږېدل، ځېږېدنه، ځېږنده، ځېږون، ځما، ځمونږ، ځانگو، ځانگل، ځمری، ستونځه... او بیا چې په یوه کورنۍ کې د سرورزوي تر څنگه سرورځوی او قتیل ځوی کښل کېږي... . په پای کې به دا په زرگونو ټېرونه، هم د - زي پرځای په - ځي دود ومومي !

زه وایم، ولې یې جاج و مانا په پام کې و نه نیول شي او په دې توگه پکې د وسمهالي څېړندود (مېتادولوجۍ) پر بنسټ د نوې پوهې ، فرهنگ او بیا په ځانگړي ډول د نوې پښتو ژبپوهنې او رښتیني پښتني تاریخ په اړه هغه څه خپاره کړي چې د رحمان بابا خبره ، منکر پرې اعتراض و نه شي کړای !

موږ باید ځوان کمپیوټري پښتني پښت ته نور د وریځو اوښان جوړ نه کړواو د رښتیني مېتودیک افغاني - پښتني تاریخ پر ځای ورته بېځایه ویاړنې او ستاینې په غوږو کې ور پو نه کړو. همدارنگه پردي مذهبونه، ژبې، فرهنگونه او تمدنونه را خپلونه پرمختللې علمي نړۍ په ځان پورې له خندونې

پرته بله څه گټه او پایله نه لري او بیا لا دا ګیله هم کوي چې ختیځپوهانو یې پر دغو اپلتو ولې ځانونه ناګاره کړي دي ! پر دغو داوو او دنګلو خدای بښلو دودیزو پوهانو پوره ځانونه ستړي کړي او بوجۍ بوجۍ کتابونه یې را پرې ایښي ، نو بیا بیا راغبرګول او لا پړسول یې څه په کار دي! نومهالي پوهنیز دود و مېتود دادی چې هرڅوک یوه سکالو ترلیکنی څېړنې لاندې نیسي، باید مخکې له مخکې یې مخینه په پوره غور تر ځیرنې او کرونې تېره کړي، کره ترې راواخلي او کوره کوټه یې ور پرېږدي او خپل نوي زوي پرې ورزیات کاندي.

ما چې پېنځه دېرش کاله مخکې له اروپا څخه د نوې ژبپوهنې له رالېږدولو سره د خپل پوهنځي پېر استادانو لوستلیکي، لکه د علامه حبیبي پښتو ادب تاریخ، د استاد رښتین پښتو ګرامر یا د استاد رشاد ادبي فنون، په تېره پښتو عروض و قافیه یومخیز وننګول، د کومې ترېګنۍ له مخې نه وه، بلکې زماله ځانګیزې پازې یې اره اخېسته او د زړه له کومې مې غوښل چې نوي پښتني پښت ته نوي څه وړاندې کړم. له هغو نه یوازې استادحبیبي وو چې د ۱۳۵۴ ل. کال په نړیواله پښتو پوهنغونډه کې یې په ټوله پښتني مېړانه دا منښته وکړه: ((موږ له خپل واک و وس سره تر دې مهاله راورسوله، نور نوی اکادېمیک پښت پوه شه او نوې لاره روده یې! او بیا هم همدا استاد وو چې د ((یوې- کره پښتو لیکلارې)) په اړه یې راسره لاسلیک کړې چلند لار (پروسېجر) بېرته وانخېست، که څه هم په کړن کې تر ډېره پر هماغه خپله کندهارۍ لیکلار ټینګ و ترینګ پاتې شو.مولانا خادم چې کړی لاسلیک یې په کړن کې پر خپل خورمنځ برابر و نه لید ، د داود خان تر دوتره یې پلپوټ (شکایت) ورسېد!

داچې په ورځ کې زیات زور پر هماغه زړو دودیزو ما ویلو تا ویلو اچول کېږي او بیا پکې بشپړ کتابونه راغبرګېږي، ښایي کوم دک و دلیل یې تر شا ټیکاو ولري، خو زه د مرکز او ددغې مهالنۍ د همکار په توګه د ګوتنیوي پرځای دا رغنده وړاندیز کوم چې د هغو ترڅنګه د نوې ژبپوهنې په رڼاکې زما پښتو پښویه او همستاسې له خوا چاپ شوی کتاب ((پښتو او پښتانه)) هم پرله پسې ټوک ټوک خپور کړئ. له دې سره به نوی پښت دا کابو ومومي چې تر دغه منځ یوه پرتله وکړي او یوه پایلنیوي ته پخپله ورسي !

دغه راز له ګران ګړندي صاحب نه هم هیله لرم، د پښتو لیکدود او لیکلارې په برخه کی د پښتو استادی پر ځانګړو ازمېښتو ، زړو پرېکړو او کتابونو بسیا پاتې نه شي او نوې پښتو ژبپوهنه او په تېره لیکلار هم تر کتنې اوڅېړنې لاندې هم ونیسي چې له درې نیمو لسیزو او بیا د یاد شوې چلند لارې لاسلیک راهیسې یې په څه له پاسه دوه سوو توکو(مادو) سره لیکنۍ پښتو ته لار موندلې او ښایسته ډېره دود شوې ده. داسې هم نه چې ګوندې زه دا دومره مهال ارام ناست یم، بلکې له نورو

لوستليکيو سره يې په ژبپوهنه کې له نويو نويو برياووسره پرله پسې کروم او بشپړوم او دا دي په همدې نژدې کې به يې له پروسږنې ژمنې سره سمه د «ليکلاربنود په نامه لا کره او کېښکلې جيبي بڼه د چاپ لپاره همتاسې ته در وسپارم.

دا به ځومره ښه وي، ګړندی صاحب يې د دغه نوي لاربنود په رڼا کې له همدې دوه مياشتنۍ را پيل کړي چې ولې پر ځ دومره زور اچول کېږي، هغه هم د ننګرهاريا نو له خوا چې په «ځيګر» کې يې ګرد سره ځ نشته. يا د کابلۍ پښتو «څو، ترڅو، تر څوچې...» او د پېښورۍ پښتو «څوک چې، کوم چې...» مخنيوی چې ان د مرکز په شپږم توک يا ماده کې پېښورۍ ډوله «کومه چې» راغلې ده.
همدارنګه د(د - له) او (په - پر) يو د بل پرځای ليکل، لکه: پرتوګې (په توګه)، پرهکلې (په اړه)، پر ټوليزې توګې (په ټو ليزه توګه)، دوه يم، دوه دېرش، دوه څلوېښت... چې ډېری پښتانه يې بې (ه) ادا کوي او اروانباد وزيرصاحب به د خلکو په خولو کې ور سموله. همداراز د ننګرهارۍ او ټوليزې شمال ختيزې پښتو نور له ارو معياره غورځول شوي - مونږ، زمونږ، ما وخوړو، وخوړلو د« وخوړ» پرځای، يا وليکلو د «وليکه» پرځای او داسې نور درواخله!
دا دی، له همدې ليک سره د اووغزوال او ګړندي صاحب ترمنځ د پوخلاينې په موخه د کره پښتو ليکدود يوه برخه د چاپ لپاره در برښليکوم.

په ټوله پښتني- افغاني مينه او لورېينه
پوهاند دوکتور م. ا. زيا ر

د يوې - کره پښتو ليکلارې اړوند ليکدود (Orthography)

۱- يوه کره ليکنۍ پښتو ۳۶ غږونه (sounds)، خو ابېڅې (الفبې) له دېرشو نښو (توريو) تېرې نه کوي. له ۷ خپلواکو (واوېلو) څخه يوازې درې دا ليکنۍ نښې يا توري (واى) لري. د زور (فتحې) او زورکي لپاره (ه) يا (ء) او يا چرګۍ (هه) کارونګ د ژبپوهنيز قانون «توپير» تر ډېر ځايه زيانمنوي او له لوستونکي لار لودن ورکوي. يوازې د «ى» د څلورګونو ډولونو له رامنځته کولو سره يو څه ليکدودي سمون راغلى دى چې له ښه مرغه پېښور اکېډيمۍ هم هوکې کړي، که څه هم د اردو په پېښو(ے) او دغه راز(ء) بېخرته کارونې کوزنۍ ليکدود ډېر کړکېچن او کرغېړن کړى دى!

۲- څلورګونې«ى» ګانې له خپلو بېلګو سره:

- اوږده (ې)، لکه:خداى دې ادې له دې ناوړې پېښې لرې لري.
- لنډه (ي)، لکه:ښادي، خپلوي، وداني.
- نرمه (ى)، لکه: نرى سړى، ځاى، خداى، ورى، وړى.
- درنه (ۍ، ئ)، لکه: نړۍ، کړۍ، ډوډۍ، څوکۍ...
- په کړ (فعل) کې، لکه: ډوډۍ وخورئ، ښه کوئ، بد مه کوئ.

۳- د واوېلي (غيرملفوظه) او کنسوننټي(ملفوظه) «ه» توپيرول په کار دي. په دې ډول:
په (دويم) کې د واوېل (فتحې) په توګه غورځي او په (نهم) کې د کنسوننټ (ملفوظه ه) په توګه پاتې کېږي. د (نهم) بنسټ (نه-)دى، مانا دا چې ړومبۍ(ه) کنسوننټ (حرف صحيح) دى او دويمه هغه يو واوېل (حرف علت) دى. (اووه - اووم، پينځه - پينځم، يو- يوم...) هم په همدې لړ کې راځي. نور واوېل پاى يا خپلواکپاى شمېرنومونه (-ي-) غواړي، لکه:
درې- درېيم، اويا- اويايم، اتيايم، نوي- نوي يم يا نوييم؛ «څويم» هم تر ورته دوى يا قاعدې لاندې راځي. کنسوننټ پاى هغه خو په هر ډول اړونده پايله (- م) سيده په ځان پسې نښلوي، لکه:
څلورم، پنځم، شپږم، اتم، لسم... سلم، زرم، ميليونم... . پرکنسوننټي يا معدوله (و) پايته رسېدونکي شمېرې هم په دې لړ کې راځي، لکه:
يوم(يوسل ويوم)، دوه سوم....
زور- پاى او زورکي پاى هم د دغو واوېلو تر غورځونې و روسته تر ورته قانون لاندې راځي.

۴- په (- ونکى) رغېدونکي کړنومونه همدا يو «و» غواړي، لکه:

لیکونکی، ځېرونکی، ژباړونکی، ګنډونکی، خوړونکی، څښونکی، تلونکی، ویونکی، وهونکی... ،
خو که له فعلي مصدره (- ل) لرې شي او پاتې بنسټ یو «و» ولري، نو (ونکی) بیا (وونکی) کېږي، لکه:
کاروونکی، خپروونکی، څرګندوونکی، اړوونکی، ټولوونکی... . له (ښوول) او (پوول) څخه چې (-ل)
لرې کړې، نو (وو) پاتې کېږي او په کارده، اړوندستاینومونه یې (ښووونکی) او (پووونکی) ولیکل
شي، خو د دود وینګ له مخې ترې یو «و» غورځي .

۵- غبرګڅېبیز توري (ټ، ډ، ړ، ڼ) چې غږونه یې له غږبوهیز پلوه پښتو ډېر پخوا له هندي (پراکرېټو) را
پور کړي دي، په اروپايي ژبو کې هېڅ نه ویل کېږي. کوم انګرېزي ټکي چې په لره پښتو کې ویل کېږي
او کارول کېږي، بیا هم هماغه هندي او بیا اردو- انګرېزي اغېز دی، لکه:
ډاکټر، ماسټر، تهئټر، سېنېټر، ډېموکرېټ ،ډېماکراسي، ډېکټېټر، کلېنټین، رامسفېلډ، ټوني بلېر،
اکسفورډ.
که څه هم بره خوا تر پارسي او بیا لاتین آرې پرانسي اغېز لاندې دغه غبرګڅېبیزوالی له وینګ او
لیکنګ دواړو وتلی وو ، لکه: دوکتور، ماستر، تیاتر (ننداري)، سناتور، دېموکرات، دېموکراسي،
دېکتاتور... ، خو زموږ د برنیو له کډوالۍ سره د لرنیو غبرګڅېبیزوالی پر ټوله پښتو واکمن شو او هغه
هم زیاتره د انګرېزي پورویېونو په برخه کې، نه د نورو اروپايي ژبو(جرمني، پرانسي، ایټالیي، اسپا
نیي...) په برخه کې، لکه:
فیدل کاسترو- فیډل کاسټرو، شورایدر- شورایډر، هېلموت- هلموټ، دوګول- ډګل... . مانا داچې
دومره ښنده (زیاده روی) هېڅ په کار نه ده !

۶- جغرافیايي نومونه، لکه: اسیا، افریقا، اروپا، امریکا، استرالیا، انترکتیکا، کاناډا، برتانیا،
ایټالیا، البانیا، انتونیا، استونیا، مکدونیا، کروشیا، کولمبیا، لیبیا، سوریا، چېچنیا، سومالیا
،اېتوپیا، مالیزیا، اندونیزیا،... زموږ د لرغونو آریايي نومونو (آریانا، سوغدیانا، لودیانا، باکتریا،
پښتونخوا...) په بېلګه په الف کره راځي، نه دعربي او اردو په پېښو اسیه، افریقه.... هرګوره، روسیه،
تورکیه، فرانسه، اوتریش - اتریش یا اطریش، پولېنډ - پولند، انګلیستان - انګلېنډ یا انګلند... کې
لومړۍ بڼې غوره او کره دي.

۷- پښتو ویاند ته په کار ده، د هر چا او هر ځای نوم د اړوندې ژبې له وینګ سره سم ولیکي او
ووایي، لکه: پرانسي (مېشل)، روسی او جرمني (میخاییل)، انګرېزي (مایکل)، عربي- اسلامي (مېکا
ئیل- مېکاییل)، یا د جرمني (یوزف)، انګرېزي (جوزف)، اسپانیي (خوسف)، د جرمني پخواني بهرني
وزیر نوم (یوشکا) چې له آره د (یوزف) کوشیننوم (مصغرنوم) دی، هم همداسې درواخله چې زیاتره

پېښوري او کوټه وال ویاندان یې «جوشکا» لیکي او وایي. روسي «څار» یا جرمني څویریښ... هم بویه د پارسي یا نورو ژبو په پېښو (تزار، زوریخ یا زوریک...) ونه ویل شي او ونه لیکل شي.

۸- پښتو او آریاني یا نا عربي وییونه، ځاینومونه، ټبرنومونه او وګړنومونه باید تر وسې وسې له وینګ سره سم په پښتو تورو او لیکدود و لیکل شي، لکه:
توره باز (طوره باز)، تورخم (طورخم)، تورو (طورو)، توتو (طوطو)، توتي، توتا، توتاخېل (طوطاخېل)، تهران (طهران)، اناتولیا (اناطولیه)، توپان (طوفان)، پرښته (فرشته)، خپه (خفه)، اپلاتون (افلاطون)، الینګار (علینګار)، الیشنګ (علیشنګ)، لال وسرځنګل (لعل و سر جنګل)، اسلام کلا (اسلام قلعه)، کلای نو یا نوې کلا (قَلعهٔ نو)، کندهار (قندهار)، کندوز یا کوندوز (قندز یا قندوز)، ساکزی (اسحاق زی)، الیزی (علیزی)، دوتر (دفتر)، ساپی (صافی)، اپریدی (آفریدی) ، ګدون (جدون)...

۹- یوځای لیکل او جلا لیکل:
د ژبپوهنیز دوی (قاعدې) له مخې ټول ژبني توکي یا یوونونه (واحدونه) سره بېل بېل لیکل، په بله وینا ، د اړوند لیک سېستم له شونتیا سره سم، تر وسې وسې جولیز یووالی له مانیز یووالی سره غاړه غړې کول په کار دي. که هغه ازاد وییکي وي، لکه: سربلونه، وستربلونه او اړیوییکي (په، پر، تر، د ، له، سره، کې، پورې، ته... چې، که، او ، هم...)، که ساده وییونه وی، لکه: نومونه (کور، لوی، زه، ته، دی، دا ، هغه، یو، دوه...)، یاکړونه (تلل،خوړل، ځي، خوري...) او یا ترښتي (ترکیبي) او بېلښتي (اشتقاقي) وییونه وي، لکه: کټمل، پوهنمل، پوهنتون، مرستون، خپلمنځي، خپلچاری، خپلخوښی، ځانساتی، تلپاتې، پښتونولي، پښتونخوا ، ولسمشر یا هېوادمشر، بنسټپال، بېلتونپال، منځلاری، ترهګر، کتابتون، ټولپوښتنه، ټولوژنه، ځانوژنه، بلوژنه، لیکلړ، نوملیک، برخلیک، برخوال، پانګوال، پانګواکي، ځمکوال، ځمکواکي، ځمکسمون، ژبپوهنه، ټولنپوهنه، لرغونپوهنه، وییپوهنه، وییپانګه، وییزبرمه، سونتوکي، لرغونتوکي، مخنیوی ، مخکتنه، کتنپلاوی، لاسلیک، لاسلیکول، لوستلیکی (درسي کتاب)، مخامخول، مخامخېدل، مخبېلګه، وړاندیز، وړاندوینه، وړاندبینه، ترینکوټ، لوبغالی، لوبغاړی، لوبډله.

په دې لړ کې له دوو وروستیو توکیو (نومونو او کړونو) سره د ړومبیو هغو (ازادو توکیو) یوځای لیکل کره نه دي، لکه:
لخوا ، لما ، پکور (کې)، پخپل (هېواد کې)، غزنیته (ځم)...، نخورم، نکوم، نلرم، مخوره، مکوه...

پخوا (قبل، قبلا)، پخپله (شخصا) ځکه سم راځي چې خپلواک وییونه (قیدونه) دي، ځانته - ځان ته او مخکې- (په) مخ کې سره هم په ورته دلیل توپیربږي. «بلخوا» له «یوخوا» سره د اړیکوییکو په توگه همداسې یوځای دود موندلی دی.
یو لړ وییکي سره په خپلو منځو کې یا له خپلواکو توکیو سره ځکه یوځای لیکل کېږي چې د یو یوازېني چار یا مانا لپاره سره په غونډله (جمله) کې تل پرله پرله پېیلې راځي، لکه: پکې (درآن)، همدا، همدغه، همدی، همده، همدې، هماغه، همداسې، هماغسې یا همغسې، همدارنگه، منځته راوړل، منځته راتگ، رامخته کول، لاسته راوړل، لاسته راوړنه، پایته رسول، لپاره، نشته، یا په (سترې مشي، خدای مکړه یا خدای دې نکړي) غوندې گړنو او ځرگند نو کې وییکي (مه، نه) له کړونو سره یوځای لیکل هم همداسې درواخله!

که نه، د ټولیز دوی یا قاعدې له مخې د غه دوه توکه له کړ سره نښلول سم نه دي اوباید جلا ولیکل شي، لکه:
نه خورم، نه خورو، نه کوم، نه کوو، نه لرم، نه لرم، نه شم کولای، یا کولای نه شم، ونه شم کولای، را به نه شم، وابه نه وړم... . دلته کېدای شي، د لیک اسانتیا لپاره یوه نیمه بېدویې یا استثناء ومنو، لکه پاس په یاد شویو، او یا په (وانخلم، رانغلم، رانغی) غوندې دودو بېلگو کې.
له اوسنیو کمپیوټري اسانتیاوو او بیا د «یوې- کره پښتولیکلارې» دننه د کره ټولمنلې پښتو ابېڅې پر بنسټ رامنځته شویو کیبورډو سره په کارده، په یو یو وت (space) سره د هرې کربښې یا غونډلې دننه په یو یو وت (space) سره د بېلابېلو لویو او کوشنیو توکو تر منځ لیکنی بېلوالی او خپلواکي ښه ترا سمباله کړو.

۱۰- په پښتو کې د نورو ژبو پوروییونه له ژبپوهنیز او نړیوال دود و دوی پر بنسټ تر کېدونه له پښتو وینگ او لږوډېر مانیز اړونگ سره راخپلول په کار دي، لکه: گاډی (گاړی)، ماشوم (معصوم)، شمه (شمع)، تمه (طمع)، کیسه (قصه)، پوځ (فوج)، سبا (صباح)، میرات (میراث) د تباه او برباد په مانا، کرار (قرار)، سهار (سحر)... . پیل، توپان، اپت، تم، تپوس، پرښته، پراخ، خپه، خپگان، کمیس یا کمیز، مانا، دین، شېر (شعر) او یو لړ نور داسې وییونه د ډېرو آرپوهانو (اېټېمولوجېستانو) د څېړنو له مخې نا عربي یا عربي شوي (معرب) گڼل شوي او یا هم ټکرویي (تصادفي لغات) زباد شوي دي.

۱۱- «ځ» د پښتو په څلورگونو گړدودي ډلوکې د (ښ، څ، ږ، ژ) تر څنگه له شمال ختیزې هغې څخه تری تم شوې او له همدې کبله یې اړوند لیکوال په لیکدود کې زیاتره ټکني کېږي:

هغلته چې باید ځ ولیکل شي، ز لیکي او چېرې چې ز ته اړتیا وي، هلته ځ کارېږي، د ځ پر ځای ز، لکه په: غزېدل، خوزېدل، وزي، زلېدل، زیرک...کې؛ د ز پرځای ځ، لکه په: ځوی، ځوی ځات یا ځوځات، ځېږېدل، ځانګو، ځانګل یا ځنګل، ځنګول، ځنګېدل، یواځې، ځما، ځمور، ځګېروی (زېږګی هم ناکره دی)، سلېمانځی، قتیل ځوی... . که څه هم په یو لړ منځنیو ګړدودو، لکه د خروټو ،اندړو او وردګو په هغوکې یې څه ناڅه وینګ هم شته، خو د لړه کیوالي له کبله له آرومعیاره غورځي.

د اروانباد استاد الفت دا خبره ، که څه هم پر ژبپوهنه برابره نه ده چې:« ځ څوک په خوله نه وایي، نو لیکل یې څه په کار دي!»، خو دومره بېځایه لیکل یې هم په کار نه دي ، لکه څومره چې د ساپي پښتو مرکز «خوږیاڼې ورونو او وربرونو» او قلمي همکارانو تازه رادود کړې ده ! د دې لپاره د «یوې- کره پښتو لیکلارې» پر بنسټ د «ځ» کارونځایونه په لاندې ډول لنډېزمومې:

- د تلل، وتل، راوتل، ننوتل، پربوتل، پورېوتل، کښېوتل، پرتل، پرانېستل یا پرانېتل... «ت» په وسمهال کې پر ځ اوړي، لکه په:
ځم، وځم، راوځم، ننوځم، پرېوځم، پورېوځم، کښېوځم، پرځم، پرانېځم ... کې.
هرګوره ټول (- ت -) والا کړونه دا مهالي بدلون نه مومي، لکه: نتل، کتل . ختل پر خېژي، کوتل پر کوژي، نغوتل پر نغوژي... اوړي. دغه راز د «ځ» لړونکي ګړدود والا کندهاري لیکوال هم په پاسنیو کړونو کې یونیم په «ز» کارېږي، لکه: وزي، پرانیزي!
- له خپلوانو ژبو سره د همرېښه وییونو د «ج» پر وړاندې پښتو «ځ» راځي، لکه په:
- ځمکه (هندي جماکه، پارسي زمین)، ځنګل (هندي، پارسي او انګلیسي جنګل)، ګاځره (هندي ګاجر)، ځای (جا ، جای)، ځوان، ځلمی، ځک (جک)، ځښت (زشت)، ځنبل (جنباندن)، ځولۍ (جولی)، ځور (جور)، ځلېدل، ځل، ځلا (جلا)، ځلوبۍ (جلبي)، ځوږ (جوش)، ځیګر، ځنکدن، زنځیر یا ځنځیر...
. دا هم هېرول په کار نه دي چې هره پښتو ځ د پارسي له ج سره یومخیزه اېتېمولوجیکي مخامختیا نه لري، بلکې لږوډېر له نورو فونیمونو سره هم اړوندولتیا مومي، لکه په: نمونځ یا لمونځ - نماز، ځیرک- زیرک، ځمکه- زمین، روځ یا ورځ- روز... کې.د «د» پروړاندې، لکه په ګردیدن- ګرځېدل کې. ځواب له عربي جواب څخه کېدای شي، پښتو له پارسي لارې راخپل کړی اوسي.
- د تونروستاړي (مکاني لاحقې)، په بله وینا ، د - ځای، - ځی او یا - ځ په توګه، لکه په:
رغځی، دمه ځی، مېله ځای، پخلنځی، دریځ، ختیځ، لویدیځ، اوریځ، مینځ یا منځ، اخځ، ترخځ، چورلیځ (محور)، ګهیځ (د مهالروستاړي په توګه)؛ ربېځ یا ربځ (جاروب، برس) هم د دغې لړۍ اړوند برېښي.
- په ګړدودي ځېلونو (وارینټونو) د «ز» او «ج» پر وړاندې «ځ» کره راځي، لکه په:

جاله- ځاله، زلمی- ځلمی، ګونجې- ګونځې یا غونځې، نا نزړه - نانځړه، جار- ځار، جرنده - ځرنده یا ژرنده، جندره- ځندره یا ژندره، زمکه - ځمکه (نه مزکه او مځکه)...کې. ختیز او لویدیز له آره د ځتیځ او لویدیځ د ستاینومونو (ختیځیزاو لویدیځیز) لنډیزونه دي او په کار ده، لیکوال د دغه لیکدودي توپیر خیا ل وساتي !

۱۲- په ډېرو خپلو او پردیو ویییونو کې تر چ ،څ د کره لیکلارې او لیکدود ښکارندویي کوي، لکه په: څښل (چښل) څښاک، څټک، څګ (ګوړه)، څوکۍ، څپلۍ، څله (د ژمي یا واده)، څمڅه، څمڅۍ، څمڅوکۍ (کاشوغه)، خرڅ (خرچ، خرچه)، څڅۍ (ناوه)، څرمه (چرمه)، څرم، څرمن، څرمي، څرمني، (پس) کوڅه، نڅوړ، نڅوړل، سمڅ یا څمڅ، څرمښکۍ، څمڅاره، څنۍ(نه سنۍ)، څوباړی (نه سوباړی)، څېره (نه چېره یا چهره اوڅهره)، څیرل، څیرې، څیرله (ریتاړه، پرزه)، اڅکزی

۱۳- « چې» د (چه، چي، څې) او «کې» د(کښې، کښې، کښي، کي) پرځای کره منل شوې دي.

۱۴- ځینې د (بعضې) او څنې د (څخه، ورڅخه، ترې) په مانا توپیرول په کار دي.

۱۵- یو لړ وییونه او نومونې چې لرو پښتو لیکوالو زیاتره له انګرېزۍ او څه ناڅه (د اردو له لارې) له پارسي او عربي، او برو له بېلابېلو ژبو په بېلابېلو بڼو راخپل کړي او راخپلوي، یوازېنۍ هوارۍ به یې دا وي چې پښتو نوې رغاونې (نیولوجېزمونه) یې ځای ونیسي، لکه:
بیالوجي، بیولوجی، بیولوژي، بیولوګي (ژوند پوهنه)، لنګویستیکز، فلالوجي، لسانیات (ژبپوهنه)، سوسیالوجي، سوسیولوجي، سوسیولوژي، سوسیولوګي، اجتماعیات (ټولنپوهنه)، سوسیاټي، سوسیټي، جامعه، معاشره (ټولنه)، ډیماکراسي، ډېموکراسي، د موکراسي، جمهوریت (ولسواکي)، کلچر، کلتور، کولتور (فرهنګ، هڅوب)، موومنټ، تحریک، حرکت، جنبش(غورځنګ)، نشلېزم، نېشلېزم، ناسیونالېزم (ولسواله).

۱۶- « ګ » چې له بده مرغه کوزه خوا دود لري او زموږ کمپیوټر پوه نورحمان لېوال هم د یوې بې سروبوله انګېرنې له مخې د خپل «ایشیا سافټ» پر پښتو ابېڅې را تپلی دی، نه یوازې له تخنیکي- اقتصادي، بلکې له ژبپوهنیز پلوه یو خورا ناسم کار دی. ځکه «کړۍ» یا د پېښوریو په نومونه «کونډه» د غبرګژبیزوالي ښکارندویه ده او زموږ پخوانیو، اګاهانه یا نا ګاهانه د څلورګونو پښتوغبرګژبیزو غږونو(ټ، ډ ، ړ، ڼ) لپاره رامنځته کړې ده چې له وینګ سره یې رښتیاهم ژبه په خوله کې راکړۍ کېږي. دا ښه شوه چې تر څنګه یې د اجمل حمزه، اېمل پسرلي او نورو نوښتګرو د ښاغلي

لېوال ټيکه والي نوره ننګولې او د پارسي او اردو په ګډون يې هماغه پخوانی«برنی» هغه « ک » پښتو پروګرام ته رانه ابستی دی او ورځ پر ورځ دودېدنه مومي. ابمل، هرګوره، بیاهم د کوزنیو په پښتو د زورکي (همزه) ټينګ ساتلی دی!

۱۷- د کابل پښتو ټولنې د ناسمو لیکدودي پرېکړو یوه بېلګه دا وه چې د پارسي (بود- بودند، بوديم) پښتو انډولونه (و- وو- وو) وکښل شي او په دې توګه يې ما هم د ډېریو برنیو لیکوالو په لاروی، د دودوالي او یووالي پر بنسټ په خپلو لوستلیکیو او بیا کره پښتو لیکلار او لیکدود کې دا درې لسیزې همداسې خیال ساتلی وو. خو په دې وروستیو کې چې دغه کتابونه مې د بیا چاپ لپاره تر نوې کتنې ، کرونې او بشپړونې لاندې ونیول، د نوې پښتو غږپوهنې له آر و معیار سره سم مې د یوګړي درېیم وګړي، یا په دودیزه - ملايي نومونه (مفرد غا ئب) « وو»، ډېرګړی يې «ول»، یا د(- ل) په غورځونه « وه » او ډېرګړی لومړی وګړی (جمع متکلم) پرهماغه زړه بڼه «وو»، یا د(ول) په آره ګرداني بڼه «ولو» کړ.

«ول» د پارسي«بودن» د انډول په توګه یو ژوندی کړ(فعل) دی او د نورو کړونو په څېر يې ګردانول په کار دي، لکه له تلل څخه:

تلو (لنډيز: ته)، تلل یا تله او تلو... . ړومبی اوږد - و(o) او دویم (لنډ- و u) وګړيزې پایلې (personal endings) بلل کېږي چې په ملايي ژبپوهنه کې ورته هسې بېځایه «متصل ضمیرونه» وايي. د (بود) انډول هم په دې(وو) کره راځي چې ړومبی(و) د کړبنسټ په توګه یو کنسوننټ یا معدوله و(w) دی او دویم د یوګړي د پایلې په توګه یو واوېل (اوږد و o) دی او بې له دې ړومبی کنسوننټي هغه هېڅ ویل کېدای نه شي. د(بوديم) انډول(وو) ورسره په وینګ او غږیزلیک توپیرېدای شي، ړومبی (و) د کړ بنسټ په توګه کنسوننټ (w) دی او دویم د ډېرګړي لومړي وګړي پایله یو واوېل (لنډ وu) دی.

په هره توګه، زموږ په نیمګړي عربي آري لیک سېستم کې له دې نوي لیکدودي سمون سره سره بیا هم لوستونکی اړ وځي، د وړاندې وروسته توکیو له مخې يې سم ولوستلای شي.

۱۸- شو (شد) او شول (شدند) په لړ کې چې د ویونکیو د ډېري د آر پر بنسټ د (سو) او (سول) پر وړاندې کره ارزول شوی دی، شوو د (شديم) یا(شدند) د انډول په توګه له دوو (وو) سره کښل، بېځایه دي، ځکه ، لکه چې پاس وویل شول، هماغه ړومبنی لنډ- و وګړیزه پایله رغوي، دویم ته هېڅ اړتیا نشته. که په دې موخه پښتو ټولنې یا بل چا رادود کړی چې له یوګړي اوږد - و سره يې توپیر وشي، هم کوم آر نه شي ګڼل کېدای، که نه، په کار ده چې هرچېرې د لنډ - و لپاره غبرګ (وو) ولیکل شي،لکه په (یو، ځو، رېبو...) یا په نومونو (ټټو، لاټو، ډېپو، لاهو...) کې.

۱۹- د لرې پښتونخوا ليکوال او ويناوال بايد د(ږ- ګ)،(ښ- خ)،(څ- س)، (ژ- ج) او (ځ- ز) توپير سره وکړي: نه سترګې (سترږې) وليکي، نه کېږي (کېګي) او داسې نور، که څه هم په ګړدودو کې يې د څلور واړو (ږ، ښ، ځ، څ) وينګ له منځه تللی او له ليکوالو او ويناوويانو يې هم د ادايني تمه نه شي کېدای، خو د ((يوې-کره پښتو)) په پار يې بايد تاريخي آروالی په ليک کې خوندي وساتي.

۲۰- که پردي او په تېره، عربي ويپونه څوک له کره پښتو«شوي» وينګ او ليکدود سره سم ليکل غواړي، ورته اړينه ده چې يو مخيز يې را پښتو کړي، لکه: فوج د فوځ او فوز پرځای (پوځ)، فرشته د فرښته پرځای (پرښته)، قصه د قيصه پرځای (کيسه)، شمع د شمعه پرځای (شمه)... . همدارنګه که (صا حب) اله ماله کارول کېږي، نو د (صيب) منځغږوپ وينګ او ليکدود څه په کار! څه مهال له مخه يوه ویاند (صحاب منصب) کښلی وو او ښا يي همداسې يې اورولی هم وي، نو ولې يې اسان او ساده انډول «افسر» و نه کارول شي چې د (تاج) په مانا هم آريا ني بنسټ لري او هم له انګرېزي (آفېسر) سره اړخ لګوي. بره خوا کلونه کلونه مخکې له سرتېري (عسکر) اوکارمن (مامور) سره يوځای رادود کړ شوی وو، خو اوس ورسره د بي بي سي پارسي ځېلو پښتو ويناوانو په پېښو دا نور دوه ويپونه هم بيرته عربي انډولو ته اړول شوي دي.

۲۱- تر ټولو وروسته پر کښېنيو ويناوانو بيا هم ټينګارپه کار دی چې د اردو مسخه او مېکسډ ژبې او ليکدود په پېښو پښتو ژبه او ليک په بېخرته (زورونو، زېرونو او همزه ګانو) انجړبنجړ نه کاندي، بلکې پر ليکه (افقي) اوډون ډېر زور واچوي، په بله وينا، واوېلي توري همداسې ساده او بې خدوخاله (و،ا، ی، ې، ي، ی) وکاږي.د (زېر) پرځای (ې) او د (پېښ) پرځای (و) وکاروي، که څه هم ځای ډېر ونيسي او کرښې زياتې وغځېږي . بره خوا، ان د پښتوټولنې په دېرشمو لمريزو کلونو کې پر دغه آر ټينګار شوی وو، لکه په دې بېلګو کې:
ګومان، ګومارل، خوله، کوچنی (کوشنی)، غوټۍ، غونچه، موسکا، موسکی، پوخلا، پوخلاينه، خورما، توند، توکم، توخم، اوتمانخېل، کونړ، اورزګان يا ورزګان (ارزګان)، کوندوز يا کوندز، کولپ...، ګيله، څېرمه، ګيلاس، اورګان، رومان، کولتور، دوکتور، کلينيک، ټېکېټ، ژورنالېست، ژورنالېزم... . (پوره څرګنداوی<پښتو ليکلارښود).

دويم څپرکی

ټکي پر ټکي يې مه راژباړئ!

هره ژبه د يوې ټولنيزې ښکار ندې (پديدې) په توګه له خپلې اړوندې ټولنې سره سمه راپيدا کېږي، ورسره پر مختيا مومي او ورسره له منځه ځي. کومې اغيزې چې له نورو ټولنو څخه يوې ټولنې ته لار پيدا کوي، هرومرو پکې ژبنۍ هغه هم راځي . ځکه ژبه يا ژبې د هر راز ټولنيزو اړيکو د ټينګولو تر هر څه غوره وسيله ده او د هغو په سر کې ځای نيسي . پښتو ژبې هم تل د خپلې اړوندې پښتنې ټولنې په ټول بشپړتيايي بهير کې په زړه پورې برخه اخېستې او په دې ترڅ کې يې د نورو ګاو نډيو ټولنو د ژبو اغيزې پر ځان منلې او خپل اغيزې يې هم پرخپل وار پر هغو ښندلې دي . په دې کې خو څه اړنګ (شك) نشته ، څنګه چې د ټولنو ترمنځ اړيکي او اغيزې د اړوندو ټولنو د پرمختيا او بشپړ تيا بهير چټکوي ، هماغسې يې د اړوندو ژبو تر منځ اړيکي او اغېزې تر هغې پورې دغه راز ګټې لري چې د اړوندو ټولنو او ژبو اکرووکر (هويت او ماهيت) له خطر سره مخامخ نه شي. که نه ډېرې ستونزې او ربړې رامنځ ته کوي . تر اوسه لا په بشري نړۍ کې داسې ټولنه نشته چې په خپله خوښه په يو مخيز او بنسټيز ډول د بلې ټولنې بڼه ځانته غوره کړي او خپله هيره کړې، هسې خو نوې علمي نړۍ جوته کړې ده چې بشري نړۍ د يو کيدنې خواته ځي او يو وخت به د پرمختيا او بشپړ تيا يوه داسې پړاو ته ورسېږي چې هلته به هر راز ټولنو ټيز، سياسي، فرهنګي او ژبنۍ بريدونه ړنګ وي، خو تر هغې پورې اړينه بربښي چې په دې لړ کې هره ټولنه خپله ژبه و پالي او تر وسې وسې يې د نورو د اغېزو پر وړاندې خپل آروالی او لږ تر لږه ليکنی يووالی خوندي وساتي .

پښتو ژبه په له منځنې پېر راهيسې زياتره له هندي فرهنګ او ژبو څخه آغېز منه شوې چې غبرګژبيز والی (ټ ـ ډ ـ ړ ـ ڼ) يې غوره بيلګه ګڼل کېږي او تر هغه راوروسته يې له خپلو نژدې خپلوانو او ګاونډيو ژبو (لکه پارسي او ـ تورك و مغولي) او بيا له عربي او اروپايي ژبو څخه ډېر لغوي او ګرامري او اصطلاحي رنګونه اخېستي دي چې په ورځينو خبرو اترو، ليکنواو خبرونو کې يې ډېرې بيلګې جوتولای شو. په دې لړکې ځينو د پښتو ژبې له بڼې سره داسې اړخ لګولی دی چې رغاونې ته يې دومره زيان نه دی رسولی، مګر ځينې ورسره داسې نا انډوله او نااندې بربښي چې ورسره هډو هېڅ د منښت او راخپلونې (اډا پټېشن) وړتيا نه لري. لکه: له ... څخه کتنه کول، له ځانه مېړانه ... ښوول ، تصميم نيول، تماس نيول ، اخطار ورکول، پاتې کېدل يا کښېناستل (اوسېدل)، په عمل کې پلی کول، صورت

موندل ، کوم چې، چا چې ... ترڅو چې او داسې نور. له همدې کبله لیکونکي تل زیار اېستلی چې د دغه راز زیانمنو پېښو د مخنیوي لپاره لار ښونې وکړي او داسې انډولو نه ورته پیدا کړي چې د پښتو له لوښې او رغاونې سره اړخ ولګولای شي، هغه هم د بیلابیلو ګړدودو (لهجو) او زړو متنو په مرسته. د ساري په ډول د(تصمیم نیول) پرځای (پتېیل)، د تماس نیول پرځای اړیکه ټینګول، د (اخطار یا خبرداری ورکول) پرځای (ګواښل، ګواښنه کول) او داسی نور.

په پښتو کې دغه راز ټکي پر ټکي ژباړنې تر بلې هرې ژبې له مخه له دوو نژدې ګاونډو ژبو اردو او پارسي، یا په درغلي نامه «دري» څخه راروانې دي. نه یوازې د ژباړونکو، بلکې د لیکونکیو او ان غږېدونکو او ویاندانو له خوا. د اهم جوته ده چې زموږ پښتو ژباړونکي او پښتو لیکونکي زیاتره، نه پر خپله کره ژبه دومره لاسبری لري او نه پر اړوندو همغاړو ژبواو زیاتره د ژبنیو تو کونو یوه مانا په پام کې نیسي، نه څو ماناوې، لکه زدن پروهل، شاندن پر کښېنول، بردن پر وړل او داسې نور راژباړي.

دلته په دغه لړ کې غواړم، ګران ژباړونکي او یا لیکونکي هغو باریکیو ته ځیر کړم چې د لیکنې او ژباړنې پر وخت یې په پام کې ولري. د دې کار لپاره مې تر هر څه ړومبی دا غوره وګڼله، د پښتو - پارسۍ او په ترڅ ترڅ کې پښتو - اردو ترمنځ د ځینو ورځنیو ډېر پېښنو وییونو (لغاتو) او ګړنو (محاورو) بیلګې وړاندې کړم او بیا په ځانګړي ډول د پښتو - پارسۍ هغه له یو لړ زیاتو بیلګو سره د درنو مینه والو مخې ته کښېږدم. او دا وروښیم چې کومې یې سره یو له بله انډول کېدای شي او کومې نه.

دا دی ، په وروسته ډول د راز راز پارسي وییونو او نومونو پر وړاندې لومړی ناسم او بیا سم وکره پښتوانډولونه وړاندې کېږي :

۱- (- دار) والا پارسي جوړښتونه چې په پښتو کې زیاتره پر «لرونکی» اړول کېږي، خو د تېرو آرونو له مخې دومره کره نه برېښي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زمیندار	ځمکه لرونکی	ځمکوال
سرمایدار، پولدار	پانګه لرونکی	پانګوال
سردار	سردار	سروال، سردار
پاسدار	ساتونکی	پاسوال
شهردار(شهرداری)	د بلدیې رئیس	ښاروال (ښاروالي)

چوکیدار (پهره دار)	پیره دار	څوکیوال
مشعل دار	مشال لرونکی	ډیوه وال، بلینډه وال
گرویدار	گروي لرونکی	گاڼه وال
باغدار	بڼ لرونکی	بڼوال
مرغدار	چرگان ساتونکی	چرگان روزی
وطندار	وطنوال	هیوادوال
دامدار(مالدار)	مالدار	څاروي ساتی، پوونده
علاقه دار	علاقه دار	سیمه وال
آبدار	اوبه لرونکی	اوبلن، اوبه والا، خوندور
وظیفه دار	وظیفه لرونکی	پازوال
عکس دار (مصور)	تصویري	انځوریز
بالدار	وزر لرونکی	ځانګور
برخوردار	برخه لرونکی	برخمن
فرماندار	د پولیسو قوماندان	پولیس بولندوی
پشت کار دار	کوششی	هڅاند، زیارکښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
رشته دار	رشته دار (پښتونخوا = خپلوان)	ځانگوال
سرشته دار	لوژستیکي افسر	کارساز، پرپنی
شاخدار	ښکر لرونکی	ښکرور
طرفدار (جانبدار)	طرفدار	پلوي
ساقدار	کری بلند	اوږد پوندي (بوټ)
ریشدار	ږیره لرونکی	ږیرور
نمره دار	نمرې والا	شمېره ییز
باردار	بارلرونکی	باري
زمامدار	واکدار	واکمن، چارواك
جهاندار	د جهان څښتن	نړیواك
بهره دار ـ برخوردار	گټه اخېستونکی	گټه من، برخمن
پنجه دار	پنجاوو	منگولور، ښنور
گوشتدار	غوښه لرونکی	غوښن، غوښور
استخواندار	هډوکی لرونکی	هډن، هډور
نشاندار	نښاندار	نښه (شوی) نښاني

پهلودار	اړخ لرونکی	اړخن، اړخيز
بردار	عریض	پسورور
منصبدار/صاحب منصب	منصبدار	افسر، پوځي
مهماندار	مېلمه لرونکی	مېلمه پال
لعاب دار	لعاب لرونکی	زومنمن، لېړن
مردم دار	مردم دوست	وګړپال، ولسپال
لبه دار	حاشیه لرونکی	څنډن، څنډيز
خانه دار	کورلرونکی	کوروالا، کډوال،کډن
حامله دار	حامله داره	بلاربه، دوه ځانې
زن دار	متاهل	واده والا، کوروالا، ښځی والا
میوه دار	میوه لرونکی	مېوه يي، خولخوندی
موتردار	موټر لرونکی	موټر والا، ګاډي والا
تفنګدار	ټوپك لرونکی	ټوپك والا، ټوپکوال
عزادار (سوګوار)	ماتم کوونکی	ويرمن، ويرجن،وير ژلی
پیسه دار	پیسه لرونکی	پیسه والا، شتمن
نمدار	نم لرونکی	نمجن، وسجن
مالدار	مالدار	پوونده، څارویوال، څارويروزی
پشم دار	وړۍ لرونکی	وړين، وړن
مو دار	وېښته لرونکی	ببر (وېښتی)
روزه دار	روژه لرونکی	روژه تی
شب زنده دار	شوګیر کوونکی	شپه ويښی (رونی)
ګلدار	ګلدار	ګلالی
کینه دار(کینه توز، کینه جو، کینه خواه)	کینه کښ	ګرجن، رخن، کینه ناك
خالدار (نقطه دار)	خالدار	ټکيالی، ټکن، ټکی ټکی
مزه دار	مزې دار (پ)	خوندور
روغندار	روغن دار (پ)	غوړ (بوټي، خوراك)
پرچمدار(علمدار)	بیرغ والا	سرغندوی، مخکښ
دیندار	دیندار	دين دوست
امانت دار	امانت دار	امانت ګر

پایدار	دوامدار	پاینده، پایښتي، ټینګ
نادار	نادار	نېستمن، نشتمن
گره دار	غوټه لرونکی	غوټن، غوټیالی
زاویه دار	ګوټ لرونکی	ګوټن
جریحه دار	ټپي	زخمي زړی،ژوبل
شکمدار	خېټه لرونکی	بلاربه، دوه ځانې
حواله دار	اولدار	کوټوال
کیسه دار	کیسه والا	بټوه والا، تیور یا غولانځور (ژوی)
تحویلدار	تحویلدار	زېرمه وال
خزانه دار	خزانه دار	خزانه چي
قرضدار	قرضدار	پوروړی
وادار(کردن)	مجبورول	اړېستل
نامدار	نوم لرونکی	نومور، نومړ، نومیالی، نامتو
واگیردار (فراگیر)	ساري	پمند، پمګر (رنځ)
مریضدار	ناروغ لرونکی	ناروغ والا، ناروغوال
اجاره دار	اجاره لرونکی	اجاره والا
هوشدار	اخطار	ګواښ، ګواښنه
شاندار، شکوهمند، پرشکوه	شاندار	پرتمین، برمیال
لحاظدار	لحاظ لرونکی	مخ ماتی
کوهاندار	کوهان لرونکی	کوهانی، کوپانی، ډاګیز
نگهدار	ساتونکی	ساتونکی، ساتندوی
معلومدار	معلومدار	څرګند، ښکاره، جوت، اوڅار، ډاګیز
مخزن دار	ټانکر	زېرمه ګاډی
دارومدار	دارمدار	ناسته ولاړه، ناسته پاسته، چال چلند
زهردار	زهر لرونکی	زهرجن، زهر ژلی
کاردار	مامور	کارمن
رازدار	راز لرونکی	خوالو، خوالګر

دلدار	زړه لرونکی ـ زړه ساتونکی	مین، مینه وړی، زړه ساتی
رویدار	رویدار	مخور
لکه دار	لکه لرونکی	رټن، رټه
دمدار	لکۍ لرونکی	لکیور
دمدار	سا لرونکی	ژوندی، ساکښ
دوامدار	دوامدار	پرله پسې، پایند
خود دار(خودداری)	ځانساتونکی	ځان پامی، ځانڅاری (ځانڅارنه)
خویشتن دار (خویشتن داری)	-	ځان پامی، ځانڅاری (ځانڅارنه)
خط دار	خط والا	کرښې کرښې، کرښن
دوستدار(هوادار)	طرفدار	مینه وال، لېوال، دوست
عهده دار	ذمه وار	ژمن، پازوال
بیدار	بیدار	ویښ ، ویښیار
دامنه دار	دامنه دار	لمنیز، ارت وبیرت، پاینده
کتابدار	کتاب لرونکی	کتاب والا، لیکیوال
واره دار	واره لرونکی	واره یي، واره ییز
خاردار	اغزي لرونکی	اغزن، اغزین
معامله دار	معامله لرونکی	پالونکی، انډیوال
سرایدار	د سرای خاوند	سرایوان، سرای والا
دکاندار	دوکاندار	هټیوال
مغازه دار	د مغازې لرونکی یا څښتن	مغازه والا
برده دار	مریی لرونکی	مریي وال، بادار
پرده دار	پرده لرونکی	پرده پوښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
سابقه دار	سابقه لرونکی	مخینه وال
هوادار(هواگیر، هواخواه)	هوادار، هواگیر	تاندهوا، مینه وال

۲- په - گر - روستاړي پارسي جوړښتونه:

-گر که څه هم د جولې له مخې د پارسۍ او پښتو تر منځ ګډون لري او یو فاعلي (چارنومیز) روستاړی دی، مګر دېته هم پاملرنه په کار ده چې پښتو لږ و ډیر د پارسي - ګر، په تېره د ایراني پارسۍ د نوو هغو پر وړاندې نور خپل ځانګړي روستاړي هم لري، لکه د کمایي ګر په وړاندی ګټیالی، د شیشه ګر پر وړاندی ښیښه ساز، د غمګر پر وړاندی غمجن او غمګین، د بازیګر پر وړاندې لوبغاړی، د تماشاګر پر وړاندې ننداره چي، د نمایانګر - نمایشګر، بیانګر او نشانګر پر وړاندې ښکارندوی او څرګندوی، د یاری ګر پر وړاندې مرستیال، مرستندوی یا مرستی او یاد آهنګر پر وړاندې پښ او داسې نور. بزرګر د کشاورز زاو دهقان په مانا په بزګر پښتو کول دومره سم نه راځي، ددې لپاره نړه پښتو انډولونه ډیر دي، لکه: کرګر، کروندګر، کښتګر، کرندوی، کروی، کښندی، کښی او داسې نور. دادی، د پوره خبرتیا لپاره دا وروسته لیکلړ و ګورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروګر	رېبونکی	لوګر، لوګری
کوزه ګر	کلال	کمباړ، کولال
کارګر	کاریګر	کارګر
سرکار ګر	د کارګرومشر	سرکارګر
بازیګر (ممثل)	نڅېدونکی	لوبغاړی، نڅاګر
نمایانګر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی
نمایشګر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی
بیانګر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی
نشانګر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی
تماشاګر	تماشاچي	نندارچي
ایجادګر	ایجادوونکی	زیږندوی، پنځګر
عصیانګر	یاغي	سرغاړی، سرکښ، اورګډی
ګزارشګر	رپوټ چي	خبریال
آرایشګر	سینګارونکی	ښکلونکی، ډمګی، نایڼه
نظامیګر	نظامي ګر	پوځیوال
پرخاشګر	پرخاش کوونکی	جګړه مار، لانجه مار
آهنګر	اهنګر	پښ
زرګر	-	زرپښ، زرګر
مسګر	مسګر	ټټار، سره ولېښکار

درمانگر	معالج	درمانگر، درملگر
نوحه گر (مریه گر)	فریاد کوونکی	ژړاند، ساندو
غار تگر/ تاراج گر	لوټوونکی	لوټمار، تالانگر
چپاولگر	چپاولگر	تاړاکگر
یورشگر	حمله کوونکی	یرغلگر
تجاوز گر	تېری کوونکی	تېرو، بلوسگر
پیکارگر	جګړه مار	جنګیالی، جنګیال
آشوبگر	_	اورپکی، اورګډی، سرکښ
طلسم گر	_	ټوټگر (درملگر)
استعمارگر	استعمارچي	کوډگر، ښکیلاکگر
استثمارگر	استثمارچي	زبېښاکگر
صورتگر	صورتگر	انځورگر، پژگر
نگارگر (رسام، نقاش)	رسام	انځورگر
توطیه گر	توطیه کوونکی	ورانکاری، پتنه گر
فتنه گر	فتنه اچوونکی	پتنه گر، پتنه
روشنگر	روشنگر	روښاندوی
ستیز گر (ستیزه جو)	جنگره	جګړه مار
معامله گر	معامله کوونکی	ورځچاری، چنه گر
افسونگر	افسونگر	دمگری، پاړوگر، جادوگر، کوډگر
رامشگر (نوازنده، سازنده)	سازغږوونکی	سازي
پرورشگر	پالونکی	پالنگر، پالندوی، پالوال
نیایشگر	عبادت کوونکی	نمانځونکی، پرښتونکی، پرښتگر
پژوهشگر	څېړونکی	څېړاند، څېړونکی، څېړندوی
کاوشگر	سروې کوونکی	پلټنگر، پلټند
ویرایشگر، ایډېټر	سموونکی	سمونگر
پالایش گر	تصفیه کوونکی	پاك كار، چاڼگر
اغواگر	اغواکوونکی	دوکمار، دروهجن، مارغیتل، درغلگر

بخشایشگر	بخښونکی	بښونکی، بښاند
نوازشگر	نازوونکی	پالند
ستایشگر(مداح)	ستایونکی	ستایوال
رفوگر	رفوکوونکی	پېزونکی، پېزگر
جادوگر	جادوگر	کوډگر،جادوگر
تصویرگر	ممثل	انځورگر، انځوراند ، ځرگندوی
اخلال گر	اخلال کوونکی	اورگډی، ورانکاری، منځډوبی
استیلاگر	تېری کوونکی	نیواکگر، بلوسگر
یورشگر (چپاولگر)	یرغل کوونکی	یرغلگر
یغماگر	چپاولگر	تالانگر، لوټمار
خیانت گر(خیانت کار)	_	ناامانتگر
اشغالگر	اشغالوونکی	نیواکگر
اغازگر	پیل کوونکی	پیلگر، پیلامگر
اعتصابگر	اعتصاب کوونکی	کاربندی، کاربند گر
پالیز گر	پالېز ساتونکی	پالېزوان
پرداختگر	صیقل کوونکی	سوان کار، پالشکار
تمثالگر	رسام	ځېره کښ، انځورگر
توانگر	شتمن	شتمن، موړ، بډای
تیز گر	تېره کوونکی	باټگر
جلوه گر	جلوه گر	ځرگند ، جوله گر
چرمگر	څرمن جوړوونکی	څرمن ساز
چلینگر (قفل ساز)	کلپ جوړوونکی	جندره گر
حسابگر (راستگو)	حسابوونکی، محاسب	پاک زړی، گڼگر
حیله گر	چلباز	ټگ، ټگمار، چلي
دادگر(دادگستر)	عدل پالونکی	نیاومن، نیاووال
دیباگر (ابریشم باف)	و رېښم اوبدونکی	ورېښمگر
رویگر (مسگر)	مسگر	ټټار
ریخته گر	تویوونکی	تویاند ، کالب ساز
زین گر (زین ساز)	زین جوړونکی	زین ساز
سفتگر	امېل جوړونکی	پېیونکی، پیاند

سوداگر	تجار	سوداگر
شستگر	غشی ویشتونکی	لیندی، ویشتونکی
شیوه گر (عشوه گر)	ناز کوونکی	ښیوه گر
فریبگر (فریبکار)	غولوونکی	مارغیتل، دوکمار، تګمار، دروهجن
قلعه گر (سفید گر)	سپینوونکی	ټټار
کاسه گر (کوزه گر)	کاسه/کوزه جوړوونکی	خاورین ساز، کمباړ، کولال
کاغذگر	کاغذ جوړوونکی	کاغذ ساز
کالبدگر (پیکر ساز)	مجسمه ساز	پژگر
کفش گر (کفش دوز)	پنې گنډونکی	موچي،چمیار
گازرگر(گازر)	کالي مینځونکی	دوبي، ولاند
گداگر(درویزه گر)	گدایي گر	درویزگر، سوالگر، بسپن غاړی
گوهرگر (جوهری)	جوهری	زرگر، گوهری
مداخله گر	مداخله گر	لاس منډی، لاسوهاند
منگیا گر (قمارباز)	قمار وهونکی	جوارگر
نیزه گر (نیزه ساز)	نېزه جوړوونکی	شلگر، سانگر
وجین گر(خیشاوه گر)	للون کوونکی	گوډگر، للونگر
ورزش گر	ورزش کوونکی	لوبغاړی،ورزشکار
یاریگر	کومکي	مرستیال، مرستدوی، مرستی
کیمیاگر	_	کیمیا گر
کمایی گر	گټونکی	گټیالی
پیداگر	پیداکوونکی	گټیالی، پیداگر
ویرانگر	ورانونکی	ورانکار (ی)، اورگډی
ستمگر	ظالم	گرگر
بیدادگر	_	_
چاره گر (چاره ساز)	چاره کوونکی	چاره گر، کارساز
شناگر	لامبووهونکی	لامبوزن
تلاش گر	تلاش کوونکی	هڅند ، هڅاند
جستجو گر	_	پلټند ، لټونکی
چاپ گر	چاپوونکی	چاپگر

تهمت گر	تور لگوونکی	تورلگاو، توراند، تور گر
عشوه گر	ناز کوونکی	ښېوه گر
دژمگر(دلتنگ)	ډیپرېسډ(پ)	خولجن، گرومجن، زړه تنگی
لواطگر(بچه باز)	_	(هلك) ډاگی
داشگر	خښتې پخوونکی	بټوان، بټۍ وال
افشاگر	افشا کوونکی	اشواگر
امحاگر	امحا کوونکی	نشتاند
خنیاگر	_	سندر غاړی، سرورگر

۳- په -کار - روستاړی پارسي بیلنگونه (اشتقاقونه) له -گراو- گاروالا هغو سره دومره توپیر نه لري. له تاریخي پلوه دغه درې واړه روستاړي د پښتو او پارسۍ ترمنځ په یوې گډې آرې (منشا) پسې ځي او لا اوس هم دربواړه چارنو میزه (فاعلي) پاژه تر سره کوي، هم دومره چې تر پښتو یې په پارسۍ کې کارونه ډیره ده او د ځینو پر وړاندې یې پښتو نور ځانگړي انډولونه (لکه چار...) لري. پښتو زیاتره تر-کار-گر- ډیر کاروي او له دواړو سره لږو ډیر پایله (-ی) هم ملگرې کوي. دې ته هم پاملرنه پکار ده چې پارسي- کارد(کړن) پر ما ناسر بیره دکر او کښت هغه هم لري، لکه په پخته کار، پنبه کار او کشتکار کې. په ایرانی پارسۍ کې یې د - گر غوندې په لومړنۍ مانا کارونه بیخي زیاته ده او کله مانانو میز چار هم څرگندوي ، لکه په ریسمان کار (موازنه - رجه) یا شاهکار کې. پښتو ژباړونکي دواړه روستاړی پارسي انگیري او په ناسمه اوگرانه توگه یې پر- ونکی اړوي!

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
تجاوزکار	تجاوز کوونکی	بلوسگر، تېرو
جنایتکار	جنایت کوونکی	جنایت کار، بدکاری
خیانت کار(سگر)	خیانت کوونکی، خاین	ناامانتگر
ورزشکار	ورزش کوونکی	ورزش کار، لوبغاړی
جفاکار	ظالم	گرگر
محافظه کار	محافظه کار، زاړه پال	ځانساتی، کاغ
احتیاط کار	احتیاط کوونکی	ځانساتی، پامیالی
بیکار	بې روزگار (پ)	بېکار، وزگار

شب کار (شوکار)	_	شپه کاری
سردمدار	_	سرکښ، سروال
سنگ کار	_	ډبرکار
سیمان کار	_	سېمېنټ کار
بدکار	بدکار	بدکاری، بدوردی
نیکو کار (درستکار)	نېکي کوونکی	نېککاری، نېکچاری
شاهکار (شهکار)	کارنامه	شاهکار
گناهکار	ملزم	گناهگار
خامکار	_	خامکاری
تازه کار	_	تازه کار، نوکار(_ی)
نوبت کار	_	وارگر(کارگر)
نوکار	_	نوکاری، تازه کار
فراموشکار	هېروونکی	هېرزړی
کشتکار	دهقان	کښتگر، کرگر، کروندگر
هنرکار	تکنیشن	تخنیکر
پخته کار(پنبه کار)	پومبه کرونکی	پومبه کار
مزدورکار	زیار اېستونکی	مزدورکار، زیارکښ
غریبکار	غریبکار	مزدور،خواري کښ، مزدورکار
فداکار	فداکار	سرتېر، سرښندوی، نیکچاری
راست کار	نیك کار	رښتین، رښتینی، رښتیانی، نېکچاری
خلافکار	_	ورانکار
افسونکار	_	جادوگر، افسونگر، کوډگر
رضاکار	رضاکار	خوښچاری، خپلخوښکاری
سرکار	دولت، حکومت، رسمیات	سرکار
زناکار	زناکوونکی	زناکار
فریبکار	غوولونکی	ټگمار، دروهجن، مارغیتل
جعلکار(ساخته کار)	-	درغلگر

دست اندر کار (دست در کار)	-	بوخت، بوختی
سیاه کار	بدفعله	تورکار، بدورد
استکار (دستکار)	-	وستاکار، ورهڼگر
پیشکار	ناظر	مخکاری
تباهکار (تبهکار)	تباه کوونکی	اورگډی
زیانکار مضر - ضرر رسوونکی	زیانکار	ورانکاری
خرابکار	خرابکاری	ورانکار، ورانکاری
خطاکار	خطاکوونکی	بدکاری
تمیزکار	ـ	پاك کاری، سپیناوو، ځیرمن
پشت کار	زحمت - کوشش	کاروزیار، هاندوهڅه
جعلکار (تقلب کار)	جعل کار	دروهجن، درغلند، درغلگر
کسبه کار	کسب کار	کسبگر، ورهڼگر
خرده کار	رر	رر
کهنه کار	زاړه پال	زوړکاری، زوړچاری، زوړپال
طلاکار	طلا کاری	زرگر
فضول کار	خرابکار	بدکار، سپك ورك، بدورد
کلانکار	کلانکار	سترچاری ،لوی چاری
وجین کار	للون کوونکی	گوډگر، للونکار، للونگر
پرکار	ـ	ډیرکاری، کارند
پرکار	پرکار	پرکال
خرکار	خرچلوونکی	خرکار، خروالا
چاریکار	دهقان	کروی
پایکار(پاکار)	ـ	مرستی، مرستندوی، مرستیال
آتشکار	اوربلوونکی	اورگډی، تودوونکی
بیکار	ـ	وزگار، بیکار
گلکار	گلکار	خټگر، اخیړگر
خودکار	خودکار	خپل چاری، خپل کاری

		(اتوماتیك)
کاستکار	_	دروغجن
کهنه کار	_	ازمېښتکار، پوخ ازمېښتی
فلزکار(فلزگر)	_	فېلزکار
ماشینکار	ماشین چلوونکی	ماشین کار
بسته کار	_	بسته کار (تاجیکی: اهنگساز)
ولدنگ کار(جوشکار)	وېلډېنگکار	ویلگر
سفیدکار(_گر)	سپینوونکی	ټټهار
برمه کار	_	برمه کار، تېځاند
پیکار	پیکار	جگړه
کاروپیکار	کاروپیکار	هلی ځلی، هاندوهځه
نابکار (خطاکار)	ناهله	بدکاری، بدچاری، ناکاره، بدورد
ناکار	_	ناکار(ه)
غفلت کار (مسامحه کار، سهل انگار)		ناغېړی
تیزکار	تېره کوونکی	تېز کاری، څرخ گر، باټگر
ریاکار	ریاکوونکی	ریاکار
ویرانکار (بیران کار)	_	ورانکاری
شبکار	شوکار	شپه کاری
روزکار	_	ورځکاری
فتنه کار	فتنه کار	اورگډی، پتنه گر
صنعتکار	_	رغاوگر
سوارکار	سوار کار	سپور، سپرلو
همکار	مرستیال	همکار
سوهان کار	_	سوانکار
دسیسه کار	دسیسه کوونکی	دسیسه کار،ټگ و برگ
میناکار(_گر)	_	مینا کاری
کندکار	تنبل	سست کاری
کنده کار(کندن کار)	_	توږاند
ریزه کار	دقیق	ځیر
سرشته کار	سرشته کوونکی	کارساز

رویکار	-	ترکارلاندې، دود
هوسکار	هوسباز	هوسناك، هوسی
اجاره کار	اجاره کار	اجاره گر، اجاره والا، ټیکه وال
اجوره کار	-	مزدکار، مزدورکار
دستمزدکار	-	لاسباړی، مزدکار
نیلکار	رنگریز	(شین) چمبی
تجربه کار	تجربه لرونکی	ازمېښتي، ازمېښتکار
آزمایش کار	رر	رر
نهان کار	_	پټ کاری، پټ چاری
اندود کار(اندودگر)	_	پاك کار(ی)
اهمال کار	_	لټ، ناغېړي، سستکاری
خیانتکار	خیانتکوونکی	خیانتکار
امانت کار	امانت ساتونکی	امانت کار، امانت گر
توبه کار	توبه کوونکی	توبه گار
تلف کار	تلفکوونکی	اورگډی، ورانکاری
تخریبکار	تخریبکار	ورانکاری
مرصع کار	_	جړاوو
صلاح کار	_	سلا کار
ستمکار	ستمگر	گرگر
سازش کار	سازش کوونکی	سازښتي، سازښتکاری
ساخته کار	ساخته کاری	درغلگر
مسالمت کار	مسالمت کوونکی	روغه وال، سوله ییز
مسامحه	_	ناغېړي، لټي، سستکاري
مشتبه کار	اشتباه کوونکی	ختاکار، ورانکاری
هیچکاره	هیچکاره	هېڅکاره، بېکاره

۴ - په -گار روستاړی پارسي بېلنگونه ، لکه چې د (۳-کار) په برخه کې وویل شول ، هماغه ډول جوړښتونه رااخلي چې په -گراو- کار روستاړي کېږي. پښتو ښايي له (وزگار) او (ناگار) نه پرته بل داسې بېلنگ ونه پیژني، نو له دې کبله یې پر- گراو نورو ورته (چارنومیز) روستاړواړوي. دا دی ، نوموړي بېلنگونه په دې وروسته لیکلړکې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خداوندگار	ـ	خداوند
ماندگار	باقي	تلپاتی، پایند
ستمگار	ظالم	گرگر
افگار	زخمی	خوږ، ټپی، ژوبل، غوڅ
دل افگار(دل فگار)	زخمی	زخمي زړی، څانگغوڅ
تنفگار	زخمي	خوږ، ژوبل
روزگار	روزگار	ژوند ، مهال، ورځې شپې
سازگار	موافق	سازکار، (سره) جوړ
ناسازگار	ناموافق	ناباندې
مددگار	ـ	مرستیال، مرستندوی، مرستی
کامگار(کامیار_کامیاب)	کامیاب	بریالی، بختور، نېکمرغه
یادگار	یادونه	یادگار
آموزگار	ښوونکی	ښوونکی،استاد، ښووائد
آمرزگار	ښښونکی	ښښاند
آفریده گار	خالق	پنځگر، پنځاند، پنځوال
کردگار	کردگار	کړاند ،کارندوی، کارواك
پروردگار	پروردگار	پالیال
توبه گار (توبه کار)	ـ	توبه گار
خواستگار	ـ	مرکچي، بلوني، غرښتونکی
بیگار	ـ	بېگار
رستگار	خلاص	ژغورلی،ازاد، پخشو، زغړ
سپوزگار	تنبل	لټ، ناغیړی، سستکاری
خدمتگار	خدمتگار	خدمتگار
پرهیزگار	پرهېزگار	نمنځچار، پالوال

۵ - په - ساز روستاړی پارسي ببلنگونه (اشتقاقونه) کېدای شي، لږو ډېر په پښتو کې هم پر - ساز روستاړي ببلنگو نووا وړي. ځینې پښتو لیکوال او ژباړن هغه د پارسي او پښتو گډ مال نه بولي او هڅه کوي، پر (جوړوونکی) یې واړوي او په دې توگه پښتو انډول تر پارسي هغه اوږد او گران کړي، لکه دوران جوړوونکی، ساعت جوړوونکی،جهان جوړوونکی، سرنوشت یا برخلیك جوړوونکی... چې

باید دورانساز یا دورانسازی، ساعت ساز یا ساعت سازی او داسې نور یې وژباړي. ځکه سازېدل او سازول له پښتو کړو(فعلونو) څخه شمېرل کېږی. دادی دلته یې څو بیلگې په لیکلړ کې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودساز	–	ځانجوړی، ځانسازی، غاور
اسلحه ساز	–	وسله ساز، درسته ساز
دورانساز	دوران جوړونکی	دوران ساز(ی)
تاریخ ساز	تاریخ جوړوونکی	تاریخ ساز(ی)
قفل ساز	کولپ ساز	ژندره گر
کلیدساز	کیلي جوړوونکی	کیلي ساز
دواساز	–	داروساز، درملساز
زمینه ساز	زمینه جوړوونکی	لارهواری
جهانساز	جهان جوړوونکی	جهانساز(ی)
ساعت ساز	ساعت جوړوونکی	گړیوال، گړۍ ساز
صحنه ساز	صحنه جوړوونکی	نندار ښود
سرنوشت ساز	سرنوشت جوړوونکی	برخلیك ساز(ی)
بهانه ساز	پلمه جوړوونکی	پلمه ساز، پلمه گر
زندگی ساز	ژوندجوړوونکی	ژوندساز(ی)
دندانساز	غاښ جوړوونکی	غاښ ساز(ی)، غاښ رغاند
شانه ساز	–	ږمنځ سازی
شمع ساز(شمعریز)	–	شمرغاند
حماسه ساز	حماسه جوړوونکی	میړنی،توریالی،بولنبول
باز ساز	سوخت وساز، مېټابولېزم	بیارغاند
چاره ساز	–	چاره ساز، کارساز، چاره گر
شمشیر ساز	–	تورپښ
چاقو ساز	–	چاکوگر، چاړه ساز
مبل (موبل) ساز	–	وتري ساز، ترکاڼ
آهنگ ساز	کمپونېست	سندر ساز
لانه ساز	–	ځاله، رغی
بسیار خوار (پرخور)	–	نسو، نسور، خېټو، خېټور، ډېرخور
مرده خوار(لاشخور)	–	گورگټی، درنگه خور

مردم خوار	ـ	سړیخور

۶ - په **خوار** - او - **خور** روستاړو پارسي بېلنګونه بې استثنا په (- خور) پښتو کېدای شي، ځکه د سړیخور - سودخور، بډیخور، ځیره خور غوندې بېلګې مخکې له مخکې تیارې په ګړنۍ پښتو کې لرو، پراختیا موندلی بڼه یې، لکه په رشوت خوری او خویش خوری کې پر (بډې خوري) او (خپل پالنه) ژباړل کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ګیاه خوار	ګیاه خوړونکی	ګیاخور
ګوشتخوار	غوښه خوړونکی	غوښخور
جهانخوار	نړی خوړونکی	نړیخور
مفتخوار	مفتخور	تیار خور
انسان یا آدم خوار	سړی خوړونکی	سړیخور
نشخوار	ـ	شخوند
میخوار	شرابخور	شرابي
قسم خور	قسم خوړونکی	قسم خور، سوګند خور، لووړی
سرخور	سرخوړوونکی، سرخوړلی	پس مرګي (زبړېدلی)
رشوه خوار(رشوه ستان)	بډیخوړونکی	بډیخور
جیره خوار	جیره خور	ځیره خور
سود خوار(سودخور)	سودخوړونکی	سودخور
غصه خور	غمېدونکی، زړه خوړینی، غمزغمی	
معاش خوار(ـخور)	معاش خور	تنخا خور
شیرخوار	شودې خوړونکی	تیروی، شودېخور
ماهیخور(ـخوار)	ـ	ماهی خورك

۷ - په – سوز روستاړی پارسي بېلنګو نه هم په همدې روستاړي پښتو کېدای شي، ځکه- سوز - سوځ پښتو کړولۍ هم بلل کېږي، په بله وینا، د دواړو نژدې خپلوانو ژبو تر منځ تاریخي تړاو لري.

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خانمانسوز	کورنۍ سوزوونکی	اورګډی،کور ګډی
آتشسوز	اوربلوونکی	اورګډی

جگر سوز	ځیگر سوزوونکی	ځیگر سوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند ، خواخوږی
خود سوز(جانسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسواند ، ځانویجاړی، ځانسوز
هستی سوز	ژوند سوزوونکی	هستی سوز، ژوندسوز
زندگی سوز	–	–
جهانسوز	نړۍ سوزوونکی	نړی سوز، جهانسوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند ، خوا خوږی
ناسوز(نسوز)	نه سوزېدونکی	ناسوند
خرمن سوز	درمند سوزوونکی	درمن سوز
جانسوز (خودسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسوز
خام سوز	خام سوځلی	اوم سوی

۸ - په - کن او - کننده روستاړي (پارسي) بېلنګونه له هماغې ډلې څخه دي چې هم ډېر دي او هم يې پښتو اندولونه ډېر لږ پر نورو روستاړو بدلېدای شي. که څه هم له تاريخي پلوه ټولې اريايي ژبې د عربی (**فعل**) پر وړاندې دوې کړولی یا بنسټونه لري. کن (کول) او کر(کړل)، مگر، لکه څنګه چې له مخه وويل شول، يوازې پارسي ژبه ده چې هغه د روستاړي په بڼه هم کاروي او د نورو ژبو غوندې پښتو هم اړ وځي چې هغه پر کوونکی يا ـ ونکی يا نورو کړنو ميزو روستاړو (فعلي پسوندو) واړوي، په ليکلړ کې يې وګورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارکن (فعال)	فعال، کارکن (پ)	کارنده،تکړه، کارمن
بازی کن	لوبی کوونکی	لوبغاړی
اشتراك كننده	گډون کوونکی ـ	برخه اخېستونکی، برخوال، گډونوال
وانمود کننده (نموددار)		ښکارندوی
رهبری کننده	رهبری کوونکی	لارښود
خفه کن	خپه کوونکی	زندۍکوونکی، سابندی
گمراه کن ـ کننده	گمراه کوونکی	بیلارې کوونکی
تهیه کننده	تهیه کوونکی	تیاروونکی، برابروونکی
خورد کننده	وړوکی کوونکی	ماتوونکی، دړې وړې کوونکی
کارکن	کارکن (پښتونخوا)	کارندوی(اکټيو پسټ)

۹ - په - ده او - دهنده روستاړو پارسي بیلنگو نه له پخوا نه هم ډیر وه او نن پسې نور هم مخ پر زیاتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرمانده	قوماندان	بولندوی
مدادپاکن	پنسل پاك	وچکنپاك
بهره ده	استثمار شوی	زیېښلی
سازمان ده(دهنده)	سازمان ورکوونکی	سازمانوونکی
سمتده (دهنده)	لوری ورکوونکی	لورسیخی، لوربنود
وام ده(دهنده)	پور ورکوونکی	پوروړی
خاتمه ـ پایان دهنده	خاتمه ورکوونکی	پای ورکوونکی
ضربه دهنده	ضربه ورکوونکی	گوزارورکوونکی، ځبند
عبرت دهنده	عبر ورکوونکی	لوستندوی
اخطار دهنده	خبرداری ورکوونکی	گواښنده، گواښگر، گواښگرندی
بیانیه دهنده	ویناکوونکی	ویناوال
ازار دهنده	ازارورکوونکی	ازاروونکی، ځوراند
زجر دهنده	زجرورکوونکی	ازاروونکی،ځوراند
شکنجه دهنده	شکنجه ورکوونکی	شکنجه مار، سپېتاند

۱۰- په - جو یا - طلب روستاړي جوړشوي پارسي بېلنگونه هم نن سبا لړو ډیر مخ پر زیاتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ستیزه جو(ستیزگر، جنگره)	ـ	جگړه مار
صرف جو	ـ	سپماگر
آبجو	ماهي	کب
صلحجو	سوله غوښتونکی	روغه وال، سوله من
کینه جو(کینه توز)	کینه کښ	رخن، گرجن
هنر جو	ـ	هنرمند
پیکار جو	جنگ غوښتونکی	جنگیالی، مېړنی
رزمجو	ـ	ـ

مرکز جو	–	منځۍ هڅی
دلجو	–	خواخوږی، زړه سواند
فرصت جو	لټوونکی	څوگیر
توسعه جو	پراختیاغوښتونکی	پراختیاپال، پراختیاهڅی
برتری جو (تفوق طلب)	لوړتیا غوښتونکی	لوړهڅی
حقیقت جو (حقیقت یاب)	حقیقت لټوونکی	رښتیا پال
ماجرا جو (مخاطره جو)	ماجرا غوښتونکی	غرغره یي، بلا غواړی، بلاپېړی، ډانگه یي
نوجو	نوی غوښتونکی	نوهڅی، نوپال
استفاده جو (سودجو)	استفاده کوونکی	شوکمار، سودپال
بهره جو	استثمارگر	زبېښاکگر
فتنه جو	فتنه غوښتونکی	پتنه گر
دانشجو	محصل	زده کړیال، شاگرد
نامجو	شهرت غوښتونکی	نومپال
پناه جو	پنا غوښتونکی	پناغاړی، شوغاړی
عیب جو	–	ویارسپړی، ویارغاړی
بهانه جو (بهانه گیر)	پلمه ساز(ی)	

۱۱- پ - انداز - یا - افگن روستاړی پارسي بیلنگونه هم باید تروسې وسې د لنډوالي او آسانۍ آر (اصل) ته په پام سره پر نږه انډولونو واړول شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
راه انداز(ی)	پرلاره اچوونکی	رامنځته کوونکی (رامنځته کړن)
خانه بر انداز	کورړنگی	کور گډی،کور ورانی
پس انداز	پس انداز	پاسره، سپما، زېرمه
سر انداز	سرانداز	مخپوښ (غالۍ)
خاك انداز	خاك انداز	ټټۍ
راکت انداز	راکت انداز	توغند ارتی
جغله انداز	کریړاچوونکی	کاړارتی
سکه انداز (اتومات)	سکه اچوونکی	سکه یي

شرانداز	شراچوونکی	پتنه گر_ اورگډی
نظر انداز(چشم انداز)	نظرانداز (کول، له پامه غورځول- پ)	کتنه، پاملرنه (ستر گارت)
چاپ انداز	لوبغاړی	وزلوبغاړی
دهشت افگن (تروروست)	دهشت گرد (پ)	ترهگر
دژافگن	_	کوټ ماتی
شیر افگن	زمری غورځوونکی	زمرماتی
سایه افگن	_	سیورارتی

۱۲- په - آمیز روستاړي پارسي ستانومیز بښلنگونه (صفتي مشتقات) هم له پښتو ژباړنو لوری لودن ورکوي او پر ډېرو گرانوانډ ولونوېي راړوي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فاجعه آمیز	د فاجعې ډک	بخولیز، ناتاریز
قهر آمیز	له قهره ډک	قهرژلی
افتضاح آمیز (فضیحت آمیز)	له شرمه ډک	شرمېدلی، رسوا
نصیحت آمیز	_	ورموزمه
صلح آمیز	له سولی نه ډک	سوله ییز، روغه ییز
غرض آمیز	غرضي	موخیز، دښمنانه
مسالمت آمیز	له مسالمته ډک	سوله ییز، روغه ییز
هیجان آمیز	هیجانی	پاروونکی، پارند
محبت آمیز	له مینې ډک	مینه وړی
خصومت آمیز	_	دښمنانه
سحر آمیز	له سحر نه ډک	جادوگرانه
گله آمیز	له گېلی نه ډک	گیله من، ماڼیجن
شرارت آمیز	_	اورپکوزمه
طنز آمیز	له طنزه ډک	لغازي
طعنه آمیز	له پېغوره ډک	پېغور ډوله
شفاعت آمیز	خیر خواهانه	نرمښتي
شکایت آمیز	له گیلې ډک	پلپوټډوله
شهوت آمیز(انگیز)	_	خارښتي
توهین آمیز(تحقیر آمیز)	له سپکاوي ډک	سپکاوي وزمه، خندنی

انتقاد آمیز	انتقادي	نیوکډوله
افتحار آمیز	له ویاړه ډك	ویاړلی، ویاړمن
مبالغه آمیز	_	ښندیز
شگفت آمیز (-انگیز)	اریانوونکی	هېښنده
شتاب آمیز (عجولانه)	_	بېړنوزمه، بېړنی
جنایت آمیز	_	جنایتکارانه
مسخره آمیز	_	خندیوزمه، خندنی
کفر آمیز	-	کفروزمه

۱۳ - په - آور روستاړی پارسي بېلنگونه د نورو چار نومیز بېلنگونو غوندې زیاتره پښتو ژباړن او لیکوال د (راوړونکي) په زیاتولو پښتو ته رااړوي او هیڅ په دې پسې سرنه گرځوي چې روان، لنډ او اسان انډول ورته پیدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درد آور	دردوونکی	دردناك
رنج آور	رنځوونکی	ځورند، خواشینی کوونکی
خوی آور (عرق آور)	_	خولن، خوله ماتی
هیجان آور	پاروونکی	پارند
یاد آور	یادوونکی	یادوړی
زبان آور	زباندار	ژبور
دلاور (دلیر)	دلاور	زړور
فراهم آور	_	تیارگر
اشتها آور	اشتها راوړونکی	لوهن، خورمنځی
شرم آور	شرم راوړونکی	شرمور، خنگن
سرسامه آور	_	سرساموونکی، سرساموزمه
خجالت آور	شرم راوړونکی	شرمور، خنگن
سقط آور	_	سپیازور
سکر آور	مخدر	نشه بیز، نشه یي
حمله آور	حمله کوونکی	یرغلگر
بار آور (بارور)	مثمر	یېبرور
نشاط آور	_	خوښند

نام آور (نامور)	نامدار	نوماند، نومور
آشك آور	اوښكي بهوونكى	اوښكن، اوښلن
رزم آور	جگړه مار	جنگيالى
خنده آور	-	خنداوړ، خندى وړ
زور آور	قوى	زوروړ
جنگ آور	جگړه مار	جنگيالى، جنگيالى
ننگآور	ننگين	شرمور
پيام آور	پيغام راوړونكى	استوزگر، استازى
شگفتى آور، شگرف آور	اريانوونكى	هېښنده
مژده آور	زېرى كوونكى	زيريگر، زيريگرندى
عطش آور (عطشه آور)	تنده راوړنكى	تندوړى، تندغرى
اختناق آور	خپگان ډكى	زندى گرانه

۱۴- په - شکن روستاړى پارسي بېلنگونه په اسانه كېداى شي، په مات يا ماتى والا پښتو بېلنگونو، په بله وينا، ترړنگونو (تركيبونو) وژباړل شي، نه په - ما توو نكي چې د لنډون او اسانى آر له منځه وړي او ويونكى ترې هماغه پارسي انډول زيات خوښوى . حال دا چې په گړنى پښتو كې نظرماتى، اودس ماتي، سر ماتى او غاښ ماتى، روژه ماتى غوندې انډولونه يې له پخوا دود لرى، لكه:

پارسي	ناكره پښتو	كره پښتو
زنجير شكن	زنجير ماتوونكى	زنځير ماتى
سنگ شكن	تيږه ماتوونكى	كاڼي ټك
دندان شكن	غاښ ماتوونكى	غاښ ماتى
كمر شكن	ملا ماتوونكى	ملا ماتى
سرشكن	سرماتوونكى	سرماتى
لشكرشكن	لښكر ماتوونكى	لښكر ماتى
توبه شكن	توبه ماتوونكى	توبه ماتى
وضو شكن	اودس ماتوونكى	اودس ماتى
دشمن شكن	دښمن ماتوونكى	دښمن ماتى
ناوشكن	كشتى ماتوونكى	بېړى ماتى
بت شكن	بت ماتوونكى	بوت ماتى
باد شكن	بادماتوونكى	باد ماتى

موج شکن	موج ماتی	څپه ماتی
عهد شکن (پیمان شکن)	وعده خلاف	ژمنماتی
سوگند شکن	_	سوگندماتی
چوب شکن	دلرگوماتوونکی	لرگبه
ناشکن	ناماتېدونی	ناماتی
زود شکن	ژرماتېدونی	ژرماتی
استخوان شکن	هډماتوونکی	هډماتی

۱۵- په - مند روستاړی پارسي ښېلنگونه هم د ډېر پښتو ژباړونکي او لیکونکي د - لرونکی په ملتیا پښتو کوي. حال دا چې په - وال او - من یا مند غوندې لنډو اسانو ښېلنگونو د ډېر ښه ژباړل کېدای شی. ځکه - من او - مندد دواړو ژبو ترمنځ گډون لري، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارمند	مامور	کارمن، کارمند
علاقه مند	علاقه لرونکی	مینه وال، لیوال
غنامند	غني	بډای
دردمند	دردمند	دردمن
هنر مند	_	هنرمند
نیرومند	قوي	ځواکمن، پیاوړی، غښتلی
زورمند	قوي	زورور، ځواکمن
فرهمند	_	ځیرك، ویښیار
هدفمند	هدف لرونکی	موخن
سعادتمند	سعادتمند	نېکمرغه، نېکبخت
آرزو مند	ارزو لرونکی	هیله من
نیاز مند	اړتیا لرونکی	لاس اړی، اړ، اړجن، اړمن
آزمند	حرص لرونکی	سرانی، کاز من، اسوېلاند
بهره مند	برخه لرونکی	سودمن، برخمن
سودمند	_	سودمن، سودمند
برومند	مثمر	یېبرور، یېبره من
آبرومند	ابرومند	پتیال، پتوال، پتمن

۱۶ - په - آلود پارسي جوړښتونه هم ټکي پر ټکي پښتو ته راړول اړین نه دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
غرض آلود	له غرض نه ډك	موخیز، غرضانه
گل آلود	په خټو ککړ	په خټو، چکړ، خړ، لېټ پېټ
خاك آلود	له خاورو نه ډك	لوغړن، سپېره، گردجن
دود آلود	له لوگی نه ډك	دودجن، لوغړن، لوگن
درد آلود	له درده ډك	دردناك، خوږند
غم آلود	له غمه ډك	غمجن، غم لړلی، ویرلړلی
قهر آلود	له قهره ډك	قهرژلی ـ قهروړی، ځاځېدلی
چرك آلود	مردار	خیرن، نون
غضب آلود	غضبناك	پرغزي
آشك آلود	له اوښکو ډك	اوښکن، اوښلن
آبر آلود	له ورېځو ډك	وریځ، اوریځ
خواب آلود	له خوبه ډك	خوبولی، خوبوړی، خوبجن
خون آلود	په وینو ککړ	وینی ککړ، وینړی
کف آلود	ځگن	ځگلن
زهر آلود (زهر آگین)	له زهرو نه ډك	زهرجن، زهرژلی
خاکستر آلود	ایرن	په ایرو ککړ، لوغړن
گرد آلود	له گردو ډك	گردجن، گرزن، دوړن
غبار آلود	ـ	ـ

۱۷ - په - **خواه** روستاړی پارسي بیلنگونه د - طلب او - جو هغوته ورته دی او په همدې توگه ورته وړ پښتو انډولونه موندلای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودخواه	مغرور	ځانغاړی، غاور
دادخواه	عدل غوښتونکی	غاوچي، پریادي
تجزیه خواه	تجزیه - بیلتون غوښتونکی	بیلتونپال
بشرخواه	بشر غوښتونکی	وگړمین، وگړپال، بشردوست
وطنخواه	هیواد غوښتونکی	هیوادمین، هېوادپال
ترقیخواه	ترقی پسند (پ)	پرمختگ مینی

هوا خواه	هواخواه	مینه وال، لېوال، پلوي
جاه طلب	_	پوړۍ پال
خیرخواه	خیر غوښتونکی	نېکپال
نیکخواه	رر رر	نېکپال
کینخواه	کینه کوونکی	کینه کښ، گرجن، رخن، کینه ناک، کیخن
بدخواه	بدخواه	بدورد
ملت خواه	ملت غوښتونکی	ولسپال
آزاد یخواه	حریت پسند (پ)	آزادیپال، آزادلوښی، خپلواکي مین
عذرخواه	_	ننواتی

۱۸- په - نورد - پیما او - گرد - روستاړی جوړ شوي پارسي بېلنگونه هم پښتو ژباړونکو ته لږو ډېر ستونزمن برېښي او په ناسم ډول یې کله په - وهونکی او کله په - گر ځېدونکی والا بېلنگونو پښتو ته رااړوي. یوازې پرمخ تللې بڼه یې (- نوردي) پر- چلند اړولې، لکه: هوا نوردي (هوایی چلند) چې د اروانښاد ارسلان سلیمی جوړونه ده:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
رهنورد	لاروهونکی	لاروی
کوهنورد(کوهگرد)	د غره گرځېدونکی	غرگرځی
بیابان نورد (_گرد)	بیدیا گرځېدونکی	بیدیا گرځی
صحرانورد	_	_
هوانورد (خلبان)	هوا گرځیدونکی	هوا گرځی، پیلوټ، الوتاند
جهان نورد (جهانگرد)	نړۍ گرځېدونکی	نړیگرځی، نړۍ گرځند
فضانور د	ستورمزلی	هسك یونی، تشیالیونی
کیهان نورد	_	_
دریانور	د سمندر گرځېدونکی	سمندر گرځی، ماڼو

۱۹- په - فروش روستاړی پارسي بیلنگونه هم زیاتره ژباړونکي پر (خر څوونکي) هغو راړوي او په لوی لاس یې اوږدوي او گرانوي، حال دا چې پر - پلور یا - پلوري - والا او داسې نورو ډېر روان ژباړل کېدای شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گهر فروش	جوهري	گوهري
گلفروش	گل خرڅوونکی	گل والا، گلپلوری
ذغال فروش	سکاره خرڅوونکی	سکاره والا
چوب فروش	لرگي خرڅوونکی	لرگبه، لرگي والا
دستفروش	لاس پر لاس پلورونکی	لاسپلوری
آردفروش	اوړه څرخوونکی	اوړبه، اوړه والا
سبزی فروش	سبزي خرڅوونکی	ساگ پلوری
برنج فروش	وربجې پلورونکی	وريجې والا
نمك فروش	مالگه پلورونکی	مالگه والا
وطنفروش (میهن فروش)	هېواد پلورونکی	هېواد پلوری
وجدان فروش	وجدان خرڅوونکی	وجدان پلوری
خود فروش	ځان خرڅوونکی	ځانښکاری، ځانپلوری
عمده فروش	عمده خرڅوونکی	ټولپلوری
پرچون فروش	پرچون خرڅوونکی	ټوکپلوری
میوه فروش	مېوه خرڅوونکی	مېوه پلوری

۲۰- په، بان او ـ وان روستاړي پارسي بېلنگونه پر ـ به او ـ وان او داسې نورو ډېر ښه اړول کېدای شي. ښاغلي ژباړونکي دې دا وروسته بېلگې په پام کې ونيسي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پاسبان	ـ	څوکيوال، ساتندوی
سرپاسبان(پولیس)	ـ	يو پوليسی افسر، سرڅارندوی
ساربان	د کاروان مشر	څاروان، جوپه مشر
زندانبان	د زندان مشر	بنديوان، زندانوان
پادوان	پاده وان	غوبه، گوروان
قلعه بان	ـ	کلا څاری
شتربان	اوښ والا	اوښبه
پیلبان	پيل ساتونکی	پيلوان
گله بان	رر	رر
بادبان	بادبان	بادوان

میزبان	–	کوربه
ناوسروان	–	سمندري تورن
آسیابان (آسیاوان)	–	ژرنده ګړی
دیده بان	ناظر	څارو، څارونکی، کتونکی
شبان (چوپان)	–	شپون
رسد بان	لوراند	څارند (تورن پولیس)
باغبان	باغوان	بڼوال
دربان/دروازه بان	دروازه وان	څوکیوال، ورساتی، وربه
سایبان	–	کېږدۍ، چتر
سایه بان	–	چتر، تجیر
مهربان	–	مهربان، مهروان (مروت)
موټروان	موټرچلوونکی	چلوونکی ـ ګاډي والا
جهانبان	–	نړیواک، واکمن، خدای
پشتیبان	ملاتړکوونکی	ملا تړی
مرزبان	–	بریدساتی، څوکیوال، څارندوی
نرد بان	زینه	ښل
نگهبان	ساتونکی	ساتندوی، څوکیوال
جنگلبان (جنگلدار)	-	ځنګلوان

۲۱- په - ګرا او - ګرایي، - پرست او - پرستي، - دار او - داري، دغه راز - سالار - سالاري او یا پسند - پسندي چې لاتینې او الماني انډولونه یې ایزموس او انګریزي هغه یې - ابزم او - بست دي، نن سبا په ځانګړې توګه د نوي پرمختللي نړۍ لید او نوي پوهنې د نومونپوهنې (ترمینالوجۍ) یوه غوره برخه جوړوي. په پښتو کې زیاتره د (پښتونواله) په بېلګه پر - واله او - وال اړول کېږي. لکه پانګواله او پانګه وال چې ناسم ډول یې پانګوالي هم دود شوی دی. ناسم په دې چې په نورو ورته- ابزمونو کې روان نه راځي او دیو رنګوالي له کبله باید تروسې وسې هر ځای- ابزم- پر-واله واړول شي، لکه:

پارسي	انګرېزي	پښتو
اصلاح ګرا	رېفورمېست	سمونپال(ناسم:اصلاپال
همګرایی	–	هملاري، همهځي
همګرا	–	هملاری
سرمایه داری	کپیتالېزم	پانګواله

سرمایه دار	کپیتالېست	پانگوال
وطن پرستی	پاتریوتېزم	هېوادواله - هېواد پالنه
وطن پرست	پاتریوت	هېوادپال
ملت پرستی ـ گرایی	نیشنلېزم	ولسواله، ولسپالنه
ملت پرست ـ گرا	نیشنلېست	ولسپال
جامعه گرایی	سوسیالیزم	ټولنواله
جامعه گرایی	سوسیالېزم	ټولنواله
جامعه گرا	سوسیالېست	ټولنوال
جامعه گرای تخیلی	-	انگیریزه ټولنواله
- ی تخیلی	اوتوپین	انگیریز ټولنوال
واقع گرایی	ریالېزم	رښتینواله
واقع گرایی نو	نیوریالېزم	نوې رښتینواله
واقع گرا	ریالېست	رښتینوال
واقع گرا ـ ی نو	نیو ـ ریالېست	نوی رښتینوال
گروهه گرایی/ مرد مداری	کمونېزم	پرگنواله
گروهه گرا	کمونیست	پرگنوال
مدرس گرایی	سکولاستېزم	ښوونځیواله
کثرت گرایی	پلورالېزم	ډېرواله
کثرت گرا	پلورالېست	ډېروال
کهن گرایی	ارکایېزم(ارخاییزم)	زړواله، زوړپالنه
کهن گرا	ارکاییست	زړ وال، زوړپال
طبیعت گرایی	نیچرالیزم (ناتورالیزم)	پنځواله
طبیعت گرا	نیچرالېست	پنځوال
ذهن گرایی	سبجکتیوېزم (سوبیکتیوېزم)	خپل اندواله
ذهن گرا	سبجکتیوېست	ـ وال
رفتار گرایی	بهیورېزم	چلندواله
رفتار گرا	بهیورېست	چلندوال
خرد گرایی	رېشنالېزم (راسیونالېزم)	سولواله
خردگرا	راسیونالېست	سولوال
تقدیر گرایی	فتالېزم	برخلیکواله
تقدیر گرا	فتالېست	برخلیکوال
بهره گرایی	اتیلیتاریانېزم	ښیگڼواله

بهره گرا	اتیلیتاریانېست	ښیګڼوال
آینده گرایی	فیتو رېزم	راتلونواله
آینده گرا	فیتو رېست	راتلونوال
جهان گرایی	انترناسیونالېزم	نړیواله
- گرا	انتر ناسیونالېست	نړیوال
خود گرایی	اېګویېزم	ځانواله، ځانځاني
خودگرا	اېګوېست	ځانوال
جمع گرایی	کولکتیوېزم	غونډواله
جمع گرا	کولکتیوېست	غونډوال
اراده گرایی	والنترېزم	وېلاړواله
اراده گرا	والنترېست	وېلاړوال
الحاد گرایی	اتایېزم	بیدیني ـ بیدینواله
الحاد گرا	اتایېست	بیدینه
قوم گرایی	ـ	ټبرواله، کامولي
قوم گرا	ـ	ټبروال ـ پال
سمت گرایی	ـ	سیمه واله
اسلامگرایی	اسلامېزم	اسلامپالنه، اسلام پالي
اسلام گرا	اسلامېست	اسلامپال
چپ گرا	ـ	کیڼوال، چپی
راست گرایی	ـ	ښي اړخي، ښیواله، ښیلاسي
راست گرا	ـ	ښیوال، ښي لاسی
بنیاد گرایی	فندامېنتالېزم	بنسټواله، بنسټپالي
بنیادگرا	ـ	بنسټپال
شخصیت پرستی	(کیش شخصیت)	وګړه پالي
بیگانه پرستی	ـ	پردی پالي
خود پرستی	ـ	ځانپالي
عقب گرایی	رېکشنري	شاتګواله ـ شاتګ
عقب گرا	ریکشنیر	شاتګپال، شاتګی
موقع شناسی	اپورچونیزم (اپورتونیزم)	ورځچاري
موقع شناس (اپورتونیست)	اپور چونېست	ورځچاری

نماد گرایی	سیمبولېزم	انځورواله، ښارمه واله
نمادگرا	سیمبولېست	پیلامپال، ښارمه وال
شکل گرایی	فورمالیزم	جولیزواله
شکل گرا	فورمالېست	جولیزوال
انسانگرایی	هومانېزم	بشر واله، وګړواله
انسانگرا	هومانېست	بشروال، وګړوال
فردگرایی	انډیویډوالېزم	ځانګړواله
فردگرا	انډیویډ والېست	ځانګړوال
پندار_انگار_گرایی	ایدیالېزم	انګېرواله
پندار_انگار_گرا	ایدیالېست	انګېروال
ماده گرایی	ماټریالېزم	توکیزواله
ماده گرا	ماتر یالېست	توکیز وال
پدیده گرایی	فېنومېنالېزم	پدیده پالي
پدیده گرا	فېنومېنالېست	پدیده پال
شتاب گرایی	تاچېزم	تلوارواله، بېړنواله
شتاب گرا	تاچېست	تلواروال، بېړنوال
سبك گرایی	سټایلېزم	سبکواله، لېلپالي
سبك گرا	سټایلېسټ	لېلپال
نفس گرایی	سولیپسېزم	ځانواله
نفس گرا	سولیپېست	ځانوال
تعالی گرایی	سوپریماتېزم	پورتواله
تعالی گرا	سوپریماتېست	پورتوال
جامعه شناسی گرایی	سوسیولوجېزم	ټولنپوهواله
جامعه شناسی گرا	سوسیولوجېست	ټولنپوهوال
روانشناسی گرایی	پسیولوجېزم	ساپوهنواله
روانشناسی گرا	پسیولوجېست	ساپوهنوال
نسبی گرایی	ریالتیوېزم	پرتلواله
نسبی گرا	ریالتیوېست	پرتلوال
نیستی گرایی	نېهیلېزم	نشتواله
نیستی گرا	نېهیلېست	نشتوال، نشتاند
عینی گرایی	ابجکتیوېزم	رښتیاواله
عینی گرا	ابجکتیوېست	رښتیاوال

مصلحت گرایی	پرگماتېزم	سازښتواله
مصلحت گرا	پرگماتېست	سازښتوال
بدوی گرایی	پرېميتيوېزم	بيدياييي واله
بدوی گرا	پريمېتيوېست	بېدياييوال
عنعنه گرایی (سنت گرایی)	تراديسيو نالېزم	دوديزواله
عنعنه گرا (سنت گرا)	تراديسيونالېست	دودپال، دوديزوال
تاریخ گرایی	هېستورېزم	تاريخواله، پېښليكواله
تاریخ گرا	هېستورېست	تاريخپال، پېښليكپال
وجود گرایی	اكزيستنسيالېزم	هستيواله، هستيپال
وجود گرا	اكز يستنسيالېست	هستيوال
برتری گرایی (جویی)	هژ مونېزم	لوړتياواله
برتري گرا	هژ مونېست	لوړتياوال، لوړتياپال
انتقام گرایی (جویی)	رېوانشېزم	غچواله
انتقام گرا	رېوانشېست	غچوال
تصفيه گرایی	پيورېزم	سپېڅا نه، سپېڅلواله
تصفيه گرا	پيورېست	سپېڅلوال، سپېڅاند
همنوا گرایی	كونفورمېزم	يورنگواله
همنوا گرا	كونفورمېست	يورنگوال
جهان وطن گرایی	كوسموپوليتېزم	نړې هيواد واله
جهان وطن گرا	كوسمو پوليتېست	نړۍ هيواد وال
نقد گرایی (انتقاد)	كرېتېسېزم	كره كتنپالي
نقد گرا	كرېتېسېست	كره كتنپال
واپس گرایی	دېكاد ېنس	ستروالهو
واپس گرا	دېكادېنست	وستروال
جزمی گرایی	دوگما تېزم	ټينگواله
جزمی گرا	دوگماتېست	ټينگوال
آموز شگرایی	ايجو كشنالېزم	ښوونواله
آموز شگرا	ايجوكشنالېست	ښوونوال
گريز گرایی	ابسكاپېزم	تيښته واله
گريز گرا	ابسكاپېست	تيښته وال
اروپا گرایی	يوروپانېزم	اروپايي واله

اروپا گرا (اروپا مشرب)	یوروپانیست	اروپايي وال (-گروهی)
تعصب گرایی	فناتیزم	تنگلیدي
تعصب گرا	فناتیست	تنگلیدی
اوج گرایی	اسمایېزم	هسکواله
اوج گرا	اسمایېست	هسکوال
هرج و مرج گرایی	انارشېزم	اړدوړواله
هرج و مرج گرا	انارشېست	اړدوړوال
مطلق گرایی	ابسولوتېزم	جوتواله (بشپړواله)
مطلق گرا	ابسولوتېست	جوتوال (بشپړوال)
تجرید گرایی	ابسترکشنېزم	گوښیواله
تجرید گرا	ابستر کشنېست	گوښیوال
زیبایی گرایی	استتېزم	ښکلاییزواله
زیبایی گرا	استیتېست	ښکلا ییزوال
ذره گرایی	اتومېزم	ککواله
ذره گرا	اتومېست	ککوال
قهرمان گرایی	هیرویېزم	اتلیواله،اتلپالنه
قهرمان گرا	هیروېست	اتلیوال،اتلپال
توهم گرایی	الوشېزم	ترهواله
توهم گرا	الوشېست	ترهوال
تصویر گرایی	ایماجېزم،ایماژیم	انځوریزواله
تصویر گرا	ایماجېست	انځوریزوال
دور نما گرایی	لندسکایېزم	لرلیدو واله
دور نما گرا	لندسکایېست	لرلیدوال
شیوه گرایی	منر لېزم	ځاندودواله، لېله واله
(سبك) شیوا گرا	منرلېست	ځاندودوال، لېله وال
مثبت گرایی	پوزیتیوېزم	شتواله
مثبت گرا	پوزیتوېست	شتوال
مثبت گرایی نو	نیو ، پوزیتیوېزم	نو شتواله
مثبت گرای نو	نیو ، پوزیتیوېست	نو شتوال
شهری گرایی	اوربانېزم	ښاریواله
شهرگرا	اوربانېست	ښاریوال
خیالی - انگارگرایی	اوتوپانېزم	انگېریاله

خیالی - انگارگرا	اوتوپانېست	انگېر یال
جدایی گرایی	اپارتاید	بېلواله
جدایی گرا	_	بېلوال
نژاد پرستی	راسېزم	نژاد پالنه نژاد پاله، توکمپالي
نژاد پرست	راسېست	نژاد پال، توکمپال

۲۲- په - سالار - سالاری روستاړی پارسي بېلنگونه هم د - گرا او - گرایي یا- دار او داري ترڅنگه په ورته مانا ورځ پر ورځ مخ پر ډېرېدو دي چې پښتو یې پر وړاندې-واله -او-واکي هغه دود کړي دی، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پدرسالاری (مرد سالاری)، پدرسالار	پاتریرکال	پلارواکي، پلرواکي (نرواکي)، پلارواک (پلارواکې ټولنه)
مادرسالاری (زن سالاری)	ماتریرکات	موروواکي (ښځواکي)
مادرسالار	ماتریرکال	موروواك (موروواکې ټولنه)
ارباب _ خانسالاری	فیودالیزم	خانخاني، ځمکواکي
دیو انسالاری	بیروکراسي	میرزایواله
قبیله سالاری	ترایبالېزم	ټبرواکي، ټبرواله
جنگ سالاری	جنگ سالاري	جگړه ماري
زمین سالاری، جاگیرداري (پ)	فیودالیزم	ځمکواکي
پاتك سالاری		پاټکواکي
تفنگ سالاری	ټوپك سالاري	ټوپکواکي، ټوپکماري
تنظیم سالاری	تنظیم سالاری	تنظیمواکي،گوندواکي
شایسته سالاری	-	وړتیا واکي
سرمایه سالاری (سرمایه سالار)	امپریالیزم	پانگواکی (پانگواک)
ارتش سالاری(نظامیگری)	ملیتاریزم	لښکرواله، پوځیواله
نظام سالاری	_	_
ارباب سالاری	ارېستو کراسی	برواله _ برواکي

مردم سالاری	دېموکراسي	وګړواکي، ولسواکي
جهان سالاری (جهانبانی)	ــ	نړیواکي
خوان سالار	ــ	کورمشر، کالخوای
کاروان سالاری	ــ	ځارواني، جوپه مشري
کاروانسالار		ځاروان، جوپه مشر
سپه سالار (سپهبد)	فول جنرال	سترجنرال
سپه سالاري	ــ	ستر جنرالي

۲۳- په - ګاه - ګه - ګاهان او -کده روستاړو رغېدلي پارسي بېلنګونه (اشتقاقونه) ډېرې زړې او نوې بېلګې لري چې پښتو اېتېمولوجيك او لرغوني انډولونه يې ګت -دك-غالی-غاله-غل-غه-اوخل دي. مګر هرومرو يې يوازې همدغه توني (مکاني) او مهالي روستاړي ځاى نيولاى نه شي، بلکې- تون، -ستون، -ځ،ځاى، -ځی، -جل، -چل او داسې نورېې هم انډول کېداى شي او يو نيم هم ښېخي په يوه ساده ويي پښتو کېداى شي، لکه پرتګاه (ګړنګ). کله کله هم په هماغه پارسي بڼه منل کېږي. بشپړ ليکلړ په دې وروسته ډول وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
صبحګاه، صبحګاهان	سهار	سباوون
سحرګاه(ګه)	سحر ګه	شين ګهيځ، سباوون
بيګاه	بيګاه	بېګا
بنګاه	موسسه	سازمان
شامګاه	د ماښام وخت	ماښام مهال، لرمل
شامګاهی	ــ	ماښامي
بارګاه	بارګاه	دربار، درشل
ارګاه و بار ګاه	جاه و جلال	برم و پرتم
پيشګاه	حضور	پر وړاندې، په مخ کې
شهادتګاه	ــ	شهادتځای، بلهارځی
جولانګاه	ميدان	(ځغل) ډګر
پايګاه	هډه	اډه
خوابګاه	ليليه	شپېځاى/ شپېځی
شبانګاه(شبانګاهی)	ــ	شومه دم (د شپې)
شب هنګام	ــ	شومه دم، په شپه کې، د شپې

گاه و بیگاه		وخت ناوخت، گهیځ وماښام
عبادتگاه(مزگت)	عبادتځای	مزدك
پرستشگاه	عبادتځای	مزدك
آزمونگاه	د ازموینې ځای	ازموینځی
آزمایشگاه	لابراتوار	ازمېښتځی
خلوتگاه	خلوتگاه	گوښه (ځی)
بازار گاه	د بازار ځای	بازار
بزمگاه	د خوښۍ ځای	بنډارځی
درگاه	درگاه	ور، درشل
رزمگاه (نبردگاه)	د جنگ میدان	جگړه ځای، جنگغالی
مخفیگاه	د پټېدو ځای	پټونی، پیڅونی
کمینگاه	رر رر	رر رر
آرامگاه	مقبره	مړیستون، ارامځای
کشتار گاه (قتل گاه)	د وژلوځای	وژنځای، وژنځی
شکنجه گاه	د شکنجې ځای	شکنجه ځای، ځورځای
ایستگاه (ایستادگاه)	درېدځای	تمځی، تمځای
خرمنگاه	د درمند ځای	درمنځی، درمنځای، تلی
اقامتگاه (مقر)	د هستوگنې ځای	هوساینځی، مېشتځی، استوگنځی
اردوگاه(کمپ)	کمپ	پنډغالی
تعمیرگاه	د ترمیم ځای	سمونځی
تفرجگاه	استراحت ځای	هوساینځی، مېله ځای
تفریحگاه	رر	رر رر
رهایشگاه (استراحتگاه)	رر	رر رر
آسایشگاه	رر	رر رر
استراحت گاه	رر	رر رر
رهبانگاه	صومعه	سمڅ، مزدك، دیر
باز داشتگاه	توقیف ځی	اړیځی ـ اړتون، ستنځی
نظرگاه	ـ	لیدټکی، لید توگه
خرگاه	خرگاه	کېږدۍ، څمغېلی
باشگاه	نایټ کلب	شپه غالی، بنډارغالی
شیر خوارگاه	شیدېخور	روتون

فرودگاه	دکښته کېدو میدان	هوایی ډګر
فروشگاه	فروشگاه	پلورنځی، پلورځای، پلورځی
شکارگاه	ښکارگاه	ښکارځی، ښکار غلی
دانشگاه	_	پوهنتون
درمانگاه	درملځی	درملځی
دادگاه	محکمه	نیاوځی، نیاوتون، نیاووالي
پرورشگاه	روزنځی	پالنځی
آموزشگاه	د زده کړې ځای، کورس	زده کړوځی
دستگاه	_	دستگاه، کارلوښی
لشکرگاه	لښکر گاه	لښکرکوټ
گره گاه	مقطع	منځی، څلاري
شبانگاه	شپه	شومه دم، شپې مهال
بازیگاه	ستودیم	لوبغالی
پالشگاه	تصفیه خانه	چاڼځی
قرارگاه(گارنیزون)	قرارگاه	بولنتون
فراهمگاه	د تولیدو ځاي	پنډ غالی، ټولنځی
کارگاه	کارځی	کارگاه
گذرگاه	گذرگاه	روده، لار، گودر
نمایشگاه	_	ننداړتون
آرایشگاه	_	سینگارځی
گردشگاه	پارك	هوساځای، چکر ځای
گیچگاه	شقیقه	ټپك، ولېږنده
پرشگاه	_	ټوپ ځای، الوتځی
بتکده	بتخانه	بودتون
آتشکده	اتشکده	اورتون
خلوتکده	خلوتگاه	گوښه ځی
عشرتکده	د عشرت ځای	چړچه ځی، بنډارځی
ماتمکده	د غم ځای	ویرتون
جنون کده	دارالمجانین	لیونتون
دانشکده	_	پوهنځی

پژوهشکده	د ښیرنې ځای	ښیړنتون
مزگت	جومات	مزدك
محنتکده	ـ	زیار تون
امیدگاه	د امید ځای	هیله ځای
پیشه گاه(کارگاه)	ورکشاپ	کارځای
هیچگاه	هېڅ وخت	هېڅکله
زیارتگاه	زیارتگاه	زیارت ـ زیارت ځی

۲۴- «-زار» یو بل پارسي توني روستاړی دی چې زیاتره یولړ پخواني بېلنگونه ور پوری اړه لري، خو نوې بېلگی یې نه لیدل کېږي. پښتو انډولونه یې هر گوره راز راز راځي. کله ساده، مشتق، کله مرکب او کله په پور بڼه، لکه: بازار، پیزار؛ پایزار، خو په هر ډول له آره پا افزار دی او پڼه، یا گاولې او موچڼې مانا لرې:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کار زار	کارځی	جنگ ډگر، جنگغالی، مبارزه
لجنزار (دلدلزار)	لجنزار	پلنډی، بوښته، تمبنۍ
گلزار	گلزار	گلبڼ
کشتزار	پټی، فارم	کرونده
علفزار	دوښو پټی	وښیانه
شنزار	ـ	شگلنیزه، شگلوړه
سنگزار	ـ	کاڼیزه
شلنگزار	ـ	بوټیانه، ژاخ
بته زار	د بوټو پټی	بوټیانه، ژاخ
خار زار	د اغزو پټی	اغزیانه، ځوزیانه
مرغزار	مرغزار	مرغه، ورشو
چمنزار	چمنزار	چمن
گندمزار	د غنمو پټی	غنمگره
شالیزار(برنج زار)	د شولو پټی	شولگره
نیزار	نیزار	درگه
ریگزار (شنزار)	ریگزار	شگلنه ځمکه، شگلوړه
جنگلزار	ځنگلزار	ځنگل (سیمه)، خاوری

شوره زار	شوره زار	ښوره ماغه، ځلوبی
بازار	_	بازار
بیزار	_	بېزار
گندنا زار(گندنه زار)	د گندنې پټي	گندنگره، پیازکگره
سبزه زار	کبل زار	مرغه، چمن،ورشو
لاله زار	لاله زار	غاټویانه

۲۵- د«-پر» په مختاړي پارسي بېلنگونه د نورو ډېرو وییونو غوندې ټکي پر ټکي او روان پښتو کېدای نه شي، بلکې پښتو یې پر وړاندې زیاتره روستاړي والا بېلنگونه لري، د ساري په توگه له ((درکوه های پر برف زندگی مشکل است)) ((له واورو نه په ډکو غرونو کې ژوند گران دی)) وژباړو، له پښتو سره اړخ نه لگوي او که یې (په واورینو غرونو کې ژوند گران دی) وژباړو، نو سمه روانه پښتو ترې جوړېږي. یا (له برکت څخه په ډك کال کې) او (په برکتي کال کې):

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پربرف	له واورو نه ډك	واورین
پرشکوه	له پر تمه ډك	پرتمین
پرکیف	له کیفه ډك	خوندور، په زړه پورې
پرتلاش	کوششي	هڅاند، زیارکښ
پرصدا	_	ځوږن، اوځار
پرسروصدا	له غږوغوږه ډك	ځوږور
پر آوازه (بلند اوازه)	_	نومور، نوماند، نومیال
پرمزه	له خوندډك	خوندور
پرنیرو (پرقوت)	له قوته ډك	ځواکمن، پیاوړی، غښتلی
پردل	شجاع	زړور
پرشور	له شوره ډك	ځوږور، ځوږند
پرکار(پرزحمت)	فعال	ډېرکاری، زیارکښ، هڅاند
پر مسؤولیت	له مسؤولیته ډك	ډېر پازیز، ډېر پازوال
پرگل	له خټو څخه ډك	ککړ، چکړ، خټن
پرگل	له گلو څخه ډك	گلالی،گلبڼ، گلورین
پراشك	له اوښکو ډك	اوښلن
پرغرور	له غروره ډك	ویاړن، ښاځن
پرجوش	له جوشه ډك	مست،اېشند

پرخروش	له خروشه ډک	ځوږور، ځوږند
پرجوش وخروش	له جوش و خروش نه ډک	ځوږنده او خروښنده
پرزرق وبرق	له جل وبله ډک	ځلبلي، جلبلي
پرفیض (پرمنفعت)	له گټې نه ډک	گټور ـ سودمن
پرنفوس (شهر)	له نفوسو نه ډک	گڼ یا ډېر مېشتی (ښار)
پرخور (پرخوار)	ډېر خوړونکی	ډېرخور، نسور، نسواند، خوراند
پرخوری	ډېر خوړل	ډېرخوري، نسواندي
پرگو (ی)	ډېر غږېدونکی	خبرلوڅ، ویند، گپاوو
پرگویی	ډېره غږېدا	خبرلوڅي
پرحرف	ډېرغږېدونکی	خبرلوڅ، اپلتند
پرحرفی	ډېرې خبرې	خبرلوڅي
پرچین	له گونځو ډک	گونځن، کوت، گونځې گونځې
پرجفا	له جفا ډک	گرگر، زورگر، سرزور (ـی)
پردل	ـ	زړور، زړن
پرگر	پاراگراف	ټوکر (لیک)
پرچانه	ډېر غږېدونکی	اپلتند، گپاوو
پردماغ	کبرجن	پېسمن، دماغي، غاور
پردور	لرې (ډېر)	لرې، لرواټې
پر درد سر	له سر خوږه ډک	ستونزمن، سرخوږن
پردوام	دوام دار	پاینده، پایښتي، ډېر پایه
پر آب	له اوبو څخه ډک	لوندخیشت، اوبلن
پرافتخار (افتخار آمېز)	له ویاړه ډک	ویاړن، ویاړلی
پرباد	له بادو ډک	بادگین
پربار	له باره ډک	باري، یېبرور، ښېراز
پرمیوه	له مېوو نه ډک	مېوه ور، خولخوندور، خولخوندی
پربرکت	له برکته نه ډک	برکتي
پرجنجال	له جنجاله ډک	جنجالي، شخړیز
پربهره	له گټې نه ډک	گټور، سودمن
پرتپش	له تپشه ډک	هڅند، هڅاند
پرتجربه	له تجربې نه ډک	ازمایلی، ازمېښتکار، ازمېښتوالا
پرخواب	له خوابه نه ډک	خوبي، خوبن، خوبجن
پر درد	له درده ډک	دردوونکی

پررنگ	له رنگه ډك	ډېر رنگی
پررو	له مخه ډك	سپين سترگی
پر زور	له زور نه ډك	زورور، سرزوری
رشير	له شودو نه ډك	پيوره (غوا)
پرشيب	ـ	ناهوار
پرغوغا	له غوغا نه ډك	نارام، غوغايی، ځوږن
پرمدعا	ـ	باتور، لوړ ربی
پرمعنی	معنادار	ماناوال
پرفسون	له افسونه ډك	اوسونگر،کوډگر
پرفشار	له فشار نه ډك	ترينگلی، ترينگ
پرکين	له کينې نه ډك	رخن، اوښکينی
پرمايه	له ارزښته ډك	ارزښتناك، ارزښتمن، بډای
پرمغز	له مغزو نه ډك	ډېر مغزی
پرنگار	له نقشه ډك	انځورن، انځوريز
پرنقش	رر	رر رر
پرواضح	له څرگندتيا نه ډك	څرگند، جوت،اوڅار، ډاگيز
پروسعت	له پراختيا ډك	پراخ، وېړ،ارت وبيرت
پرتحرك	له تحرکه ډك	خوځند
پرنور	له نوره ډك	روښان، رڼا، روڼ
پرطنين	له طنينه ډك	ځوږور، ځوږند، انگازور
پر آوازه	له اوازی نه ډك	رر رر رر
پرماجرآ	له ماجرا نه ډك	ماجرايی، غر غره يي، لنډغر
پرتلاش	له تلاش څخه ډك	هڅند، هڅاند
پرازقهرمانی	له قهرمانی نه ډك	ستر اتل

۲۶- په - پيش مختاړی پارسي بېلنگونه (مشتقات) هم کله کله پښتو ژباړونکی له ستونزو سره مخامخوي او سم انډولونه ورته پيدا کولای نه شي. ځکه په ښکاره ډول د - پيش پښتو انډول (وړاندی) دی، مگر کېدای شي (ـمخ) يې هم تشه ډکه کړي او يا يې بل راز يا ساده انډولونه ځای ونيسي، که نه بيا يې په پور ښه را اخېستل هم کومه گناه نه بلل کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو

پیشنهاد	تجویز (پ)	وړاندیز
پیشکی	–	پیشکي
پیش پا افتاده	خوشې، بېکاره	ناپامور، پاموتی
پیشدامن		خوابنې
پیشوند (پیشاوند)	شاوندی	مختاړی
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، سرغندوی، سرلاری
پیش آهنگ (پیش قراول)	پېش آهنگ	رر رر
پیشوا	پېشوا	بومیا، سرغندوی
(در) پیشواز	–	(د-په) هرکلي، درشل (کې)
پیشتاز	–	مخکښ، سرکښ، پرمخیونی، سرلاری
پیش آمد	رفتار	چلند
پیش قدم	پېش قدم	مخکښ
پیش قدمی	–	مخکېوالی
پیش خور	پېشخور	مخخوری، مهینه خوری
پیش خوری	–	مخخوري
پیش قبض	پېش قبضه	ستوه (لکه کټوه)
پیش کش	پېشکش	وړاندیز
پیشدستی	پېشدستي	مخکېوالی، وړاندېوالی
پیشانی	وچولی	تندی، ټنډه، وچولی
پیشاب	–	متیازې، مېتیازې
پیشتاز	–	رر رر
پیشاپیش	–	مخکې مخکې، تر ټولو مخکې
پیش اطاقی (پیپش خانه)	–	مخ کوټه، مخنۍ کوټه
پیش آمد	برخورد	(چال) چلند
پیشآمده گی	–	مخکېوالی ـ وړاندېوالی، مخ ډډون
پیش انداز (دسترخوان)	–	کوندری، کوبی، ثمړ، ثمړی
پیش بند (ـگیر)	پېش بند	مخبند
پیشقاب	پېشکاب	غاب، کاب
پیشباز	–	هرکلی
پیشبرد	پېشبرد	پرمخ وړنه

پیش برگ (نو)	–	غوټۍ
پیش بها	بیعانه	بیانه
پیش بین	پېشبین	مخوینی
پیشبینی	پېشبیني	مخویني
پیش پاس (نو)	–	مخنیو
پیش پرداخت	–	پیشکي
پیشتاب	تفنگچه	ټوپکی، تمانچه
پیش تخته	–	ځنباك مېز، ځنباك ونج
پیشتر	–	مخکې، له مخه
پیش جنگ	–	مخجنگی، سرجنگیالی
پیش خدمت	پېش خدمت	نوکر، مزدور، چوپړی، چپړاسي
پیش خوان	–	ځنباك مېز، ځنباکونج
پیشداد	–	قانون ساز
پیشداد یان	–	مخینان (لومړنۍ آریاني شاهي کورنۍ او شاهان)
پیشدآوري	پیش قضاوت	مخورمند
پیش دار	مقدمة الجیش	سرلښکر
پیش درآمد	ساخني (پ)	مخکنی ساز، اوورتیورې
پیش رس	مخکې رسېدونکی	مهینه (مینه...)
پیشرفت	–	پرمختگ
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، مخیونی
پیش رونده	وړاندې تلونکی	پرمختلونی
پیش روی	پېش روی	وړاندې تگ، پرمختگ
پیش سینه	–	ټټر (د کمیس د ټټربرخه)
پیش فروش	–	سلم، مخپلور
پیش فنگ	–	ټوپك تیار!
پیش قراول	–	سرلښکر، نظام قراول
پیش قطار	مخکې قطار	سرلښکر
پیش کار	–	لارښود، مشر
پیش کرایه	–	پېشکي کرایه
پیشگام	پېشقدم	مخکښ، سرکښ، مخیونی
پیش گفتار	مقدمه	مخنۍ خبرې، سریزه، پیلیزه

پیش گفته	مخکې ویل شوی	نوموړی، یادشوی
پیشگو	اټکل کوونکی	مخویند، وړاندویاند
پیش گویی پیش گویی (پ)		وړاندویینه، اټکل
پیشگیری (جلوگیری)	ـ	مخنیوی
پیش لنگی (پېش دامن)	ـ	پېشبند، مخبند
پیش مزد	ـ	پېشکي لاسباړه
پیش نرفتنی	ناممکن	ناشونی
پیش نما (پیش امام)	پېش امام	امام
پیش نویس (مسوده)	مسوده	لمېسه
پیشه	کسب دنده	ورهنه
پیشه ور	کسبکار	لاسکاری، کسبگر، ورهنګر
پیشی	سبقت	مخکېوالی
پیشیاب	ـ	مختیاری، چمتو
پیشیار	ـ	متیازې، مېتیازنۍ
پیشیاره	ـ	پتنوس
پیشین	قبلی	پخوانی، مخکینی
پیشینه	سابقه	مخکینی، سربل، مخینه
پیشینه دار	سابقه دار (جرمی)	مخینه وال
پیشیان	اسلاف	مخینان، پخواني (پلرونه او نیکونه)
پیش از پیش	ـ	مخکې له مخکې، وار له واره
پیش برآمده		مخ (ته را) وتی
پیش بر آمده گی	ـ	مخ (ته را) وتنه

۲۷- په - با ، **مختاړی** پارسي ستاینومونه او کړولونه (صفات او قیود) ځینې پښتو ژباړونکي په هماغه آره بڼه را پوروي او کله یې ډېر بې خونده را ژباړي، بې له دې چې له ګړنۍ پښتو مرسته وغواړي او روستاړي والا انډولونه ورته پیدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باایمان	ایماندار	مېړه، مېړنی
باابتکار	ابتکار لرونکی	نوچاری، نوښتګر

باآب ورنگ	–	ځلبلي، ځلاند، پسوللی، ښکلی، ګلالی
با آب وتاب	–	پتمن، په زړه پورې، په پت وعزت
بااراده	اراده لرونکی	هوډمن
بااساس	اساسی	بنسټیز
با اطلاع (باخبر)	خبر لرونکی	خبر، خبراتر
باانضباط	–	ټینګ موټی
بابرکت	برکت لرونکی	برکتي، له برکت سره
باپشتکار	–	کارند، زیارکښ، ډېرکاری
باحوصله	حوصله لرونکی	پېڅیالی، زغمناك
بااتفاق	اتفاق لرونکی	یوموټی، یولاسی
باارزش	ارزښت لرونکی	ارزښتمن، ارزښتناک
باتجربه	تجربه لرونکی	ازمېښتکار، ازمېښت والا
باخبر	باخبر	خبردار، خبر
باخرد	عاقل	پوه، ویښیار
بادرد	بادرده	دردمن
بادرد ورنج	په دردوکړاو	دردمن او رنځن
بااخلاق	خوش اخلاق	نېکخویه
باسواد	باسواد	لیکلوستی، لوستی
بارحم	رحم لرونکی	زړه سواند، لورین، لوراند
باشرف	شریف	پتیال (-ی)، پتمن
باشرم	شرم لرونکی	شرمناك
باحیا	باحیا	حیاناك، ماتمخی
باسرشته	–	سمبالوونکی، پاك کاری
باسلیقه	سلیقه والا	خورزونی، خورمنځی
باشهامت	شهامت لرونکی	مېړنی، مېړه، مېړانې والا
باشکوه	له شوکته ډك	شاندار، پرتمین، برمیال، ستر
باصفا	–	سپېڅلی، پاکزړی
باعاطفه	عاطفه لرونکی	مهربان، لورین، لوراند
باعظمت	شاندار	ستر، پرتمین، برمیال

باغیرت	باغیرته	غیرتی، مېړه، مېړنی
باکروفر	دبدبه لرونکی	په دب وغپ، له برم وپرتم سره
باکمال	دکمال خاوند	تکړه، کمال والا، رسېدلی، وتلی
بامعرفت	معرفت لرونکی	پوه، پېژندوی
بانقاب	نقاب لرونکی	مخپټی
باوجود	باوجود	له - سره سره، سره له -
باوصف	رر رر	رر رر
باوفا	باوفا	وفا لرونکی، پالیال
باوقار	دوقار خاوند	پتمن، درون
باعزت	د عزت خاوند	رر
باهم	(سره) یوځای	ګډ، یو له بله، وبله، ځبله
بایکدیگر	رر رر	رر رر
باهمت	باهمته	مېړنی، همتناك
باهوش	عاقل	ویښ، ویښیار
باعشق و علاقه	د عشق او علاقی خاوند	لېوال، مینه وال
بانزاکت	بانزاکته	نزاکت والا
بامزه	مزه لرونکی	خوندور، خورمنی
بالذت	رر رر	رر رر
باتدبیر	دتدبیر خاوند	پوه، ځیرك
باتربیه	د تربیې خاوند	روزلی، پوولی، دودیال

۲۸ - په – ګزار او - ګذار "د ترسره کولو" او پرېښوولو په جاج جوړ شوي او جوړېدونکي پارسي بېلګونه په پښتو کې بېخي پر بل ډول بېلګونو اوړي . دا چې دغه دواړه روستاړي یوه مانا او یو راز چار نه لري، نو په کار دي، پښتو ژباړونکي یې هم دغه توپیر په پام کې ونیسي. د ساري په توګه نمازګزار لمونځغاړی وژباړي او نمازګذار بیلمانځه. ځینې نو کاري پارسي ژبې لیکوال هم دغه دواړه روستاړي سره ګډوي او یو د بل پرځای یې کاروي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
قانون ګذار	-	دوی رغاند ، قانوساز

شریعت گزار	شرعی اجراکوونکی	شرعي قانوساز
نمازگزار	لمونځ کوونکی	لمونځغاړی
نمازگذار	لمونځ نه کوونکی	بیلمانځه
سپاسگزار، منت دار	منت بار	پاسللی، منندوی
شکرگزار	رر رر	رر رر
منت گزار	رر رر	رر رر
منت گذار	احسان ایښوونکی	پاسلونی
امانت گذار		امانت اېږند
خراج گزار	خراج ورکوونکی	کلنگوړی، خراج وړی
باج گزار	باج ورکوونکی	رر رر
احترام گزار	احترام کوونکی	درناوند، درناوگر
ارج گذار	ارزښت ورکوونکی	رر رر
تاجگذار	تاج ایښونکی	خول اېږند، خول اېښواند
تاریخ گزار	تاریخ لیکونکی	پېښلیکوال
کارگزار	کارکوونکی	کارمند، کارکړند
آهنگذار	د وسپنی ټینگونکی	وسپنټینگی
بیمه گزار	بیمه ورکوونکی	بیمه والا
پایه - بنیان - اساس گذار	بنسټ ایښودونکی	بنسټوال، بنسټگر
خبرگزار(- رسان)	خبر رسوونکی	خبریال، خبررساند
- ي	خبر رسونه	خبري
برگزار(کردن)	دایرکول	دایر- جوړ(ول)
حق گزار	حق ادا کوونکی	څارنوال، رښتیاپال
مین (ماین) گذار	ماین اېښوونکی	ماین اېږند
فروگذار	پرېښوول	له پامه غورځول
دورهٔ گذار	عبوري (دوره)	لنډ مهال (پېر)
واگذار (کردن)		ورپرېښوول، ورلېږدول
_(فروگذاشت)	پرېښونه	ناغېړي، پرېښنه
سخنگزار	خبری کوونکی	ویناوال
سرمایه گذاری	د پانگی اچونه	پانگ اچونه، پانگونه
نقطه گذاری	ټکي اېښوونه	لیکنښه، لیکنښې

۲۹ - په - هم - مختاړي جوړ ښتونه هم له هغو ښېلنگونو څخه نه دي چې گوندې یوازې په پارسې

پورې اړه لري. پښتو د (همزولی) او (همغاړی) غوندې هم لږ و ډېر ورته بېلګې لري او په دې توګه ورته په لاسي او قياسي توګه نوره هم پراختيا ورکولای شو. لکه همرنګ يا همرنګی، هم مهالی(همزمان)، هم ځېلی (همنوع)... مګر ځينې پارسي هغه کېدای شي، پر نورو انډولونو پښتو شي، لکه همسايه د ګاونډي، همزيستی (ګډ ژوند)، همنوا (همغاړی)، هم آهنګي(همغږی)، همراه (مل، ملګری، همديګر (يوله بله، وبله، ځبله)، همدرد (خوا خوږی)، همدست (يولاسی)، همزبان (هم ژبی، يوه خوله)، همدل (يوزړی)، همصنف يا همصنی (ټولګيوال)، هم قلعه (کليوال)، مګر همشهری پر ښاروال ځکه نه شي اړول کېدای چې يوه اداري نومونه منل شوې ده. نو همښاری يې انډول کېدای شي، نورې بېلګې:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
همسنګر (همرزم) ـ	همسنګر(ی)	سنګر مل، هممورچلی
همواره، هماره	ـ	تل، هميشه
هم ارز	يوشان ارزښت لرونکی	همارزی
هم آغوش	ـ	همغاړی، غېږ پرغېږ
هم اتاق	هم اتاقی	همکوټه، همخونی
هم خانه	ـ	همکوری، ګډکوری، همخونی
همانند	يوشان	يو ډول، يورنګ، ورته
هم آواز (همصدا)	ـ	هم اواز، هم غږی
هم آهنګ	ـ	همغږی
هم باز	ـ	هم لوبی
همدرد	همدرد (پ)	خواخوږی
همګام	ملګری	همګامی، هميونی
هم مجلس	هم مجلسی	همبنډاری
هم بزم	هم بزم	هم بنډار(ی)
هم بستر	ـ	همبستر(ی)
همبستګی	همبستګی، سره نښتون	پيوستون
همپا	ـ	مل، هميونی
همپايه (هم ترازو)	همپايه	انډيوال، همپوړی، همپوړی، همځنګ
هم پشت	ـ	مرستی، ملګری(همکاری)
همپياله (هم پيک)	همپياله	همپياله
هم پيشه	ـ	همدندی، همپازی

هم پیمان	هم پیمان	همتڕونی، همژمنی
هم جنس	هم جنس	همنوڕی
هموزن	هموزنه	همتولی
همجوار	همسایه	گاونەی، چموال، کندیوال
هم چشم	ـ	سیال، جوگە، بە
هم خواب	هم خواب	همبستر(ی)
همدم	همدم	ملگری،اندەیوال
همقوم (همتبار)	ـ	همتەبری
همزبان	ـ	همژبی
همدین ـ همکیش	ـ	همدینی، همکێتی
همراز	همراز	خوالو، خوالگر
همخون (هم نژاد، هم عرق)		هموینی، گەوینی
هم رای (همفکر)	ـ	هم سندی، هم اندی
هم رنگ	یوشان	همرنگ(ی) ، یورنگی
همروزگار(همعصر)	معاصر	هم مهالی، همپێر(ی)
همزاد	ـ	همزولی
همسال	ـ	همزولی
همسان	ـ	ورته، یورنگ، همرنگ
همسایه	همسایه، گواندەی	گاونەی، کەوال
همسو (همگرا)		هملوری، هموخی
همسود	کامنلویلت	همگتێی(هێوادونه)
همزبان، همنژاد (همتار)		همژبی، همتوکمی
هم سبق (همدرس)	همصنفی	هملوستی، تەولگیوال
هم سخن	ـ	یو(ه) خوله، همسندی
هم میهن - هموطن (وطندار)		هم هێوادی، هێوادوال
همسر	همسر	مێرە، بنئه، میرمن
همسفر	همسفر	لارمل، ملگری، همیونی
همراه	ملگری	مل، هملاری
هم سن ـ	همسنه	همزولی، هم منگی
هم سنگ (همتا)	ـ	همتولی، همپوڕی، همپوڕی، همخنگ
هم شکل	هم شکل	هم جوله، همەولی، همرنگی

هم صحبت	همصحبت	هم خبری، همگپی
همشیره	خور	خور، خوری (نرسه)
هم عقیده	هم عقیده	همگروهی
هم قطار	هم قطار، هم مسلکی	انډیوال، همغاړی، همځانگی
همکار	–	همکار(ی)
هم کاسه (همخوراك)	–	همکاسه، همکوبی
هم کفو	–	ساری، سیال،گور
هم مکتب	د مکتب ملگري	ښوونځیوال
هم نام	سمنامی	همنامی، همنومی
هم نرخ	–	همنرخی، یونرخی
همنشین	همنشین	انډیوال،گاونډی، سره ناست (پاست)
هموار	اوار	هوار

۳۰ - په مختاړي یامخکړ- باز پخواني او نوي پارسي ښلنگونه هم کوم کمی نه لري. د دغه مختاړي انگرېزي انډول (ري-)، الماني يې (ویدر) او پښتو يې (بیا -) دی. پښتو (بیا موندل) د دری (باز یافتن) ډیر پخوانی انډول بلل کېږي او په دې توگه ورته په نورو کړونو (فعلونو) کې دودور کولای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باز خواست	باز خاست	پوښتنه،گرویږنه
بازپس	دوباره	له سره، بیرته
باز پرس	پوښتنه	پلټنه ، څېړنه
باز رسان	مفتش	پلټونکی، څارونکی
بازساز	جوړوونکی	بیا رغاند
بازسازی	بیا جوړونه	بیا رغاونه، بیا رغاو
بازگو	–	بیاویونکی، بیاویلی
بازگویی	–	بیاویېنه
باز تاب (بازتابنده)	انعکاس	ځلښت، غبرگون
باز یاب	موندونکی	بیاموندی
بازیابی	موندنه	بیاموندنه

باز گشت (باز گرد)	بیرته راگرځېدل	راستنېدنه، (بیرته) راتګ
بازمان	ـ	شنشوب (رسوب)
باز آورد (ره آورد)	سوغات	ډالۍ، یادنښه
بازبین	تفنیش، مفتش	پلټونکی، څارند
باز بینی	تفتیش	پلټنه، څارنه
بازنگری	تجدید نظر	نوې کتنه، بیا کتنه
باز پسین	اخرین	وروستنی
بازپیچ	ـ	ټال
بازتابش	انعکاس	ځلېدنه، برېښېدنه
بازجو	ـ	ګروېږند
باز خرید	بیا اخېستل	یرغمل بیه، بونګه
باز دار	ـ	باز لرونکی، بازساتی
بازداشت، بازداری	گرفتاری	نیونه، نیونګ
باز داشتگاه	خواله جات(پ)،توقیف	اړیځی، ستناوځ
باز دم	بیرته سا ایستنه	سا اېستنه، سااخېستنه، دمه
باز ده	ـ	ګټهور
بازدید	ملاقات	لیدنه، کتنه، لیده کاته
باز پرداخت	ـ	بیا اداینه
باز مانده (بازمان)	ـ	پاتشونی، وروسته پاتې، ژوندی پاتې
باز کرد	ـ	پرانېسته، (بانکي حساب)
باز گیری	ـ	غوښتنه، غوښنلیك
باز رس	ـ	څارند ، پلټونکی
بازرسی	غورسی	څارنه، پلټنه
باز جو (باز جویی)	ـ	پلټونکی، (ګروېږنه) پلټنه
باز گونه	ـ	بد مرغ، بدمرغه، بدبخت
باز نویس	ـ	بیا لمېسی
باز نشسته	متقاعد	کورناست
بازیافت	بیرته لاس ته راوړنه	بیا اخېسته، بیرته اخیستل، بیا موندنه
باز نشسته گی	تقاعد	کورناسته، کورناستی

بازستانی	_	بیرته اخېستنه

۳۱- په- ار روستاړي رغېدونکي پارسي کړنومونه په اوسنیو ایراني نیولوجېزمونو کې مخ پر زیاتېدو دي، لکه:

گرفتار	_	ښکېل، نیولی، بندي
رفتار	رفتار	تگ، یون، کړه وړه، چلند
گفتار	خبرې	وینا، گړهار
ویراستار، پیراستار	سموونکی	سمیال
نوشتار	لیکل	لیکنه، کښنه
ساختار	جوړونه	رغاو، رغاونه، جوړښت، اډانه
کشتار	قتل، وژنه	ټولوژنه، ټول وژله، چړاو
کردار	کردار	کړه وړه، کړن
پرستار	پرستار(ـه)	ووړپال، ناروغپال
جستار	لټونه	لټون، پلټون، پلټنه
خواستار	خواهش کوونکی	غوښتونکی، هیله من
خریدار	اخېستونکی	پېرونکی، پېرند
شنیدار(شنیداری)	اورېدنه(سمعي)	اورېدن(اوریز)

۳۱ - په - وش، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مهوش	_	سپوږوزمه، سپوږمۍ مخی
سیاوش	_	توروزمه، تور ارغوش
پریوش	د ښا پېرۍ غوندې	ښاپېرۍ (وزمه)
لاله وش	_	غاټووزمه، لاله رنگ
دیوش(دیوفش)	د دېو غوندې	دېووزمه

۳۲ - په گون، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گندم گون (سبزه)	-	غنمرنگ

لاله گون (لاله رنگ)	د غاټول غوندې	لاله رنگ
سیمگون	-	زرین
قیرگون	دقیر په شان	قیر رنگه، تورتپلی، توتپی
شبگون	د شپې غوندې	توره تیاره، تورتم
میگون	د شرابو په رنگ	می رنگه
همگون(هم مانند)	_	ورته، همرنگ(ی)
نیلگون (نیلفام)	-	د نیل غوندې شین، نیلي، وودي
لعل گون (لعل فام)	دلال په شان	لال وزمه
گلگون (گلفام)	د گل په رنگ	گلرنگ
آسمانگون	د اسمان په رنگ	شین، اسماني
آبگون	د اوبو په رنگ	شین بخن
سرخ گون(سرخ فام)	تك سور	سور بخن، سوررنگی

۳۳- په - مانند، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مارمانند	د مارغوندې	مارډوله
در مانند	د مرغلرې غوندې	مرغلین
موم مانند	د مومو غوندې	موم وزمه
لعل مانند	دلال غوندې	لال وزمه
کر مانند	د کوڼ غوندې	کڼ هوڅ، غوږړدروندی

۳۴ - په - آسا، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دود آسا	د دود په شان	لکه دود، دود وزمه، لوغړن
دل آسا	د لاسا	خواږولی، پوخلا، هوسا
سیل آسا	د سیلاو غوندی	نیز وزمه
برق آسا	د بریښنا په شان	لکه بریښنا، بریښنا وزمه
نوبت وار(نوبتی، متناوب)	نوبتي	واریز، په واریز ډول

۳۵- په - وار، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرزانه وار	_	پوهیالانه
پروانه وار	پتنګ	وزمه
خانه وار	_	کورنۍ، کورنیز، کورسر
فصل وار	_	پرهرکښت، هرکښته، موسمي
ماهوار	میاشتیز(پ)	میاشتنی، میاشتینی
پیداوار	_	پیداوار
برادروار	د ورور په څېر	لکه ورور، ورورګلویز، ورورانه
قهرمان وار	_	اتلانه، اتلوزمه
بزرګوار	_	ستر، پیاوړی
هفته وار	هفته یي	اوونیز، هره اوونۍ، اوونۍ پر اوونۍ
امیدوار	د کاندید په مانا(پ)	هیله من
پریوار	د ښاپیرۍ غونډې	لکه ښاپېرۍ، ښاپېرۍ وزمه
مردانه وار	د نارینه په شان	په مېړانه، مېړه وزمه
دیوانه وار	د لېوني په شان	لکه لېونی، لېونډوله
طوطی وار	د طوطي غونډې	لکه توتي، توتي وزمه
سراسیمه وار	پرېشان	ارور ترور
سوګوار	ماتم کوونکی	ویرن، ویرمن، ویرژلی
سزاوار	_	وړند(ـه)
سبزه وار	_	شینډنډ
راهوار	_	ارامیونی، یرغه
مرده وار	لکه مړی	مړزګه، مړوزمه،غونجا
شیروار	شیروار	منداټو-غړکه-ځی(کول-وهل)
شاهوار(شاهانه)	_	شاهانه

۳۶- په - مرد سره رغېدلي پارسي ترنګونه (ترکیبونه)، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ابر مرد	ابر مرد	زبروګړه، سترمېړه

شیر مرد	د زمري غوندې سړی	زمریالی، زمریال، زمری
دانشی	مرد پوه	مېړه، پوهیال
دادمرد	سخي	لوی لاسی، بښاوو، پراخلاسی
آزاد مرد	ـ	ازاد لوښی
جوانمرد	ځوانمرد	ځوان (لوښی)، ښه ځوان، مېړه
دولت مرد (مدار)	دولتي	چارواك

۳۷- په - یار رغېدلي پارسي تړنگونه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
هوشیار	هوښیار	ویښیار
شهریار	شهریار	ټولواك، واکمن
دستیار	دستیار	مرستیال، مرستی
استاد یار	داستاد مرستیال	پوهندوی، پوهنوال
دانش یار	استاد ، پوهنیار	پوهنیار، پوهنمل
هنریار	ـ	هنرمل
خدایار	ـ	خدای دوست، خدایمل

۳۸- په - کرد ، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
عمل کرد	عمل کول، د کاراجرأ	کارکړن، پرځایکړه
کار کرد	رر	رر رر
یاد کرد	یادوبود	یادونه، یادنمانځنه
باز کرد	افتتاح	پرانېسته
پیکرد	ـ	پسې کړن
راه کرد	ـ	کړنلار، کارتوگه

۳۹- په - اگین، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درداگین	له درد ډك	دردناك
زهر اگین	له زهر و ډك	زهرجن، زهرژلی

سهمگین	له بوږ نه ډك	بوږنوړی، بوږند
شرمگین	له شرمه ډك	شرمناك
غمگین	غمگین	غمجن، خواشینی، ویرژلی
آبگین	–	اوبلن، نری
نمگین (پرنم)	–	نمجن، زیمجن
خشمگین	قهرکوونکی	قهرژلی، قارجن، ځاځمن
میانگین	وسطی	منځنی

۴۰- په - پذیر، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
امکان پذیر	امکان لرونکی	کېدونکی، کېدونی، شونی
انعطاف پذیر	انعطاف منونکی	نرم، نرمښت منی
آشتی پذیر	–	پوخلا کېدونی، پوخلاینوړ
آسیب پذیر	حساس	زیانمنی
تغیر پذیر	تغیر منونکی	اوښتونکی، ونجېدونکی، ونجوړ
تاثیر ـ اثر پذیر	تاثیر منونکی	اغېزمنی
جبران ناپذیر	نه جبرانېدونکی	ناسکیندی
خلل پذیر	خلل موندونکی	زیانېدونکی
خلل ناپذیر	خلل نه منونکی	زیان نه منونکی، نازیانمنی
برگشت پذیر	–	شاتگی
برگشت ناپذیر	–	نه ستنېدونکی، نا پر شا تلونی
شکست ناپذیر	ماتی نه خوړونکی	ناماتی
انکار نا پذیر	انکار نه منونکی	نا نټی، نانټوړ، نانټیاله

۴۱- په - نما، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
انگشت نما	انگشت نما	گوت لکی، اوځار، رسوا
خودنما	خود نما	ځانښکاری

زرد نما	–	ژیړبخن
مرمر نما	د مرمروغوندې	مرمروزمه
نخ نما	–	تاربښکاری، تاروزمه
قطب نما	قطب نما ، قبله نما	شمالښود ، قبله ښود
گندم نما	–	غنمرنگ، غنمښود
دورنما	دورنما	لرلید
خوشنما	ښه ښکارېدونکی	ښکلی، ښه اېسی
قدنما	قدنما	ځان هېنداره
رونما	برجسته نما ، جوت ښود	مخرونې (ناوې)
تمام نما	–	ټول ښکاری
طاق نما	–	تاخچه وزمه
جهان نما	جهان نما	نړۍ ښود
آبنما	–	اوبرنگ، اوبښکاری، شینوبره
مسلمان نما	مسلمان نما	مسلمان ډوله
طوفان نما	–	توپان وزمه
بدنما	بد ښکاره کېدونکی	بدرنگ، بداېسی
آردنما (آردی)	د اوړو په شان	اوړه وزمه
بادنما	د باد په رنگ	توند ،گړندی، باد مېچ
شتاب نما	–	هودو گراف، هودو مېتر چټک مېچ
شب نما	–	بلینډه، بلاند
پیش نما	پېش امام	امام

۴۲- په - بر، چې د وړنگ، کښنگ او لېږد جاج ښندي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پیغمبر - پیامبر	پېغمبر	استازی، ځری
مسافر بر	مساپروړونکی	سپرلۍ لېږدی، سپرلیز (گاډی، الوتکه)
رهبر	رهبر	سرلاری، لارښود ، مشر، سرغندوی
دربر	شامل	رانغښتونکی

رنجبر	رنځ وړونکی	زیار کښ، ربړیالی
باربر	باروړونکی	باري، پنډي، پلنډي
فرمانبر	–	فرمانوړی، ورمندوړی
چایبر	چای بر	چای اېشی،چای جوش
امر بر	–	(دوتري) ډاگی
دلبر	زړه وړونکی	مینه، مینه وړی
سیمین بر	–	سپین غېږی
سیل بر	–	توی، خوړ، لگړ

۴۳- په _ مان، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ساختمان	جوړونه	وداني، رغاونه، جوړښت
خانمان	–	کورنۍ، کهول
دودمان	–	رر رر
سازمان	–	سازمان
زایمان	ولادت	لنگوال، لنگون، زېږون

۴۴- په - دان یا - دانی د توني او لوښني روستاړي په توگه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گلدان، گلدانی	گلدان	کونډاله، کوکنۍ
آتشدان (دیگدان)	–	اورغالی، نغری
قهرمان	قهرمان	اتل
زهدان	زهدان	زېلانځ، گڼنی
سنگدان	–	شا ټینگه
قندانی(قندان)	قندانۍ	خوږنۍ
شکردان	رر	رر
چمدان(جامه دان)	بکس، سوټ کېس(پ)	چمدان
قلم دان	–	قلم دان
جز دان	همیانۍ	جیبی کتاب، بټوه، مشلیکی
سرمه دانی		رنجړومه
سگرت دانی	سگرت دانی	سگرتنۍ

خاکسترداني	خاکسترداني	ايرنۍ
خمیر دان(ـی)	ـ	کولپي
بايسکل داني	ـ	دوڅرخنۍ
شمعدان (ـی)	ـ	ماردنګۍ
میوه داني	میوه داني	میوه نۍ
چتری داني		چترنۍ
شاشدان		پوکنۍ، متیازنۍ
تفداني	تفداني	توکنۍ
تخمدان (شیردان)	ـ	زېلانځ، ګب
یخدان	یخدان	یخنۍ، لوی وسپنیزبکس
ناوه دان	ناوه	تره، ترۍ، څمڅۍ
آبدان	آبدان	اوبنۍ
زنخدان	شانه دان	ږمنځنۍ

۴۵- په - باف، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ګلیم باف	تغر او بدونکی	چلګر، کنهوال، پېښور
پشمینه ـ پشم باف ـ	-	وړۍ اوبی
قالین باف	قالین اوبدونکی	غالۍ اوبی
بوریا باف	پوزی جوړوونکی	پوزيار
خیال باف	خیال پالونکی	انګېريال، وانديال
دروغ باف	دروغ اوبدونکی	دروغجن، دوړن
تهمت باف	تومت لګوونکی	تور لګاوی
منفی باف	منفی باف	نشتاند، نهیلېست
زرباف	ـ	زروبی
جوراب باف	ـ	پلستر اوبی
مخمل باف	ـ	بخمل اوبی

۴۶- په ـ نشین، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دلنشین	ـ	زړه راکښونی، په زړه پورې

جانشین (جایگزین)	جانشنین	ځایناستی
مرز نشین	–	برید مېشتی
صحرا نشین	صحرایی	کوچی، پوونده، بیدیا مېشتی
بادیه نشین	رر	رر
کرایه نشین	کراکېنا ستونکی	کډوال،کرایوالا
خانه نشین	کور کېناستونکی	کورناست، پرکور
شیخ نشین (نشینی)	شیخ نشیني	شیخ مېشتی (هېواد، سیمه)
عرب نشین	–	عرب مېشتی
یهود نشین	–	یهود مېشتی
گوشه نشین (خلوت نشین)	–	گوټ ناست (ـی)
دهنشین	د کلي او سېدونکی	کلیوال
شهر نشین	د ښار اوسېدونکی	ښاری، ښاري
همنشین	–	همغاړی، گاونډی، انډیوال
ته نشین	رسوب	بېخ، بېخنیو، شنشوب

۴۷ - په ـ پراگنی، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروغ پراگنی	دروغ ویل	دروغ بادونه
زهر پراگنی	زهر شیندل	زهر شیندنه
مکروب پراگنی	مکروب شیندل	مکروب شیندنه
تخم پراگنی	تخم پاشي	توخم کرنه، توخم شیندنه
سخن پراگنی	بروډ کاسټ	رادیویي خپرونه، خبرلوځي

۴۸- په - بین، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خود بین	خودبین	ځان وینی
نیکبین	–	ښوینی، نېکوینی
بدبین	بدبین	بدوینی
خوش بین	خوشبین	ښوینی
نزدیك بین	نژدې لیدونکی	لنډوینی
باریك بین	باریك بین	كك وینی، ووړ وینی

سيال بين (تماشاچي)	تماشگر	نندارچي، سيلاني
دور بين	دوربين	لروين، لرويني
ذره بين (خوردبين)	ذره بين	كلك وين
پله بين	پله بين	ورځچاري
كجبين (لوچ)	_	كوږ سترگي، چغر
فالبين	فال ليدونكي	پالي(پ)، پالگر

۴۹ - په _ رو ، لكه:

پارسي	ناكره پښتو	كره پښتو
خودرو	موټر، گاډی	اډی
راهرو	_	لاروی
پيرو (دنباله رو)	پيرو	پليونی، لاروی
شبرو	_	شپه يونی، شپه گرځی
ميانه رو	_	منځلاری
پيشرو	_	پرمخيونی
موتر رو	سړك	سپره لار
پياده رو	_	پلې لار

۵۰- په – خوان، لكه:

پارسي	ناكره پښتو	كره پښتو
دستر خوان	دسترخان	كوبی، كوندری
فراخوان	دعوت	بلنه
آواز خوان	گلوكار(پ)	سندرغاړی
خوشخوان	خوش آواز	خوږ غاړی
سرودخوان	_	سرودبول، سندربول
غزلخوان (غزل گو)	_	غزلبول
نعت خوان	نعت ويونكی	نعتبول، ناتبول
قرآن خوان	قرآن لوستونكی	قرآن بول
سوز خوان (نوحه سرا)	_	ساندو ،ويرنبول

۵۱ - په - رس، لكه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
بازرس	مفتش	پلټونکی، ځارونکی
دسترس	-	لاسرسی
نورس	-	نوررسی
زودرس	-	ژررسی
فریادرس	-	غو رسی، غمخور

۵۲- په - گیر او - گیری روستاړی منځته راغلي پارسي بېلگونه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دمگیر	-	دوپ (لنډه تودوخه)
نخگیر	تارنیوونکی	تارنیو (ماشین)
دندان گیر	وړ	وړند، خوندور
سیم گیر	-	سیم نیو
غافلگیر	غافلگیر	ناگار، ښکېلی
همه جا گیر (ساری)	ساري	ټولپمی، پمخپوری، ډېر خپوری
شماره گیر (تلفون)	شمېر ثبتوونکی	شمېر نیو (لرغږون)
سنجاق گیر(سنجاق دانی)		ستگنۍ
بادگیر	بادگیر	هوا بندی
بارانگیر	-	باران نیو، باران پنا، (د باران) چتر، څېر
نکته گیر (خرده گیر)	-	گوتنیوونکی، ویارپال
سهیل گیر (سهل انگار)	اسانخوښی	ناغېړی، سرسري
سربازگیری	-	سرتېرنیونه
فراگیری تحصیل	جامعیت زده کړه	ټول نغښتي
ازسرگیری	-	له سره پیلول
سوختگیری	-	سونتوك اخېستنه
اندازه گیری	اندازه اخېستنه	کچ و مېچ
کره گیری	-	کوچ اخېستنه، شاربنه
لکه گیری	رټه نیونه	رټه پاکي
رد پا گیر	پل پلټونکی	پل نیو، منډ نیو، څرکبه
فاصله گیر	-	واټننیو

جنگیر	_	پېریانی
کشتی گیر	غېږ نیوونکی	پالوان، غېږ باسی
دشوار گیر (سختگیر)	_	سخت چاری
وامگیر	_	پوروړی، پوروونکی
گلگیر	گلگیر	ختپاک (گاډی)
درگیر	گیر	ښکېل
کفگیر	کفگیر	سمڅۍ، کرنډۍ
هواگیر	هوادار	تاندهوا

۵۳ - په (- انگیز) یا (-برانگیز) روستاړي رغېدلي پارسي بېلگونه په پښتو کې په راز راز روستاړو سره انډول کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دل انگیز	زړه خوښوونکی	زړه تاندی
روح انگیز	روح خو شالوونکی	زړه راکښونی
حیرت انگیز	اریا نوونکی	هېښنده
گفته انگیز		-
وحشت انگیز (هولناك)	وحشت رامنځته کوونکی	بوږنوړی، سونځ، ترهوړی
هول انگیز (مهیب)	_	
فتنه انگیز (فتنه آمیز)	پتنه زېږوونکی	پتنه پاری، پتنه زېږی
سر انگیز (شرارت انگیز)	شر اچوونکی	اورپکی، اورگډی
عبرت انگیز	عبرت ورکوونکی	لوستښود
شهوت انگیز	شهوتی	خارښتی
غم انگیز	غموونکی	ویر لړلی، ویر پاری
طرب انگیز (طربناك)	_	مست، خوښند
عشق انگیز	مینه پیدا کوونکی	مینه پاری
نشاط انگیز	خوښي زېږوونکی	خوښند

دربیم څپرکی

د یوې - کره پښتو لیکلارې
سیندگی ډوله لارښود

دا کوشنی سیندگی (فرهنگوټی) ډوله لارښود چې د اړوندې چلند لارې (پروسیجر) ، آرونو او لاسوندونو پر بنسټ اوډل شوی دی ، د ټولیزې ورځنۍ گټې اخېستنې او لاسرسۍ لپاره وړاندې کېږي . په دې ترخ کې دا هڅه شوې چې د کره بڼو د ښه تراوینگ په موخه له غږیزلیك یا غږیزې ابېڅې (فونیمیکي الفبې) کار واخېستل شي او د یوه نیم نابومه یا گران ویي مانا هم په لیندیو کې ولیکل شي . د غبرگڅبیزو (ټ، ډ، ړ، ڼ) فونیمیک انډولونه (ṭ, ḍ, ṛ, ṇ) ، د (ښ) هغه (x̌) ، خجنښه (ـَـ)، زورکی (ə) او لړو ډېر اوډون تر کلیوال پاچاوروسته ځوان اځکزي سولگرپوه (کمپیوټرپوه) نور هم پسې را بشپړ کړل.

الف "ا" (a, ā, +o, +u, +w)

الف (ا) د پښتو ابېڅې ړومبی توری دی چې د یوه خپلواك (واوېل) د ځرگندوی په توگه د ویي او څپې په سر کې، له یو څو وییو (آ ، آس ، آر ، آره ، آړ ...) پرته نور په ټولیز ډول د زور یا فتحې (a) هومره لنډ وینگ (تلفظ) لري. د ویي او څپې په پای کې د پوره عربي الف (ا ā) هومره اوږد ادا کېږي خو د عربي یا هندي (اردو) په پېښنو یې د همزې (ء) بڼه او وینگ راخپلول کره نه دي. د پورتنیو دروگونو سر الفونو پر سر پرته لیکه یا مد تش د همدې لپاره کښل کېږي چې له ټولیزو سرالفونو یا زورونو (فتحو) سره یې بېلتون راشي . له پارسي سره گډ سر الف او مد لرونکی سر الف هم د زور (a) ښوونې لپاره بې له مد ، همزې، پېښ یا بلې نښې نښانې لیکل په کار دي، لکه څنگه چې په همدغه پټۍ کې کښل شوي دي، تر اوږده (مجهول) او لنډ (معروف) "و" له مخه تش د دې لپاره لیکل کېږي چې له زورکیوال ببواك یا معدوله و (wə) سره یې توپیر راشي، لکه په (اور) او (اوږد) کې، او په دې توگه یې تر دغه بل و (wə) له مخه لیکل ببځایه او ناکره گڼل کېږي، لکه په وربل، وربوی، ولس، وزگار، وسپنه ... کې او دا په دې مانا چې په دغه لړ وییونو کې د خپلواك و (o) په پرتله زورکیوال ببواك و (wə) ډېر ویل کېږي او معیاري ارزښت لري. همداسې یې د (ی) گانو ترمخه درواخله.

کره	غربيزليك	ناکره
ابا	abā́	آبا
اباد	abā́d	آباد
اباسين	abāsín	آباسين ، ابا سيند
ابره> يېبره	yebrá	
اپلاتون	aplātún	افلاطون
اجه > اوجه		
اڅكزى	acəkzáy	اچكزى ، اچكزائى
اخېستل	axestə́l	اخستل ، اخيستل
ادينه	adıná	ادينه
اډه (پاېگاه يا ستېشن)	aḍá	هډه
آر (اصل)	ār	ار
ارابه	arābá	عرابه ، ايرابه
ارام	arā́m	آرام
ارام سمندر	arā́m-samandə́r	غلى سمندر ، بحرالكاهل
ارت	art	ارت ārat
ارز (- ونه)	arz (-úna)	اسعار
ارزښت	arzə́x̌t	اهميت
ارزښتمن (ارزښتناك)	arzəx̌tmə́n	مهم ، اهم
ارزول	arzəwə́l	ارزيابي كول
ارزونه (ارزونګ)	arzawə́na	ارزيابي ، ارزشيابي
ارغندى	arγandáy	ارغندې
اروا پوهنه > سا پوهنه	arwāpohə́na	
اروپا	arupā́	اوروپا ، اروپه ، يورپ
آرياني	āryāní	ارياني (اريايي)
آړ (مانع ، شرط)	āṛ	اړ
اړتيا وړ	aṛtyā- wár	د اړتيا وړ
اړخ	aṛx	اړخ ، آړخ
آړوتى (شرطى)	āṛwətáy	اړوتى

اړیکی (اړیکي)	aṛikáy	اړیکه (اړیکې)
ازاد	azā́d	آزاد
ازمایل (ازمویل، ازمېیل)	azmāyə́l	ازمېښتول ، تجربه کول
ازمېینه (ازموینه)	azmeyə́na	ازمینه ، ازمېنه
آس	ās	اس
اسپانیا	aspānıā́	هسپانیه
استاد	ostā́d	استاذ
استرالیا	astrālıā́	استرالیه
استوګنه (استوګه)	astogána	هستوگنه
استوګن	astogán	هستوگن
اسلام کلا	eslām-kalā́	اسلام قلعه
اسمان	asmā́n	آسمان
اسوېلی	aswelā́y	اوسېلی
اسیا	asyā́	آسیا ، آسیه
اغېزه (اغېز)	aγezá	اغیزه
افریقا	afrıkā́	افریقه
اګی > هګۍ		
المان	almā́n	جرمني
الو	alú	آلو
الیخېل	alıxél	علیخېل
الیزی	alızáy	علي زی ، علی زائی
الیشنګ	alıšáng	علیشنگ
الینګار	alıngā́r	علینگار
امله	amlá	آمله
امرل (انتخابول)	amrə́l	مرل
امریکا	amrıkā́	امریکه
انځور (تصویر)	anjór	انځور
اند (فکر)	and	آند
انډۍ	anḍə́y	غورمه، قورمه
انګازه	angāzá	ازانگه ، زونگه
اوار > هوار		
اواز	awā́z	آواز

اوبه هوا (اوب هوا)	ob-hawā́	ساوابه، آب وهوا ، اوبه او هوا
اوبې	obé	اوبه
اوبېشی (آبجوشی)	obešáy	اوبه اېشی
اوپیان	upyā́n	اوفیان، افیان، هوفیان (شریف)
اوتریش	otríš	اطریش ، اتریش
اوجاړ > ویجاړ		
اوچکل > وچکل	wəčkə́l	
اوچن > وچن	wəčən	
اوچوکی > وچوکی	wəčukáy	
اوچولی > وچولی	wəčoláy	
اوچونی > وچونی	wəčonáy	
اوښنډ	ucə́nḍ	اووښنډ
اوخولې	uxúlay	اووخولې
اودرول > درول	dərəwə́l	
اوده > وېده	wedə́	
اولان باتور	ulān-bātúr	الان باتور
اوربل	orbál (د فیر بولۍ)	وربل
اوربل > وربل	wərbál	
اوربوز > وربوز	wərbúz	
اور بېړۍ (بړاس بېړۍ)	or-berə́y	بخاري بېړۍ یا کشتۍ
اورخاړی > ورخاړی	wərxā́ṛay	
اورغۍ	orγə́y	اېرغۍ ، ترغۍ
اورگان	orgā́n	ارگان
اورگاډی	or-gā́day	رېل ، ترین
اورگون	orgún	ارگون
اورمېږ > ورمېږ	wərméğ	
اوروزگان	orozgā́n	ارزگان
اوریځ	uryáz	وریځ
اورېدل یا وورېدل	oredə́l	ورېدل
اورېدل	awredə́l	اروېدل

اوړی > ووړی		
اوړکی > وړکی		
اوړمه (ورځ) > وړمه (ورځ)	wəṛmá	
اوږد	óğd	اوږد
اوږه > هوږه		
اوږه	uğá	وږه
اوژغونې > وژغونې		
اوزار	awzā́r	ابزار ، اسباب ، لوښي
اوزگار > وزگار	wəzgā́r	
اوزلوبه > وزلوبه	wəzlóba	
اوزه > وزه	wəzá	
اولس > ولس	wələ́s	
اوس	os	اُوس ، اُس
اوستربل > وستربل		
اوسترمهال > وسترمهال		
اوسمهال > وسمهال		
اوستری > وروستی		
اوښتی	awə́x̌tay	اوړېدلی ، اړېدلی ...
اوښکه	úx̌ka	وښکه
اوشنل > شنل		
اوولس	owə-lás	اولس
اووم	owə́m	اوم
اوونۍ	ownə́y	اونۍ
اوونیز (- ه)	owníz(-a)	اونیز (- ه)
اووه	owə́	اوه
اووی > ووی		
اویه > هویه	hóya	
اېټالیا	eṭalıā́	اتالیه ، ایطالیه ، اټلي
اېرب > رېب	reb	
ایږ ، اېږ > هېږ	heğ	
اېستل	estə́l	ایستل ، وېستل، ویستل
اېسل	esə́l	ایسل

اېشله	ešə́la	ایشله
اېشنا	ešnā́	ایشنا
اېشېدل	ešedə́l	ایشېدل
ایښ پیښ > هېښ پیښ	héx̌ péx̌	
اېښوول	ex̌owə́l	ایښوول ، اېښودل
ایغ بېغ	éγ- béγ	
اینجه > هنجه		
اینځر	ɪnjə́r	اېنځر ، انځر
اینڅۍ > څنۍ	cənə́y	
ایندار ه > هېندار ه	hendā́ra	
اېنده (سا ، دمه)	énda	اینده
اېنده (ناخصی)	éndə	اینده
اینه > ینه		
ایواد > هېواد		
ایوائې > یوازې		
آیه > هویه	hóya	

ب – b (بې)

د پښتو ابېڅې دویم توری

کره	غربيزليك	ناکره
بابېز (ناڅيز ، معمولي)	bābéz	بابز ، بابس
باچا > پاچا	pāčā́	
بادر	bādə́r	بادور ، بهادر
بادري	bādərí	بادوري ، بهادري
بادرۍ	bādərə́y	بادورۍ ، بهادرۍ
بارخو	bāṛx̌ú	باړخه ، باړخو
بانجان	bānjā́n	بانجن
باندې (پر -)	bā́nde	باندې
باندېنی (پاسنی)	bāndenáy	باندينی ، باندنی
باهو (-گان)	bāhú	باوو
بايلل	bāylə́l	بېلل، بايلودل، بايلول، بايلوول
بايلنه (بايلنې)	bāylə́na	بايلات
باټينګڼ (بانجان، رومي بانجان)	bāṭıngáṇ	باټينګړ، باټينګر
باڼو (- ګان يا باڼه)	bāṇú	باڼه (مفرد)
بډاينه	baḍāyína	غنا ، غنی سازی
بډايول (شتمنول)	baḍāyaw	شتمن کول، بډای کول
برتانيا	bartānıā́	برېوړکې
برتانيي	bartānayí	برتانيايي، برطانوي
برخليك	barxlík	برخه ليك
برخمن	barxmán	برخه من
برخوال	barxwā́l	برخه وال
برخه	bárxa	بخره
برخيز	barxíz	برخه ايز، برخه ييز
برسېره > (پردې) سربېره		
برګړندی، برګنډی > روغبړ		
برلاسی (برتر)	barlā́say	لاسبری

برم	bram	برم
بریا	baryā́	لاسته راوړنه
برېښنليك	brex̌-lík	برېښناليك
بړبوړکۍ	bəṛbuṛakə́y	بربوړکۍ، بوړبوړکۍ، بړبړکۍ
بشپړ	bə́špəṛ	Búšpəṛ
ښباوو	bax̌āwú	بخښاوو
ښبل	bax̌ə́l	بخښل
بغوټ	baγót	ښښل
بلاربه	blā́rba	برالبه
بلخوا	bə́lxwā	بله خوا
بلنځه (غټه څېړۍ)	blánja	برلنځه
بله پورې > وبله پورې		
بلهار(-ی) قرباني شوي	balhā́r(-ay)	بلهاري
بلهارول	balhārawə́l	بلهاري کول
بلهاري (قرباني)	balhārí	بلهاری
بلوڅ	balóc	بلوچ
بمبره	bambára	ډمپره، ډمبره، بنبوره، غمږوز، ټنډه غالبوزه، کټه مچۍ)
بنجخه (ببره شاخچه)	banǰə́x̌a	بنجخ
بنديز	bandíz	بندېز
بندړ	bandə́ṛ	بندڼ
بنډار (محفل)	bandā́r	بانډار ، بنډاره
بنزۍ	bənzə́y	بنځۍ
بڼه (څېره ، شکل)	baṇá	بڼه (پر)
بوت	but	بت
بوت (برد ، میبرد)	bot	بوته ، بوتلو، بوتلئ
بوج (د خټکي تخم)	boǰ	بنج
بوچری (کوټی)	bočə́ray	بچری
بوڅي (ببرد)	bóji	بوزي
بوخت	boxt	بخت

بوخڅکۍ	boxcakə́y	بوڅخکۍ
بوخڅه	boxcá	بوڅخه
بوډا	buḍā́	بډا
بوډۍ (زړه ښځه)	buḍə́y	بډۍ
بوږن (دهشت)	bóǧən	بږن ، بوگن
بون (د جرمني پلازمينه)	bon	بن
بونېر	bonér	بنېر
بهېدل	bahedə́l	بيېدل
بياڼ (د آس بچی)	byāṇ	بهاڼ
بيايي	byāyí	بوزي (پ)
بيده > وېده		
بيران> وران		
بيرته	byárta	بيارته ، بېرته
بيول	bıwə́l	بوول ، بېول
بيړنۍ (سملاسي) مرسته	beṛanə́y mrásta	چټکه مرسته، عاجله مرسته
بيړه	bíṛa	بېړه
بی يېبرې (بې حاصله، بې ثمره)	be-ébre	بې ابرې
بې پولې (ډاکټران)	be-púle	بې سرحده (ډاکټران)
بې پلوه	be-paláwa	بې پرې، بېطرفه، غيرجانبدارانه
بې تا (بې له تا)	be tā́	پرته له تا
بې ښې بدې	be x̌é - báde	پرته له ښې بدې
بېلگه	belgá	بلگه، بولگهbélga
بې مرستې …	be-mráste	بې له مرستې، له مرستې پرته

پ – p (پې)

د پښتو ابېڅې درېیم توری

کره	غربیزلیک	ناکره
پاتند (پایند)	Pā́tənd	پاتنی
پاتوړی (میراث)	pātawə́ṛəy	پاتمړې
پاڅېدم	Pā́cedəm	وپاڅېدم
پارسي	pārsí	پاړسو ، فارسي
پازوال (مؤظف، مسؤول)	pāzwā́l	پازه وال
پالوان	pālawā́n	پهلوان
پاموړ	pām-wáṛ	د پام وړ
پانګه	pā́nga	پنګه
پانګوال	pāngwā́l	پانګه وال
پای ټکی	pā́y ṭə́kay	د پای ټکی
پایلامه (خاتمه، عقوبت)	pāylāmá	پیلامه
پایلنیوی (نتیجه ګیري)	pāylnɪwáy	د پایلې اخېستنه، نتېجه اخیستنه
پایلوڅ	pāylúc	پایلوچ
پایله (پازیب، نتیجه)	pā́yla	پیله
پاینه (بقاء، دوام، ادامه)	pāyə́na	پایونه ، پایېنه
پخپله (شخصاً)	pəxpə́la	په خپله
پخسه	paxsá	پسخه
پخلنځی (پخلنځ)	paxlənjáy	پخلی ځای، د پخلي ځای، آشپزخانه
پخلیکار	paxli-kā́r	پخوونی
پخول	paxawə́l	پوخول

پخوله	pəxáwla	توره ټوخله ، توره غاړه
پرانسه (فرانسه)	parānsá	فرانس ، فرېنس
پرانسي (فرانسی)	Parānsí	فرانسوي ، فرېنچ
پرانېسته (افتتاح)	prānésta	پرانېسته ، پرانېستنه
پرتله	partalá	پرتله (partála)
پرتليز	partalíz	پرتله ییز
پرتوگاښ	partogā́x̌	پرتوغاښ
پر دې سربېره	pər de sarbéra	په دې برسېره ، برسېره په دې
پر شا	pər šā́	په شا ، پشا
پر کور و پر بېديا	pər kór-o-pər…	
پر وړاندې	pər wṛánde	په وړاندې ، په وړاندي
پرشنبه، پر درو بجو	pər šánba, pər dró bajo…	په شنبه، په درې یا دریو بجه
پرله پورې (پرله پسې)	parla póre	پبله پورې، بله پورې، پله پورې
پرله پېيلی (منظم، پرله پورې)	parla peyə́lay	پله پېيلې
پرمخيونی (پیشرو ، مترقی)	pərmaxyúnay	پرمختلونکی،پرمختلونی
پرهار	parhā́r	پرهر
پرښته (فرشته)	parəx̌tá	پرېښته
پرښه (ښویه تیره)	pə́rx̌a	پرخه
پرېستل (څملول ، راکوزول)	prestə́l	پرېوستل
پرېمينځل (مينځل)	premınjə́l	پرېوینځل (وینځل)

پرېوځي	prewə́jɪ	پرېوزي
پرېښوول	prex̌owə́l	پرېښودل
پرېښوونکی	prex̌owúnkay	پرېښودونکی ، پرېښونکی
پرېښی (پرېښوونی، متروك)	préx̌ay	پرې اېښی
پرمخې	pə́ṛməxe	پرمخې
پز پرېکړی	paz prekə́ṛay	پوز پرېکړی
پزه	páza	پوزه ، پېزه
پزول (شميدن)	pazawə́l	بوی احساسول
پستول (نرمول)	pastawə́l	پوستول
پسخاك	pasxā́k	پخساك
پسخند (- ی)	pəsxánd	پوزخند
پسخول	pəsxwə́l	پخسول
پسخېدل	pəsxedə́l	پخسېدل
پسرلی	pəsarláy	سپرلی
پسور (پسورور)	psor	سور (سورور ، سره ور)
پشه يي (پشه يان)	pašayí	پشه ئي (پشه ئيان)
پښتپوهنه (علم الانساب)	pəx̌tpohə́na	پښتپېژندنه
پښتو	pəx̌tó	pəx̌téo ، پُښتو (puštó)
پښتون	pəx̌tún	پُښتون (puštun)
پښتونخوا	pəx̌tun-xwā́	پښتونخواه ، پختون خوا
پښه	px̌a	پښه (pə-) ، ښپه ، خپه
پښين	px̌ín	پېشين ، پېښين
پښې يبله	px̌e-yábla	پښې ابله ، پښې لوخ
پښېمان	px̌emā́n	ښپېمان ، خپېمان
پکې (ورکې)	pəké	پکښې ، په کې ، پکښې کي
پګړی (لونګی)	pagṛə́y	پړګی، پټکی، پګه، بګړی، لونګی، رنګی، سمټه

پل چرخي > څرخي پول	carxí pul	
پلارومور	plā́r-o-mór	پلار او مور
پلوسه	palósa	پلوڅه
پله پر پله (قدم پر قدم)	plə́-per-plə́	پله په پله
پلې لار	pəle-lā́r	د پلیو لار
پنا غاړی (پناه جو)	panā-γā́ṛay	پناه غوښتونکی
پنځ - ول ، -ېدل (طبیعت، خلقت)	pənj	پُنځ (ponj)
پنډوس (گېنې)	panḍós – (gin)	پنډوسکه ، توپ ، بال
پوخلا	poxlā́	پخلا
پوخلاینه	poxlāyə́na	پخلاتوب
پورتگال	portagā́l	پرتگال ، پرتقال
پوځ	pawj	فوځ ، فوج
پوځي ټولگی	pawzí-ṭolgay	فوځي قطعه
پوښتپاڼه (ورقه استعلام)	pox̌t pā́ṇa	پوښتنپاڼه
پوښتنه اښتنه	pox̌tə́na- ax̌tə́na	پوښتنه اختنه
پوښتنښه	pox̌tnáx̌a	پوښتننښه ، پوښتن نخښه
پورېوځي	porewə́ji	پورېوزي
پول (جسر)	pul	پل
پولاو	polā́w	پلو
پولۍ (نینه، تناکه)	polə́y	پلۍ
پولینډ	Poláynḍ	پولنډ ، پولند
پوهنځی	pohanjáy	پوهنځۍ
پوهنځانگه (پوهنیزه ځانگه)	pohən-cā́nga	علمي ځانگه(رشته، مسلک)
په اړه (په تړاو	pə-áṛa	په اړوند، په ارتباط
په ټولیز ډول	pə ṭolíz ḍáwəl	په عمومي ډول، عموما

په خپله خوښه	Pəx pə́la xwáxa	په خپلې خوښې
په خپله کوټه کې	pə-xpə́la-koṭá-ke	په خپلې کوټې کې
په رښتینه (په رښتیا)	pə-rəx̌tína	په رښتینې
په یو مهال کې (همهماله)	pə əyáw mahāl ke	په عین زمان-حال کې
پیاغله (مفلر، دستمال گردن)	pyā́γla	غاړپټی،د غاړې دسمال یا څپوڼی، گلوبند
پېچدره	péč-dara	درۀ پېچ، د پېچ دره
پېر (پېرنه)	Per	پېرودنه، خرید ، خریداري
پېرل	perə́l	پېرودل
پېرو پلور	pér-o-plór	پېرودنه او پلورنه، پېر او پلور
پېرونې	peróne	پروینې ، پروین
پېری (جن)	peráy	پېریان
پېریان (جن ها)	peryā́n	پېریانان
پېړ (پنډ ، ضخیم)	Peṛ	پرېړ
پېژند پاڼه	pežandpā́ṇa	د پېژندنې پاڼه یاکارت، د هویت کارت(شناخت کارټ)
پېژند نښه	pežand náx̌a	پېژند نخښه
پېشنمی، پېشمنی > چرغړ		
پیسته (مېوه)	pıstá	پسته
پیشو	pıšó	پیشي
پېنځڅنډ	pınj-cə́nḍ	پنځه ضلعي، مخمس
پېنځسوی (پېنځسویز)	penj-səwáy	پنځه سویز، (لوټ ، ټولګی ...)
پېنځکلن	penj kalán	پنځه کلن
پېنځکلن	penj-kalán	پنځه کلن
پېنځلس	penjə́-las	پنځلس
پېنځمه	penjə́ma	پنځمه ، پنځم ، زیارت

(چارشنبه)		
پېنځوس	penjós	پنځوس
پېنځه	penjə	پنځه
پېنځه ویشت	penjə́-wıšt	پنځه ویشت ، پنځویشت

پیل	pıl	فیل ، هاتي
پیلامگر	paylāmgár	پیلامه گر،آغازگر
پیلمرغ	pıl-mə́rγ	فیل مرغ، شونډکیز چرګ
پېیل	peyə́l	پېودل، پېرل

ت – t (تې)

د پښتو ابېڅې څلورم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
تاخچه (تاخ)	tā́xča	طاقچه (طاق)
تاریخ ځپلی	tārıx japə́lay	تاریخ وهلی
تاریخساز	tārıxsā́z	تاریخ جوړوونکی
تاړی (افېکس)	tā́ṛay	وند ، وندی
تا کره > ستا کره		
تا ویل	tā wayə́l	تا وې ، تاول
(تل -) ترتله	(ə́rxə́tə́l-) tərtə́la	تلتله
تر ټولو وروسته	tər ṭólo wrústa	وروسته د ټولو
ترخه	tərxə́	تراخه
ترخه	tərxá	تریخه
ترښځ (تېشه)	tərx̌ə́j	تخز ، تخځ
تر- لاندې ،- پورې ...	tər-lā́nde, póre	د- لاندې ، - پورې ...
ترندار (تره ښځه، کانې)	trəndā́r	تنداره ، تینداره
ترور	tərúr	ترهور

تروړمی	troğmə́y	تروگمی ، تروړمی
ترونښل (احتطافول)	trox̌ə́l	تروړل، ترونښول، اغوا کول
تروه	tərwə́	تراوه
تروه	tərwá	تریوه
ترهگر (تروریست)	trahgár	ترهه گر، دهشت گرد ، ویره اچوونکی
ترهند	Trə́hənd́	ترند
ترهول	trəhawə́l	ترول
تریختوری (کرېله)	trıxtorə́y	ترخه توری
ترې (ازش)	tre	ترېنه
تریپولیس	trıpolís	طرابلس
تړون ماتی	taṛun mā́tay	تړون ماتوونکی
تس نس (شیند پرشیند)	tás nás	تس ونس
تس ونس (ژرخوړلی)	tás-o-nás	تس نس، حیف میل
تسکوره (تېشه)	taskóra	ستکوره ، ټسکوره
تش	təš	تس
تش لاس یا تشلاس	təš lā́s	تش لاسی
تشیا لیونی (فضا نورد)	təšyāl yúnay	ستور مزلی
تشیال بېړۍ	təšyāl-beṛə́y	کیهاني بېړۍ، فضايي بېړۍ
تښتن، تېښتن > څښتن		
تگ وراتگ	tág-o-ratág	تگ او راتگ
تلزرغون (- ی)	təl zarγún (-ay)	تلشین ، همېشه بهار
تلین	tlın	تلینه ، تلنه
تمه	táma	طمع ، طمعه
تمځی (ایستگاه)	tamjáy	تمځای
تن پر تن جگړه	tán-pər-tán ǰagṛá	تن په تن جگړه
تڼی	taṇáy	تڼیوال
توپان	topā́n	توفان ، طوفان
توتاخېل	totāxél	طوطاخېل
توتي	totí	طوطي (طوطا ، توتا)

توخم	tóxəm	تخم
توخی	tóxay	توخي، توخی (tóxəy)
تورپوستی	tor póstay	تور پوستکی، تور پوټکی
تورخم	torxám	طورخم
تور شاتگ (توره ارتجاع)	tór šātág	تور پرشا تګ
تورغونډی	tor-γwənḍə́y	تورغنډی
تورك	tork	ترك ، تورکی
تورکیه	torkıyá	ترکیه
تورن (ټولیمشر)	turán	تورن (torán)
توروسپین	tór-o-spín	تور او سپین
توره دربله	tóra-drábla	توره دربیله
توغندارتی	Toγəndártay	توغندی (راکټ) ویشتونکی
توکل(توکول)	tukə́l	توکړل
توکم (نژاد)	tókəm	تکم ، توکم (tokám)
توکمیز	tokmíz	توکمیز
توند	tond	تند
توند لاری	tond-lā́ray	سخت لاری
تېچ (تېکی)	teč	تچ
تیرا	tırā́	تیراه
تیز	tız	ټیز
تېزوین (تېز لیدی)	tez wín	تېز لیدونکی
تیگا (تېگا)	tıgā́	تِګا، تیګه (حوصله، طاقت)
تي مور (تیمور)	tı-mór	د تي مور ، رضاعي مور

ټ - t (ټې)

د پښتو ابېڅې پېنځم توری چی کښښي پښتانه یې له وینګ سره سم د هندي ،انګرېزي او نورو پورويیونو د "ت" لپاره هم پر کار اچوي.

کره	غرېيزليك	ناکره

ټاپل	ṭāpə́l	ټاپپول ، کمپوزول
ټاپه رس، ټاپرس > لمرګلی		
(وروستی) ټاپې	ṭā́pay	وروستی مهلت، ضرب الاجل، اولتیماتوم
ټك له ټكه (سملاسي)	ṭák-lə-ṭáka	ټك د ټكه
ټکور	ṭakór	ټُکر
ټلواله (ائتلاف)	ṭalwā́la	ټلوالي
ټوپك	ṭopák	توپك، ټوپکی
ټوخلۍ	ṭoxələ́y	ټخلۍ
ټوغکی	ṭoγakáy	ټغکی ، ټوغك
ټوکرېپل	ṭukreyə́l	ټوکرټوکر یا ټوټه کول
ټوکل	ṭukə́l	ټوکېدل ، ټوکول
ټوکیز	ṭukíz	(نه په - ه -)
ټول	ṭol	ټوله
ټولګټې	ṭol-gáṭay	د ټولو په ګټه ، عام المنفعه
ټولګی (صنف)	ṭolgáy	ټولګۍ
ټولګیوال	ṭolgi-wā́l	همټولګی ، همصنفي
ټولنپوهنه	ṭolənpohə́na	ټولنپېژندنه
ټولنوده	ṭolə́n-wáda	د ټولنې وده
ټول وټوك	ṭól-o-ṭúk	جزء وتام ، کل وجزء
ټولی	ṭoláy	ټولۍ
ټولیز	ṭolíz	ټولوال، عمومي، عامه، جمعي، کلي
ټولیزې رسنۍ (رسنۍ)	ṭolíze rasanə́y	ډلیزې رسنۍ
ټیکاوول (ثبات راوستل)	ṭıkāwawə́l	ټیکاوو راوستل
ټیکری (پړونی)	ṭıkráy	ټکری
ټیټ پوړی	ṭiṭ-póṛay	ټیټ رتبه

ج – ǰ (جې ، جیم)

د پښتو ابېڅې شپږم توری چې د مروتو په پښتو یې د "ځ" ځایناستی کول کره نه بلل کېږي.

کره	غرېزلیک	ناکره
جاله > ځاله	jā́la	
جاړ (جلاب)	ǰāṛ	ژاړ
جرنده > ژرنده		
جرړه (ریښه)	ǰárṛa	جړه
جشن	ǰášən	جښن ، ځښن
جغ > ژغ		
جکړ (ډېر توند باد)	ǰakáṛ	جاکړ
جګپوړی	ǰəg-póṛay	لوړ پوړی ، لوړ رتبه
جګړه	ǰagṛá	جګړه (jagəra)
جګه (مېړوښې ښځه)	ǰəgá	ژګه
جل ، جن > نجل		
جلۍ ، جنۍ > نجلۍ		
جم جکړ (توند بادوباران)	ǰám-ǰakáṛ	جم جاکړ
جندره > ژندره		
جنغوزی، جلغوزی > زنغوزی		
جولیز (شکلي)	ǰawlíz	جوله ییز
جومات (مزدک)	ǰumā́t	جماعت ، جمات
جوند > ژوند		
جېب ځپونی	ǰéb-caponạy	د پزې ځپونی
جېب غل (جیب چوری)	ǰeb-γál	جیب وهونکی ، کیسه بُر
جیبي کتاب > مشلیکی		
جړل > ژړل		
جړه (اختلاف، لانجه، پېچلتیا ،ترینګلتیا)	ǰáṛa	جرړه

چ – č (چې)

د پښتو ابېڅې اووم توری چې د پارسي او اردو تر اغېز لاندې د څ پر ځای ډېره کارول کېږي او منځني (غلجي) پښتانه يې هم زياتره پر "څ" اړوي او لا هېښنده داچې په سرچپه ډول لږوډېر څ.هم پر چ اړوي.

کره	غږیزلیک	ناکره
(چال) چلند (برخورد ، سلوك)	čalánd	چلن
چاپړاخه، چاپلاخه > څپېړه		
چاپگر	čāpgár	چاپوونکی
چاپېر سمندر (بحرمحيط)	čāpér-samandə́r	چاپېر سيند
چاپېريالپوهنه	čāperyāl-pohə́na	چاپېريال پېژندنه
چار (- ٥)	čār,čārá	څاره
چارشنبه (څلورمه)	čār-šanbá	چهارشنبه
چاروال (فعال)	čārwā́l	چارو ، چارندوکی
چاغومبی	čāγumbáy	غومبی
چالانول	čālānawə́l	چالو کول
چاڼل (چڼل)	čāṇə́l	چوڼل
چاڼځی (پالايشگاه)	čāṇjáy	چاڼځای ، تصفيه خانه
چپرهار	čaparhā́r	چپليار ، څپليار
چښل > څښل		
چپړاسي	čapṛāsí	چوپړاسي، چپلاسی، چوپړی
چپه > څپه		
چراغ > څراغ		
چرغږ (چربانگی)	čər-γáğ	چرغگ، پيشنمی
چرمشکۍ > څرمښکۍ	cərməx̌kə́y	
چرهار	čərhā́r	چرار
چغ بغ (شورماشور)	čə́γ-bə́γ	چوغ بوغ ، چخ پخ
چغه	čə́γa	چېغه ، چيغه
چله > څله		
چمبه (داريه، پنجه)	čambá	چنبه
چمچۍ، چمچه > څمڅۍ		

چنوغزه > مچنوغزه	mačnówγzə	
چڼ (چاڼونی)	čaṇ	چڼوونکی، چاڼوونکی، فلتر
چنچڼه (مرغۍ)	čənčə́ṇa	چڼه، چونچوڼه
چوخلۍ (د جوار وربیو)	čuxalə́y	چوخلی
چورت	čort	چرت
چورچپاول	čúr-čapāwə́l	چور او چپاول
چورلاو (ماشین)	čurlā́w	چرلاو
چورلکه	čurláka	څرخي الوتکه، هلیکاپټره
چورلنډ (کمینه)	čorlánḍ	چرلنډ
چورلنډی (پرپره)	čurlanḍáy	چرلنډی
چورلیځ (محور، د څرخ میله)	čurlíj	چورلیځی، چورلېځی
چوکۍ > څوکۍ		
چونګاښ	čungā́x̌	چُنګښ ، چنګاښ
چونګښه	čungáx̌a	چنګښه ، چینډخه
چې	če	څې ، چي ، چه
چیرل > څیرل		
چېره > څېره		
چیرې > څیرې		
چېرې (چېرته)	čére	چرې ، چرته (- کې)
چېړل > څېړل		
چېښتن > څښتن		

ځ – j (ځې)

د پښتو ابېڅې اتم توری چې په شمال ختیزو ګړدودو کې یې وینګ له "ز" سره همرنګ شوی او په لیکدود کې یې هم ګډوډي لیدل کېږي، غلجي او کرلاڼي یې لږ و ډېر پر "څ" او مروت یې هم پر "ج" اړوي.

کره	غرېزلیك	ناکره
ځار	jār	جار ، زار
ځاله	jālá	ژاله، زاله، جاله (jāla)
ځامن > زامن		
ځان ځپونی (ځان وچونی)	jā́n-capóṇay	د ځان وچولو دستمال
ځانساتی (محتاط)	jān-sā́tay	ځانساتونی ، محافظه کار، زاړه پال
ځانګو > زانګو	zāngó	
ځانمرګی برید	jān-márgay-bríd	سرښندونکی برید ، انتحاري برید
ځانځاروونی (ځان بلهاری)	jān-jārawúnay	ځانجارونی
ځانځومړی	jānjo-məṛay	ځانزومړی
ځای	jāy	جای ، جی
ځای پرځای	jā́y-pər-jā́y	ځای په ځای
ځایناستی (جانشین)	jāynā́stay	ځایناستونی
ځایول	jāyawə́l	ځای کول
ځبله	jábla	څبله
ځبېښل > زبېښل		
ځپل (ځبل)	japə́l	زپل
ځرنده > ژرنده		
ځری (قاصد ، استازی)	jəráy	زری
ځړوبی (آبشار)	jaṛobáy	جړوبی
ځړول	jaṛawə́l	ځوړندول، زوړندول، ځوړول
ځړېدل	jaṛedə́l	ځوړندېدل، زوړندېدل
ځښت > زښت		

ځغاسته (ځغستا)	jγā́sta	زغاسته ، زغسته
ځغستل	jγāstə́l	ځغاستل، زغاستل، زغستل
ځغم > زغم	zγam	
ځلوبۍ	jalobə́y	زلوبۍ ، جلبي
ځما > زما		
ځمبل (ځمبا)	jambə́l	ځنبل، زمبل
ځمرى > زمرى	zmərā́y	
ځمکپوهنه (جغرافيا)	jmək-pohə́na	ځمکپېژندنه
ځمکپېژندنه (جيالوجي)	jmək-pežandə́na	ځمکپوهنه
ځمکرېږده	jmək-réğda	ځمکرېږدله
ځمکسمون	jmək-samún	د ځمکو سمون- اصلاحات
ځمکه	jmə́ka	زمکه، مزکه
ځموږ > زموږ		
ځنځاوى	janjāwáy	زنزاوى
ځنځه > زنځه	zə́nja	
ځنځول	janjawə́l	زنځول ، زنزول
ځنځير > زنځير		
ځنۍ، زنۍ > ژنۍ		
ځنغوزى > زنغوزى		
ځنکدن	jankadán	ځانکندن، زکندن، زنکدن
ځنګل	jangál	زنګل ، جنګل
ځنګلواني	jangal-wāní	د ځنګلونو اداره، جنګل داري
ځنې (ترې، له – څخه)	jə́ne	ځني، ځېنې، څېني، ځنې، ځيني
ځواب	jəwā́b	جواب
ځواک انډول	jwāk-anḍwál	د ځواک انډول يا توازن
ځواکپېر	jwāk-pér	د ځواک دوره
ځواک جګړه (ځواک شخړه)	jwāk-ǰagṛá	پر ځواک جګړه
ځواک سيمه	jwāk-síma	د ځواک سيمه، د قدرت ساحه
ځواکلېږد	jwākléğd	د ځواک لېږدونه يا اانتقال
ځوروشکنجه	jáwr-o-šekanǰá	زور وشکنجه
ځوړند	jwáṛənd	زوړند

ځوز (اغزی)	joz	ځوځ ، زوځ
ځوږ	jwağ	زوږ
ځوږ وځوږ	jwáğ-o-júğ	زوږ و زوږ
ځوښ	jox̌	زوښ
ځوښا	jox̌ā́	زوښا
ځولانه > زولنه		
ځولۍ	jolə́y	زولۍ ، جولۍ
ځومنه > زومنه		
ځونډی	junḍáy	زونډی
ځوی > زوی		
ځه > زه		
ځیرک	jırák	زیرک
ځیره > زیره		
ځیره خور	jira-xór	جیره خور، جیره خوار
ځیږ > زیږ	zığ	
ځېږمه	jéğma	زېږمه ، جېږمه
ځېږېدل > زېږېدل		
ځیګر (سینه)	jigár	زیګر، جګر، جیګر
ځېل (نوع)	jel	زېل ، زیل
ځېلانځ > زېلانځ		
ځېلانځه > زېلانځه		
ځېلۍ	jelə́y	زېلۍ
ځېنې (بعضی)	jéne	زوني

څ – c (څې)

د پښتو ابېڅې نهم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې د نه وینګ له کبله له "س" سره ټکرېږي ، تر اردو او پارسي اغېز لاندې زیاتره پر "چ" اړول کېږي او منځنی پښتانه "غلجي" یې هم لږوډېر پر "چ" اړوي.

کره	غربیزلیک	ناکره
څا	cā	څاه ، چاه
څابون، څابوڼ > سابون		
څاپېر > چاپېر		
څاپېړه > څپېړه		
څادري (دوپټۍ)	cādarí	چادری، بورکه، بورقه
څارگر (جاسوس)	cārgár	څرکبه
څارگري (جاسوسي، استخبارات)	cārgarí	څرکبني
څاروان	cārwā́n	ساروان، ساربان، جوپه مشر
څارويتون (بيطارخانه)	cārwi-tún	څارنتون
څاره > چاره		
څاکن	cākán	څا اېستونکی یا کنونکی
څالاك > چالاك		
څانډو > سانډو		
څانگوال	cāng-wā́l	د څانگې (مسلک) خاوند
څانگوېش	cāng-wéš	
څانگيز	cāngíz	مسلکي، رشته يي
څاو (مراقبت)	cāw	ساو
څبله > ځبله		
څپان (د اوبو توپان)	capā́n	سپان
څپراخه، څپلاخه > څپېړه		
څپلۍ	capléy	چپلي ، چپلۍ
څپليار > چپرهار		
څپلکې	capláke	چپلك ، چپلکې
څپوټی	capóṭay	څپوټکی، څپټی، سپټی
څپه (موج، هجاء)	capá	چپه
څپيز	capíz	څپه يیز
څټك	cəṭə́k	څوټك ، سټك
څټه (بېخ) > سټه		
څټه (د غلې پېټی یا جوال)	cáṭa	سټه

ثراغ	cerā́γ	چراغ
ثرخي الوتکه > چورلکه		
ثرخي پول	carxí-pul	پلچرخي ، پل چرخي
ثرگنداوی	cargandāwáy	ثرگندتیا، وضاحت، توضیح
ثرگندنه	cargandə́na	اصطلاح، اکسپرېشن
ثرگندوړ	cargand –wáṛ	د ثرگندونې یا بیان وړ
ثړمنی (پسرلی)	caṛmə́nay	څوړمنی
ثړه لار (پلې لار)	caṛá-lār	څړه لرې
ثښاك	cx̌āk	چشاك، ثکاک
ثښاك اوبه	cx̌āk-obə́	د ثښاك اوبه، د چښلو اوبه
ثښتن	cax̌tə́n	تښتن، تېښتن، ثېښتن، چېښتن
ثښل	cx̌əl	چښل، ثکل، چېښل
ثرمساز	carəm-sā́z	چرمساز، ثرمنساز
ثرمي (ثرمنيز)	carmí	چرمي، ثرمني
ثرنگتیا (کیفیت)	cərangtyā́	ثرنگوالی
ثرنگيز (کیفي)	cərangíz	ثرنگه ایز
ثکاك (کشیدن دخانیات)	ckāk	ثښاك
ثکالکی (ثکالی)	cakā́lkay	ثکانی، ښاپرك، ښاپېرك، شوپرك (ماښامی)
ثکك (ثخوب)	cakák	چکك
ثکول (ثکونه)	ckawə́l	ثکل (ثکنه)
ثلاري	calā́rı	ثلورلاري
ثلثراغ	cəl-cerā́γ	چلچراغ
ثلورسوم	calor-səwə́m	ثلورسووم، ثلورسوه یم
ثلورم	calorə́m	ثلرم
ثلورمه (سه شنبه)	calorə́ma	ثلور، ثلورم ، نهې
ثلوریزه (چهارپاره)	caloríza	ثلوریځه ، ثلوریځ
ثلوریځ (مربع ، رباعي)	caloríj	ثلوریز (- ه)
ثلورثنډ (مربع)	calor-cə́nḍ	ثلورثنډیز، ثلورضلعي
ثلوېښت	calwéx̌t	څولېښت

څله	cəlá	چله
څلېرويشت	calér-wɪšt	څلورويشت، څلوريشت
څلېښت	cleẍt	څلېښ ، سرېښ، سليخ
څمغېلی	camγélay	سمخنی
څنډ (افق)	cənḍ	(د اسمان) څنډه
څنۍ (غنبتې وړه)	cənə́y	لېخۍ، انخۍ، نخۍ، خينۍ، اينخۍ، سنۍ
څڼه (څنې)	cə́ṇa	څونه (څونې)
څوباړی	cobā̃ṛay	سوباړی
څوبمن	cawb-mán	شوقي، د ذوق خاوند ، اماتور
څوڅړ (خوک دريايي)	cocáṛ	سوسړ
څورلس	cwár-las	څوارلس
څورليځی > چورليځ		
څوژبی (وگړی ، هېواد)	co-žəbáy	څو ژبيز
څوژبيز (سيند)	co-žəbíz	څو ژبی (قاموس)
څوکيوال	cawkɪ-wā̃l	څوکيدار، چوکيدار، پهره دار
څوکۍ	cawkə́y	چوکي ، چوکۍ، پاټک
څومره	cúmra	څونه، څونې، څوني، څوندي، څونبره، څومبره
څومره ييز (کمي)	comra-yíz	څومريز، څومره ايز
څوولسي (ځواک ...)	co-wələsí	څو مليتي
څويم (چندم)	coyə́m	څوم ، څووم
څه ناڅه (تقريباً)	cə́-nā-cə́	څه نه څه
څيرل	cɪrə́l	څيرې کول ، بڅې کول
څيرله (د کاغذ يا ټوکر ټوټه)	círla	چيرله، پرزه
څيز (توک)	cɪz	څېز ، شی
څينگښه > چونگښه		
څېټه (د تېغ شا)	ceṭə́	سټه ، سټۍ
څېرکښ (چهره کش)	cerkáẍ	څېره کښ، عکاس
څېرمه (فرعي)	cérma	خرمه ييز، خرمه يي
څېره	cerá	څهره، چهره
څېړندود (طرز تحقق)	ceṛən-dód	د څېړنې دود ، د تحقيق

		متود
ثېرنيز (كار، خپرونه، كتاب)	Cerəníz	ثېرندويه
ثېلمه (ټول)	célma	ثرمه ، ثلمه، سېلمه

خ – x (خې)

د پښتو ابېڅې لسم توری چې د شمال ختيزې پښتو له مخې يې له "ښ" سره ونجول ناكره ګڼل كېږي .

كره	غرېزليك	ناكره
خاپ	xāp	خپ ، چاپ
خاپوړې (خاړپوسې)	xāpóṛe	خاپوړي ، خاپوسې
خاته	xātá	كتابچه ، ليكچه
خارو > ښارو	x̌āró	
خارونۍ > ښارونۍ		
خاږخاږ	xāğ-xā́ğ	خشخاش، خاش خاش
خاغلی، خاګلی > ښاغلی		
خاورپوهنه (خاكشناسی)	xā́wər-pohə́na	خاورې پېژندنه
خاوروتېل	xā́wro-tel	د خاورو تېل، تيل خاك
خاورين (خاكی)	xāwrín	خورين
خبرلوځ (ويند ، وياند)	xabar-lóc	خبرلوځی، خبرلوځ (xabar-lúc)
خپرول	xparawə́l	خپورول ، خورول
خپللاسي	xpəl-lā́sí	په خپل لاس جوړ، مصنوعي
خپلمنځي اړيكي	xpəl-manjí aṛíkı	ذات البيني روابط
خپور	xpor	خور
خپورتيا	xportyā́	خورتيا
ختوری	xatúray	شلتالو ، شفتالو
ختې (د ناوې جوړه-كالي)	xə́te	ختې
ختيځ (شرق ، مشرق)	xatíj	خاتيځ ، ختيز ، لمرختيځ
ختيز (مشرقي)	xatíz	ختيځ

خځل	xajə́l	خزل ، خزله
خدایږو (خدای ږو)	xwdā́y-ğo	خداږو، خدایگو، خلایگو
خدمت (چوپړ)	xedmát	خذمت
خرانگه	xrā́nga	خړانگه ، ښرانگه
خرڅ (لگښت)	xarc	خرچ ، خرچه
خرخشه (خدشه)	xar-xašá	خرخښه
خره پرخره (یو برابر)	xrə́-pər-xrə́	خره په خره
خرېړی (مرخېړی)	xərerạ́y	مرغېړی، مرخېړی
خریل (تراشیدن موی)	xrəyə́l	خرل، خرېیل
خسر	xsər	خُسر، سخر
خښ (- ول ، - ېدل) > ښخ	xaǩ (-wəl,edə́l)	
خلنځه > بلنځه		
خوارږه وېلني	xwāğə́ - welə́nı	کارږه وېلني ، بادیان
خوالگر (همراز، همدرد)	xwāl-gár	خواله گر
خوبخونه (خوب کوټه)	xob-xúna	د خوب کوټه
خوټېدل (خوټول)	xuṭedə́l	خوټکېدل (خوټکول)
خوځنده	xwajəndá	خزنده
خوځنده تېلېفون > مل غږون		
خوراړه (جذام)	xurā́ṛa	خوړونکې ، بادخوره
خور راخور	xór-rā-xór	خپور راخپور
خوراکتوکي	xwarāk-tókı	خوراکي توکي یا مواد
خورلڼه (واده کلیواله)	xor-lə́ṇa	خورلنډه
خوروور	xór-wór	خپورروور
خورۍ (نرسه)	xorə́y	خوره کۍ ، همشیره
خورین (خاورین لوښي)	xawrín	خاورین
خورینه (خواهر خوانده)	xorína	خورینگه، خورلڼه، خوربللې
خوړسکه (دود کثیف وبدبو)	xwṛə́ska	غوړسکه
خوړین	xwṛın	خُوړین (xorin)
خوسا (گنده)	xosā	سخا
خوسی	xosáy	سخی (sxay)

خوشال	xošā́l	خوشحال
خوښچاری	xwaǩ-čā́ray	د خپلې خوښې کارکوونکی، رضاکار
خوښوړ	xwaǩ-wáṛ	د خوښې وړ ، د رضا وړ
خوښینه > ښینه		
خوله	xwlə	خُله
خوندیینه	xwandı-yə́na	خوندیتوب ، مصوونیت
خوی > ښوی		
خیرښېگنه > ښمرښېگنه		
خیږ (د رغېدلي زخم پترى)	xıǧ	خږ ، کربږ
خیښنه > ښیښنه		
خیه > ښه		

د – d (دې ، دال)

د پښتو ابېڅې يوولسم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
د (تولي يا اضافي سربل)	də	د
دا توره (خاتوری)	dāturá	ډانگتوره
دادا ، دادك (د پلار ستاینوم)	dādā́	دادکه (د مشرې خور ستاینوم)
دا ده (او است – مو)	dā-dá	دو ، دی ، ده (də)
داریال (چمبه)	dāryā́l	دریه، داریه، دایره
داری (شرشره)	dārə́y	داره
داستان	dāstā́n	کیسه ، افسانه
د اسراییلو ...	də-isrāyílo ...	د اسرائیل ...
داسې (دغسې)	dā́se	داسي (دغسي)
داوه	dāwá	داوا ، دعوه
داوی	dā́way	داوي، داوی (dāwáy)
د بامیانو	də-bāmyā́no	د بامیان
د باندې	də-bā́nde	د باندي

د پخوا راهیسې > له پخوا راهیسې		
د پښتانه په نامه	də-pəx̌tānə́-pə-nāmə́	د پښتون په نوم
د – په اړه	də-pəáṛa	د - په هکله ، د - په اړوند
د – په پام سره	də-pə pā́m sara	د - په پام کې نیولو سره
د – په توګه (د - په ډول)	də-pətóga	د - په څېر ، د - په حیث
د – په ګټه اخېستنه > له – په ګټه اخېستنه		
د – په مشرۍ	də-pə-məšrə́y	د – په مشرۍ کې
د تا > ستا	stā	
د تا کره > ستا کره		
د چا ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوي ...) کول	də-čā-mlā-táṛ	د چا څخه ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوی ...) کول
د – څخه > له څخه		
د دباندنیو (بهرنیو) چارو وزارت	də dəbāndenə́yo -	د باندنیو چارو وزارت
درشل	Daršə́l	دورشل ، درشایي
درملنه	darmalə́na	درملونه، علاجونه، معالجه، تداوي
درناب (جناب)	dranā́b	درناو
درناوی	dranāwáy	درناوي
درنه (درون، درانه، درنې)	draná	درنده (دروند ، درانده، درندې)
دروږ (د بلهارۍ لپاره ننبه شوی پسه، بلهارۍ)	darwáğ	درغوږ
دروغ	droγ	درواغ، دروېغ، دَروغ (daróγ)
درویشت	də́rwišt	دروویشت ، دیرویشت
دریځ (ممبر، موقف ...)	daríz	دریز
درې دېرش ...	dré-derš	درو دېرش
درېدل	daredə́l	ودرېدل، درل
درېږ (بولۍ)	dreğ	درېژ ، درېش
درېګوټ (مثلث)	dre-gwə́ṭ	درې کونج ، درېګوټېز
درېیم	dreyə́m	درېم ، دریم

دربیمه (دوشنبه)	dreyə́ma	درې، دربیم، گل ، پیر
د زړه له پاسه	də-zṛə-lə-pā́sa	د زړه د پاسه
د زړه له کومي	də-zrə-lə-kúmı	د زړه د کومي
د ساري په توگه - ډول (د بېلگې په توگه)	də-sā́rı-pə-tóga	د مثال په توگه ، مثلاً
د – سره > له - سره	lə-sárə	
دښمن	dəx̌mán	دُښمن ، دوښمن
د – غوندې (د – په څېر)	də-γónde	د – په شان یا پشانې
د کابل کتنه	də-kābə́l-katə́na	د کابل څخه کتنه
د – کره مېلمه یم	də-kará	د – په کور کې مېلمه یم
د – لپاره (د – په پار)	də-ləpā́ra	د – دپاره ، د – له پاره
دما > زما		
د ما کره > زما کره		
د مخه > له مخه		
د مخې > له مخې		
د موږ > زموږ		
د موږ کره > زموږ کره	[jhc	
د نارینه وو	də-nārınā́wo	د نرینه و ، د نارینه و ، د نارینه ؤ
دنده	dánda	دنده (dandá)
دننی	danənáy	دننی
دو (د پرش) ...	dú ...	دوه ...
دواړې ښځې	dwā́ṛe-xə́je	دواړه ښځې ، دواړې ښځې
دوبگنی (تابستاني)	dobganáy	دوبگنی (dobgánəy)
دوبگوړی (ییلاق، اېلبند)	dubgóṛay	دوبگوړی (dubgórəy)
دوبی	dóbay	دوبی (dóbəy)
دو پسوری	du-psóray	دوه سوری ، دوه سوره، دوبره
دو پوړه (دو پوړیز)	du-poṛá	دوه پوړی (دوه پوړیز)
دو تنه (پشتی ، دوسیه)	dawtaná	دو تنه (dawtəná)
دو څرخه (لاړیس)	du-carxá	سایکل ، بایسکل
دوخته > له وخته	lə wáxtə	

دودېرش	dú-derš	دوه دېرش ، دو دېرس
د ورا > له ورا (- یه)	lə wrā́ (-yə)	
د وروسته > له وروسته	lə wrústə	
دورې > هورې، هلته		
دوزخ	dozáx	دوږخ ، دوغس
دوکان (هټۍ)	dukā́n	دُکان
دوکتور (ډاکتر)	duktór	دکتور ، داکتر، ډاکټر
دوکمار	dokamā́r	دوکه مار، دوکه مار
دوګڼ، دوګغړن > لوګن، لوغړن	logán, luɣəṛə́n	
دوګی > دوګی		
دولس	dó-las	دوولس
دومره	dúmra	دمره، دومبره، دونې، دوني
دومی (والګی ، ګریپ)	dúmay	دومی (dúməy)
دوڼۍ (څادري)	dawṇə́y	بورقه ، چادری
دوو ښځو	dwó-x̌ə́jo	دوه ښځو، دوو ښځو (-šə́ju)
دوه پردوه	dwá-pər-dwá	دوه په دوه
دوه سوم	dwa-səwə́m	دوه سوه وم ، دوه سوه یم
دوه ویشت	dwá-wɪšt	دوویشت ، دوه یشت
دوه هومره (دوه ګرایه)	dwá-humra	دوه دونه ، دوه برابره، دوچنده
دوهه (دوهۍ)	duhá	دوهنه ، دوۍ ، دوده
دوی (په لنډ - و)	duy	دوی (doy)
دوی (قانون ، قاعده)	doy	دوی (duy)
دوې ښځې	dwé-xəje	دوه ښځې ، دوی ښځي
دویم	duyə́m	دوهم، دوه یم
دویمه (یکشنبه)	duyə́ma	دوه، دویم، اتوار، اطوار
دویمه خور (ربیع الثانی)	duyə́ma	دوهمه خور
دوییز – ه (مثنوي ...)	duyíza	دوه ییز ، - ه
دیدن > لیدن		
دی دی (او است – مذ)	day-dáy	دی ده، دی دی (dəy-də́y)
دېرش	derš	دېرس
دېګچی	degčáy	دېچکی

دېگچه	degčá	دېچکه
دېو	dew	دېب
د یوه مخه، د یوې مخې > له یوه مخه، له یوې مخې		

ډ – d (ډې، ډال)

د پښتو ابېڅې دولسم توری چې اړونده وییپانگه یې زیاتره له هندي هغې سره گډون او تړون لري.

کره	غربیزلیک	ناکره
ډاډېینه (ډاډ ، ډاډنه)	ḍāḍeyə́na	ډاډینه ، ډاډگیرنه
ډار (وېره خطر)	ḍār	ډار (وېره)
ډاګتر (دوکتور)	ḍāgtár	ډاکټر ، داکتر
ډاگ (پوسته)	ḍāg	ډاك ، پوسټ
ډاگيزول (علني کول)	ḍāgizawə́l	په ډاگه کول ، برملا کول
ډانډس (ډغ)	ḍānḍə́s	ډنداس، ډانډت، ډنډاپ، ډینگرۍ
ډانگ ډبلۍ (اثاثیه)	ḍā́ng-ḍabalə́y	د کور اسباب
ډبر > تبر	ṭabár	
ډب وآخ > اخ وډب	áx- o- ḍáb	
ډبیالی > دودیالی	dodyāláy	
ډچه (دبدبه)	ḍáča	ډیچه
ډډون (جوف ، تشه)	ḍaḍún	ډډون (لټون)
ډرری (د پسو بلنوییکی)	ḍərráy	ډریو
ډکون (پرانه)	ḍakún	ډکون (ډك ځای)
ډله ټپله	ḍála-ṭapála	ډله او گروپ، گوند او سازمان
ډلیز (گروهی ، جمعی)	ḍalíz	ډله ییز ، ډله ئیز
ډمامه (هنگامه ، ډنډوره)	ḍəmāmá	ډمامه (نغاره)
ډمبره > بمبره	bambára	

ډوکړه > دوکړه (تبله)		
ډول ډال	ḍáwəl-ḍāl	ډول ډیل، ډول وډال، ډیل ډول، ډال وډیل
ډیډم (گاوترقانك)	ḍıḍám	غومی
ډېر پېښې	ḍer-péx̌ay	ډېر پېښېدونکی، کثیرالوقوع
ډېرکاری	ḍer-kā́ray	کاریگر، سخت کاری
ډېری (اکثریت)	ḍeráy	ډېره کی، ډېرښت، ډېرښتی
ډیولا	dıwlā́	سگ ماهی
ډیوه	dıwá	ډېوه

ر – r (رې)

د پښتو ابېڅې دیارلسم توری

کره	غرېزلیك	ناکره
رابېل > رامبېل	rāmbél	
راپرځېدنه (پرځا)	rāpərjedə́na	له پښو غورځېدنه، سقوط
راشه !	rā́ša	رایشه، ریشه ، ریاشه
راشی	rāšáy	رش، ریز، برف کوچ
راغه (د غره لمن، گټین ډاگ)	rāγə́	رغ، راغ، رغه
رانیول (پېرل)	rāniwə́l	رارانیول ، نیول
راهیسې	rāhíse	راسې، رایسته، رادورې، را په دې خوا ، را په ایسته …
راڼۍ	rāṇə́y	راجگڼه (rājgə́ṇa)
ربځ (جاروب، برس)	rabə́j	ربېځ ، ربز
ربڼه (نری باد)	rábṇa	ربړه (مشکل، مساله، پرابلم)
رشپېل (خوی)	rašpél	راشپېل ، راشبېل
رشه	rašá	راشه

رښ	raǩ	څوښا، عصاره، د مېوی اوبه، جوس
رښتین (رښتینی)	rəǩtín	رېښتین، رشتین، رښتونی
رغاوه (صنعت)	rayāwá	رغاو، رغاوه (rəyāwá)
رغلی > نغری، اورغالی		
رغندی > غرندی		
رنجړومه	ranjṛúma	رنجلومه، رنجونې، رنجونې
رنگی	rangáy	رنگړی
رنځپوهنه	ranj-pohə́na	مرض پېژندنه
رڼا	raṇā́	روڼا ، رنړا
رڼاوی (وضاحت)	raṇāwáy	روڼاوی
رڼایي	raṇāyí	روڼایي
روتون	rəw-tún	شودې خور، شیرخوارگاه
روځ > ورځ	wraj	
روځباړه > ورځباړه		
روځپازه > ورځپازه		
روځپاڼه > ورځپاڼه		
روده (لیاره ، طریقه)	rawdá	رُوده (róda)
روږد (روږدی)	ruğd	اخته، آموخته، معتاد ، عادي
روږدتیا (روږوالی)	ruğdtyā́	عادت، اعتیاد ، عادیوالی، معتادي
روږدول	ruğdawə́l	آموخته کول، معتادول، عادي کول
روږدېدل	ruğdedə́l	آموخته کېدل، عادتېدل، معتادېدل، عادي کول
روستاړی	rustā́ṛay	وروستاړی، شاوندی، لاحقه، سفېکس
روښانتیایي پېر	roǩāntyāyí-per	د روشنگرۍ دوره
روښاند (- ی)	roǩā́nd	روښان فکر، روښان اندی، روڼاندی

روښاندانه	roxǎndānā́	روشنفکرانه
روښاندي	roxǎndı	روښانفکري ، روڼاندي
روښه (حلوا)	roxǎ́	وریښه
روغبړ	roγ-báṛ	برگړندی ، برگنډی
روغتیايي څښاك اوبه	roγtyāyí-cxǎk-obə́	د څښلو صحی اوبه
روغلیك (صلحنامه)	roγ-lık	روغه لیك ، سوله لیك
روغه جوړه (پخلاینه)	róγa-ǰóṛa	سوله او سلم
روغه ییز	róγa-yız	سوله ییز
رومان (ناول)	romā́n	رمان
روند (بهند)	ráwənd	رونده ، بهنده
رېب (مایل)	reb	اېرب ، رېو
رېبه (لیکه)	réba	مایل خط ، سلش
رېدی	redáy	ریدی
رېږده (زلزله)	réğda	ځمکرېږدله ، رېږدله
رېږده مېچ	reğda-méč	ریېږدله مېچ ، زلزله سنج
رینبکۍ (ترانگه، پټاره)	rıxkə́y	تراډه، ورښکۍ، ریتاړه
ریښه (تریشهء جامه، ریشه)	rıxǎ́	ریخه
رېوند (رېو)	réwand	رېبند ، مایل (خط)
ريی ((پښۍ)	rayáy	رواش

ړ – r (ړې)

د پښتو ابېڅې څورلسم توری

کره	غږيزليك	ناکره
ړانزړه، ړانځړه > نانځړه، ننځړه		
ړک (ړکند)	ṛak	ړق ، لق
ړندتيا (ړندښت)	ṛandtyā́	نابينايي
ړندکی (کوردليل)	ṛandə́kay	ړندوکی
ړندول (- ېدل)	ṛandwə́l	ړوندول، وړوندول
ړندون (نابينايي)	ṛandún	ړوندوالی ، نابينايي
ړندې پېښې	ṛandé-pex̌é	د پټو سترگو پېښې ، کورکورانه پېښې
ړنگ (- ول ، - ېدل)	ṛang	وران، منحل (حکومت، کابينه ...)
ړنگتيا (ړنگېدنه)	ṛangtyā́	ورانېدنه، منحلېدنه، انحلال
ړومبی	ṛumbáy	وړومبی
ړومبۍ	ṛumbə́y	شنبه ، خالي ، اوته (هفته)
ړومبۍ خور- مياشت > ژړانده		
ړومبيز (نوی يا ړومبی زېږېدلی)	ṛumbíz	ړمبزيز ، ړومبزيز
ړوند	ṛund	وړوند ، نابينا

ز – z (زې)

د پښتو ابېڅې پنځلسم توری چې شمال ختیځ یې د (ځ) پرځای هم کاروي.

کره	غرېزلیک	ناکره
زاړمبوی (لته بوی)	zāṛəmbúy	زړمبوی، زړامبو، زړامبوی، زړنبوی، زاړونبوی، زړومبیې، زړومبه
زازو (چارناچار)	zāzú	زاوزو
زامن	zāmə́n	ځامن ، زویان ، زمن
زانگو	zāngó	ځانگو
زاڼه	zāṇa	زاڼي ، زاڼی ، زاڼیه
زباد (اثبات ، ثبوت)	zbād	زبات
زبادول	zbādawə́l	زباتول ، زباتل
زبادېدل	zbādedə́l	زباتېدل
زبرگ (ولي ، ستانه)	zbərg	بزرگ
زبېښناك (استثمار)	zbex̌ā́k	ځبېښناك
زبېښل (زبېلل)	zbex̌ə́l	ځبېښل (ځبېلل)
زده کړه وال	zdákṛa-wā́l	تعلیم والا ، تعلیمیافته
زده کړیال (پوهنپال)	zdakṛyā́l	پوهنتوني شاگرد ، محصل
زدوول (سولول)	zdowə́l	زدول
زر > ژر	žər	
زرنگ (د نیمروز مرکز ښار)	Zaráng	زرنج
زری > ځری		
زړاند > ځړاند		
زړی (خسته ، هسته)	zə́ṛay	زڼی ، زوڼی ، مندکه
زږه	zəǧá	زیږه ، ځیږه
زگ > ځك	jag	
زما	zəmā́	دما ، یېما ، ځما ، زما (zmā)
زما څخه > له ما څخه	lə mā́ caxə	

زما سره > له ما سره	lə mā́ sara	
زما کره	zəmā́-kara	د ما کره ، ما کره
زموږ	zəmúǧ	دموږ، یېموږ، ځموږ، ځمونږ، زموږ (zmuǧ)
زموږ کره	zəmúǧ-kara	د موږ کره ، موږ کره
زنګل	zangə́l	زانګل ، ځانګل
زنګن	zangán	زنګوهلی
زنځه	zənja	ځنځه ، زنزه
زڼغوزی	zaṇγozáy	زړغونځی ، جنغوزی
زوزات (اولاده ، اولاد)	zawzā́t	زوی زات، زهوزات، زات وزویات ، زوزار، زوایت)
زول > ژول		
زول > ځول		
زولنه (دُربلی)	zawlaná	زولانه ، زلوانه ، زلونه
زولۍ > ځولۍ		
زومل > ژمل	žmal	
زومنه (ښوروا ، یخني ښوروا)	zómna	زېمنه، ځومنه، ځواوله، ځواونه
زوول (زېږول)	zowə́l	زودل
زوی	zoy	زی، زو ، ځوی، زوی (zuy)
زه او ته کورته ځو	zə́-aw-tə́-kór-ta-ju	ما او تا کورته ځو
زئ > ژئ		
زیږ ، زېږ > ژیږ		
زېږی، زیږی > ژیږی		
زیږه (کنځا)	zyáṛa	زېږه ، زیاړه
زیږ	zıǧ	ځیږ
زېږ (تولد ، تولید)	zeǧ	زېږېدنه، زېږونه، تولید
زېږ اړیکي	zeǧ-aṛ́kí	تولیدي مناسبات
زېږځواك	zeǧ-jwā́k	تولیدي یا مولد ځواك
زېږدي (زېږېز)	zeǧdí	زېږدیز، میلادي
زېږکالیزه	zeǧ-kālíza	د زېږېدنې کالیزه ، د زوکړې کالیزه

زېږول (زوول)	zeğawə́l	ځېږول، زوکول
زېږون	zeğún	زېږېدنه
زېل > ځېل		
زېلانځ (رحم، تخمدان)	zelā́nj	زېلان، ځېلانځ
زېلۍ > ځلوبۍ	jalobə́y	

ژ – ž (ژې)

د پښتو ابېخې شپاړسم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې زیاتره پر "ج" او منځنۍ هغه کې پر "ز" اړول کېږي او همداسې ناکره لیکل کېږي.

کره	غږېزليک	ناکره
		ږغ ، جغ ، ځغ
ژاخ (د بوټو ځنګل)	žāx	چاخ (سوات)
ژاله > ځاله		
ژامه	žā́ma	زامه، جامه، ژامه (žāmə)
ژباړن (مترجم)	žbāṛán	ژباړونکی
ژباړون (ترجمان)	Žbāṛún	ژباړن
ژبپوهاند (ژبپوه)	žəb-pohā́nd	ژبپوهان ، ژبپېژندونکی
ژبتوکمپوهنه	žəb-tóḱm-pohə́na	ژبپوهنه او توکمپوهنه، اتنولېنګوېستیکس
ژبزده کړه	žəb-zdákṛa	د ژبې زده کړه
ژبلوست	žəb-lwást	د ژبې لوست، د ژبې درس
ژبور (خولور)	žəbawə́r	ژبورکی، ژبه ور، زبور
ژبونج	žəb-wāñǰ	ژبنی بدلون
ژبیز (ژبنی)	žəbíz	ژبه ییز
ژبټولنه	žəb-ṭolə́na	ژبنۍ ټولنه
ژبڅوکه	žəb-cúka	د ژبې څوکه ، د ژبې سر
ژبڅېړنه	žəb-ceṛə́na	د ژبې څېړنه ، ژبنۍ څېړنه
ژبښود	žəb-x̌ód	(د ژبې) خودآموز
ژبښوونه	žəb-x̌owə́na	ژبښودنه ، د ژبې تدریس

ژبۍ (زبانچه)	žəbə́y	ژبه کۍ
ژر	žər	زر
ژرباوري (زود باور)	žər-bāwáray	زر باوری
ژر پوهي	žər-póhay	ژر پوهېدونکی
ژر تېري (زود گذر)	žər-téray	ژر تېرېدونکی
ژر رسي	žər-rásay	ژر رسېدونکی ، زودرس
ژرځوابي (حاضرجواب)	žər-jwā́bay	ژرځواب ورکوونکی، حاضرځوابه
ژرگه (د اوښ زږې برخې)	žərgá	ژره ، ژرۍ ، رږيرى، زرگه
ژرنده	žránda	ځرنده، جرنده، زرنده
ژر يېبري (زود حاصل)	žər-yébray	ژر ثمری ، زود ثمر
ژړا	žaṛā	جړا ، زړا
ژړاند	žaṛā́nd	ژړان، جړاند ، زړاند
ژړل	žaṛə́l	جړل ، زړل
ژړندوك	žaṛandúk	ژړاندوك ، ژړانوك
ژغور (ژغورا)	žγor	ژغورنه، ژغورتيا
ژغور ببړۍ	žγor-beṛə́y	د ژغورنې يا نجات ببړۍ
ژغور ډله	žγor-ḍála	د نجات گروپ ، د ژغورنې ډله
ژغور ملاوستنی	žγór-mlāwastə́nay	د ژغورتيا کمربند
ژغورندوی	žγorəndóy	نجات بښونکی، نجات ورکوونکی، ژغورونکی
ژغورنده غورځنگ	žγórənda-γorjáng	نجات بښونکی غورځنگ يا تحريك
ژغی	žeγáy	جغی ، تسکېره
ژگه > جگه		
ژمل	žməl	ژمنه کول
ژمن (ژمندوی)	žmán	ژبن ، ږبن ، زبن (متعهد)
ژمنماتی	žman-mā́tay	د ژمنې (وعدې) ماتوونکی، وعده خلاف
ژمنه	žmə́na	ژمنه (وعده،تعهد ،رسالت)
ژندره (کولپ)	žandrá	جندره ، ځندره

ژوبڼ	žobáṇ	د ژویو بڼ ، ځناور باغ
ژوند پوهنه	žwand-pohə́na	ژوند پېژندنه ، بیالوجي
ژوند جګړه (مبارزه، تنازع البقاء)	žwánd-jagṛá	ژوندون جګړه
ژوند دود (ژوند توګه)	žwand-dód	د ژوند ډول ، د ژوند طرز
ژوند کچه	žwand-káča	د ژوند سطح یا سویه
ژوندوژواك	žwánd-o-žwā́k	زوندوزواك، جوند وجواك
ژوندون (ژوند)	žwandún	زوندون، جوندون، جمدون
ژوول (جویدن ، زیستن)	žowə́l	ژول ، جوول
ژویالپوهنه	žoyā́l-pohə́na	د ژوند چاپېریال پوهنه، ایکولوجی
ژیړ	žyaṛ	ژړ، زیړ، زېړ
ژیړانکه	žyāṛānáka	ژیړن، ژیړی، ژیړانکه، ژړانګه
ژیړی (یرقان)	žyaṛay	ژړی ، زېړی
ژۍ (کنار ، حاشیه)	žəy	زۍ ، جۍ ، ځۍ
ژی (مشك دوغ، جك)	žay	زی ، جی ، ځی

ږ – ğ (ږې)

د پښتو ابېڅې اوولسم توری چې په منځنۍ پښتو کې ډېری د (گ + غ) گډ اواز څرگندوی دی او د همدغه وینگ پر بنسټ د سوېل ختیزې (ږ ž) او شمال ختیزې (گ g) د یوې ګډولې (ğ) په توگه زیات کره گڼل کېدای شي ، د غزني ، پکتیکا ، زرملې ، ږوب او کوټې خوا ته یې وینگ (ز) دی او وزیر – مسید ، خټک ... یې "ژ" ادا کوي .

ږدل (د تېرمهال "ابښوول" پر وړاندې په ناتېرمهال کې گردانېږي، لکه ږدم ، ږدو ...) اېږدل ، اېژدل او کېږدل یې ناکره ځېلونه دي.

کره	غږیزلیک	ناکره
ږدن (ارزن)	ğdən	گدن ، ژدن ...
ږغ > غږ		
ږغبندی > ژغنډی		
ږغرل > ژغرل		
ږغول > غږول		
ږغېدل > غږېدل		
ږله غری (برنجك برف وژاله)	ğala-γəráy	ژله غری، گله گرکی، ږغږغری
ږلۍ	ğaláy	ژلۍ، گلۍ
ږمنځ (- ول ، - ېدل)	ğəmə́nj	گمنځ، گومنځ، ږمنځ
ږمنځۍ	ğəmənjə́y	گمنځۍ، گومنځۍ
ږنگوری (انگور وږی)	ğangúray	زنگوری ، ژنگوری
ږو (قسم کوم)	ğo	گو
ږوب	žob	ژوب ، زوب
ږوږ، زوږ > ځوږ		
ږوغ ږغ > غږغوږ		
ږوی (لووی)	ĝə́way	گوی ، گواه
ږیر خریلی	ğır-xrəyəláy	ږیر خرېلي ، گیر خریلی
ږیره	ğıra	ژیره ، ایره ، گیره
ږیری > ژرگه	žargá	

س – s (سې ، سين)

د پښتو ابېڅې اتلسم توری

کره	غږيزليك	ناکره
سا (ساه)	sā (-h)	ساهه
سا بېړۍ > الوتکه		
سابه پلور	sābə-plór	سابه پلورنه، سابه خرڅونه، سبزي فروشي
سابه پلوری	sābə-plóray	سابه پلورنکی، سابه خرڅوونکی، سبزی فروش
سا پوهنه	sā-pohə́na	سا پېژندنه، اروا پوهنه، اروا پېژندنه
ساتېری	sā-téray	ساعت تېری ، خوشگذران
ساتېري (سرگرمي)	sā-térı	ساعت تېري
سارمی (سارمه)	sārmáy	ځارمی ، سارمکۍ (سابه)
سار وان > ځاروان	cārwā́n	
ساری (سیال)	Sā́ray	سال ، مثال
سازمان	sāzmā́n	نهاد ، ټولنه، تنظیم، موسسه
سازمانول	sāzmānawə́l	سازمان ورکول، تنظیمول
سازښت	sāzə́x̌t	سازش
سازي	sāzí	سازنده، نوازنده، ساز غږوونکی
ساگ (سابه)	Sāg	ساك، سبزي، سبزیجات
سال (سرمه ريگ)	Sāl	شگه
سا لنډي (سا بندي)	sā-lánḍı	سا تنگی، نفس تنگي
سا لنډی (سا بندی)	sā-lánday	سیاره، سا تنگي، ضیق النفس
ساندي (مهمان دير پا)	Sāndí	ساندی
سانگه (نيزه ، شل)	sā́nga	ځانگه

سانگه > ثانگه		
ساوتیګا (ساسوی)	sā-o-tıgā́	ساوتیگه، نفس سوخته
ساهو (ساکښ، ازاد)	Sāhú	ساوو
ساییز	sāyíz	ساهیز، تنفسي، روحي
سبا	Sabā́	صبا ، صباح
سباناری (سهارنۍ، ګهیځنۍ، برېځر)	sabā́-nārā́y	سبناری
سباوون (سحرگاه، سحرگاهان)	sabāwún	سباون ، صباون
سپارښتلیك	spārəx̌t-lík	د سپارښتنې لیك، سفارش نامه
سپارښتي	spārəx̌tí	سفارشي ، فرمایشي
سپاره	Spā́ra	سسپار، سسپاره، تسپار
سپرلو	sparló	د آس سپرلي
سپرلي (د نقلیه وسیلو سپور)	Sparlí	سورلي ، مساپر
سپرلی > پسرلی		
سپرلۍ ګاډی	Sparlə́y-gā́ḍay	د سپرلیو موټر یا سروېس، مساپر وړونکی ګاډی
سپره لار	Spará-lār	د سپرو لار، موټر رو، سړك
سپرېدل (سپرول)	sparedə́l	سپورېدل، سورېدل (سورول)
سپړل	spəṛə́l	سپنړل ، سپړدل ، سپړودل
سپړلی	spəṛə́lay	سپړدی ، سپړودی
سپړمه > سرړمه		
سپښته (ببډۍ)	spə́x̌ta	سپخته
سپم (د ستنې سوری)	Spam	سپومی ، ستومی
سپنخړی	spən-xə́ṛay	وسپنخیری، وسپنخړی، اوسپنخړی، سپینخړی
سپور (سوار)	Spor	سور
سپوږمۍ تندره (خسوف)	spoğməy-tándra	د سپوږمۍ تندره
سپوږمیز (- لېږدي)	spoğmíz	هجري، قمري هجري

سپيتانه	spıtā́na	سپي توب
سپېڅلځای	Specəl-jā́y	سپېڅلی ځای ، مقدس ځای
سپېده داغ (سپېدې چاود)	speda-dā́γ	سپيدو داغ ، سپيده دم
سپېرلم (روباه)	Sperlə́m	سپلم
سپېلنی	spelanáy	سپلنی ، سپانده
سپي لوبه	spı-lóba	سپي جنگونه ، سگواني
سپين روبی	spın-róbay	سپين دروبی، سپين دوبی
سپين زرين	spın-zarín	د سپينو زرو ، نقره يي
سپين نمری (سپين روبی)	spın-nmə́ray	سپين جامه (سپين کالي)
ستا	Stā	د ستا ، د تا ، يېتا
ستا ښخه > له تا ښخه		
ستاړه (روغه ، پخلاينه)	stā́ṛa	سوله ، صلح
ستا سره > له تا سره	lə tā sará	
ستاسې (ستاسو)	Stā́se	د ستاسې، د تاسې، ستاسي
ستاينوړ	stāyən-wáṛ	د ستاينې وړ
ستاينوم (صفت ، لقب)	stāy-núm	د صفت نوم (اسم صفت)، لقب
سترغلی	stər-γaláy	سترگغلی
سترگ ارتاو (چشم انداز)	stərg-artā́w	ليدارتاو
سترگبندی	stərg-bandáy	چشم بندی
سترگرپ	stərg-ráp	د سترگو رپ
سترگ ليد (سترگلين)	stərg-líd	د سترگو ليد ، نگاه
سترگور	stərgawár	سترگه ور، بينا، لوی سترگی
سترگو ليدلی (عينی)	stərgo-lıdə́lay	د سترگو ليدلی، په سترگو ليدلی
سترگه (سترگې)	stə́rga	سترگه (stərgi, stərgə)
سترگې پرلار	stərge-pər-lār	سترگې په لار (- ې) ، منتظر
سترگۍ والا	stərgəy-wālā́	سترگۍ (چشمی، عينك)

		جوړوونکی یا پلورونکی
ستروی (بزرګواری)	stərwáy	سترتوب ، عظمت
ستړیا	stəṛyā	ستړتیا
ستغ (سخت ، زشت)	stəγ	ستغ، ستوغ، ستخ، ستوخ
ستغلېږدی (ستغیونی)	stəγ-léğday	د ستغې لارې تلونکی، صعب المرور، صعب العبور
ستګ (سنجاق)	Stag	ستنکی
ستمن > شتمن		
ستناو (آړ ، خنډ)	stənā́w	ستناوی ، مانع
ستنبه (رګبه)	stənbá	ستنوهونکی، پېچکاري کوونکی، آبله کوب
ستنځی (اړځی ، اړتون)	stənjáy	توقیفځی ، حواله جات
ستو (ښخواکی)	Staw	ستو (کوشنی سوری)
ستور ببړی (تشیال ببړی)	stor-beṛə́y	فضایي ببړی
ستور پوهنه	stor-pohə́na	ستوري پېژندنه
ستوریانی (ستوریانې)	storyānáy	فېلمي ستوری (ستورې)
ستوریونی (تشیا لیونی)	stor-yúnay	ستور مزلی، کیهان نورد ، فضا نورد
ستوګه > استوګه، استوګنه		
ستونځ (اوج ، قله)	Stunj	د غره څوکه، د غره سر، لوړه
ستونزمن	stonzmán	ستومانوونکی
ستونزه (مشکل)	stónza	ستونځه، ستونزه (stúnza)
ستوني ستخ	Stúni-stax	ستوني ستاخ، ستوني ستغ، ستوني ستاغ، ستوني ستاک
ستوه	satə́wa	پیش قبضه، ستوه (satwá)
سته > شته	Šta	
ستټک	səṭə́k	سوټک ، ثټک
ستټه (بېخ)	sə́ṭa	ثټه

ستې > ښته		
سخا > خوسا		
سختچاری	saxt-čā́ray	سختگیر (- ه)
سختدریځی(توندلار ی)	saxt-darízay	کلك دریځی، ټینګ دریځی، توند دریځی
سخر > خسر		
سخی > خوسی		
سربانه (ورږینه)	Sarbā́ṇa	سربانه، سره بوټې، سره لې، ناړې، ورګینه
سرپر سر (یو برابر)	sár-pər-sár	سرپه سر، سرپسر
سرته رسول (ترسره کول)	Sarta-rasawə́l	وسرته رسول ، اجرا کول
سرتېری (عسکر)	sar-téray	سرتېر، سرباز، سپاهی
سرخوږ (سرخوږی)	sar-xwə́ğ	سردرد ، سردردي، سردردی
سرسوبنده > شوبله		
سرغاړی (سرغړاند)	sar-γā́ṛay	سرغړوونکی، سرواخی، خلاف کار
سرغشی (سرغشي)	sar-γášay	شرغشی، شېرغشی، کهی
سرکونډې (سر پرڅنې)	sar-kónḍe	سرکونډو ، لکې پښې، سر پرخېړې، سنګوپ (ملاق)
سرګڼی	Sargáṇay	ړومبی ګڼه ، اول نمره لومړی درجه
سرلیك (عنوان)	sar-lík	سرلیکنه ، سرخط
سرلیکنه	sar-lıkə́na	سرلیك ، سرمقاله
سرلیکه	sar-líka	سردړه ، سرلوحه، بوږه
سرمخ	sar-mə́x	سرصفحه
سرمشریزه	sar-məšríza	سرمشریزه غونډه، د سرانو غونډه
سر وزیر	sár-wazír	لومړی وزیر، وزیراعظم، صدراعظم
سروزیري	sar-wazırí	لومړی وزارت، صدارت، صدارت العظما

سروېږدی (بالښت)	sar-wéğday	سراېږد ، سروېږد ، سروېښت
سره بانجڼ > باټینگڼ		
سره زرین (طلایی)	srə-zarín	د سرو زرو
سره له دې (له دې سره سره)	sará-lə-de	باوجود
سرهېته (لالهاند)	sar-héta	سرگردان
سری > شری		
سریزه	saríza	سریځه، مقدمه، پیش لفظ
سرېښ > ثلېښت	clex̌t	
سړك	saṛák	سرك
سړوپیې	saṛopə́y	سړې پیې، شیریخ، آیسکریم
سړه لړې (تب لرزه)	saṛa-lə́re	سړه لوي ، سړه لوې
سړي سرکال گټه	saṛı-sár-kāl-ğáṭa	کالنۍ سړي سرگټه ، د سړي پرسر کالنی عاید
سږکال	sáğ-kāl	سخکال ، سکال
سسکوره > تسکوره		
سکروټه	skarwáṭa	سروټکه ، سروټه
سکم (جوال)	Skam	سکیم
سکو (ښاخې)	Sku	دوښاخه، دوه خلې، خاخې
سکولل (سکوښتل)	skóləl	سکوستل، سکول، سکویل (د پسو وزو خرېیل)
سکېلوی (زگېروی)	skelwáy	زبېرگی ، ځگېروی
سگك > غربی		
سل په سل کې	sə́l-pə-sə́l-ke	سل په سلو کې
سلگۍ (هکهك، نالش)	səlgə́y	سوگلۍ ، سولگۍ
سلنه (فیصدي)	sələ́na	سلواله
سلیزه (پېړۍ)	səlíza	سلۍ ، سلکلني
سماوار	samāwā́r	سماوات
سمبال (- ول ، ېدل) (تامین ، اجراء ...)	səmbā́l	سنبال ، سامبال

سم له سموني (سم له لاسه)	sám-lə-samúne	سم د سمنې، سم له سمني، سمدستي، دستي
سمڅ	sməc	څمڅ ، سمس ، ښمڅ
سمندر رېږده	samandər-réğda	بحري زلزله ، څونامي
سمندرګی	samandərgáy	بحيره
سمونپال	samun-pā́l	سمونوال، اصلاح پال، اصلاح غوښتونکی
سندوی (غاړول بوټی)	sandóy	سندی
سنډ (کتان)	sənḍ	سونډ ، سڼ ، سوڼ
سڼ (زنجبيل)	səṇ	سوڼ، سنډ
سڼوسپېرکی	sə́ṇ-o-spérkəy	سنډوسپېرکی
سوابېره	swābéra	صوابېره، سوابېره (sowābéra)
سوات	Swāt	صوات ، سوات (səwāt)
سوب (حاضر)	Swab	سوب (sob)
سوباړی > څو باړی		
سوبتيا (حاضري، حضور)	swabtyā	سوبتيا (sobtyā)
سوبله > شوبله		
سوړسك	soṛsə́k	سوکړك ، جواری
سوکمار	sukmā́r	سوك وهونکی ، بوکسر
سوکماري	sukmārí	سوك وهنه، بوکس، بوکسېنګ
سوګندکول - پورته کول... > لوړل		
سوګند ليك	sawgand-lík	قسم ليك ، قسمنامه
سول (سوځل)	swəl	سوزل ، سېزل ، سېځل
سول (شدن) > شول		
سوله ستاړه (روغه جوړه)	sóla-satā́ṛa	سوله ستاره، سوله بوله، صلح وسلم، صلح وصفا
سوله ييز (روغه ييز)	sola-yíz	سوليز
سوليز	solíz	د سول (عقل) اړوند ، سولي، عقلاني، عقلي، منطقي

سومبور	sumbawár	سومباټور
سونبوټي	Swan-búṭi	د سون بوټي یا بوټی
سونتوکي	Swan-tóki	د سون توکي ، د سون مواد
سونلرګي	Swan-largí	د سون لرګي
سونوړ	Swan-wáṛ	د سون وړ، د سوځېدو وړ
سووان	sowā́n	سوهان
سوواني (اساني، شېبره)	sowāní	سواني، سوهاني، سوهانه
سوونه (سلګونه)	səwúna	سلونه، سلها ، په سلهاوو ، په سلونو ...
سوی (سوخت)	Sway	سوه
سوېل	səwél	سویل، سهیل، سوهیل...
سوېل – ختیځ (جنوب شرق)	səwel-xatíj	سوېل ختیز، جنوب ختیز
سوېل- ختیز(جنوب- شرقي)		سوېل – ختیځ (جنوب شرق)
سوېل- لویدیځ (جنوب غرب)	səwel-lwıdíj	سوېل لویدیز (جنوب غربی)
سوېل لویدیز (جنوب غربی)	səwel-lwıdíz	سوېل- لویدیځ (جنوب غرب)
سوېلي	sə́welı	سوېلیز ، جنوبي
سوېلی (مله نجلی)	səwéləy	سهېلی، سُهېله، سېیلی
سویه(سویې)	Sóya	سوه ، سوی -suy (سویان)
سهار	Sahā́r	سار ، سحر ، سهر
سهارسبا (شین یا روڼ سهار)	Sahā́r-sabā́	سارسبا ، سحرصبا
سهارنی (بربځر)	sahāránəy	سباناری ، سبانی
سهه او تهه	sáha-w-táha	صبروحوصله
سهي (سم، زغمناك)	sahí	صحي ، صحیح
سیاڅه	syā́ca	سیاسه، اونګ، هاوند، بغری
سیسی (مرغه)	sısə́y	سوسی
سیلانی، سیلګری > ګرځندوی		

سیلۍ (توند باد)	síləy	سولۍ (suləy)
سیمه پال	sıma-pā́l	سمت پالونکی
سیمه واله	Sima-wā́la	سیمه - سمت پالنه
سیمه ییز (سمتی، منطقوی)	sıma-yíz	سیمیز
سیندکښ	sınd-káx̌	سیند (قاموس) لیکونکی
سیندگی	sındgáy	(جیبي قاموس)ولاړې اوبه، جهیل
سیوری	syóray	سوری، سیوره، سایه

ش – š (شې ، شین)

د پښتو ابېڅې نولسم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
شا بوتی، شابوکی،		
شاټوغی، شا ټیټی،		
شا کړوپ ... > کوپ		
شا پر شنجې > ستونی ستخ		
شات (گبینه)	šāt	شهد
شا تگ	šātág	پر شا تگ
شا تگپال	šātag-pā́l	شا تگ خوښی، رجعت پسند
شاربل	Šārbə́l	شربل
شا لید	šā-líd	شا ځمکه، پس منظر
شانډۍ (ډکه)	šānḍə́y	شنډۍ
شاوخوا	šā-o-xwā	خواوشا
شاهزی	šāhzáy	شاهزوی، شهزاده، پاسوالزی
شپني	španí	شپون توب
شپول (پنډغالی)	špol	گاچ، گاړه ، گاش
شپون	špun	شپه، چوپان، گډبه
شپه پرشپه	špá-pər-špá	شپه په شپه

شپه ښه !	špa-x̌á	شپه په خیر!
شپه کاری	špa-kāray	شوکار
شپه ورځ	špa-wráj	شپه او ورځ ، شواروز
شپږ څنډه	špağ-cənd	شپږڅنډی، شپږضلعي
شپږزر کلن	špağ-zər-kalán	شپږ زره کلن، شپږ زر کلیز
شپږمه (پنجشنبه)	špağə́ma	شپږ ، شپږم، شپږمې
شپږیزه (شعري مسدس)	špağíza	شپږیز، شپږ بیتي، شپږ بیتیزه
شپې پاڼه (شب نامه)	špe-pā́ṇa	د شپې پاڼه ، شپه لیك
شپېغالی (شپېځای)	špeγā́lay	لیلیه
شپېلل	špelə́l	شپېلول
شپېلۍ (دروی)	špelə́y	توله ، بېن ، ترومپېټ
شپېنی	špenáy	شپنی
شتمن (بډای)	štə-mán	سته من، ستمن، سته من
شته (دارایی)	štə	سته
شته (هست)	štə	سته
شخړیز (ناندریز)	šxəṛíz	شخړه ییز، لانجه یي، نزاع وړ
شرغشی > سرغشی		
شغرغ (اور پکی)	šaγ-ráγ	شریر، اشرار، شرګډی
شکنه > شنډه		
شکېل (- ول، ېدل) >		
ښکېل (- ول ، - ېدل)		
شګه (رېګ ، سنګرېزه)	šəğa	سګه
شګۍ (د خیبر یو کلی او کوټ)	šəğə́y	شاګۍ
شلتالو > ختوری		
شلومبې (شړومبې)	šlombé	شوملې ، تروې ، پۍ
شمارپوهنه	šmār-pohə́na	د شمارنې پوهنه، احصائیه پوهنه
شمالختیځ (شمال شرق)	šamāl-xatíj	شمال ختیز
شمالختیز (شمال شرقي)	šamāl-xatíz	شمال ختیځ
شمال لویدیځ (شمال غرب)	šamāl-lwedíj	شمال لویدیز
شمال لویدیز (شمال غربي)	šamāl-lwedǐz	شمال لویدیځ

شمان (خاکروبه)	šəmā́n	خاورې ، خځلې
شمزۍ (مهره، ستون فقرات)	šamzə́y	شمځۍ، د ملا تیر، ملا غاښې (مهره)
شمشتۍ	šamšatə́y	شین تتی، شوتتی، کیشپ ...
شمېر پوهاند (شمېر پوه)	šmer-pohā́nd	رياضي پوه
شمېر پوهنه (رياضی)	šmer-pohə́na	رياضي پوهنه ، شمېرپوهنه (هندسه)
شمېرې او ګڼې (اعداد او ارقام)	šmré-aw-gáṇe	ګڼې او شمېرې ، شمېرې او ارقام
شند	šənd	شاهین
شنه ټوخله، شنه غاړه > توره ټوخله	tóra ṭoxə́la	
شوبله (هزارپا ، ټانک)	šóbla	سرسوبنده ، سوبله (ټانک)
شوبۍ (شبۍ)	šobə́y	شبو
شوپرک > ښکالکی		
شودې وريجې	šodé-wrī̃je	شيربرنج ، کير (اردو)
شوروځوږ	šór-o-jwáǧ	شوروزوږ، شوروکړپ، شوربګت
شونډك	šundə́k	اوږده شونډه، خلتم (خرطوم)
شونی (کېدونی)	šúnay	کېدونکی ، ممکن ، احتمالي
شېبره	šebára	شببره تبه ، محرقه تبه
شېبره (سواني، اسانتيا)	šébəra	سوهانه، سهولت، فيسېلتي
شيشړ	šıšáṛ	شيشو ، شيخدو (تور ښارو وزمه مرغه)
شيند پرشيند (شو پرشو)	šínd-pər-šínd	شيند په شيند ، تاش پرتاش، تيت وپرك
شين کومه	šın-kúma	شين کومکه، سارايی کوتره، خره کوتره
شينګړه	šıngáṛa	شنګړ، شينګړۍ
شينوبره (کبود)	šın-wábra	شين وزمه، بانجاني، نيلي
شينوبی (لسي)	šınóbay	شناوی

ښ – x̌ (ښې)

د پښتو ابېځې شلم توری چې د منځني معیاري "ښ" وینګ پر وړاندې یې سوېل لویدیزه پښتو "ṣ̌" او سوېل ختیزه پښتو "š" ټیکاو لري او شمال ختیزه هغه یې ګرد سره له "خ x " سره ونجوي .

کره	غرېزلیک	ناکره
ښاپرک، ښاپېرک > څکالکی	ckālkáy	
ښاڅمن (مغرور، مفتخر)	x̌āc-mán	ویاړن ، پېسمن
ښاخلن	x̌āxlán	ښاخور
ښاخۍ (ښانګۍ)	x̌āxə́y	شاخۍ
ښارګ	x̌ārág	شارګ ، شاهرګ
ښار مېشتی (ښاري)	x̌ār-méštay	د ښار استوګن - اوسیدونکی
ښارمېنه	x̌ār-ména	ښاري ناحیه
ښارو	x̌āró	شارو ، خارو
ښاري څانګه (بانک)	x̌ārí-cā́nga	شاري څانګه، شهري څانګه
ښاریه (ښارګۍ)	x̌ārıá	ښاره ، ښارګوټی
ښانده	x̌ā́nda	شناخت ، پېژندنه
ښانك	x̌ānák	ښنك ، سنك ، خانک
ښانګور	x̌āngawə́r	ښانګه ور
ښانګه (ښڼه)	x̌ā́nga	ښنګه ، لېنګی
ښپه > پښه	px̌a	
ښځمنه (ښځینه)	x̌ə́j-mána	تورسرې
ښځنوك	x̌ājanók	ښځنوکی ، ښځوکی
ښکانځه > ښکنځا		
ښکالوه (سکالو)	x̌kālwá	خبرې، بحث
ښکته > کښته		
ښکل > کښل	kx̌al	
ښکلا (ښایست)	x̌kolā́	ښکلا ṣ̌kəlā́
ښکېنی > کښېنی		
ښل	x̌əl	شل ، اندرپایه ، زینه
ښمرو ښېګڼه	x̌mə́r-o- x̌egə́ṇa	خیرو ښېګڼه

ښنځری > تنځری		
ښندل	xǎndə́l	شندل
ښنده (افراط ، مبالغه)	xǎə́nda	شنده
ښوول	xǎowə́l	ښېيل، ښول، ښيل (عاقول)
ښوونځی	xǎowə́njəy	ښونځی ، ښوونځیِ
ښوونکی	xǎowúnkay	ښونکی، ښوونکئ (xowúnkəy)
ښوونه	xǎowə́na	ښونه ، ښودنه
ښوونه روزنه	xǎowə́na-rozə́na	ښوونه او روزنه، تعليم وتربيه
ښوی (راښېيل) > خوی	xǎway	
ښويندیِ (لغزشگاه)	xǎwayndə́y	ښويندی، ښويندوکی، ښويندوکیِ
ښويول	xǎwayawə́l	ښوهول
ښويېدل	xǎwayedə́l	ښوهېدل
ښهانه	xǎəā́na	ښه والی ، ښه توب
ښهل (عاقول)	xǎə́həl	ښيل
ښون (دښونه)	xǎəwə́n	ښوون ، (د ښوانه)
ښبرا (ښېراوي)	xǎerā́	ښېره (ښېراوي)
ښېره (ښېري)	xǎerá	ښېرا (ښېري)
ښيښه (هېنداره)	xǎıxǎá	خيخه ، شيشه
ښېگڼه	xǎegə́ṇa	ښېگړه
ښينه	xǎína	خينه ، خوښينه
ښېوه	xǎewá	خېوه

غ – γ (غې ، غین)

د پښتو ابېڅې یوویشتم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
غاتره > کچر		
غاټول (لاله)	γāṭól	غاټوی ، خاټول
غارمه او ساړه	γārmə́-aw-sāṛə́	ګرمي او یخني، تودوخه او سړوخه
غاروزینه (چلپاسهٔ دشتی)	γārozínza	غارندونه (γārəndúnə)
غاړبندی (گردن بسته، گناهگار)	γāṛ-bánday	غاړه بندی
غاړ پټی (مفلر، دستمال گردن) > پیاغله		
غاړه غړی (غاړه پرغاړه)	γā́ṛa-γaṛə́y	غاړه غټی، غاړه غجې
غاړې روغبړ (غېږ روغبړ)	γā́ṛe-roγbáṛ	غاړې برګندی
غاښ جوړونه	γāx̌-ǰoṛawə́na	غاښ رغاونه
غاښ خلی	γāx̌-xə́lay	غاښ ټومبنی
غاښ خوږ (غاښ خوږی)	γāx̌-xwə́ǧ	(د) غاښ درد
غاښ ربځ (ربېځ)	γāx̌-rabə́j	د غاښو برس
غاښ لېټی	γāx̌-leṭə́y	د غاښو خمیره یا کریم
غاښ ولی	γāx̌-wələ́y	د غاښ ریښه
غاښیز	γāx̌íz	دنداني ، ډېنټل
غالی پلور	γāləy-plór	غالی خرڅونه، قالین فروشي
غالی پلوری	γāləy-plóray	غالی خرڅوونکی، قالین فروش
غالیچه (زلوچه)	γāličá	غالی ګی، وړه غالی، قالینچه
غاو (احتجاج)	γāw	سخت اعتراض، پروټسټ
غاوچي (غاوی)	γāw-čí	احتجاج کوونکی
غاولیک	γāw-lík	احتجاج لیک

غبانده (مغانه)	γbā́nda	سربنکارونه، قدکشك، کله کشك
غبرگون (پاسخ، واکنش)	γbargún	غبرگلون، چارانگ، ردعمل، عکس العمل
غچ (انتقام)	γač	غخ ، بدل
غدکه (مرنیۍ)	γadə́ka	کباړۍ ، قبا ، چپن
غربی	γrəbáy	سگك (بندچپلی ...)
غرغنډه (ستره لمبه)	γarγanḍá	غورلنډسه،غورانگه،غوړمبه،غرانډه،غوړنجه، غوړځکه،غوړسکه،خوړسکه
غرگرځی	γar-gə́rjay	غره گرځېدونکی
غرمنۍ	γar-manə́y	د غرمې ډوډۍ، د غرمې مېلمستیا
غرمه ښه!	γarma-xá!	غرمه (مو) په خیر
غرمېشتی (غروال، غرځن)	γar-méštay	غرېځی، غرشین، د غره اوسېدونکی، غرځنی
غرندی	γrə́nday	غرنده، رغندی
غرواوښکې	γərəw-úx̌ke	د غروې (تمساح) اوښکې
غروه (کروکودیل)	γərə́wa	د اوبو غروه، د اوبو سمساره
غړپ (گوټ)	γṛap	غوړپ
غړپل	γṛapə́l	غوړ پل
غړپول	γṛapawə́l	غوړپول
غړکه (مشك دوغ)	γaṛə́ka	غړك
غړیالی	γəṛyāláy	غښتلی ، عضلاتي
غزلبول	γazal-ból	غزل ویونکی ، غزل گو
غژغویی	γağ-γwayáy	غژگاو
غږ (- ول ، - ېدل)	γağ	ږغ ، غگ ، فون
غږپوهنه (غږپوهه)	γāğ-pohə́na	ږغپوهنه، فونولوژي، فنالوجي
غږجگی (لوډسپیکر)	γāğ-jə́gay	غږلوړی ، بلندگو
غږنیو	γāğ-níw	غږنیوونی، غږنیوونکی،

		تاپ ریکارډر
غشی	γášay	غښشی
غلمینه (ډوډی ، نغن)	γalmína	غنمینه، نغند ، د غنمو ډوډۍ
غلوځه (غلاوزه)	γlóca	مچمچۍ، د شاتو مچۍ، د گبیني مچۍ
غلیاك	γəlyā́k	غلچکی یرغل، داړه، پټ برید ، شبخون
غلی سمندر > ارام سمندر		
غوابیژی (حلزون)	γwā-bížay	د اسمان څاڅکی، د خدای غویی، شا پیتی ...
غوالوشه > لوغۍ		
غوباړی	γobā́ṛay	غوبانی ، غوماشه
غوراوی (امرنه)	γwarāwáy	غورونه ، خوښونه
غورچاڼ (انتخاب ، منتخب)	γwar-čā́ṇ	غورچان ، غوره چوڼ
غورځاوڼ (عضو جنبش)	γorjāwáṇ	غورځنگ، د غورځنگ غړی
غورځنگ (جنبش)	γorjáng	غورځنگ (حمله، جست وخیز)
غورځی (جست وخیز)	γorjáy	غورزی
غورغوشت (سرگرمي)	γor-γúšt	سا تېري ، پام غلطولنه
غورمچ (غوباړی)	γwər-məč	غټ مچ ، خرمگس
غورمه (قورمه) > انډۍ	γormá	
غورنیکه	γwər-nıkә́	ټر نیکه ، د نیکه نیکه
غورولایت	γór-welāyát	د غور ولایت، د غوراتو ولایت
غوره انا	γwára-anā́	غورله انا ، د نیا نیا
غوري	γorí	پلخمري
غوریالی	γwar-yāláy	باټو ، باټور ، ټوکمار ، گپاوو
غوړاشه	γoṛā́ša	غوړیاشه ، کاڅی
غوړانگه > وړانگه		
غوړاوو	γwaṛāwú	غوړه مال
غوړاوی	γwaṛāwáy	غوړه مالي
غوړپکه (پېښه)	γoṛpә́ka	حادثه ، واقعه

غوړ پیش	γwaṛ-pıš	غوروپش ، غروپش
غوړسکه > خوړسکه		
غوړگه (نار ، نوده)	γwə́ṛga	غوړگه (γóṛga) ، پنډی
غوړه مرغه (ارغستان)	γwáṛa-mərγá	غوړه مرغی، غوړمرغه (γóṛmərγa)
غوز	γwəz	وغوز، چارمغز ، چارماغ
غوزار(گوزار)	γuzā́r	گذار، گزار
غوزارل (گوزارول)	γuzārə́l	غوزارول
غوزارېدل	γuzāredə́l	گوزارېدل
غوزی (غبږ، غبږ نیونه)	γozáy	غوبږه
غوږ خوږی (غوږخوږ)	γwağ-xwəğáy	د غوږ خوږ یا درد
غوږول (گوشزد کردن)	γwağawə́l	د – غوږ ته رسول
غوږی (گوشی تلفون ...)	γwáğəy	غوږ کی ، غوږه کی
غوشایي	γošāyí	خوشایي ، غوشیان
غوښپلور (سربه)	γwax̌-plór	غوښه خرڅونه ، قصابي
غوښپلوری	γwax̌-plóray	غوښه خرڅوونکی، قصاب
غوښت	γwəx̌t	غوښتنه، خواست، درخواست
غوښتپاڼه (غوښتلیك)	γwəx̌t-pā́ṇa	غوښتنپاڼه ، غوښتنلیك
غوښتلیك	γwəx̌t-lík	غوښتنلیك، عریضه، درخواستي، درخواست
غول	γwəl	غول (γol)
غوماشی (ماشی)	γomā́šay	غوماشه
غومبسه > مچۍ		
غومی > ډیډم		
غونچه	γwənčá	غنچه
غوندی (ترټه)	γúnday	غونځی
غونډ (گروپ ، فقره)	γwənḍ	گروپ ، فقره، غونډ (γonḍ)
غونډله (جمله)	γwə́nḍlá	غونډله (γonḍála)
غونډله پوهنه (غونډله پوهه)	γwənḍla-pohə́na	جمله پوهنه ، نحو
غونډ وربوزی > بغوټ		
غبږباس	γeğ-bās	غبږنیوونکی

غېږباسي (پلندی)	γeğ-bā́sı	غېږنیونه
غېږ پرغېږ	γéğ-pər-γéğ	غېږ په غېږ، غېږه په غېږه
غین	γın	غینې ، غنې
غېږ روغبږ	γeğ-roγbáṛ	غېږ برگړندی، غېږ برگنډی

ك – k (کې ، کاف)

د پښتو ابېڅې دوه ویشم توری

کره	غربیزلیک	ناکره
کابل پوهنتون	kābə́l-pohəntún	د کابل پوهنتون
کابل ښار	kābə́l-x̌ār	د کابل ښار
کابو (قریب ، فرصت)	kābú	قابو
کاپرگل > نمرگلی	Nmargwə́lay	
کاڅې (د مچنوغزې کاسه)	kācə́y	کاسې
کار او زار (کار لوښي)	kār-awzā́r	د کار سامان یا اسباب
کار باړه (لاسباړه، کار گټه)	kār-bāṛá	د کار مزد ، حق الزحمه
کار بندي	kār-bandí	کاربندي، کار بندیز، د کار نه کولو اعتصاب
کار پېر	kār-pér	د کار شېفټ ، کاروخت
کارځی	kār-záy	کارځای، د کار ځای یا محل
کاردود (کارتوگه، کار ډول)	kār-dód	د کار ډول ، د کار طرز
کارپوه	kār-póh	کارشناس، ماهر، متخصص
کارپوهه	kār-póha	کارشناسي، مهارت، تخصص
کارخونه	kār-xúna	کارخانه، فابریکه، چرلاو ، کارښت
کار ډگر	kār-ḍagár	د کار ساحه
کار سیالي	Kār-syālí	د کار سیالي یا مسابقه
کارغه (وراغ)	kārγə́	کارگه، قارغه، کروغ، کړاغ
کارکړن	kār-kṛán	کارکرده گي، کار روایي،

		فعالیت، د کار اجرا
کارگر	kār-gár	کاریگر
کارگر پاړکی	kārgár-pāṛkay	کارگره طبقه
کارمند (کارمن)	kār-mánd	کارکوونکی، مامور، کاردار
کارموند	kār-múnd	کارموندنه ، کاریابی
کارنده	kā́rənda	کارینده، کاریگر، فعال، موثر
کارندوی (کارندویان)	kārəndóy	چاروال، کارکن، فعال (سیاسي، گوندي)
کارندويي	kārəndoyí	چاروالي، فعالیت، کارکرده گی
کار وړ	kār-wáṛ	د کار وړ، کار آمد
کاروزمنه	kār-o-zmə́na	کار و کسب
کارول	kārawə́l	په کارول، استعمالول
کارونځ	kārawánj	کارونځای، د استعمال مورد ، د کار مورد ، کارونځی
کارونوړ	kārawan-wáṛ	د کاروني وړ، د استعمال وړ
کاروني	kārawə́ní	د کاروني یا تطبیق وړ، تطبیقي
کاروېش	kār-wéš	د کار وېش، د کار تقسیم
کارېدل	kāredə́l	په کارېدل، استعمالېدل
کاږ بل (کوږ)	kāğ-bál	
کاږه وېلني خواږه وېلني > (بادیان)		
کالخوای	kālxwā́y	د کاله مشر، واکیالی، سرپرست، ولي
کالښود (کلیز)	kāl-x̌ód	کلیزه ، جنتري
کال گټه	kāl-gáta	د کال گټه یا عاید
کالنی	kālanáy	کلنی
کالنۍ	kālanə́y	کالنۍ خپرونه
کالنۍ سړي سر گټه > سړي سر کال گټه		
کالورځ	kāl-wráj	د تلین یا کالیزې ورځ
کالی، کالي > گاڼه، پسول		

کالیزه	kālíza	کلیزه ، سالگره
کان پوهاند (کانپوه)	kān-pohā́nd	کان پېژندونکی، معدن پېژندونکی
کاندی (څمڅوکی، سیپی)	kāndə́y	کاشوغه، کاچوغه
کانکن	Kān-kán	کان اېستونکی، د معدن استخراجوونکی
کانپوهنه	Kān-pohə́na	کانپېژندنه ، درنگپوهنه
کانټوږی (کانړ ټکی)	Kān-tóğay	د تېږو توږونکی، سنګتراش
کانټوږی (کاڼي ټك)	Kāṇ-toğáy	ډبر تراشي ، سنگتراشي
کب نیو	kab-níw	کب نیوونکی ، ماهیگیر
کب نیوی	kab-nıwáy	کب نیونه ، ماهیگیري
کتابپوهه (لیکي پوهه)	ketāb-póha	کتابپېژندنه، ببلیوگرافي
کتابتون (کتابخونه، لیکي تون)	ketāb-tún	کتابخانه ، کتب خانه
کتابچه > خاته		
کتابښود (لیکي ښود)	ketāb-xód	د کتاب لارښود
کتنځی	katənjáy	کتوځی، د معاینی خونه یا ځای، کلینیك، معاینه خانه
کټپوښ	Kaṭ-póx	د کټ یا بسترې پوښ، روجایي
کټه (گوته)	káṭa	غټه گوته
کچ ومېچ	káč-o-méč	اندازه او مقیاس، قدواندام (خیاطي)
کچه یا خچه (گوته)	káča	خچې (گوته)
کڅ	kac	
کڅوال (کڅیز)	kac-wā́l	(د سیند) غاړه، (د سمندر) غاړه
کډوال	kaḍ-wā́l	کډبه، کډه پر شا ، مهاجر
کراچ	krāč	کریچ ، کرچ
کراسگر	krās-gár	نیمسی گر
کر توخم	kar-tóxəm	د کر تخم ، زراعتی تخم
کر ځمکه	kar-jmə́ka	کرنی ځمکه، د کر ځمکه، کښتي ځمکه

کرښپل (سراغ ، پل)	kərx̌-pál	د پله خاپ ، د پښې خاپ
کرښراکښنه > ټاپې		
کر کرونده (کرکیله)	kár-karwandá	کروکښت، کاروکشت، زراعتي چارې
کرکړی (غرغره)	karkəṛáy	غرغره (د اوبو کښلو او؟)
کرکنډه (سنگ غلطان)	kar-kánḍa	کرکانړی
کرگر (بزگر)	kargár	بزرگر ، دهقان
کرنپوهنه	karən-pohə́na	د زراعت پوهنه، د زراعت علم
کرنکه	karnáka	وچه غاړه، وچه مرۍ
کرني (کرنیز)	karaní	زراعتي، زرعی
کر وړ	kar-wáṛ	د کرنې وړ، قابل زرع، قابل کشت
کرونده	kar-wandá	مزرعه، فارم، زراعتي فارم
کره پښویه	kará-px̌óya	معیاری گرامر
کره ژبه	kará-žə́ba	معیاري ژبه
کره گړدود	kará-gəṛdód	معیاري گړدود ، معیاري لهجه
کره لیکلار	kará-lıklā́r	د لیکنې معیاري سبک
کرېړ (جغل ، سنگریزه)	kreṛ	کرهېړ ، شگه
کرېږه (کړیکه)	kréğa	کرږه ، کریغه ، کړیکه
کړ (فعل)	kəṛ	کړنه ، فعل
کړاو	kṛāw	تکړښت ، تمرین
کړ اوړون	kəṛ-awṛún	فعلي گردان
کړپوز (تمبوزک)	kaṛpúz	پوزبند ، نینگانی
کړڅو (ارکاره)	kaṛ-cú	کاڼېرۍ ، تخم پزی
کړ غبېچ (اروترور)	kaṛγéč	وارخطا
کړکۍ	kəṛkə́y	کلکین، کهکۍ، دربچه، پنجره
کړکېچ (بحران)	kaṛkéč	خړپړتیا، جنجال، بحران، لالېچ، تشنج
کړکېچ کمښت	kaṛkeč-kaməx̌t	د لانجو کمښت، تشنج زدایي، تنش زدایي

کړکېچن	kaṛkečə́n	جنجالي، بحراني
کړکیمه (قفس)	kaṛkımá	کېج ، پنجره
کړنلار	kṛan-lā́r	کړنلاره، دستورالعمل، مرامنامه، ستراتیژي، اجندا ، اېجنډا ، راهکرد
کږلیکه	kağ-líka	کږه لیکه ، منحنی خط
کښاند	kx̌ānd	کښونکی، خطاط، لیکګر
کښنده	kx̌ə́nda	کښیده ، نقشه
کښېناستل	kx̌enāstə́l	کېناستل، کښېنستل، کښېنوستل، کېناستېدل
کغاچ (ناباندې)	kaγā́č	وران ، مخالف
کك (هسته)	kak	اېټمي زړی، نیوکلز
ککیز	kakíz	زړی ییز، نیوکلېر
کلا بند	kalā-bánd	قلعه بند ، محاصره (شوی)
کلا بندي	kalā-b|andí	قلعه بندی ، محاصره
کلای نو	kalāy-náw	قلعهء نو
کم ارزی	kam-árzay	کم ارزښته، کم اهمیته، کم ارزشه
کم پایه	kam-pā́ya	کم پایښته ، کم دوامه
کم پېښی	kam-péx̌ay	لږ پېښېدونکی، قلیل الوقوع
کمرسی	kam-rásay	کم واټنی
کمزور ټکی	kamzor-ṭə́kay	د کمزورۍ نقطه
کم مېشتی	kam-méštay	کم نفوسه
کم یېبری	kam-yébray	کم حاصله ، کم ثمره
کنځا (ښکنځا)	kanjā́	ښکانځه، کنځله، کنځلې، ښکنځل، ښکنځلې، زورله، زورلې، زبېړه، زبېړې ...
کندوز	kandúz	کندز ، قندز
کندهار	kandahā́r	قندهار ، کندار
کنګلخونه	kangal-xúna	کنګلغالی ، سردخانه
کنګلماتی	kangal-mā́tay	کنګل ماتوونکی، یخ شکن

کنګلنی - فریج > یخچال	yaxčā́l	
کنګلنی (واوره نې)	kangalә́nay	یخدان، فریزر، ډېر یخ یخچال
کنځه (ګوته)	káṇja	ګانځه ، سبابه
کنیوال (دوړ)	kaṇı-wā́l	کني والا ، ټغر اودونکی
کوبی	kubáy	کوندری، کونډوه، دسترخان، دسترخوان ...
کوبۍ (حباب)	kobә́y	پوکڼۍ، بوګنۍ، پوقانه
کوپ	kup	شاکوپ، شاکوپی، کړوپ، کړوپی، ټوغ، چوغ ...
کوټماتی	koṭ-mā́tay	کوټ ماتوونکی، دژ شکن
کوټوال	koṭ-wā́l	کوټوالي، سپاهي، پولیس
کوڅۍ	kawcә́y	کمڅۍ، کونڅۍ، کونسۍ
کوډړی (کودی)	kawdә́ṛay	کوډنی، کردوړی، چندوړی
کوربه هېواد	korbá-hewād	کوربنه هېواد، کوربنی هېواد
کورڅپلۍ	kór-caplәy	د کور څپلۍ یا څپلکې
کورکار	kór-kār	کورنی کار، کورنۍ وظیفه
کورکالي	kór-kālı	د کور کالي، د کور جامې
کورکنځول	kór-kanjul	د کور بالاپوش، د کور چپن
کورناست	kor-nā́st	کورناستی، تقاعدي، متقاعد
کورناستی	kor-nāstáy	کورناسته ، تقاعد
کورواکی	kor-wā́kay	کورواکمنی، اوتونوم (اټونومېست)
کورواکي	kor-wākí	کورواکمنی ، اوتونومي
کوژدن (کوژده)	koždә́n	کوژدنه، کوزدن، کوزدنه
کوشنی	košnáy	کوچنی، وړکی، وړوکې، کړاڅی، کراڅی، ماشوم
کوکنۍ	kokanә́y	کونډاله، ګلدان، ګلداني
کونړ ولایت	Kunáṛ-	د کنړ ولایت، د کونړونو ولایت
کوهان	kohā́n	کوپان، بوکان
کوي (میکند)	kawí	که، کا، کاندې، کاني، کړي (شینواري، منګل ...)

کویزه	kwíza	خوازه
کوپلی (ته دیگی)	kwélay	کوینی، کوولی، کونسترکی
کېت	ket	کېش، مذهب، دین، آیین
کېښ کن	kec-kán	قبرکن ، قبر اېستونکی
کېدون (شونتیا)	kedún	کېدنه، شون، احتمال، امکان
کېدونی (شونی)	kedúnay	کېدونکی، ممکن، احتمالی
کېنل (کنل)	kenə́l	کېندل، کنستل، کنېستل
کیهان گرځی > تشیالیونی		
کیهاني یا فضایي بېړۍ > تشیال بېړۍ		

گ – g (گې ، گاف)

د پښتو ابېڅې درویشتم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې یې زیاتره له (ږ) سره ونجوي . د کړۍ والا " گ " په ډول یې د پښتو له غبرگژبیزو (ټ، ډ ، ړ ،ڼ) سره د توپیر لپاره لیکل په کار نه دي .

کره	غږیزلیك	ناکره
گاتل	gātə́l	گواتل ، زخمی کول
گاچ، گاړه، گاش > شپول، پنډغالی		
گاځره	gājə́ra	گازره
گاډی (خودرو ، موتر ...)	gā́ḍay	گاړی ، گاډۍ
گاډي پلور	gāḍı-plór	گاډي یا موټر خرڅونه
گاډي پلوری	gāḍı-plóray	گاډي خرڅوونکی
گار (- ول ، - ېدل)	gār	تاوان ، زیان ، لگښت
گاره (گاگره)	gā́ra	شگلنه تیږه ، کلکه ډبره
گاړبوزی ،گاړگوزی > گورت		
گانده (فردا ، آینده)	gāndá	سبا ، راتلونکې، گا نده (gā́nda)
گاڼه (پسول ، گرو)	gāṇá	گېڼه ، کالی ، کالي
گاونډی (همسایه)	gāwanḍáy	گوانډی

گای (ویی)	gāy	گپ، کلمه، قول، وعده، وجیزه
گب (جنین)	gəb	گب (gab سورگورلځ)
گبری	gabrə́y	پاپېچ ، پاپېچي ، گبټس
گبڼی (لرزه عصبانیت)	gabaṇəy	کپڼی ، لړزه
گچل، گچ، گچه > کچل، کچ، کچه		
گڅ (کینې)	gac	چپ، گس
گډوه	gaḍwá	(خورینه) کوزه
گډېره (غونډه)	gaḍéra	ټولنه ، اجتماع
گرانبیه	grān-báya	گران قیمته، گران بها ، قیمتي
گرانپلوری	grān-plóray	گران خرڅوونکی، قیمت فروش
گرانپلوري	grān-plorí	گران خرڅونه
گران درملی	grān-darmály	سخت علاجه، صعب العلاج
گرځبندی	gərj-bánday	نظربند
گرځبندی(گرځبندیز)	gərj-bandáy	گرځبند ، پر گرځېدو راگرځېدو باندې بندیز
گرځنی (کرلېچ)	gərjə-nay	گرځندی، گرځاندی، موړ
گرځون (کانگې، لوست)	gərjún	کهه ، قی ، استفراغ
گرمانه	gramāná	جرمانه، جریمه، ملامته، پړه، گبرمه
گروهن	grohán	گروهمن، موخن، معتقد
گروهه	gróha	گروه، امنا ، عقیده
گروهیز	grohíz	گروهنیز، عقیده یي، عقیدوي
گړپوهه	gəṛ-póha	گړپوهنه، فونیمپوهنه، صرف، مارفولوجي
گړدود	gəṛ-dód	لهجه ، ډایلکټ
گړماگړ	gə́ṛ-mā-gə́ṛ	چېړچاړ ، گومگو
گړنه	gəṛə́na	اصطلاح، محاوره، ایډیم
گړنی ادب	gəṛanə́y-adab	شفاهي ادب
گړنۍ ژبه	gəṛanə́y-žəba	د وینا ژبه، محاوروي ژبه
گړۍ	gaṛə́y	گېنټه ، ساعت
گړۍ ستن	gaṛə́y-stən	د گړۍ ستن ، د ساعت عقرب

گل	gwəl	جنډی ، گل (gol)
گلباغچه	- bāγčá	د گلونو باغچه
گلپاڼه	gwəl-pā́ṇa	د گل پانگه
گلځانگه	gwəl-cā́nga	د گلو ځانگه
گل غونچه	gwəl-γwənčá	د گلو غنچه
گلگنډ	gwəlgánḍ	گل گنډ ، گل سکوینه، گلدوزی
گل گېډۍ (گل موښته)	Gwəl-géḍəy	د گلو گېډۍ ، گلدسته
گل وله	gwəl-wə́la	د سرو گلانو وله ، گل بېد
گناگاره (گرمانه)	gonā-gā́ra	کفاره ، جرمانه ، جريمه
گڼ مېشتی	gaṇ-méštay	گڼ نفوسه، پرنفوسه، له گڼې گوڼې نه ډك
گڼنی (زېلانځ)	gaṇə́nay	زهدان ، رحم
گڼه گوڼه (گڼه)	gáṇa-gúṇa	ازدحام ، بيروبار
گڼ ولسي	gaṇ-wələsí	گڼ مليتي
گڼ هېوادیز	gaṇ-hewādíz	گڼ مليتی
گواښليك	gwāx̌-lík	اخطارليك
گواښنه (گواښ)	gwāx̌ə́na	گوتڅنډنه، خبرداری، اخطار
گوتنيونه (گوتنيوی)	gwə́t-nıwə́na	انتقاد ، اعتراض
گوټ (غرپ)	guṭ	غورپ ، گوټ (got)
گوټناست	gwəṭ-nā́st	گوښه نشين ، گوشگه گير
گوټناسته	gwəṭ-nā́sta	گوشه نشيني، گوشگه گيري
گوډاگی	guḍāgáy	برېخی ، تالی ختی
گورم	gorə́m	گوير ، پاده ، گله
گوزاريز (غوځاريز)	guzāríz	ضربتي
گوزڼ	guzáṇ	گوزن ، فالج ، ستړوك
گوگړ	gogə́ṛ	گوگرد ، گوگړ (gugər)
گوگوشتو (قمری)	guguštú	گونگوشتکه، گونگوشته، گوگوشتکه، کوکوشتکه، بختکه، پختکه، تتوه
گولۍ	golə́y	گوله ، مردکی
گومارل	gomārə́l	گمارل، مقررول، مامور کول
گومارنه	gomārə́na	مقرري، ماموريت ورکول

		یا سپارل
گومبزه	gombáza	گنبده
گومبۍ	gombə́y	د گومبزې کټورى ، قبه
گونځه (گونځې)	gónja	گونجه (gúnǰa)
گوند (حزب)	gwənd	گوند (gond)
گوندې (گویا ، شاید)	gónde	گنې،گواندې، گوندې (gúnde)
گونگ(شگوم)	gungə́ṛ	شگون، پال(فال)
گونګړي	gúngṛí	چولي ، شورنخود
ګهيځ مو ښه ! (سهار مو ښه !)	gahíz-mo-x̌ə	سهار په خير
ګهيځ	gahíj	گييځ، سهار، سحر، سبا ، صبا
گيا پوهنه > بوټپوهنه	boṭpohána	
گيا خور	gayā-xór	گيا خوړونکى، ويجيتيرين
گېټۍ (گاټى)	geṭə́y	گټۍ ، گټکۍ
گيله	gılá	گله ، گېله
گيڼ (پنډوس)	gıṇ	گيند ، پنډوسکه، توپ، بال، غونډسکه

ل – l (لې ، لام)

د پښتو ابېڅې څلېرویشتم توری

كره	غږېزلیك	ناكره
لا (یا، هنوز، بلكې)	lā	لیا
لا بل سبا (لا بل گهیځ)	lā́-bəl-sabā́	سبا نه بل سبا
لا ټول (شاعر، پاړكیوال)	lāṭwál	چندي ، شایر ، شېر
لاچي	lačí	هېل
لار	lār	لیار
لاربه (لارښود، لارښووان)	lār-bá	لارښوونی، لارښوونكی، رهبر، رهنما
لاربني (لارښوونه)	lār-bánı	لارښودنه ، رهنمایي
لارغه	lārγá	وقفه، شېبه، مكث، درنگ، لارغه (lārγə)
لارغه یي	lār-γayí	وقفه یي ، شېبه ییز
لارنیو (پلیونی)	lār-níw	پسې تلونكی، پیرو
لار وركی	lār-wrə́kay	وركلاری ، لار ورك كړی
لار وهونی	lār-wahúnay	لار وهونكی ، رهزن
لاروی (پلیونی)	lārawáy	رونده، پیرو، راهرو، مرید، لاروی (lārwáy)
لاروي (پلیون)	lārawí	پیروی
لاره روده (لیكه لیاره)	lā́ra-rawdá	لار و روش ، لیار وطریقه
لار هواری	lār-hawā́ray	لار هواروونكی، لار اواروونكی، زمینه ساز
لار هواری (لار هواري)	lār-hawāráy	لار هوارونه، زمینه سازي
لارې چارې	lāre-čā́re	لارې وسیلې ، امكانات، تدابیر، بندوبست
لاریز	lāríz	لارې لارې، لیكې لیكې، رهدار
لاریون	lār-yún	مظاهره، جلوس، مارش

لاړ ، لاړو > ولاړ

لاړه (لاړې)	lā́ṛa	ناړه (ناړې) ، لیاړه (لیاړې)
لاړی	lā́ṛay	(چوب) دستك
لاړیس (دوڅرخه)	lāṛís	سایكل، بایسكل، بیك
لاس اخېسته	lās-axésta	لاس اخېستنه ، صرفنظر
لاسباړه (لاس ګټه)	lās-bāṛá	لاسمزد ، دستمزد ، حق الزحمه
لاسبری	lās-baráy	برلاسی
لاسبری (مسلط)	lās-báray	برلاسی ، لاس د پاسه
لاس پر لاس	lā́s-pər-lā́s	لاس په لاس
لاس پر نام (- نامه)	lās-pər-nā́m	لاس په نام ، لاس په نامه
لاس پوڅی	lās-pócay	لاس ښكلوونكی، چاپلوس
لاس پوڅي	lās-pocáy	لاس ښكلونه، چاپلوسي
لاسپېلې (لاسماغو)	lās-pelé	لاسبېلې، دسكلې، دستكش
لاس تېره	lās-téra	لاس تېرونه، نازونه، مسح
لاستور	Lāstawə́r	لاستوركی ، لاستي والا
لاستی (لاسته)	lā́stay	دسته
لاس څپونی	lā́s-caponay	لاسپاك ، لاسوچونی
لاسخه	lā́sxa	مالك ، ذولید
لاسرسی	lās-rasáy	دسترس، دسترسی، د دخول امكان
لاسروغبړ	lās-roγbáṛ	د لاس روغبړ، لاس وركونه، لاس وركړه
لاسكتوی	lās-katə́way	لاسلاندې، مادون، تابع
لاسلیكول	lās-lıkawə́l	لاسلیك كول، امضاء یا دسخط كول
لاسنیوه	lās-nıwá	لاس جګونه، پاتا ، فاتحه
لاسولونې	lās-wlúne	لاس مینځونې، دستشویي
لاسوند	lāswánd	لاسوندی، دستاویز، سند
لاسوهاند	lās-wahā́nd	لاسوهونكی ، مداخله ګر
لاسوهنه	lās-wahə́na	لاسمننډون، مداخله، مداخلت
لاسي	lāsí	قصدي ، مصنوعي
لاسیوی	lās-yāwáy	یووالی ، اتفاق

لامَل (کبل، توسن)	lāmál	لامِل
لانده	lāndә́	لونده، لاونده، لامده
لاندېستون	lāndestún	توشك، توشكه، نالۍ، نيالۍ، تولك، نيالي
لانگه	lā́nga	لنگه ، پيارمه (د کټ پای)
لا وړم کال	lā́-wә́ṛәm-kāl	لا ته وړم کال، لا لا وړم کال
لا وړمه شپه	lā́-wә́ṛma-špa	لا ته وړمه شپه، لا لا وړمه شپه
لا وړمه ورځ	lā́-wә́ṛma-wraj	لا ته وړمه ورځ، لا لا وړمه ورځ
لاوڼ (کاړي)	lāwә́ṇ	لاوند
لبغړی > ربغړی		
لټند (جستجوگر)	láṭәnd	لټونکی ´
لر تېرمهال	lā́-ter-mahāl	لرې ماضي، بعيده ماضي
لر ختيځ	lár-xatíj	لرې ختيځ
لرغونپال	larɣun-pā́l	لرغون خوښوونکی، قدامت پسند
لرغونپلور	larɣun-plór	عتيقه خرڅونه
لرغونپلوری	larɣun-plóray	د عتيقه څيزونو پلورنکی
لرغونپوه (لرغونپوهاند)	larɣun-póh	لرغون پېژندونکی
لرغونپوهنه	larɣun-pohә́na	لرغونپېژندنه
لرغونپوهنيز	larɣun-poh́níz	اركيالوجيكي
لرغونتوکی (لرغونتوکي)	larɣun-tók	لرغونی اثر (لرغوني اثار)
لرگبه	largbá	لرگي والا
لرگين	largín	د لرگي ، چوبي
لرليدی	lar-líday	لرې ليدونکی
لرليديز	lar-lıdíz	لرليدونکی، دورنمايی
لرمهالی (اوږدمهالی)	lar-mahā́lay	د اوږده وخت لپاره، طويل المدت
لر واټنی	lar-wāṭánay	لرې وېشتونکی، د لرې واټن (توغندی، وسله ...)
لروين	lar-wín	دوربين
لروينون	lar-wınún	تلوېزيون، تېلوېزيون، ټلوژن
لرې	lә́re	لرې، لري، ليرې؛ لر

		(کښته، کوز)
لړ (سلسله، ردیف)	laṛ	لاړ
لړلیك (لیکلړ)	laṛ-lík	فهرست ، لست ، کتار
لړېڅی	laṛıcáy	کپگیر ، کفگیر
لږ تر لږ (- ه)	lə́ğ-tər-lə́ğ	کم له کمه، کم از کم، کم سے کم، اقلاً
لږڅکې	lə́ğ-cəke	لږچکې، لږ کوټې، لکوټې
لستوڼی	lastóṇay	نستوڼی
لسگونه (په لس گونو)	las-gúna	لسونه، لس ها (په لس هاوو)
لسیزه	lasíza	لسیې، دهه، معشر (شعر)
لښتیلیك	lax̌t́-lík	جدول، گراف، چارت
لښکر	lax̌kár	پوځ ، قول اردو
لښکرکوټ	lax̌kar-kóṭ	قشله ، چوڼۍ ، گارنېزون
لښکر لېږد	lax̌kar-léğd	لښکرکشی ، لشکرکشی
لښکر ماتی	lax̌kar-mā́tay	لښکر ماتوونکی، لشکر شکن، فوج شکن
لښکري (پوځي)	lax̌karí	نظامي ، غیرملکی
لښکري بازار	lax̌karí-bāzā́r	لښکرگاه ، لشکرگاه
لښل (لېښل)	lax̌ə́l	کوچېدل، کوچ کول، لېږدل، بارول
لښوني	lax̌únay	لېښوني، بارگیر (څاروی)
لغاز	laγā́z	طنز
لغړول > رغړول		
لغښتل > رغښتل		
لکیور ستوری	lakıwár-storay	لکۍ وال ستوری
لگاوو	lagāwú	ډېر لگښتی، خراج
لگښت (لگون)	lagə́x̌t	لگت، مصرف، خرڅ، خرچ
لگښتتوکی	lagəx̌t-tókay	د لگښت توکی، استهلاکي توکی (توکي)
لگښتوال	lagəx̌t-wā́l	مصرف کوونکی، مستهلک
لگښتي	lagəx̌tí	مصرفي، استهلاکي
لل (شاهدي ویل –	ləl	لېیل

ورکول)

للونگر	lalungár	للونوونکی، خیشاوه گر
لمانځل، لمانځنه > نمانځل، نمانځنه		
لمبا	lambā́	لنبا ، لامبو (شنا)
لمبا ځی	lambājáy	د لمبا ځای ، د لمبا حوض
لمبی	lambáy	لمپه (لاټین ډوله څراغ)
لمځی> نمځی		
لمر	lmar	نمر، نور، نمیر، مېر
لمر پښتی (لمر گروهی)	lmar-pə́xtay	نورپرست، د لمر عبادت کوونکی
لمر تندره	lmar-tándra	د لمر تندر یا تندره، کسوف
لمر څرکی	lmar-crə́kay	پیتاوی ، آفتاب رخ
لمر ختن (لمرخاته)	lmar-xatán	لمر ختل
لمر ختیځ > ختیځ	xatíj	
لمر لویدیځ > لویدیځ		
لمر لوېدن (لمر پرېواته)	lmar-lwedán	لمر لوېدل
لمر مزدك	lmar-mazdák	د لمر معبد
لمرگلی (نمرگلی)	lmar-gwə́lay	مېرگل، نورپرست گل، تاپرس
لمریز (- لېږدي)	lmaríz (-leğdí)	لمریز هجري، شمسي هجري، هجري لمریز
لمکټی (دم غوزك)	ləmkaṭáy	لمغړی، لم کنډی، لم گډی، لم گوړی، لمخوکی، لم گونډی، لم چونډی
لمنځ > نمنځ	nmanj	
لمنځونه	lmanjúna	لمونځونه، مونځونه، نمنځونه
لمونځغاړی	lmunj-γā́ṛay	لمونځ گذار، لمونځ کوونکی، لمونځ کړونی
لمېساند	lmesā́nd	مسوده لیکونکی، کاپي کوونکی
لمېسل	lmesə́l	مسوده کول، کاپی کول، گره بره لیکل

لمېسه	lmésa	مسوده ، کاپی؛ دوسیه
لندول (لندېدل)	landawə́l	لمدول، لوندول (لمدېدل)
لنده (لندې)	landá	لمده (لمدې)
لنده بل	landabál	لمده بل
لندی (نهر)	landáy	لنډی
لنډ پرلنډ (لنډگنډ، په لنډو)	lánḍ-pər-lánḍ	لنډ په لنډ (- ه)
لنډ پېری (لنډ پړاوی)	lanḍ-péray	لنډ دوره یی، لنډ مرحله یي
لنډ گروهی	lanḍ-gróhay	لنډ نظری، متعصب (مذهبی)
لنډ گروهي	lanḍ-grohí	لنډ نظري ، تعصب
لنډ لیدی (لنډ وینی)	lanḍ-líday	لنډ لیدونکی
لنډ منگی	lanḍ-mángay	لنډ عمری
لنډ مهالی	lanḍ-mahā́lay	د لنډ مهال لپاره، قصیرالمدت، کوتاه مدت
لنډ واټنی (کوتاه برد)	lanḍ-wāṭánay	د لنډ واټن (توغندی، وسله ...)
لنډه غر (غرغره یي)	lanḍa-γə́r	لنډهر، بېباکه، اوباش، ماجراجو، ډانگیي
لنډیس (فلوس)	lanḍís	چمبړخیال
لنگواله (لنگتون، لنگون)	lang-wā́la	زېږونه ، ولادت
لنگون خوږ (درد زه)	langun-xwə́ğ	د لنگوال خوږ یا درد
لو (لوهه)	lo	لوه ، اشتها
لوایي (وایي)	lwā́yí	رون گهیځ ، سپېده داغ
لوبځی (لوبونی)	lobcáy	د لوبو سامان
لوبډله	lob-ḍála	سپورتي ډله
لوبغالی	lob-γā́lay	ستودیم ، ستېډیم
لوبیځ (ننداریځ)	lobíj	ستیج ، صحنه
لوټتالا (لوټ تالان، چورتالان)	lúṭ-tālā́	چورچپاو ، چورچپاول
لوټمیر	luṭ-mír	د تالانگرو مشر
لوچۍ	lučə́y	غوړ چپاتی ، پېلغوږ
لوڅ	luc	لڅ
لوڅکه (نانځکه)	lucáka	گوډۍ، لوڅکۍ، اوکۍ

لوڅې پوڅې	lóce-póce	عذر زاري ، چاپلوسي
لوراند	lawrā́nd	د ډېر لور خاوند ، ډېر مهربان
لور پر لور (لورالور)	lór-pər-lór	لور په لور
لورښود	lor-ǩód	لوری ښوونکی، رهنمود
لورل (لورول)	lawrə́l	لورېیل، روادار لرل، پېرزو کول
لوری (لورې)	lóray	لور ، لوری (lórəy)
لورین	lawrín	مهربان ، زړه سواند
لوړاوی	Ĺwāṛāwáy	تجلیل ، بزرگداشت
لوړ پوړیز	lwaṛ-poṛíz	
لوړتیاپال (- پالنه)	lwaṛtyā-pā́l	لوړتیا خوښوونکی یا غوښتونکی
لوړتیایي	lwaṛtyāyí	ارتقایي
لوړل	loṛə́l	لوړه کول، سوگند کول یا خوړل
لوړ لیك	loṛ-lík	سوگند لیك، سوگند نامه
لوړه (قسم)	lóṛa	لوړه (lwára)
لوست (درس ، قرائت)	lwast	لوست (lost قی)
لوستل	lwastə́l	لوستل (lostəl)
لوستلیکی	lwast-lıkáy	لوللیکی، د لوست کتاب، درسی کتاب، ټکسبوک
لوستی	lwástay	باسواده ، تعلیم یافته
لوښه (عادت ، خصلت)	lóǩa	لوښه (lóxə)
لوښي ولن	loǩı-wlán	لوښي مینځونکی
لوښیز	loǩíz	لوښه ییز، خصلتي، عادتي
لوغۍ	loγə́y	غوالوشه، غوالوشې، غواولشې
لولاند	lwalā́nd	لکچرر، لکچر ورکوونکی
لولانه	lwalā́na	لکچر
لولکۍ (پروانهٔ گل) > کوکۍ		
لومبړ (سپېرلم)	lumbáṛ	سپلم، گیدړ

لومړی (ړومبی)	lumṛáy	لمړی، لومبړ، لومبړی
لومړی > ړومبی (شنبه)		
لومني (لويي)	lomaní	خود بيني، تکبر
لوند مېچ	lund-méč	لنده بل مېچ، د لنده بل مقياس
لونل (نثارول)	lunə́l	لونودل، نولل، نوستل (پېښور)
لو وچه	lo-wə́ča	لويه وچه ، براعظم
لو ورځ (محشر)	ló-wraj	ورځلوی ، لويه ورځ
لووی	ló-way	گواه ، شاهد
لوهه ښه !	lóha-x̌á!	ښه اشتها !
لوۍ	láwəy	دلوگري مزدوري يا اجوره
لوی > لوگر ، لوگری	logár	
لوی پوړيز (جگپوړی)	loy-pawṛíz	لوړ پوړيز ، لوړ رتبه
لوېديځ (غرب ، مغرب)	lwedíj	لويديز (غربی)
لوېديځوال (لويديځی)	lwɪdɪj-wā́l	لويديزوال
لويست، لوېشت > ولېشت		
لويناب	loy-nā́b	والي ، گورنر
له آره	lə-ā́ra	د آره، اصلاً، په اصل کې
له بده مرغه	lə-báda-mərγa	د بده مرغه ، د بد قسمه
له تا څخه		د تاڅه، تانه...
له توغه وتل	lə-twáγa-watəl	له عهدې وتل
له – څخه	lə-caxá	د خوا – لخوا
له خوا	lə-xwā	
له دې لامله	lə-dé-lāmála	له دی امله، د دې امله
له دې وروسته	lə-de-wrústa	وروسته له دې، د دې وروسته
له – راهيسې	lə-rāhíse	د - راهيسې، د - را په دېخوا
له – سره	lə-sará	د - سره
له سره (له پيله ، بېخي)	lə-sára	د سره
له ښه مرغه	lə-x̌ə́-mərγa	د ښه مرغه، د ښه قسمه
له مخې (يو مخيز)	lə-mə́xe	د مخې
له منځه تلل (- ورکل)	lə-manja-tlə́l	د منځه تلل

له – وروسته	lə-wrústa	د - وروسته
له یوې مخې (له یوه مخه)	lə-yawé-məxe	د یوې مخې
لیار (- ه) (طریقه، روش)	lyār	طریقه ، روش
لیارولېله	lyār-o-léla	راه و روش ، سبك و روش
لی پر لی	láy-pər-láy	لی په لی
لېخ (لېخې)	lec	لېخه ، لبچ (سترگ خوږ)
لېخی	lécay	لېچی ، بازو
لېخۍ (نانغښتی لوله وړی)	lecə́y	
لید توگه	lıd-tóga	د نظر ډول، طرز نظر، دیدگاه
لید ټکی	lıd-ṭə́kay	نقطه نظر ، دیدگاه
لید گوټ	lıd-gwə́ṭ	د لید زاویه
لید مېچ	lıd-méč	د لید (دید) مقیاس
لیده کاته	lıdə́-kā́tə	لیدنه کتنه، ملاقات (دیدار، دیدوادید)
لېړپاك (لېړونی)	leṛ-pā́k	د کوشني د لېړو پاکولو ځپونی
لېږد پېر	leǧd-pér	انتقالی یا عبوری پړاو ، لنډ مهالپېر
لېږد چارې	leǧd-čā́re	حمل ونقل، ترانسپورټ و ترانسپورټي چارې
لېږند ونالېږند	léǧənd-o-nā-léǧənd	منقول وغیرمنقول، متعدي ولازمي
لېږندويي	leǧəndoyí	حمل ونقل، ترانسپورتگ
لېشه (نېش)	lešá	لشه ، لیاشه
لیکلار (لیکنی سبك)	lık-lā́r	لیکدود (املاء)
لیکلړ (لړلیك)	lık-láṛ	لست ، فهرست
لیك لوست	lık-lwást	لیك ولوست ، سواد
لیك لیکاني	lík-lıkāní	ارسال ومرسول، مکاتبه، خط وخط روي
لیکننبه	lık-náx̌a	لیکنخښه (نقطه گذاری)
لیکنه (مقاله)	lıkə́na	لیك (نامه ، مکتوب)
لیکنی	lıkanáy	لیکلی ، تحریری

لیکی	lıkáy	کتاب
لیکي پوهه	lıkı-póha	کتابپوهنه، کتاب پېژندنه، ببلوگرافي
لیکیتون (کتابتون)	lıkı-tún	کتابخانه ، کتابخونه
لېوال	lewā́l	علاقمند
لېوالتیا	lewāltyā́	دلچسبي ، علاقمندي
لیول (هخول)	layáwəl	تشویقول
لېیل (شاهدي ویل) > لل		

م – m (مې ، میم)

د پښتو ابېڅې پېنځوېشتم توری

کره	غرېزلیك	ناکره
ما ته	mā́ta	وما ته، وما، ما له، ما لره (شاعرانه)
ماجت > مزدك		
ماچې	māčé	مېچه، میانچې، مایچې، سیمیان، مکروني
مارل > گومارل		
مازیگر	māzıgár	مازدیگر
مازیگرنۍ	māzıgaranə́y	د مازیگر مېلمستیا ، عصریه
ماسختن	māsxotán	ماخستن
ما سره > له ما سره		
ماشه (لیندکۍ)	māšá	ماشۍ
ماښام	māx̌ā́m	الماښام ، نماښام
ماښامنۍ	māx̌āmanə́y	د ماښام ډوډۍ، (ماښامنۍ خپرونه ...)
ما غوندې > زما غوندې		
ما کره > زما کره	zmā kára	

مال، ما ول > ما ویل	mā wayə́l	
مالګڼی	māl-gəṇáy	مالګانی ، مالګنی
مالګین	mālgín	د مالګې کان، د مالګي کان، د مالګې درنګ، د مالګی معدن ؛ مالګن
مانا	mānā́	معنا ، معنی، تعبیر (خوب)
مانا بلون	mānā-balún	د مانا تداعی، تداعی المعنی
مانا پوهنه	mānā-pohə́na	معنا پوهنه ، علم المعانی
مانا توکی	mānā-tókay	مانیز توکی، معنایي عنصر، معنوي عنصر
مانا ونج	mānā-wánǰ	مانیز بدلون، معنوي بدلون
مانوېز (مانوېزونه)	mān-wéz	مانا ونجی ویی، سېمانتېزم
ماني	mānī́	مامي، مانۍ، مواني، ماماني، د ماما ماینه
مانیز	mānī́z	معنایي ، معنوي
ماڼه (ماڼې)	māṇá	ماڼی، ماڼۍ، ګېلې ماڼې (ګله و شکوه)
ماین پاک	māyn-pā́k	ماین پاکوونکی، ماینروب
ماین شنډی	māyn-šanḍáy	ماین شنډونه یا خنثی کونه
ماین شنډی	māyn-šánḍay	ماین شنډوونکی یا خنثی کوونکی
ماینه، ماندینه > مېرمن		
مته	máta	خوګ ، بدځناور
متیازاړی	mətyāzā́ṛay	د متیازو لار، بولي مجرا
متیازنۍ	mətyāzanə́y	د متیازو پات، شاشداني
مټ (مټونه)	məṭ	مټه (مټې)
مټکی	məṭkáy	مټ تړ، مټ تړونی، بازو بند
مټه (مټې)	mə́ṭa	ستن (ستون)؛ قوه (مټېې)
مچرۍ	məčərə́y	د مچ وماشي د مخنیوي جالۍ، پشه خانه
مچشړ (مچوژی)	məč-šā́ṛ	مچشړونی، مچینګ،

		مچوژونی
مچکه (ښکل، خولګۍ)	mačə́ka	موچه، موچې، مچه، مچې، چپه
مچنوغزه	mačənóγza	مچینوغزه، مچلوغزه، مچوغنه، مچوغزه
مچوړې	mačóṛe	بچوړې، سلتراج لرونکې ښځینه جرابې، برزو، زېر پتلوني
مځکه > ځمکه		
مخامخول (- بدل)	məxāməxawə́l	مخامخ کول (- کېدل) ´
مخپټی	məx-pəṭáy	پټمخي، مخپټونه، روپوشی
مخپټی (مخپټې)	məx-pə́ṭay	پټ مخی
مخ پر سیوري > سیورلن		
مخ پر وړاندې	məx-pər-wṛā́nde	مخ په وړاندې
مختوري	məx-tórı	مختورني، تورمخیتوب
مختوری (تورمخی، مختورن)	məx-tóray	مختورنی
مخ ځپونی	mə́x-capṇay	مخوچونی، رومال، روی پاك، مخپاك
مخزېږدي	məx-zeğdí	مخزېږیز، قبل المیلاد (- ي)
مخسور (مخسوری)	məx-súr	سورمخی ، سرخرو
مخسوری	məx-suráy	مخسوري ، سرخرویي
مخکښته	məx-kx̌áta	مخکته ، مخ ښکته
مخکې	mə́xke	مخکښ، مخکښې، مخکي
مخ ګڼه	məx-gáṇa	د مخ شمېره، د صفحې شماره
مخلید	məx-líd	پیش منظر، مخ ځمکه
مخه ښه !	məxā-x̌á	پرمخه ښه، په مخه ښه، خدای په اماني
مخۍ	məxə́y	بدلګرې نجلۍ یا ښځه ؛ سیاله
مخینه	məxıná	مخکینه، سابقه، پیشینه
مخینه وال	məxına-wā́l	د مخینې خښتن، سابقه دار

مخینی	məxınáy	مخکینی
مخیونی	məx-yúnay	مختلونی، پرمختلونی، پرمختلی، مترقي، ترقي پسند
مرجونا (غوپور)	marjuṇā́	مرجیوڼ ، د مرغلرو پلټونکی، غواص
مردك ، مردکی > گولۍ	goláy	
مرستلیکی	mrast-lıkáy	مرستیال کتاب، درسي ممد (کتاب)
مرستیال سیند	mrastyāl-sínd	ثېرمه سیند ، د سیند مرستیال
مرستین (مرستیال وزیر)	mrastín	د وزیر مرستیال، معین
مرغړی	Marγəṛáy	غدود
مرغلره	mərγalə́ra	ملغلره، مروارید
مرغومی	marγúmay	ورغومی، اورغومی، سېرلی، ثېرلی، رغوس، جدي
مرغېړی (عضله)	mərγeṛáy	مرخېړی (خرېړی، سمارق)
مرگاني (مرگونی)	margāní	مرکندي، مرگي حال، مرگیال؛ وژونکی (کشنده)
مرڼۍ (غدکه)	maraṇə́y	خرقه ،کباړۍ (قبا)
مروړه (لته کش تفنگ)	maroṛá	مرړۍ
مرۍ خوږ	marə́y-xwə́ğ	د ستوني درد
مرۍ خوږی (ستوني خوږ)	marə́y-xwə́ğay	د ستوني په درد اخته، گلون درد
مرېله (څخړه)	maréla	ماره ، ولجه ، غنیمت
مرېیل (کنگالول)	mareyə́l	نمرېیل، اوبه تېرول، او کشول
مریین پاړکی	mrayín-pāṛkay	د مریيانو طبقه
مریینپېر	mrayín-per	د غلامۍ دوره، د برده گۍ فورماسیون
مرییواله (مریینه)	mrayı-wā́la	مرییتوب، غلامي، برده گی، د مرییتوب فورماسیون
مړخندی	məṛ-xandáy	پسخند ، پوزخند

مړ خوږی	məṛ-xwə́ğay	په نري رنځ اخته، سل (مسلول)
مړزګه (درنګه)	mṛə́zga	د مړي جسد ، لاش (نعش)
مړزګه خور (درنګه خور)	mṛəzga-xór	لاشخور
مړغندی	məṛγəndə́y	توپير ، اختلاف ، نفاق
مړل	mṛəl	مړ کېدل
مړواکی	məṛ-wā́kay	د مړي وصي
مړولاند	məṛ-wlā́nd	مړ مينځونکی، مرده شوی
مړولن	məṛ-wlán	مړي مينځنه ، مرده شويي
مړولنځ	məṛ-wlánj	د مړي مينځلو ځای
مړوند	maṛ-wánd	مړمند
مړه خوږ (مړهکه)	məṛa-xwə́ğ	نری رنځ، مړ خوږي، مړېکه، سل
مړيځی	məṛı-jáy	مړينځونه ، مرده خانه
مړېستون (مقبره)	maṛı-stún	مړستون (قبر)، هديره (حضيره)
مړينشمېر	mṛın-šmér	د مړو احصائيه، د وفياتو احصائيه
مزدك	mazdak	مزګت، نمزدك، د عبادت ځای، مسجد ، معبد
مزری > زمری		
مزل > تګ ، يون	tag	
مږل (منبل)	məğə́l	موږل، موښل، موښتل، منښتل (mxətəl) ، مګل
مږور > ناور		
مږوی	məğ-wáy	موږی ، موګی
مستې (ماسته)	masté	پی
مسکا> موسکا		
مسکينه > نسکينه		
مسل (مسېدل)	masə́l	مسکېدل، موسکېدل، موسکا کول
مشرتوب (مشرتيا ، مشري)	məšər-tób	مشرتابه (د مشرتابې)
مشليکی	məš-lıkáy	کتابګوتی، جېبي کتاب

منبوکه	max̌úka	مشوکه ، مخوکه
ملاتړی	mlā-táṛay	ملاتړ کوونکی
ملاوستنی	mlā-wastə́nay	ملابند ، ملا پټی، کمربند ، ملاستو (کمربند لته یی)
ملل	m(a)ləl	ملولل، ملودل، لپړل (په لوبډله کې یو له بله مله کېدل او اړوند چار)
مله غونډله	mlá-γwə́nḍla	ملتیایي جمله، فرعي جمله
ممیز (وځکې)	mamíz	مویز، مییز ، ممیزي
منجره (مونګره، خوغاړه، غوړوکی)	manǰará	(ناغوړېدلې) غوټی، بنجره
منځ	manj	مینځ ، میانځ
منځاله، منځوله > ځاله		
منځپانګه	manj-pā́nga	محتوا ، درونمایه
منځپېرې ټاکنې(امرنې)	manj-pére ṭākə́ne	ځېرمه یا فرعي انتخابات بای الکشن
منځپېښې غونډله	manj-péx̌e-γwəndla	معترضه غونډله (جمله)
منځتاړی	manj-tā́ṛay	منځوندی، میانوند ، انفېکس
منځټکی	manj-ṭə́kay	منځنی ټکی، مرکزي ټکی، مرکزي نقطه
منځدریځی (منځلاری)	manj-daríjay	نرم دریځی (میانه رو)
منځغری (دره ، ناو)	manj-γə́ray	نره (nára) ، سردره
منځغکي	manjγə́kı	مغزیات ، زنګي ، مندکې
منځګړی	manj-gə́ṛay	مینځګړی
منځمنګی	manj-mángay	د منځني عمر ځښتن، میانه سال
منځمنګي	manj-mangí	د عمر اوسط
منځمهالی (پېر، حکومت)	manj-mahā́lay	عبوري یا انتقالي (دوره، حکومت ...)
منځنی ختیځ	manjənáy-xatıj	منځنی ختیز، شرق وسطا ، خاور میانه
منځواله تودوخه	manj-wā́la-	مرکزي تودوخه، مرکز ګرمي

	tawdóxa	
منځواټنی	manj-wāṭanáy	د منځني واټن (توغندی، وسله)، میان برد
منځونی	manj-wə́nay	د منځنۍ ونې والا، منځ قدی، میانه قد
منځوی (منځومی)	manjwáy	مینځوی ، (- ورور)
منځه (گوته)	mánja	منځالۍ
منځۍ	manjə́y	منځی ، مرکز
منځیز (منځوال)	manjíz	مرکزی
مندانو (ونی)	məndāṇú	منداړو (چرخك دوغ زدن)
مندته	məndə́ta	زردالو ، خوبانۍ
منښته	manə́x̌ta	تصویب ؛ اعتراف
منگاښه (ښاخۍ)	mangā́x̌a	دری خلې
منگړیته (ټېپر)	mangṛíta	شلغم، گنگلو ، ثکپانی
منندوی	manəndóy	ممنون،شاکر، مشکور
منی (مطیع)	manáy	منونکی ، منونی
منی (منېل)	mə́nay	خزان
منه غونې	maṇa-γúne	مڼه غونی، زار زنگۍ، کاکوړه، پرپانو
موټانه (دستگیر قلبه وغیره)	muṭā́na	موټیانه، موټی، موټې، نینوی
موخۍ	moxə́y	کیسۍ ، چیستان، معما
مورچل (مورچه)	morčál	سنگر
مور روی	mor-rə́way	تیخور ، تیخوری
مور زېږ	mor-zéğ	میریزی، مورنی ورور، اخیافي ورور
مورینگه (مورنیوه)	moríngа	مورینه
موږ	muğ	موږه، مونږه، مونږه، مونگ، مونگه
موږك	muğák	مږك ، منگك
موږك جړ	muğak-jáṛ	مږك زهر ، سم الفار
موسکا	moskā́	مسکا

مهالنی (مهالیز)	mahālanáy	وختیز، زماني،موقت، موقوته ،موقتي، موسمي
مهالنۍ	mahālanə́y	هغه خپرونه چې پر یوه ټاکلي مهالپېر خپرېږي (جریده، مجله...)
مهینه	mahıná	میینه (کښت)
میاشت	myāšt	میاست ، میاشته
میاشتنی	myāštənáy	میاشتینی ، میاشتیز
میاشتنۍ	myāštənáy	میاشتینۍ، میاشتیزه (خپرونه)
مېچپوهنه	meč-pohə́na	شمېرپوهنه (ریاضي، حساب)
میرخی (میرخن، دښن، دښمن)	mırcáy	مرخی، میرخمن، دښنه
میرمچۍ	mır-məčə́y	د شاتو د مچیو ملکه
مینه	mayə́na	عاشقه ، معشوقه، دلبر
مینه وال (لېوال)	mına-wā́l	مینوال ، علاقمند
میوه یي (خولخوندي)	mewayí	د مېوې اړوند ، مېوه لرونکی، مېوه دار
مېړانه	meṛā́na	مړانه، مردي، ځوانمردي، شهامت
مېړنی	meṛanáy	مړنی، مېړه، ځوانمرده با شهامت
مېړوښه (ژګه)	meṛóxa	مړوښه
مېږتون (ښرغلی)	meğatún	د مېږیو ځاله، د مېګیو جاله، مېږۍ
مېږی (مېږي)	meğáy	مېږی ، مېږتون (مېږتانه)
مېشت (استوګن)	mešt	میشت ،ساکن، مقیم
مېشتوړ	mešt-wáṛ	د مېشتېدو وړ، اسکان وړ، سکونت وړ
مېشتځای (استوګنځی)	mešt-jā̄y	مېشتی، د استوګنې ځای، د سکونت ځای ؛ مقر

مېشتيا (سکونت، اسکان)	meštyā	ميشتيا ، مېشتوب، مېشتېدنه، مېشتن
مېشتېدل (- ول)	meštedə́l	اوسېدل، استوګنېدل، ځاى پرځاى کېدل، سکونت اختيارول
مېلمځى	melma-jáy	کوشنى مېلمستون، حجره، اوجره، بېټك
مينځل (ولل)	mınjə́l	وينځل ، يينځل
مينځه	mínja	وينځه، يينځه، مينځرکه (کنيزك)
ميندل > موندل ، مومل		
مينده > يېنده (ځاروى)		
مينېدل	mayənedə́l	مين کېدل ، عاشق کېدل

ن – n (نې ، نون)

د پښتو ابېځې شپږويشتم توری چې زياتره يې تر (ب) او (م) مخکې وروسته او لږو ډېر تر (د) لـه مخه وينګ پر (م) اوړي، تر (ګ) له مخه بيا څه نا څه هسې سرباري کېږي او کله هم په تړلې څپه کې ورپسې (د) غورځي ، بې له دې چې دغه ببلابېل بدلونونه مورفو ـ فونيميکي ارزښت ولري،لکه پـه (درونـد ، درمند ...) کې ، پـه چمند ، ارمانـد کې يې زياتون بيايوه سرچپه پېښنه ده. همداسې يې لـه «ل» سره بدلون، لکه : لمونځ ، لمسى، لمر، غليم ، غلمينه... . پر (ڼ) يې د اوښتن بېلګې هم شته (زيـار: غرپوهنه).

کره	غرېزليك	ناکره
نابانډى	nā-bā́nday	مخالف، ناموافق
نابانډي	nā-bāndí	مخالفت، تخلف
نا باورى (ناويسا)	nā-bāwáray	بې باوره، بې اعتماده، بې اعتباره، ناموثق
نابېرى	nā-babáray	يو ناڅاپي، تصادفي،

		اتفاقي
نابري	nā-babarí	یو ناڅاپیوالی ، تصادف
ناپامی	nā-pā́may	بې پامه، بې توجه، بې احتیاطه، سرسري، سطحي
ناپامي	nā-pāmí	بې پامي ، بې احتیاطي
ناپوهنیز	nā-pohəníz	ناعلمي، غیرعلمی
نا پاسلی	nā-pā́slay	نا شکره ، نا سپاسه
نا پایند (ناپایښته)	nā-pā́yənd	نا پاتند ، بې دوامه، ناپایدار
نا پړ (ناگرم)	nā-pə́ṛ	نا ملامته
نا پل	nā-pə́l	ناپلی، ناروا ، نامشروع، حرام، غیرمجاز
نا پنځیز	nā-pənjíz	ناطبیعي ، غیرطبیعي
نا پوځي	nā-pawzí	غیرپوځي، غیرنظامي، ملکي
نا پېژندوی (- ه)	nā-pežandóy	ناپېژندلی ، ناشنا
نا پېیلی	nā-peyə́lay	ناتړلی، بې پلوه، غیروابسته
ناجوت (ناڅرگند)	nā-ǰawát	نامعلوم، مبهم، مجهول؛ نامثبت، منفی
ناچاپ	nā-čā́p	ناچاپ شوی ، غیرمطبوع
ناچار	nā-čā́r	ناڅار، مجبور، ناگزیر
ناچاري	nā-čārí	ناڅاري، مجبوري، مجبوریت
ناځوان (نامړه)	nā-jwā́n	ناځوانمرده، نامرده
ناځواني	nā-jwāní	ناځوانمردي، نه مېړانه
ناخوال	nā-xwā́l	پرېشان، زړه خوړینی
ناخوښی	nā-xwáx̌ay	ناراضی
ناخوښي	nā-xwax̌í	نه رضایت، عدم رضایت
ناخوندي	nā-xwandí	نامحفوظ، نامصوون، غیرمصوون
ناخوندیینه	nā-xwandıyə́na	نامصوونیت، غیرمصوون
نا درملی	nā-darmálay	بې درمله، بې علاجه، نه

		رغبېدونکی، صعب العلاج
نادوده (ناخواله ...)	nā-dóda	بې دوده، بېقاعده؛ بې رواجه، غیرعادي (نادودې)
نارسی	nā-rasáy	نه رسېدنه، نه دسترس، عدم دسترسي
نارسی	nā-rásay	نارسېدلی، نه رسېدونکی، نارس، نارسا، خام
نا روزلی	Nārozə́lay	نالوستی، بې تربیه
ناروږد (- ی)	nārúǧd	نامعتاد، ناموخته، غیرعادي، غیرمعتاد
ناروغتیایي	nā-roγtyāyí	ناصحي، غیرصحي
ناړوند	nāṛwánd	نامربوط، بې ارتباط، بې اړیکي
ناړه > لاړه		
ناړې (وادي، بدرفت)	nāṛə́y	نره، ایراو، زاو
ناړیك (ناګویه)	nāṛík	ناقلبه یي (غویي)
ناړین	nāṛín	نااړین، بې اړتیا، ناضروري، غیرضروري
نازغموړ (نازغمی)	nā-zγam-wáṛ	د نه زغم وړ، زغم نه منونکی
نازمین (نازولی)	nāz-mín	نازبین، نیازبین، نازدانه
نازوکړی	nāzókṛay	نازېږېدلی
ناس (نسوار)	nās	نصوار
ناستخونه	nāst-xúna	د ناستې کوټه، د مېلمنو خونه، سالون
ناستوګن (نامېشت)	nāstogán	نااستوګن، کډوال، غیرمقیم
ناسته پاسته (ناسته ولاړه)	nā́sta-pā́sta	ناستوګنه، ناستی کېناستی
ناسوب	nā-swáb	غیرحاضر، غایب، پشي شا
ناسوبتیا	nā-swab-tyā́	غیرحاضري، غیابت
ناسولیز	nā-solíz	نامعقول، غیرمنطقي
ناسهند (ناسهی)	nā-sáhənd	نه هضمېدونکی، غیرقابل هضم
ناسیده	nā-sıdá	نا مستقیم، غیرمستقیم

ناشنونی	nā-šanúnay	نه شنل کېدونکی، ناتجزیه کېدونکی، نه تحلیلیدونکی
ناشونی	nāšúnay	ناکېدونی ، ناممکن
ناښ (نابنونه)	nāx̌	مخامخ غابن ، انیاب
ناغ (لویي)	nāγ	دماغ ، تکبر
ناغوره	nā-γwára	ناپسند، ناپسندیده، ناگواره
ناغېړی	nā-γéṛay	اسانخوښی ، سهل انگار
ناغېړي	nā-γeṛí	اهمال ، سهل انگاري
ناکره	nā-kará	نامعیاری، ناسم
ناگروهن	nā-grohán	بې عقیدې، دهري
نالاسرسی	nā-lāsrásay	بې دسترسه
نالاسی (نا لاسوهلی)	nā-lā́say	نا لاسکړی ، نادستخورده
نالوستوړ	nā-lwast-wáṛ	نه لوستل کېدونکی، ناخوانا
نالوستی (نالیك لوستی)	nā-lwástay	بې زده کړې، بې لیك لوسته، بېسواده
نالوستي (نالیك لوستي)	nā-lwastí	بې تعلیمي ، بېسوادي
نالېږند	nā-léǧənd	نامنقول، غیرمنقول؛ نامتعدي، لازمی (فعل)
نامېرلی	nā-merə́lay	ناټاکلی ، نامنتخب
نانځکه (ناوکۍ)	nānjə́ka	نینځکه ، گوډۍ
نانډرې (نانډرۍ)	nāndré	کترې، ایرې
نانډوله	nānḍwála	ناموزون، نامتوازن، ناموزونه، ناسازه (خبره)
نانغتان (نانغوړۍ)	nānγətā́n	نانغوړونکی، تورغوړۍ، ناشنو، بازیگوش
ناوډلی (ناوډۍ)	nāwoḍə́lay	نااودلی، بې اوډه، بې اوډون، بې ترتیبه، بې نظمه
ناولسي	nā-wələsí	نا ملي ، غیرملي
ناوېشوړ	nā-weš-wáṛ	نه وېشل کېدونکی، نه تجزیه کېدونکی، (تجزیه ناپذیر)

ناوې - ودگرى (ناوې - ناوك)	nā́we-wadgə́ray	ناوې او زوم
نجل	nǰəl	جل، ورکړې نجلۍ، په نامه شوې نجلۍ، کوژده شوې نجلۍ، نامزده
نجلتوب	njəl-tób	د نامزدۍ دوره؛ بکره والى، بکارت
نجلۍ (نجونې)	nǰələ́y	انجلۍ، جلۍ، جنۍ، جينۍ، (انجونې، جونه، جينکيانې)
نڅاګر	nacā-gár	نڅى، نڅېدونکى، ګډېدونکى
نڅاګري	nacā-garí	بازيګري، بازينګري، رقاصي
نڅل (نڅېدل)	nacə́l	ناڅل، ناخ کول، ګډا کول، نڅا کول
نڅوړ (- ل ، - ېدل)	nacór	نچوړ ، فشرده
نرسوى > نمرسوى، لمر سوى		
نرښځى	nar-x̌əjáy	نرښځك، نرښځوکى، نرګت، نرګتى، هجړا
نرغون > لرغون	larγún	
نرمچ	nar-mə́č	خرمچ ، خرمګس
نرواکي (پلرواکي)	nar-wākí	نارينه واکي، مردسالاري
نرى باران > پسته وور		
نرينه (مذکر)	narıná	نارينه ، مذکر
نرينه نوږى	narıná-nóǧay	نارينه جنس ، مذکر جنس
نړۍ پنځى	naṛə́y-pə́njay	نړۍ پنځوونکى يا پيداکوونکى، د دنيا خالق
نړيخور	naṛəy-xór	نړۍ خور، نړۍ خوړونکى، جهانخوار
نړۍ سراسر	naṛəy-sarāsár	ټول نړۍ ييز ، جهانشمول
نړيواك	naṛəy-wā́k	د نړۍ واکمن، جهانبان
نړيواکي	naṛəy-wākí	د نړۍ واکمنى ، جهانباني

نړیواله	naṛəy-wā́la	نړیولي، انټرنېشنلېزم، بین المللیت
نړیواله بنسټه (د نړیوالې بنسټي سازمان)	naṛəywā́la-baxə́na	نړیواله بخښنه (د نړیوالې بنسټي ټولنه)
نژادپال (توکمپال)	nežād-pā́l	نژاد پالونکی ، نژاد پرست
نژادپالنه (توکمپالنه)	nežād-pālə́na	نژاد پرستي
نژادپوهنه > توکمپوهنه		
نژادي > توکمیز		
نژدې	nəždé	نېږدې، نږدې، نيژدې، نیږدې
نژدې پر نژدې	nəždé-pər-neždé	نژدې په نژدې
نژدې ختیځ	neždé-xatıj	نژدې ختیز
نږل > نوږل		
نږی > نوږی		
نس بهی (نس ناسته)	nas-baháy	نس بهېدنه ، اسهال
نستوڼی > لستوڼی	lastóṇay	
نسواند	nas-wānd	نسو، نسور، گېډو، گېډور، خېټو، خېټور...
نشتمن (نېستمن)	nəšt-mán	بې شتو ، خوار ، غریب
نښه	náxa	نخښه
نغوته	nγóta	نغوتنه ، نغوژه ، اشاره
نکریزې	nakríze	نوکرئي ، نکرئې
نگښی	ngaxáy	نوښخ ، چنگك (ماهي ...)
نمړی (لقمه ، طعام)	nmaṛə́y	لمړی، نوړی، گوله، کپ
نمنځ (عبادت ، احترام)	nmanj	پرستش ، نیایش
نمنځچار (عابد ، زاهد)	nmānj-čā́r	نمنځونی، نمانځونی، پرهېزگار
نندارمه (ډرامه)	nəndārmá	ننداریك ، نمایشنامه
نندارېځ (لوبېځ)	nəndāríj	ستېج ، د ننداري صحنه
نندارېز	nəndāríz	د ننداري اړوند ، د ننداري وړ، ننداره يي، تماشايي، نمايشي

ننداریېل	nəndāreyə́l	تمثیلول
ننکۍ	nənakə́y	نونکی، بخار ډوله ورېږ دانې
ننګېرل (نګېرل)	nangérəl	احساسول ، محسوسول
ننوتوځ	nənawatúj	ننوتوځی ، مدخل ، دخول
نواندی	naw-ánday	د نوي اند خاوند ، نو اندیش
نواندي	naw-andí	نوی تفکر، نو اندېشي
نو بنسټی	naw-bənsə́ṭay	نوی بنسټ ایښوول شوی، نو بنیان، جدید التاسیس
نو پال	naw-pā́l	نوی خوښوونکی ، نوګرا
نوخول	nuxawə́l	پر اشتها راوستل
نوري ، نورکي > نمري		
نوړ (د جوړ ضد)	noṛ	نړېدلی، ړنګ، وران، ناجوړ
نوږ (نږه)	noğ	ناږه ، نګه
نوږل (پرنجېدل)	nuğə́l	نږل ، نوزل ، ترچل
نوږول (- یدل)	noğawə́l	نږه کول، سوچه کول، خالصول
نوږ و نږه (ډېر سوچه)	nóğ-o-nağá	ناب وخالص
نوږی	nuğáy	نږی، پرنجی، عطسه، ترچ، ترچه، ترچی، پرنجی، پرنجېدا ...
نوږی	núğay	نوږی (nóğay) ، جنس
نوږیز	nuğíz	جنسي ، سېکسوال
نوښت (نوچار)	nawə́x̌t	نویوالی، ابتکار، جدت (پېښور) ، نوګرایی
نوښتګر (نوچاری)	nawəx̌t-gár	مبتکر ، نوګرا
نوښتګرانه	nawəx̌t-garāná	نوګرایانه ، مبتکرانه
نول	nol	لیاره، طریقه، روش، روال
نول	nul	غم، وير، اندوه
نولس	nú-las	نونس
نولسم	nulasə́m	نونسم
نومځری	num-jə́ray	ضمیر (ګرامر)
نومړی (نامزد ، نامبرده)	numə́ṛay	نوموړی
نومونپوهنه	numawən-	نومونپوهه، د اصطلاحاتو

	pohə́na	علم، ترمینالوجي
نوموركی (وركنومی)	num-wrə́kay	بېنوم ، گمنام
نوموړی (نوماند ، نومور)	numawə́ṛay	نومړی، نوموړی (num-wəray)
نوم ونوملی	núm-o-numawə́lay	اسم ومسما
نومونه (نومونې)	numawə́na	اصطلاح (علمي)، ټرم (ټرمونه)
نومهالی	num-mahā́lay	وسمهالی ، معاصر
نومېرل	numerə́l	تشخیصول، جوتول
نومیرنه	numerə́na	تشخیص، جوتتیا
نومیز (نوموال)	numíz	نوم اړوند ، اسمي
نوېز	nawéz	نوی رغېدلی ویی، نوی رغولی لغت، نیولوجېزم
نوی نړۍ اوډ	nə́way-naṛə́y-ód	نوی نړیوال نظم، نوی جهانی نظم
نوېواله (نوپالنه)	nəwɪ-wā́la	نوواله، عصریت، مودرنېزم
نوي یم	nawɪ-yə́m	نویم
نه	nəh	نهه
نه	na	یه ، نه (nə)
نهم	nəhə́m	نم
نه نوي	nə́h-nawɪ	ننوي
نه ولاړ	nə́-wlāṛ	ونه ولاړ، نه ولاړی، لانړو، لاړ نه شو
نهیل (نا امید)	nahíl	نهیلی، ناهیلی، ناهیل
نهیلي	nahɪlí	ناهیلي، نامېندي
نیاوتون (نیاووالي)	nyāw-tún	عدالت، محکمه، دادگاه
نیاومن (عادل، منصف)	nyāw-mán	نیاوي
نېټه لیك (كرونولوجي)	neṭa-lík	پېښلیك (تاریخ)
نیمځوړند (نیمرپاند)	nɪm-jwā́ṛənd	نیم ځړېدلی (بیرق نیم آفراشته)

نیمڅی (کراسته)	nımcáy	لیمڅی ، لیمسی
نیمڅیگر (کراستگر)	nım-cıgár	نیمڅی جوړوونکی، لیمڅي والا
نیمڅین	nımcín	د نیمڅي اړوند
نیمڅینه	nımcína	وړینه خولۍ ، پشمینه
نیمرېیه (ځوانیمرگ)	nım-mreá	تاندلباند ، نیمه خوا
نیمسدی	nım-sə́day	نیم ویښیار ، نیم هوښه
نیمسوی	nım-sə́way	نیم سوځېدلی، نیمسوخته (سگرت)
نیملاری	nım-lā́ray	د نیمې لارې (مل)
نیمواك (غړ)	nım-wā́k	نیم واوېل ، سیمي واوېل
نیموچ	nım-mə́č	نیم تر ، نیمتر
نیموچه	nım-wə́ča	نیمه وچه، برصغیر، نیمه قاره (هند)
نینگل	nıngə́l	تمه (طمع) کول
نینگلی	nıngə́lay	په تمه کړ شوی ، تطمیع شوی
نینگنه	nıngə́na	تطمیع ، تمه داري
نیواکگر	nıwāk-gár	اشغالگر
نیوز (نېز)	nyoz	سېل، سېلاو ، سېلاب
نیونك > نوسی (موچینك)		
نیېل (مرطوبه هوا یا باد)	nayél	ینېل ، نهېل

ڼ – ṇ (ڼې)

د پښتو ابېڅې اوویشتم توری چې د ویي په سر کې نه راځي ، خو په منځ او پای کې یې بېلګې ډېرې دي . همدارنګه یې د ویي دننه د څپې په سر کې درواخله . " ښيکی" ښايې یوازېنی ویي بېلګه وي چې د کلات کاکړ یې ترلس کلنۍ کوشني " ژڼکی " په مانا کاروي . دا چې /ڼ/ د درو نورو غبرګژبیزو اوازونو (فونیمونو) په څېر له آره هندي پورغږ زباد شوی ، نو په ځېنو ګړدودو کې یې د ډېري (اکثریتي) /ن/ پرځای کارونه کره نه برېښي ، لکه په ورونه ، غینې یا غنې ، دوانه او داسې نورو وییونو کې. ڼ او ړ د تاریخي بلغږو په توګه سره یو پر بل هم ونجون مومي ، لکه په منداړو/مندانو ، ښېګړه/ښېګڼه، پوړۍ/پوڼۍ ... کې .
په "تنۍ" کې بیا هم د "ړ" یو پخوانی بلغږ (الوفون) برېښي (زیار پښتو غږپوهنه). "نړ" بیا د "ڼ" ناکره لیکدود دی چې په پاکستاني پښتو لیکدود کې له پخوا نه دود لري او نن سبا یې د "ڼ" سپارښتنه کېږي.

و – o, u, w (وې ، واو)

د پښتو ابېڅې اته ویشتم توری چې د نیمواك ، بېواك یا کنسوننټي (معدوله) و /w/ ، اوږده و /o/ او لنډ و /u/ درو واړو ښکارندويي کوي، او لکه څنګه چې د الف (a, ā) په برخه کې ورته نغوته وشوه ، د وروستیو دوو خپلواکو (واوونو) په توګه په پښتو لیکدود کې له ځان سره "ا" هم مختاړی کوي ، لکه په اور (or) او اوم (um) کې. د نیم بېواك یا معدوله و (w) په توګه په یو لړ وییو کې نیم نیمګوری وینګ لري، خو د یوې - کره لیکلارې پر بنسټ یې لیکل اړین دي، لکه په خوله xwlə او خوړین xwrin کې. په ښکلی یا ښکلا غوندې وییونو کې یې نه کښل د کندهاري ګړدود تر اغېز لاندې همداسې یو دود پاتې شوی دی، کټ مټ، لکه په ګل gwəl او داسې نورو خپلو پردو وییو کې. له تاریخي – جغرافیایي پلوه پر /ب/ باندې د "و" ونجون فونیمیکي او له دې سره معیاري ارزښت نه لري ، لکه په ببره ، بیده ، بزه ... کې . (و -) د (- ته) په وړاندې د سربل په توګه د لږه کې درېځ له کبله له یوې - کره لیکلارې سره سمون نه لري او غبرګبل ورسره نه رغوي، لکه: (وکور ته ځم) چې کره یې (کور ته ځم) راځي.

کره	غږیزلیك	ناکره

وا (و ، یه ، آ)	wā	اې،ای، یا (ندائیه، لکه وا هلکه!)
وات (ویار)	wāt	زیار ، عیب
واټن مېچ	wāṭan-méč	واټ مېچ ، واټ مېچی
واده تړ	wādə-táṛ	د واده بندوبست، د واده اړه تړه
واده څله	wādə́-cəla	د واده څله یا چله او یا گوته
وارگری	wār-gə́ray	د وار (نوبت) والا
وار له مخه	wār-lə-mə́xa	وار د واره، مخکې د مخکې
وار له واره	wā́r-lə-wā́ra	وار د واره ، سمدستي
واره من (واره یي)	wāra-mán	واره دار، (یو څه) غوره، ښه ترا
واری (ځار ، بلهار)	wāráy	واري ، قربان ، فدا
واریز	wāríz	په وار، نوبتي، متناوب (واریزه تبه)
واړه	wā́ṛa	واړه ، واړه (wāṛə)
واړې ښځې	wā́ṛe-x̌ə́je	واړه ښځې، واړي ښځې (wāri-xəji)
وازره (وزرونه)	wāzrə́	وزر (wazə́r)، وزرې
وازگه (وازده)	wā́zga	وازگه (wāzgə)
واږمه > وږمه		
واست	wāst	وئ (تاسې واست)
واښ (رسۍ)	wāx̌	واښی ، بیا سته
واښ اوبی	wāx̌-óbay	واښ (رسۍ) اوبدونکی
واښلوبه	wāx̌-lóba	رسۍ لوبه ، پړي لوبه
واښه خور (گیاخور)	wāx̌ə-xór	علف خور، گیا خوړونکی
واك	wāk	وك
واکمن (واکوال، واکیالی)	wāk-mán	واکدار، واکنده، حکمران
واگه (واگې)	wā́ga	واگه () ، (واگي)
والگی (رمی، دومی، سرڅد)	wālgáy	یخوهنه ، ربزش ، زکام

واله، وله > ویاله

واند	wānd	خیال ، پندار
واندیز	wāndíz	خیالي ، تخیلی
واورپاك (واور سپېڅ)	wāwra-pā́k	د واورې پاکوونکی، برف پاك
واور پلوری	wāwra-plóray	واوره پلورونکی، برف فروش
واوروب	wāwrób	د واورې اوبه ، واوروبی
واوره غری	wāwra-γə́ray	میده واوره ، برنجك برف
واوره مېچ	wāwra-méč	د واورې د مېچولو آله
واورین	wāwrín	واوریز، له واورو ډك (پُر برف)
واورېږ (راشی)	wāw-réğ	د واورې رېز یا رېږ، برف کوچ
وایي (لوایي)	wāyí	رون، ګهیځ، د سهار رڼایي، سپېده داغ، سپېدې؛ گرو ، گاڼه
وبښه ! (وبښئ !)	wə́baxa	وبخښه ! (وبخښئ !)
وتري (اثاثیه)	watə́rı	توري، کالي کودي، لوښي لرگي، ډانگ ډبلۍ،کور سامان
وتلار (وتوځ)	wāt-lā́r	وتوځی ، وتونځی
وتون	watún	وتنگ، وتنه، واته، خروج
وټ کټ > سکینده (جبران)		
وټپوهنه	waṭ-pohə́na	اقتصاد پوهنه، اقتصادیات
وټگی	wəṭgáy	بمبوټې وزمه دودکش، چېمنې
وټندوی	waṭəndóy	سپماگر، پاسره گر، مقتصد
وټه	waṭá	د ارزو (اسعارو) نرخ
وټه	wáṭa	اقتصاد ، سپما
وټیز	waṭíz	وټه ییز،اقتصادي سپمایي
وچړ (ولان)	wačā́ṛ	ولد ، بلد ، اشنا
وچغاړی (وچ کځی)	wəč-γā́ṛay	وچ چاپېر، په وچه کې ښکېل (هېواد)
وچکښی	wəč-kəxay	پنسل ، پېنسل ، مداد

وچموری	wəč-móray	د تي وچې مور بچی، شیرسوخته
وچوړکی (نروچکی)	wəčóṛkay	له ولږې یا ناروغۍ خواروډنگر، خوارځواکی
وچولن	wəč-wlán	وچ مینځل، خشکه شویي
وچولنځ	wəč-wlánj	د وچولن ځای یا دوکان
وچولی (تندی)	wə́č-wəlay	وچوېلی، وچلی، وچولی (wə́č-ulay, wə́čwələy)
وچونی (سپونی)	wəčúnay	خشکي
وچه مرۍ، وچه غاړه > کرنکه		
وچه وچوبه	wə́ča-wəčóba	وچه وچوبې
وچه ولخه (بټي بیابان، بېدي بیدیا)، سوراړ	wə́ča-wə́lxa	سور وچ ډاګ، وچ سپیره ډاګ، وچه یا سره میره
وځی	wə́ji	وزی ، ووځی
وڅکې (ممیز)	wə́cke	مویز، ممیز، کشمش
وختتېری	waxt-teráy	ساعتېري، وخت گوډی، وخت گوډنه (ابن الوقتی، خوشگذراني)
وختتېری	waxt-téray	ساعتتېرې، ساعتېرئ، وخت گوډی؛ ورځچاری (ابن الوقت، خوشگذران)
وختیز > مهالیز، مهالنی		
ودانگر	wadāngár	ودانچار(- ی) ، معمار
وداني (تعمیر، عمارت)	wadāní	ودانۍ (جمع)
ودانیز	wadāníz	تعمیري ، تعمیراتي
ودرول > درول		
ودگری او ناوی > ناوې- ودگری		
ودول (مطلق)	wadawə́l	واده کول (غیرمطلق)
وده - وش	wáda-wáš	وده او وش ، نشونما

وراغ (کارغه)	wrāγ	وروغ ، وریغ ، کارگه
وربانړی	war-bā́ṇay	ورساتی، دروازه وان، دربان
وربوی	warbóy	د کور مخه، حریم، حیطه، حیاط، شپرازۍ
ورتني	wartaní	همرنگی، تشبیهی، مشابه، همسانی
ورټك	war-ṭák	ورټکونه ، دق الباب
ورځ	wraj	روځ
ورځپاڼه	wraj-pā́ṇa	روځپاڼه
ورځچاری	wraj-čā́ray	روځچاري (rwaj-čārəy)، ورځچلندی، ابن الوقت، فرصت طلب، فرصت جو
ورځ (دې) ښه! (ورځ دې نېکمرغه)	wraj-de-x̌á	ورځ (دې) په خیر! روځ (دې) په خیر!
ورځلوی > لو ورځ (قیامت)	lo wraj	
ورځنی	wrajanáy	ورځني، روځنی، روځینی، روزمره
ورڅک	wərcə́k	ورسك ، د غره پوزه
ورخړ (گڼه، گڼه گوڼه)	wərxáṛ	بیروبار ، ازدحام
ورخیمځه (بریځر)	warxímja	غرمکۍ، تنکۍ غرمه، نیم چاشت
ورږه (ږغانځه)	wrə́ğa	کیکه
ورستول (- بدل)	wrastwə́l	وروستول ، گنده کول
ورشو	wəršó	اورشو
وربښ (وو - wo)	wrax̌	شمال ، باد
وربښتی	wrəx̌táy	ورلښتی، غړوشتی، ورغښتی، بادام (وڅکې وربښتې : کشمش وبادام)
ورښکۍ، وریښکۍ > ریښکۍ، تړانگه	rex̌tə́y	
ورغ (مېړانه)	wrəγ	همت، مناعت، ایمانداري؛ په "ورغ الوتل" گڼه کې

		هرگوره "حواس" مانا راخپلوي
ورغان > غوز ، غوزان	γawz	
ورغوی	wəγə́way	رغوی، اېرغوی، اورغوی
ورکړه راکړه > راکړه ورکړه	rā́kṛa warkṛá	
ورگه > ورږه	warğá	
ورلول (بلاربول) > ؟	wərlawəl	
ورله > ورته	wartə́	
ورم	wram	ورم (warm)
ورمگر (ورماند)	wramgár	ورمگر (warmgar) ، ناصح، داور، قاضي
ورمليك	wram-lík	پندنامه ، نصيحت نامه، نصيحت پاڼه
ورمند	wramánd	امر ، حکم ، قضاوت
ورمندون	wramandún	قضاوت
ورمنديز	wramandíz	قضايي ، عدالتي
ورم و وراشه	wrám-o-wrāša	پندونصيحت ، وعظ ونصيحت
ورن	wran	جنازه ، تابوت
ورنگی، ورينگی > پسته وور	pasta wór	
ورنډه (بريد ، يرغل)	wrənḍá	حمله ، تعرض
ورور، وروور > ولور	wlor	
ورورانه	wrorāná	ورورگلويز ، برادرانه
وروستاړی > روستاړی	rostā́ṛay	
وروستول > ورستول	wrostól	
وروستی	wrustáy	اوستری
ورونی > رونگی	rongáy	
ورهاند	wərhā́nd	خلاصوونکی، خلاص گر
وره پر وره	wrə-pər-wrə	وره په وره ، ور په ور
ورهڼگر	wərhəṇgár	ورهڼه گر ، کسبگر

ورهڼه (دنده)	wərhə́ṇa	کسب، پېشه، شغل، حرفه، مسلك
ورهڼیز	wərhəṇíz	کسبي، حرفوي، مسلکي
ورهول (ازادول)	wərhawə́l	خلاصول
وریتګر	wrıtgár	وریته ګر، کبابي، وریتی
وریته (سوله ، لکړه)	wrıtá	کباب، تیکه
ورېښم چینجی	wrexǒm-čınjay	د ورېښمو چنجی
ورېښه > روښه (حلوا)	róx̌a	
ورېندار	wrendā́r	ورندار ، ورنداره
وړاندوېینه	wṛānd-wayə́na	وړاند بینه، اټکل، پېشګويي، پېشنګويي
وړاندیز	wṛāndíz	مخبښود ، پېشنهاد
وړاندیزي	wṛāndızí	پېشنهادي
وړاندبینه	wṛāndeyə́na	وړاندې کونه، پېشکش، عرضه
وړانګه	wṛā́nga	وړنګه ، وړانګه(wrāngə́)
وړانګڼ (وړنګڼ، وړانګین)	wṛāngáṇ	وړانګیز، شوغله ییز، شعاع لرونکی
وړانه پړانه (وړه پړه)	wṛā́na-pṛā́na	وړنه – بایلنه، بردوباخت؛ ملامتي او ناملامتي
وړتیا واکي	waṛtyā-wākí	ښایسته سالاري، شایسته سالاري
وړجن (وړن)	waṛ-ján	مېکروبی، مېکروب نیولی، (میکروب لرونکی څیز)
وړغندی > غړوندی	γaṛwandóy	
وړکتون (ووړتون)	warəktún	کودکستان
وړکینه (کوشینه)	wṛakına	وړکتوب، وړوکوالی، کمکینه (کوشینه)
وړند(وړ)	wáṛənd	وړتیا وړ، لایق، مناسب
وړنګه (کك)	wṛənga	ذره ، اتوم ، اټم
وړنګی (ککوین)	wṛəngáy	ذره بین ، مېکروسکوپ

وړنگیز (ککیز)	wṛangíz	ذره يي، ذروي، اتومي، اټمي
وړ و پړ	wəṛ-o-pəṛ	غالب ومغلوب، گټونکی او بایلونکی؛ ملامت او ناملامت
وړومبی > ړومبی	ṛombaly	
وړوند > ړوند	ṛund	
وړیان	waṛyā́n	ونیا ، ونیان
وړۍ اوبدانه	waṛəy-obdā́na	د وړیو اوبدنه، د وړیو نساجي
وزروال > څانگور	cāngwár	
وزگار	wəzgā́r	بېکار ، بې روزگار (- ه)
وزلوبه	wəz-lóba	د وزې لوبه، د ورغومي لوبه، بزکشي
وژ پوهاند (وژپوه)	wəğ-pohā́nd	د اعصابو متخصص
وژپوهنه	wəž-pohə́na	د اعصابو علم
وژخوږ	wəž-xwəğ	د وژیو (اعصابو) درد
وژخوږی	wəž-xwə́ğay	د اعصابو په درد اخته
وژله (وژنه ، وژلون)	wážla	مرگ ، قتل
وژن	wəžán	عصبي ، عصباني
وژنتیا	wəžantyā́	عصبانیت
وژنشمېره	wažən-šméra	د وژنو (قتلونو) احصائیه
وژه (وژی)	wəžá	عصب
وژیز	wəžíz	د وژو اړوند ، عصبی
وژیز - اروایيز	wažız-arwāyíz	عصبي او رواني
وژیز - سولیز > سولیز - وژیز (عقلي او عصبي)	solíz	
وږبی (کاغه، پېنگووین)	wəğbə́y	اووږبی ، اوږبی
ووږد ، وووږد > اووږد	uğd	
ووږمکی (سپوږمکی)	spoğməkə́y	ووږمی، مصنوعي سپوږمی، ساتلایت

ورږم وتورږم	wáğm-o-twáğəm	ښه بوی او بد بوی
ورږمه	wağmá	وارږمه
ورږيځاند (خوشه چين)	wağı-cā́nd	ورږيځاندی، ورږيځانی، ورږيځاڼ، ورږيځانۍ، ورږيچن، ورږيچی
وسپنباب	wəspən-bā́b	وسپنيز سامان ، هارډوېر
وسپنپلور	wəspən-plór	د وسپنبابو خرڅلاو (دوکان)
وسپنپېر	wəspən-pér	د وسپنې دوره يا عصر
وسپنتوږ	wəspən-tóğ	د وسپنې سوان
وسپنځادر (ترمه)	wəspən-cādár	د وسپني ځادر، آهن چادر
وسپنکښ	wəspən-káx̌	آهن ربا
وسپنويلوب	wəspən-wılób	د وسپنې ويلونه، ذوب آهن، پولاد سازي
وسپنه	wəspəná	اوسپنه
وسته	wastá	تجارتی سامان، مال ومتاع، کالا (سوداگري متاع)
وسله (درسته)	waslá	سلاح ، اسلحه
وسله توکي (پوځي توکي)	waslá-tókı	مهمات ، اېمونېشن
وش و وده - وده - وش		
وښکالی (ژنگوری، ډنډوری)	wəx̌kā́lay	د انگورو وږی، غوشمکه، ډنگوری
وښکه > اوښکه	úx̌ka	
وښن (زهرجن ، زهرژلی)	wəx̌án	زهجن ، زهری ، سمي
وښور	wəx̌ór	وښوری، واخېر، اخور
وغه	wáγa	اوږد (اسکريز) چينجی
وکر	wákər	ونگه، هويت، تشخص، پېژندنه
وکرواکر > اکرو وکر	ákar wákar	
وکړ (کرد)	wəkəṛ	وکۍ، وکړۍ، وکاوه، وکل، وکلو (سالارزي)
وگړپال	wagəṛ-pā́l	وگړمين، مردم دوست،

		مردمدار
وگړنی	wagəṛanáy	وگړنیز، مردمي، انساني
وگړه	wágṛa	وگړواله ، شخصیت
وگړیز (شخصي)	wagəṛíz	وگړنی، ځانتنی، ځانگړی
ولاړ (رفت)	wlāṛ	لاړ، وېلاړ، لاړو، لاړلو، لاړه، ولاړئ، ولاړلئ
ولاړې اوبه، ډنډ> سیندگی	sındgáy	
ولاندو ولانگه	wlānd-o-wlā́nga	مړولونی او د مینځلو تخته
ولس	wə́ləs	اولس ، ملت
ولسپال	wələs-pā́l	ولس دوست ، ملتپال
ولس دښمن	wələs-dəx̌mán	د ولس دښمن، د ملت دښمن، ملی ضد
ولس دښمني	wələs-dəx̌mánı	د ولس یا ملت دښمني ، ملی ضدیت
ولس وکر	wələs-wakár	ولسی یا ملی هویت
ولسمشر > هېوادمشر	hewād mə́šar	
ولسواله	wələs-wā́la	ولسولي، ولسپالنه، ملت پالنه، نېشنلېزم
ولشل > لوشل	lwašə́l	
ولکه	walká	ولقه، قبضه، کړی، حلقه، دایره، حوزه (انتخاباتي)
ولموری	wəlmóray	له نس او له لمنې، قی او اسهال یا گانگې او نس ناسته کوونکی
ولنځ	wlanj	تشناب ، غسلخانه
ولولیز	walwalíz	له ولولې ډك، احساساتي، جذباتي، عاطفي
وله > ویاله	wyā́la	
ولی (رېښه)	wələ́y	ولې ، ولیې ، رېښه
ولېدل > لوېدل	lwédəl	
ولېشت	wlešt	لوېشت ، لوېست
ولېشه (بش)	wléša	تمبه ، چارتراش

ومه > اومان (هوما)	omā́n	
ونج	wanj	مخدړه، مېز (ونجړی: مېزگوټی)
ونج (ونجون)	wanj	عوض، بدل، تغییر
ونجدوی	wanj-dóy	دونج (تغییر) قانون
ونجول (- بدل)	wanjáwəl	بدلول، عوضول
ونه بوت	wə-nə-bot	بونت، بونه تو، بونه تلو، ونه بوتئ، ونه بوتلئ
ونه ولاړ > نه ولاړ	nə wlāṛ	
وو (بود)	wo	و، ؤ، وه
ووره (نرۍ وریځ)	wawrə	اوره، ووره (wowrə)
ووریا (وورښت)	wor-yā	اوریا، اورښت، ورښت
وورېدل (- ول)	woredəl	ورېدل، اورېدل (- ول)
ووړتون (وړکتون)	woṛ-tún	وړوکتون، کودکستان
ووړشمېر	woṛ-šmer	کسري شمېر، کسري عدد
ووی (ژمنه)	wowáy	اوی، قول، وعده
وویه > هویه، هگۍ	hóya	
وه، ول (بودند)	wə (-l)	وو، ؤ
ویارن (ویارجن)	wyārán	عیبجن، معیوب
ویاړل	wyā́ṛəl	ویاړکول، افتخار کول
ویاړلی (ویاړن)	wyāṛə́lay	له ویاړه ډك، افتخاري، مفتخر
ویاله (جوی)	wyālə́	بیاله، واله، وله
ویاند	wayā́nd	خبرلوځ، ویندوی، نطاق، ترجمان (د وزارت خارجه ترجمان - پ)
ویجاړ	wɪjā́ṛ	وجاړ، اوجاړ
وېخ > بېخ	bex	
ویده	wídə	وېده، اوده، بېده
ویدېدل (- ول)	wɪdédəl	اودېدل (- ول)، بېدېدل (- ول)
ویر (ماتم)	wɪr	وهیر، ایر
ویرغاړی (ویرن،	wɪr-γā́ṛay	وهیرغاړی ماتم

ویرمن، ویرژلی، ویرګډی)		کوونکی، ویر کوونکی
وېر وړی (بوږنوړی)	wera-wə́ṛay	ډارونکی ، خوفناك
وېره	wéra	یره ، بېره
وېره اچونه > ترهګري	trahgarí	
وېرېدل (- ول)	weredəl	
وېشاك (بېلتونپالنه)	wešā́k	بېلتون خوښونه، بېلتون غوښتنه، تجزیه غوښتنه
وېشاکګر (بېلتونپال)	wešāk-gár	پېلتون خوښوونکی، تجزیه غوښوونکی
وېشګر	weš-gár	واشګر، وېشونکی، تقسیموونکی، توزیع کوونکی
وېشوړ (وېشل کېدونکی)	weš-wár	د وېشنې وړ، قابل تقسیم، قابل توزیع
وېښته	wex̌tə́	وربښته ، ینښته
وېښته رګ	wex̌tə-rág	نری رګ ، شریان ، مورګ
ویښیار	wıx̌yā́r	اوښیار ، هوښیار
ویښیارتیا (ویښیاري)	wıx̌yār-tyā́	اوښیارتیا ، هوښیاري
وېلاړ (هوډ)	welā́ṛ	اراده ، عزم ، تصمیم
وېلاړن (هوډمن)	welāṛán	بااراده ، باعزم ، مصمم
ویلوب (ذوب ، ګداز)	wılób	ویلنګ ، ویلنه
ویلوبګر	wılob-gár	پولادساز، ولډېنګار
وینا لېږد	waynā-léǧd	وینا اخېستنه، نقل قول، اقتباس
وینې بیه	wıne-báya	د وینې قیمت ، خونبها
وینیز (لیدیز)	wıníz	د لیدو اړوند ، بصري
وینیز (و) اوریز	wıníz (o) awríz	سمعي او بصري، آیډیوېژوال
وینې ککړ	wıne-kakā́ṛ	په وینو ککړ ، خون آلود
ویی (ګای)	wayáy	اوی ، وی ، لغت ، کلمه
ویي اوډ (- ون)	wayı-óḍ (-un)	د وییونو اوډون، د کلمو

		ترتیب (په جمله کې)
ويي پانګه (وييزېرمه)	wayı-pā́nga	د وييو (لغاتو) ذخيره، واژگان
ويي پوهاند (وييپوه)	wayı-pohā́nd	د وييپوهنې ماهر، لغت پوه
وييپوهنه	wayı-pohə́na	د وييونو پوهنه، لغت پوهنه، واژه شناسي
وييرغاونه	wayı-raγāwə́na	لغت جوړونه، نيولوجېزم، نيولوګېزم
وييز (وييپانګيز)	wayíz	د ويي اړوند ، لغوي
ويي کښنه	wayı-kx̌ə́na	سيند کښنه، قاموس، ليکنه، لېکزيکوګرافي
ويي لړ	wayı-lár	د لغاتو فهرست، ګلوسري
وييکی	wayíkay	ويوکی ، ادات
وييليکی > سيند	sınd	
ويېنه (سکالو)	wayéna	بحث ، مباحثه

هـ – h (هې)

د پښتو ابېڅې نهويشتم توری چې د وينګ له پلوه زياتره غورځي او له ورپسې خپلواك (واوېل) سره همرنګېږي يا يو کېږي، لکه په ها - آ، هر - ار ، هګۍ - اګۍ ، هويه - اويه ، هيله - ايله ، هېر - يېر ، نهيل - نييل ... کې . په کښېنۍ پښتو کې ، هرګوره ، تر هندي اغېز لاندې تر ډېره پوره او سمه ادا کېږي .

کره	غږيزليك	ناکره
هاخوا > آخوا ، اخوا	ā́xwā	
هار (مونی)	hār	امېل ، غاړه کۍ ، لاکېټ
هارت > ارت	art	
هان (منګ)	hān	عمر ، سن
هان کچه ، هانکچه	hān -káča	د عمر کچه يا اندازه
هاندوهڅه (هاندوهڅې)	hānd-o-háca	هڅه او هاند (هڅه او هاندونه)
هتوځی > بازار	bāzā́r	

هجړا (نربښځی)	heǰṛā	هجړی ، نربښځك
هڅه	háca	کوشش ، اقدام ، میل ، رغبت ، ذوق ، شوق
هڅوب	hacób	فرهنگ ، کولتور ، کلچر
هدیره (مړېستون)	hadırá	ادیره، حضیره، هډیره
هڅول (لیول)	hacawəl	تشویقول
هډ بند	haḍ-band	ډبل پلستر ، بنداژ
هډ پوهاند (هډ پوه)	haḍ-pohā́nd	د هډوکو ماهر
هډ پوهنه	haḍ-pohə́na	د هډوکو علم
هډتړ (هډوانه)	haḍ-táṛ	اسکلېټ، استخوانبندي، چوکاټ
هډ درملی	haḍ-darmálay	د هډوکو ډاکټر، شکسته بند
هډه > اډه	aḍa	
هډیز (هډین)	haḍíz	د هډوکو اړوند ، استخواني
هرکلن	har-kalán	هرکلین، پر هرکال، همه ساله
هرکله راشئ (ښه راغلاست)	hárkala-rāšəy	په خیر راشئ! په خیر راغلئ! په خیر راغلاست!
هرکلین	har-klín	هرمهالی، هرمهالیز، مدام، همېشه، همه وقته
هریاسه > رشه	rəšá	
هرېړه	hareṛá	اربړه
هړاند (لالهاند)	haṛā́nd	سرگردان
هړپی	haṛpə́y	صندق، صندقچه
هستوگنه، هستوگه > استوگنه	astogə́na	
هستونه (پنځونه)	hastawə́na	زېږونه، ایجاد ، آفرینش، تخلیق
هستېدل > اوسېدل، استل	osédəl	
هسې	háse	هاسې ، اسې، هسي
هغومره (هاغومره)	hāɣúmra	آغومره ، هوغونه
هغه لاړ دی > هغه تللی دی	haɣə́ tləláy day	

هك (هېښ)	hak	هريان ، اريان ، حيران
هگیـ (هویه)	hagəy	
هلك	halə́k	هلك (halúk-ā́n)
هله	hála	هاله ،هلې ، هغه وخت
هلې ځلې	hále-jále	هلې زلې ، الې زلې
هم آری (همرېښه، هم بنستې)	ham-ā́ray	همریشه، هم نسبه، مشترك المنشاء
هم ارزی (هم ارزښتی)	ham-árzay	د یو ارزښت لرونکی
هماندپوهی	ham-and-póhay	د یوې اندپوهې (ائډیالوجیـ) لرونکی
هماندی	ham-ánday	همفکره ، همننظره
هماندي	ham-andí	همفکري
همبستر (- ی)	ham-bestár (-ay)	همخواب ، هماغوش
همبستري	ham-bestarí	همخوابي ، جماع
همبنډاری	ham-banḍā́ray	هم بزمه ، هم مجلسی
همبول (همسندری)	ham-ból	د سندرو ملگری، هم اوازی
همبولی (همژمنی)	hambólay	هم پیمان ، هم قوله
همپولی (همبریدی)	ham-púlay	همسرحد
همپېری (هممهالی)	ham-péray	همدوره، همعصری، معاصر
همځېلی	ham-jélay	همنوع (بشر ...)
همڅنگ (همپوړی)	ham-cáng	انډیوال، همپوړیز، همتا ، همسنگ
همخونی	ham-xúnay	هم اوتاقه، د کوټې ملگری
همژبی	ham-žəbay	گډ ژبی ، همزبان
همسکالو	ham-skāló	همصحبت ، هم کلام
همغږی	ham-γáğay	همنوا ، همآهنگ
همغږي	ham-γağı	همنوایي ، همآهنگي
همکاسه (همکوبی)	ham-kásá	هم دسترخوانی ، همسفره
همکوری	ham-kóray	هم منزل ، همخانه
همکېتی	ham-kétay	هم مذهبه ، همدینی
همگروهی	ham-gróhay	همعقیده ، همسندی
هملاری (لارمل)	ham-láray	د لارې مل

همملوستی	ham-lwástay	همسبق، همدرسی، همصنفي، همکلاس
همليدی	ham-lıdáy	هم نظری ، هم لیدتوگی ، د یوه نقطه نظر لرونکی
همليکی	ham-lıkáy	همل‌ړی، هم قطاری، همردیف، هم مسلك، همخانگی
هممانيز (هممانېزونه)	ham-māníz	گډ مانیز، هم معنا، مترادف
هممانيزوالی	ham-mānız-wā́lay	گډ مانیزوالی، هم معناوالی
هممنډی (همپلی)	ham-mánḍay	همگامی، همگام، همیونی
هم منگی (هم هانی، همزولی)	ham-mángay	همعمره ، همسن
هممهال (په یوه مهال کې)	ham-mahā́l	همزمان، درعین زمان، درعین حال، پر یوه وخت
همهاغومره (همهغومره)	ham-hā́γumra	اماغومره
هم هېوادی (هېوادوال)	ham-hewā́day	هموطنی، وطنوال، وطندار
هن (دا دی)	hən	ان (اینك)
هندستان	hendəstā́n	هندوستان ، بهارت
هنډور > هېنډور		
هنډه > هېنډه		
هنډې هنډې	hánḍe-hánḍe	انډې انډې، قطعه قطعه، پارچه پارچه
هو	ho	او، ها، هاو، آوو، یې (کرلانې)
هوار (هواری)	hawā́r	اوار (اواری)
هواري وړ	hawārı-wáṛ	د حل وړ
هوا وېجه	hawā-wéǰa	هوايي قلمرو
هوايي چلند	hawāyı-čalánd	هوانوردي ، هوا پیمایي
هوبله (وزله)	hóbla	وسیله ، ذریعه ، چاره
هوده > اوده	úda	
هورې (هلته)	horé	وورې، هلې، دورې، هوري
هوږه	húǧa	اوږه
هوساینځی	hosāyən-jáy	استراحت ځای، تفریح ځای

هوساینه (هوسايي)	hosāyə́na	استراحت ، تفریح
هوساییز	hosāyíz	
هوښ (سد ، سول)	hux̌	هوش ، عقل
هوښيار > ويښيار	wıx̌yā́r	
هیڅ	hec	هیڅ
هیڅیال	hecyā́l	هڅنا
هېښتيا وړ	hex̌tyā-wáṛ	د هېښتيا (اريانتيا) وړ، د تعجب وړ
هېره (هېرتيا)	héra	هېروالی ، فراموشي
هېره > ايره	ırá	
هېښمه	hex̌má	هښمه (ناڅاپي توره وريځ او توند باران)
هېښنده	héx̌ənda	هېښوونکی، اريانوونکی، له حيرانتيا يا تعجبه ډك، محير
هېلمند	helmánd	هيلمند ، هېرمند
هيله بيله	hılá-bılá	ايله بيله، متې همدومره؛ په ناحقه ، غيرحق
هيله من (هيله مني)	hıla-mán	هيله مند ، اميدوار
هېندار پاك	hendār-pā́k	هېندار سپېڅ ، برف پاك
هېنداره	hendā́ra	هنداره ، اينداره
هېنداری	hendā́rəy	ويترين
هېنداريز (ښيښه يي)	hendāríz	شيشه يي
هېنډه	hénḍa	هنډه ، اېنډه ، ينډه
هېنډور	henḍawár	ځېلي، هوډيالی، لجوج
هېواد	hewā́d	اېواد ، هواد ، هيواد
هېواد بهر	hewā́d-bahár	له هېواده د باندې، (چارې ...)
هېوادپال	hewād-pā́l	هېواد پالونكی ، وطنپال
هېواد پلوری	hewād-plóray	هېواد پلورونكی، وطنفروش
هېواد دننه	hewād-danə́na	په هېواد کې دننه ، په هېواد کې داخل

هېواد سراسر	hewād-sarā́sar	د ټول هېواد په کچه، وطن شمول
هېوادنی (هېوادیز)	hewādanáy	وطنی ، وطني
هېوادواله (هېواد پالنه)	hewād-wā́la	وطنپالنه، وطنپرستی

ې - e ، ي – i ، ی - ay ، ۍ - əy ، ئ - əy

دغه څلور پنځه ډوله (يې ګانې) له يوې يوازېنۍ عربي ی (ياء) څخه آره اخلي چې پخپله په عربي او بيا پارسي غږپوهنه کې په همدا يوه بڼه د دوو خپلواکو (ې - e ، ي - i) او يوه غبرګغږ (ay) ښکارندويي کوي چې پرله پسې مجهوله، معروفه او ملينه (ی) بلل کېږي او په پښتو اوازپوهه (فونيميکس) کې يې پرله پسې اوږده، لنډه، زورواله او زورکي واله "يې" بولي ؛ زورکيواله بيا دوه ليکني (ګرافيميک) ځېلونه (وارېنتونه) راخپلوي : نوماوله (ۍ) او کړواله (ئ) . اوږده (ې) او لنډه (ي) ځانته او د ويي په سر، منځ او پای کې راتلای شي. له زورکيوالو څخه نوماوله دا (ۍ) ځانته او د ويي په پای کې روغه رمټه ليکل کېږي او په سر او منځ کې يې د لنډې (ي) په څېر په خوا پرخوا غبرګو ټکو ښوول کېږي، لکه په نړيوال او پېړييز کې او کړواله دا (ئ) د دويم ډبرګړي وګړي د پايلې په توګه، يا له کړ بنسټ سره نښلول کېږي، لکه په ځئ، ښتئ ... کې او يا ترې جلا راځي، لکه په خورئ، غوړوئ ... کې. په دې لړ کې ay پايلې پر əy هغو هم هله اوړي چې اړوند نومونه اوښتې ډبرګړې (مغيره جمع) بڼې راخپلوي، لکه په سړی - سړيو، لښتی - لښتيو ... کې. په سوبل - لويديز ګړدود کې تر خجلاندې ay پر əy (ئ) اړول او ليکل د ويونکيو د لړه کيوالي د آر له مخې کره نه شي ګڼل کېدای او په دې ډول نرينه او نوماوله پايله!

کره	غږيزليك	ناکره
يا (که)	yā	د ناترويیکي په توګه له "که" سره زياتره همماتيز کارول کېږي
ياد (يادونه)	yād	ياد ، خاطره (خاطرې)
ياد څلی	yād-cə́lay	د ياد څلی ، د يادګار څلي يا منار
يادښت	yādəx̌t	يادښت، ياددښت، يادداشت
يادښتچه	yādəx̌t-čá	يادښت ليکچه، د

		یادداشت کتابچه، ډایری
یادښتلیک (یادښتپاڼه)	yādəx̌t-lík	د یادونې لیک، یادداشتنامه، نوټ، نوټپس
یادښتوړ	yādəx̌t-wáṛ	د یادښتوړ، د یادداشت وړ
یادښتول	yādəx̌tawəl	یادښت اخېستل، یادداشتول، نوټول
یاد ماڼۍ (یادگاري ماڼۍ)	yād-māṇə́y	د یادگار ماڼۍ، کاخ یادگاري
یاست	yāst	یاستئ ، استئ ، یئ
یاسته > بیاسته، رسۍ، واښ	bıā sta	
یاغیگړ (یاغیستان)	yāγıgáṛ	د یاغیانو سیمه، غیرعلاقه (پاک – افغان ازاد سرحد
یاغیگیري (سر)	yāγıgırí	سرکښي، نافرماني، بغاوت، تمرد
یامېدل > نڅېدل	ncédəl	
یایل > ویل	wayə́l	
یبل (یبله ، پښې لوښی)	yábəl	ابله ، پښې ابله
یخپلوری	yax-plóray	یخ پلورونکی
یخپېر (کنگلپېر، یخچالپېر)	yax-pér	د یخ یا کنگل دوره، دوره یا مرحلهء یخبندان
یخچال	yaxčā́l	کنگلنی، فریج، گلاسیر، یخبندان
یخزنی (یخ دغه، یخ کرخ)	yax-zə́ṇay	یخوهلی، له یخ یا ډېرو سړو څخه کرخت شوی
یخساز	yax-sā́z	یخ جوړوونکی
یخسازي	yax-sāzí	یخ یا کنگل جوړونه، د یخ جوړولو کارخانه
یخ سیمه > یخچال	yaxčā́l	
یخلوبه	yax-lóba	د یخ پرمخ لوبه یا ورزش
یخماتی	yax-mā́tay	یخ ماتوونی (ببړۍ ...)
یخنڅا	yax-nacā́	د یخ پر مخ نڅا
یخني (ښوروا)	yax-ní	د غوښې ښوروا یا زومنه

یخني > ساړه		
یرغلیز	yarγalíz	یرغلي، تهاجمي (جنگ، وسله)
یرغملبیه > بونگه	bónga	
یرغمل گر (یرغملگر)	yarγamalgár	یرغمل نیوونکی
یرغملگري	yarγamalgarí	یرغمل نیونه
یشنا (یش)	yašnā́	اېشنا ، جوش ، غلیان
یشنا ټکی	yašnā-ṭə́kay	د اېشېدنې یا غلیان نقطه
یغ دغ (یخ کرخ)	yáγ-dáγ	شخ وکرخت ، یخوهلی
یلغوز (څړه)	yalγóz	یلغز ، جره ، مجرد
یم	yəm	وم (کرلانې)
ینه	yəná	اېنه ، ځیگر
یو (د یوه)	yaw	یاو ، یېو ، (دیو)
یوازې	yawā́ze	یواځې، بیاځې، اېوازې
یوازېنی	yawāzenáy	یوازینی، یوازنی، یواځنی، یواځینی
یو اوونیز	yaw-owníz	یو هفته یي
یو بنسټی (یو آرې، همآری)	yaw-bənsə́ṭay	هم منشاء ، یو بنیادی
یو پال (یو څښتنی)	yaw-pā́l	د یوه خدای په گروهه، موحد ، یکتا پرست
یو پالنه (یو څښتني ، یوواله)	yaw-pālə́na	یو خدای پالنه ، یو خدای گروهي ، یکتا پرستي
یو پر دوه	yaw—pər-dwá	یو په دوه ، یو د دوو پر وړاندې ، دوه برابره
یو پلا (یوځل)	yáw-plā	یوه پلا (د ترنگ او لنډېز له مخې)
یو پېړییز	yaw-peṛəyíz	یو پېړۍ ایز، یو پېړۍ ییز، یو قرنه، سلکلنیز
یو ترمنځ (هر دویم)	yaw-tər-mánj	یو ترمنځه ، یو پسې، یك درمیان ، هر دومی
یو جولي (یو بڼی)	yaw-ǰawlí	یو شکلی، هم شکلی، یوونگی

یو جولی (یو بنې)	yaw-ǰáwlay	یو رنګ، یورنګی، یو شکله، همرنګی ...
یوځل (یووار)	yáw-jal	یوځلې، یوځله، یو کرت
یوڅپیز	yaw-capız	یو هجایي، یو سپلابه، مونو سیلابیك
یوخوا – بلخوا	yáw-xwā-bə́l-xwā	یوه خوا – بله خوا (د ترکیب او لنډیز پر بنسټ)
یو زرویوم	yáw-zər-o-yawə́m	یو زر و لومړی، یو له پاسه زرم
یو زرییز	yaw-zərəyíz	یو زرۍ ییز، یو زرۍ ایز، یوه زر کلنیزه ، یو زر کلیزه
یو ژبی	yaw-žə́bay	پر یوه خبره ولاړ، ربښتینی؛ همژبی، پر یوه ژبه غږېدونکی
یو ژبیز	yaw-žəbíz	د یوې ژبې اړوند (سیند ، قاموس ...)
یو سترګی	yaw-stə́rgay	کاجر، چغر، شبړا
یو شپېنی	yaw-špenáy	د یوې شپې ، یك شبه
یو ګروهی > یو پال		
یو ګروهي > یو پالنه		
یو لاری	yaw-lā́ray	د یوې لارې تلونکی، د یوې لارې مل، هملاری
یو لوریز	yaw-loríz	یو اړخیز، یو طرفه (سړك، جاده)
یو لوریزوالی	yaw-lorız-wā́lay	یو طرفي، یو جانبي
یو مهالی > هممهالی	ham mahā́lay	
یو مهالیز (یووخته)	yaw-mahālíz	یووختیز
یو مېړوښي	yaw-meṛoxí	یو ځښتني، یو مېړه توب
یو مېړوښې	yaw-meṛóxe	یو ځښتنه ښځه، یو مېړه والا ښځه
یوڼې (یور)	yúṇı	یورانې، یورګانی (د ورونو ښځې)
یو وار (یوځل)	yáw-wār	یووار

یو ښځمنی	yaw-xǝjmánay	د یوې ښځې مېړه، یك زنه
یو ښځمني	yaw-xǝjmaní	یو ښځي توب، یو ښځیوال
یوکۍ (یو څرخه)	yawkǝ́y	یو ارابه یي سایکل
یوم (لومړی)	yawǝ́m	یووم ، اول
یونلیك	yun-lík	سفرلیك، سفرنامه، سیاحت نامه
یووالی (یوواله)	yaw-wā̆lay	یوالی، اتفاق
یووستوی	yaw-wastǝ́way	یوستوی
یوولس	yawólas	یوه لس ، یولس
یوون	yawún	یوکی ، واحد (مقیاس)
یوه	yawá	اېوه ، یوه (ywa)
یوه (سړي ته)	yawǝ́	اېوه ، یوه (ywǝ)
یه (آ ، وا)	ya	یا ، ای، اې
یه > نه		
یېبرور	yebra-wár	ابرور، حاصلخیز، پرثمر، بارور
یېبره	yébra	ابره، اېبره، حاصل، ثمره، بار
یېړ (د بېړیو جوبه)	yeṛ	هېړ ، اېړ
یېړمشر (سرماڼو)	yeṛ-mǝ́šǝr	د بېړیو د جوپې مشر
یېوه (قلبه)	yéwa	یوه، یوې، یېوه، اېوه (جمع: یېوې)

اخځلیک

۱- پالوال، عبد الرازق: معیاري پښتو. یونایټېډ پرېس، شال. تله ۱۳۸۴ ل.

۲- ترې، حبیب اله: نوې ژبپوهنه او ژبني مسایل. پښتو ټولنه، کابل ۱۳۴۴ ل.

۳- زیار، مجاوراحمد: پښتو ګړدودونه. نړیوال پښتوسېمینار، کابل ۱۳۵۴ (1975).

- پښتو ليکلار. ننګرهارپوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- وييپوهنه. دپښتوژبې او ادب څانګه، کابل پوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- پښتوسيندګی- انګرېزي سربلونه+ وستربلونه(غبرګبلونه)، ګړنې او څرګندنې. د ساپي د پښتو څېړنو او پراختيا مرکز، پېښور ۱۳۷۸ ل(2000 ز).

- پښتو پښويه (ګرامر)، درېيم چاپ. دانش کتابتون، پېښور۱۳۸۴ ل (2005 ز).

- سلګونه ليکنې او ليکونه(سپين ليکونه چا پ ته چمتو).

-۷ - پښتو قاموس، پښتوټولنه. لومړی ټوک۱۳۳۰ ، دويم ټوک ۱۳۳۳ ل. (عکسي چاپ ۱۳۸۳).

-۹ زيری، لومړی ګڼه ۱۳۵۶ ل. پښتوټولنه، کابل.

10- Morgenstierne, G.: An Etymological Vocabulary of Pashto(EVP). Oslo 1927.

11- Zyar, M.A.:Die Nominal Komposita des Paschto, Diss. Universität Bern. Institute für Sprachwissenschaft, Bern 1974

12- Mackenzie,D.: A standard Pashto, BSOAS 22, 1959, 231 - 235.

- Pashto, The World's Major Languages. ed. Bernard Comri, London, 1987.

13- Kieffer, C.M.: Dialectologie du pashto. Distribution et typologie des parlers Pashto d' apres les premieres Cartes de atlas linguistique de l' Afghanistan(ALA)". Colloque sur l' etablissement d'un Centre d'etde dela langue et de la literature Pashto, Caboul 1975.

يادښت: په سيند ډوله لارښود کې د آرويي تر څنګه د ليندېو( ) دننه دويم ويی يا د هممانيز جاج را اخلي او يا د پوررويي. په > پسې راغلي سم ويي ته مخه کول مانا لري. (پ) د پښتونخوا او پېښور لنډيزدی. داچې د متن دننه نغوتې، نومېرنې يا رېفرنسونه مې نښه نه شو کړای، له درنومينه والو ښننه غواړم.